

Конституційний Суд України

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
ВИСНОВКИ**

2010

Книга 10

*Відповідальний редактор
А.С. Головін,
Голова Конституційного Суду України,
заслужений юрист України*

Київ — 2011

УДК 342.565.2(477)
ББК 67.9(УКР)300.1
У45

Відповідальний редактор:

А.С. Головін — Голова Конституційного Суду України,
заслужений юрист України

Укладачі — К.О. Пігнаста, О.І. Кравченко

Україна. Конституційний Суд.

У 45 Конституційний Суд України: рішення, висновки / Конституц. Суд України.— К.: Юрінком Інтер, 2001 —

Кн. 10: 2010 / уклад. К.О. Пігнаста, О.І. Кравченко; відп. ред. А.С. Головін.— К.: Логос, 2011.— 431 с.

ISBN 978-966-171-376-4

Пропоноване видання — перша повна публікація рішень і висновків Конституційного Суду України (2010). Збірку укладено у хронологічному порядку українською, російською та англійською мовами.

Видання розраховане на фахівців органів законодавчої, виконавчої та судової влади, депутатів, юристів-практиків, наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів юридичних вузів, а також усіх тих, хто цікавиться проблемами судової перевірки конституційності нормативних актів.

ББК 67.9(4УКР)300.1+67.300.1

ISBN 978-966-171-376-4

© Конституційний Суд України, 2011
© Логос, 2011

ПЕРЕДМОВА

До десятої книги збірника «Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2010» включено акти Конституційного Суду України, прийняті протягом 2010 року у справах за конституційними поданнями та конституційними зверненнями. Загалом до пропонованого видання ввійшли 23 рішення та 3 висновки.

Згідно з Конституцією України Конституційний Суд України — єдиний орган конституційної юрисдикції, до повноважень якого належить, зокрема, вирішення питань конституційності законів та інших правових актів. Упродовж 2010 року Конституційний Суд України розглянув 13 справ цієї категорії та визнав такими, що не відповідають Конституції України, окремі положення 12 законів, одного закону в цілому, двох інших актів парламенту та чотирьох актів Кабінету Міністрів України.

Як свідчить аналіз рішень у цих справах, підставами для визнання неконституційними положень законів та інших правових актів були порушення приписів Конституції України, передусім тих, що визначають права і свободи людини і громадянина, недотримання встановленої Конституцією України процедури прийняття правового акта, а також перевищення органами державної влади своїх повноважень.

Зокрема, Конституційний Суд України визнав неконституційними положення статті 14¹, частини шостої статті 258 Кодексу України про адміністративні правопорушення (Рішення від 22 грудня 2010 року №23-рп/2010); окремі положення частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (Рішення від 29 червня 2010 року №17-рп/2010), розділів I, II Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов'язаних із соціальними виплатами», статті 15 Цивільного процесуального кодексу України (Рішення від 9 вересня 2010 року №19-рп/2010), а також Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року №2222-IV (Рішення від 30 вересня 2010 року №20-рп/2010) та інші.

Згідно із законодавством України громадяни не є суб'єктами права на безпосереднє звернення до Конституційного Суду України з питань конституційності законів або інших правових актів органів державної влади. Але своє право на судовий захист в єдиному органі конституційної юрисдикції вони, а також особи без громадянства, іноземці та юридичні особи можуть реалізувати шляхом подання клопотання про офіційне тлумачення положень Конституції України та законів України.

Практика вітчизняного конституційного судочинства свідчить, що й за таких умов офіційне тлумачення Конституції і законів України є досить ефективним засобом захисту конституційних прав і свобод. Протягом 2010 року Конституційний Суд України розглянув 5 справ за конституційними зверненнями громадян та надав офіційне тлумачення трьох конституційних норм і п'яти положень законів України. Для порівняння зазначимо, що за всі роки своєї діяльності єдиний орган конституційної юрисдикції розглянув лише 17 справ такої категорії.

Зокрема, за зверненнями громадян Заїченка В.Г., Суботи А.А. та Слободянюка І.І. Конституційний Суд України надав офіційне тлумачення окремим положень статті 293 Цивільного процесуального кодексу Украї-

ни (рішення від 27 січня 2010 року №3-рп/2010, від 28 квітня 2010 року №12-рп/2010, від 8 липня 2010 року №18-рп/2010), а за зверненням громадянки Власової Г.І.— положень Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» (Рішення від 10 червня 2010 року №15-рп/2010).

Заслужують на увагу й інші рішення Конституційного Суду України у справах щодо надання офіційного тлумачення положень Конституції та законів України (рішення від 12 січня 2010 року №1-рп/2010, від 11 березня 2010 року №8-рп/2010, від 1 квітня 2010 року №10-рп/2010).

Згідно з Основним Законом України Конституційний Суд України є обов'язковим учасником процесу внесення змін до Конституції України. Як зазначено у її статті 159, законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України виключно за умови наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

У 2010 році Конституційний Суд України надав три таких висновки, які включено до цього збірника (висновки від 1 квітня 2010 року №1-в/2010, від 17 червня 2010 року №2-в/2010 та від 18 листопада 2010 року №3-в/2010). Варто підкреслити, що реалізуючи повноваження превентивного конституційного контролю законопроектів про внесення змін до Основного Закону України, Конституційний Суд України виступає гарантом дотримання визначених Конституцією України вимог як щодо змісту пропонованих змін, так і щодо встановленої нею спеціальної процедури їх внесення.

Висловлюю надію, що пропонований збірник актів Конституційного Суду України стане у нагоді працівникам органів державної влади та місцевого самоврядування, фахівцям у галузі конституційного права та студентам юридичних спеціальностей.

З повагою до читачів

**Голова
Конституційного Суду України**

А. ГОЛОВІН

ПРЕДИСЛОВИЕ

В десятую книгу сборника «Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 2010» включены акты Конституционного Суда Украины, принятые в течение 2010 года по делам по конституционным представлениям и конституционным обращениям. Всего в предлагаемое издание вошли 23 решения и 3 заключения.

Согласно Конституции Украины Конституционный Суд Украины является единственным органом конституционной юрисдикции, к полномочиям которого относится, в частности, решение вопросов конституционности законов и иных правовых актов. На протяжении 2010 года Конституционный Суд Украины рассмотрел 13 дел данной категории и признал не соответствующими Конституции Украины отдельные положения 12 законов, одного закона в целом, двух других актов парламента и четырех актов Кабинета Министров Украины.

Как свидетельствует анализ решений по этим делам, основаниями для признания неконституционными положений законов и иных правовых актов были нарушения положений Конституции Украины, прежде всего определяющих права и свободы человека и гражданина, несоблюдение установленной Конституцией Украины процедуры принятия правового акта, а также превышение органами государственной власти своих полномочий.

В частности, Конституционный Суд Украины признал неконституционными положения статьи 14¹, части шестой статьи 258 Кодекса Украины об административных правонарушениях (Решение от 22 декабря 2010 года №23-рп/2010); отдельные положения части первой статьи 11 Закона Украины «О милиции» (Решение от 29 июня 2010 года №17-рп/2010), разделов I, II Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно подведомственности дел, связанных с социальными выплатами», статьи 15 Гражданского процессуального кодекса Украины (Решение от 9 сентября 2010 года №19-рп/2010), а также Закон Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины» от 8 декабря 2004 года №2222-IV (Решение от 30 сентября 2010 года №20-рп/2010) и другие.

В соответствии с законодательством Украины граждане не являются субъектами права на непосредственное обращение в Конституционный Суд Украины по вопросам конституционности законов или иных правовых актов органов государственной власти. Но свое право на судебную защиту в единственном органе конституционной юрисдикции они, а также лица без гражданства, иностранцы и юридические лица могут реализовать путем подачи ходатайства об официальном толковании положений Конституции Украины и законов Украины.

Практика отечественного конституционного судопроизводства свидетельствует, что и при таких условиях официальное толкование Конституции и законов Украины является достаточно эффективным средством защиты конституционных прав и свобод. В течение 2010 года Конституционный Суд Украины рассмотрел 5 дел по конституционным обращениям граждан и дал официальное толкование трех конституционных норм и пяти положений законов Украины. Для сравнения отметим, что за все годы

своей деятельности единственный орган конституционной юрисдикции рассмотрел лишь 17 дел данной категории. В частности, по обращениям граждан Заиченко В.Г., Субботы А.А. и Слободянюка И.И. Конституционный Суд Украины дал официальное толкование отдельных положений статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины (решения от 27 января 2010 года №3-рп/2010, от 28 апреля 2010 года №12-рп/2010, от 8 июля 2010 года №18-рп/2010), а по обращению гражданки Власовой А.И.— положений Закона Украины «О приватизации государственного жилищного фонда» (Решение от 10 июня 2010 года №15-рп/2010).

Заслуживают внимания и другие решения Конституционного Суда Украины по делам о даче официального толкования положений Конституции и законов Украины (решения от 12 января 2010 года №1-рп/2010, от 11 марта 2010 года №8-рп/2010, от 1 апреля 2010 года №10-рп/2010).

Согласно Основному Закону Украины Конституционный Суд Украины является обязательным участником процесса внесения изменений в Конституцию Украины. Как указано в ее статье 159, законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины рассматривается Верховной Радой Украины исключительно при условии наличия заключения Конституционного Суда Украины о соответствии законопроекта требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

В 2010 году Конституционный Суд Украины дал три таких заключения, которые включены в этот сборник (заключения от 1 апреля 2010 года №1-в/2010, от 17 июня 2010 года №2-в/2010 и от 18 ноября 2010 года №3-в/2010). Следует подчеркнуть, что при реализации полномочий превентивного конституционного контроля законопроектов о внесении изменений в Основной Закон Украины Конституционный Суд Украины выступает гарантом соблюдения определенных Конституцией Украины требований как относительно содержания предлагаемых изменений, так и относительно установленной ею специальной процедуры их внесения.

Выражаю надежду, что предлагаемый сборник актов Конституционного Суда Украины будет полезен работникам органов государственной власти и местного самоуправления, специалистам в области конституционного права и студентам юридических специальностей.

С уважением к читателям

**Председатель
Конституционного Суда Украины**

А. ГОЛОВИН

PREFACE

The tenth volume of the collection «The Constitutional Court of Ukraine: Decisions and Opinions» includes 23 Decisions and 3 Opinions of the Constitutional Court of Ukraine adopted in 2010 in cases upon the constitutional petitions and constitutional appeals.

According to the Constitution of Ukraine the Constitutional Court of Ukraine is the sole body of constitutional jurisdiction in Ukraine, which decides on the issues of constitutionality of laws and other legal acts. In 2010 the Constitutional Court of Ukraine examined 13 cases of this category and declared certain provisions of 12 laws of Ukraine, one law in whole and two other legal acts of the Verkhovna Rada of Ukraine and four acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine as such that do not conform with the Constitution of Ukraine.

As the analysis of the Decisions of the sole body of constitutional jurisdiction shows, the grounds for recognition of the provisions of laws and other legal acts as unconstitutional were: the violation of the provisions of the Constitution of Ukraine, first of all, those that determine human and citizen's rights and freedoms; violation of the procedure of the adoption of a legal act established by the Constitution of Ukraine as well as excess of authorities by the state bodies of power.

In particular, the Constitutional Court of Ukraine declared unconstitutional the provisions of Article 14¹, Article 258.6 of the Code of Administrative Offences of Ukraine (the Decision No.23-rp/2010 dated December 22, 2010); Article 11.1 of the Law of Ukraine «On Militia» (the Decision No.17-rp/2010 dated June 29, 2010); Chapters I and II of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine concerning Jurisdiction of Cases on Social Benefits» and Article 15 of the Civil Procedural Code of Ukraine (the Decision No.19-rp/2010 dated September 9, 2010); as well as the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine» No.2222-IV dated December 8, 2004 (the Decision No.20-rp/2010 dated September 30, 2010) and others.

Under the Ukrainian legislation the citizens of Ukraine are not the subject of direct appeal to the Constitutional Court of Ukraine on issues of constitutionality of laws and other legal acts of the state bodies of power. At the same time the citizens and stateless persons, foreigners and legal entities may implement their right to judicial protection at the sole body of constitutional jurisdiction through constitutional appeal on official interpretation of the Constitution of Ukraine and laws of Ukraine.

The experience of the Ukrainian constitutional jurisprudence testifies that even under these conditions the official interpretation of the Constitution and laws of Ukraine is quite an effective means of the protection of the constitutional rights and freedoms. In 2010 the Constitutional Court of Ukraine considered 5 cases upon the constitutional appeals of citizens and provided the official interpretation of the three norms of the Constitution and the five provisions of laws of Ukraine. As a comparison it should be noted that during all previous years of its activity the Court considered only 17 cases of this category.

In particular, upon the constitutional appeals of the citizens Ivan I. Slobodianiuk, Artem A. Subota, Volodymyr G. Zaichenko the Constitutional Court of Ukraine provided the official interpretation of several provisions of

Article 293 of the Civil Procedural Code of Ukraine (the Decisions No.3-rp/2010 dated January 27, 2010; No.12-rp/2010 dated April 28, 2010; 18-rp/2010 dated July 8, 2010) and upon the constitutional appeal of the citizen Hanna I. Vlasova — the official interpretation of the provisions of the Law of Ukraine «On the Privatisation of State Owned Housing Stock» (the Decision No.15-rp/2010 dated June 10, 2010).

Other decisions of the Constitutional Court of Ukraine in cases on the official interpretation of the provisions of the Constitution of Ukraine and other laws of Ukraine are also noteworthy (the Decisions No.1-rp/2010 dated January 12, 2010; No.8-rp/2010 dated March 11, 2010; No.10-rp/2010 dated April 1, 2010).

Pursuant to the Constitution of Ukraine the Constitutional Court of Ukraine is the obligatory participant of the process on introducing amendments to the Fundamental Law of Ukraine. As it is stated in Article 159 of the Constitution of Ukraine a draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine is considered by the Verkhovna Rada of Ukraine upon the availability of an opinion of the Constitutional Court of Ukraine on the conformity of the draft law with the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine.

In 2010 the Constitutional Court of Ukraine provided three opinions, which are also included to this collection (see the Opinions No.1-v/2010 dated April 1, 2010; No.2-v/2010 dated June 17, 2010; No.3-v/2010 dated November 18, 2010).

In this aspect it should be emphasised that while exercising the authorities of the preventive constitutional control of draft laws on introducing amendments to the Fundamental Law of Ukraine the Constitutional Court of Ukraine acts as a guarantor of fulfillment of all requirements envisaged by the Constitution of Ukraine regarding both the content of the proposed amendments and the special procedure for their introduction established by the Constitution.

I do hope that this collection of the acts of the Constitutional Court of Ukraine will be useful to the employees of state bodies and bodies of local self-government, experts in the sphere of constitutional law and students of law schools.

Sincerely yours

**Chairman
of the Constitutional Court of Ukraine**

Anatolii HOLOVIN

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**ВИСНОВОК
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за зверненням Верховної Ради України
про надання висновку щодо відповідності законопроекту
про внесення змін до Конституції України
(щодо гарантії недоторканності для окремих посадових осіб)
вимогам статей 157 і 158 Конституції України
(справа про внесення змін до статей 80, 105, 108 Конституції України)**

м. Київ
1 квітня 2010 року
№1-в/2010

Справа №1-12/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуєчого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича — доповідача, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо гарантії недоторканності для окремих посадових осіб) (реєстр. №3251 від 3 жовтня 2008 року) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статті 159 Конституції України стало надходження до Конституційного Суду України законопроекту згідно з Постановою «Про включення до порядку денного п'ятої сесії Верховної Ради України шостого скликання законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо гарантії недоторканності для окремих посадових осіб) і про його направлення до Конституційного Суду України» від 20 жовтня 2009 року №1645-VI для надання висновку щодо його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Підставою для розгляду справи є необхідність надання Конституційним Судом України висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо гарантії недоторканності для окремих посадових осіб) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Дідківського А.О. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Верховна Рада України згідно з Постановою «Про включення до порядку денного п'ятої сесії Верховної Ради України шостого скликання законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо гарантії

недоторканності для окремих посадових осіб) і про його направлення до Конституційного Суду України» від 20 жовтня 2009 року №1645-VI (Голос України, 2009 р., 27 жовтня) звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням дати висновок щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо гарантії недоторканності для окремих посадових осіб) (реєстр. №3251 від 3 жовтня 2008 року) (далі — Законопроект) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Законопроектом пропонується внести зміни до статей 80, 105, 108 Конституції України, корегуючи тим самим в чинній редакції Основного Закону України інститути недоторканності Президента України та народних депутатів України, а саме:

«I. Внести до Конституції України (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., №30, ст.141; 2005 р., №2, ст.44) такі зміни:

1. У статті 80:

частину першу виключити;

у частині другій слова «за винятком відповідальності за образу чи наклеп» виключити;

частину третю викласти у такій редакції:

«Народний депутат України не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до набуття чинності обвинувальним вироком суду щодо нього».

2. У статті 105:

частини першу та другу виключити;

у частині третій слова «якщо тільки Президент України не був усунений з поста в порядку імпічменту» виключити;

доповнити новою частиною такого змісту:

«Президент України не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до набуття чинності обвинувальним вироком суду щодо нього».

3. У статті 108:

після пункту 2 додати пункт 3 такого змісту:

«3) набуття чинності обвинувальним вироком суду щодо нього».

У зв'язку з цим пункти 3–4 вважати відповідно пунктами 4–5.

II. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування».

Народні депутати України, які подали Законопроект до Верховної Ради України, обґрунтовують внесення змін до Конституції України необхідністю вдосконалення правового регулювання статусу Президента України та народних депутатів України.

2. Відповідно до пункту 1 частини першої статті 85 Конституції України до повноважень Верховної Ради України належить «внесення змін до Конституції України в межах і порядку, передбачених розділом XIII цієї Конституції». Вимоги щодо внесення таких змін визначають, зокрема, статті 157, 158 Конституції України.

Оцінюючи Законопроект на предмет його відповідності вимогам статті 158 Основного Закону України, Конституційний Суд України виходить з такого.

За статтею 158 Конституції України законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту (частина перша); Верховна Рада України протягом строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні й ті самі положення Конституції України (частина друга).

Згідно з правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною у пункті 2 мотивувальної частини Висновку від 5 грудня 2000 року №3-в/2000 у справі про внесення змін до статті 80 Конституції України, стаття 158 Основного Закону України забороняє протягом року подавати до Верховної Ради України один і той же законопроект про внесення змін до Конституції України, який вже розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий.

Аналогічна правова позиція висловлена Конституційним Судом України у пункті 3 мотивувальної частини Висновку від 12 жовтня 2004 року №2-в/2004 у справі про Законопроект №4180 з внесеними до нього поправками.

Отже, аналізуючи Законопроект та законопроект про внесення зміни до Конституції України (щодо обмеження депутатської недоторканності) (реєстр. №1375 від 18 січня 2008 року) (далі — Законопроект №1375), який розглядався у Верховній Раді України шостого скликання і не був прийнятий нею, Конституційний Суд України дійшов висновку, що вони суттєво відрізняються за змістом і обсягом пропонувананих в Основний Закон України змін.

Тобто Верховна Рада України шостого скликання Законопроект не розглядала і не змінювала положення статей 80, 105, 108 Конституції України.

Таким чином, Законопроект відповідає вимогам статті 158 Конституції України.

3. Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану (частина друга статті 157 Основного Закону України).

На момент надання висновку в Україні не введено воєнний або надзвичайний стан, тож Законопроект у цій частині відповідає вимогам частини другої статті 157 Конституції України.

4. Здійснюючи перевірку Законопроекту щодо неприпустимості наявності в ньому положень, які передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України (частина перша статті 157 Конституції України), Конституційний Суд України виходить з відповідної оцінки кожного його положення.

4.1. Законопроектом пропонується виключити з чинної редакції статті 80 Конституції України частину першу, якою народним депутатам України гарантується депутатська недоторканність.

Конституційний Суд України вбачає, що частиною першою статті 80 Основного Закону України закріплено загальне положення щодо гарантії депутатської недоторканності. Обсяг недоторканності народних депутатів України визначений у частинах другій (депутатський індемнітет), третій (депутатський імунітет) цієї статті.

Відповідно до правової позиції, наведеної Конституційним Судом України у Висновку від 27 червня 2000 року №1-в/2000, такі зміни стосуються лише спеціального статусу народних депутатів України і не впливають на зміст конституційних прав і свобод людини і громадянина (їх скасування чи обмеження).

Конституційний Суд України розглядав Законопроект №1375, у якому пропонувалося викласти статтю 80 Конституції України у новій редакції, фактично залишивши без будь-яких змін положення частини другої та вилучивши частини першу, третю цієї статті, і дійшов висновку, що така редакція статті 80 Конституції України не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина (Висновок Конституційного Суду України від 10 вересня 2008 року №2-в/2008).

Отже, Конституційний Суд України вважає, що вилучення частини першої статті 80 Конституції України не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, не спрямоване на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України та є таким, що не суперечить частині першій статті 157 Конституції України.

4.2. У частині другій статті 80 Конституції України встановлено, що народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп.

У Законопроекті пропонується виключити із частини другої статті 80 Конституції України положення «за винятком відповідальності за образу чи наклеп», що фактично передбачає звільнення від юридичної відповідальності народних депутатів України за висловлювання у парламенті та його органах, у яких міститься образа чи наклеп.

Таким чином, вилучення із частини другої статті 80 Конституції України положення «за винятком відповідальності за образу чи наклеп», як це пропонується у Законопроекті, призведе до обмеження існуючих прав громадян на повагу до їх гідності, судовий захист про спростування недостовірної інформації щодо себе або членів своєї сім'ї, відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої інформації (частина перша статті 28, частина четверта статті 32 Конституції України).

Отже, вилучення із частини другої статті 80 Конституції України положення «за винятком відповідальності за образу чи наклеп» обмежує права і свободи людини і громадянина, що суперечить вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

4.3. Згідно з частиною третьою статті 80 Конституції України народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані.

Законопроектом пропонується частину третю статті 80 Конституції України викласти в такій редакції: «Народний депутат України не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до набуття чинності обвинувальним вироком суду щодо нього».

Конституційний Суд України досліджував аналогічні зміни до частини третьої статті 80 Основного Закону України і дійшов висновку, що обмеження депутатської недоторканності не може розглядатися як обмеження прав і свобод людини і громадянина (Висновок від 5 грудня 2000 року №3-в/2000).

Таким чином, пропонувані зміни до частини третьої статті 80 Конституції України не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, не спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України та є такими, що не суперечать вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

Слід зауважити, що в тексті Основного Закону України застосовується словосполучення «набрання законної сили» обвинувальним вироком (пункт 2 частини другої, частина п'ята статті 81, пункт 6 частини п'ятої статті 126), а в Законопроекті використовується словосполучення «набуття чинності» обвинувальним вироком.

4.4. Законопроектом пропонується виключити зі статті 105 Конституції України частину першу, відповідно до якої Президент України користується правом недоторканності на час виконання повноважень, та доповнити її новою частиною: «Президент України не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до набуття чинності обвинувальним вироком суду щодо нього», у статті 108 Конституції України після пункту 2 додати пункт 3 такого змісту: «3) набуття чинності обвинувальним вироком суду щодо нього».

Дослідження пропонуваних народними депутатами України змін до статей 105, 108 Конституції України свідчить, насамперед, про їх неузгодженість, відсутність системного підходу при вирішенні питання щодо взаємозв'язку цих змін з іншими положеннями чинної Конституції України.

За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в абзаці четвертому пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 10 грудня 2003 року №19-рп/2003 у справі щодо недоторканності та імпідменту Президента України, право недоторканності Президента України треба розуміти як органічну складову його конституційного статусу, що має на меті забезпечення умов для реалізації покладених на нього повноважень.

Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина (частина друга статті 102 Основного Закону України).

Відповідно до частини другої статті 106 Основного Закону України Президент України не може передавати свої повноваження іншим особам або органам. За статтею 112 Конституції України виконання обов'язків глави держави на період до обрання і вступу на пост нового Президента України покладається на Голову Верховної Ради України лише у разі дострокового припинення повноважень Президента України згідно зі статтями 108, 109, 110, 111 Конституції України, відповідно до яких повноваження Прези-

дента України припиняються достроково у разі: відставки, неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я, усунення з поста в порядку імпічменту, смерті. Отже, чинна Конституція України не передбачає можливості здійснювати будь-якій особі повноваження Президента України, якщо він тимчасово не може виконувати свої обов'язки (зокрема у випадку його затримання чи арешту). Не передбачена така можливість і пропонованими змінами до Конституції України.

Крім того, даючи тлумачення положення частини першої статті 111 Конституції України, Конституційний Суд України зазначив, що конституційна процедура розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту здійснюється без порушення проти нього кримінальної справи (підпункт 1.2 пункту 1 резолютивної частини Рішення від 10 грудня 2003 року №19-рп/2003 у справі щодо недоторканності та імпічменту Президента України). Законопроектом зміни до статті 111 Основного Закону України не передбачені.

Таким чином, пропоновані зміни про виключення зі статті 105 Конституції України частини першої, доповнення її новою частиною та доповнення новим пунктом статті 108 Конституції України можуть призвести до обмеження прав і свобод людини і громадянина, ліквідації незалежності та до порушення територіальної цілісності України, що не відповідає вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

4.5. Законопроектом пропонується зі статті 105 Конституції України виключити частину другу, згідно з якою «за посягання на честь і гідність Президента України винні особи притягаються до відповідальності на підставі закону».

За Конституцією України Президент України є главою держави і виступає від її імені, тому надання йому статтею 105 Основного Закону України недоторканності і гарантій захисту його честі та гідності є необхідною умовою здійснення конституційних повноважень главою держави, влада якому надається безпосередньо народом на загальних і прямих виборах.

Згідно з Основним Законом України Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина (частина друга статті 102). Зазначені положення зобов'язують главу держави захищати усіма можливими правовими засобами, зокрема, права і свободи людини і громадянина. Тому образа чи наклеп на Президента України можуть розглядатися не тільки як посягання на громадянські права особи, що перебуває на цьому посту, але й як прояв неповаги до Української держави та її народу в цілому.

Отже, пропоновані Законопроектом зміни щодо вилучення частини другої статті 105 Конституції України можуть вплинути на обмеження прав і свобод людини і громадянина та є такими, що суперечать вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

4.6. Частиною третьою статті 105 Конституції України визначено, що звання Президента України охороняється законом і зберігається за ним довічно, якщо тільки він не був усунений з поста в порядку імпічменту.

У Законопроекті пропонується виключити з частини третьої статті 105 Конституції України положення «якщо тільки Президент України не був усунений з поста в порядку імпічменту».

Конституційний Суд України вважає, що зміни у частині третій статті 105 Конституції України не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, не спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України і відповідають вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 157, 158, 159 Конституції України, статтями 51, 63, 66, 67, 69 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

д і й ш о в в и с н о в к у:

1. Визнати таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України, законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо гарантії недоторканності для окремих посадових осіб) (реєстр. №3251 від 3 жовтня 2008 року), яким пропонується:

«1. У статті 80:

частину першу виключити;

частину третю викласти у такій редакції:

«Народний депутат України не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до набуття чинності обвинувальним вироком суду щодо нього».

2. У статті 105:

у частині третій слова «якщо тільки Президент України не був усунений з поста в порядку імпічменту» виключити».

2. Визнати таким, що не відповідає вимогам частини першої статті 157 Конституції України, законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо гарантії недоторканності для окремих посадових осіб) (реєстр. №3251 від 3 жовтня 2008 року), яким пропонується:

«1. У статті 80:

у частині другій слова «за винятком відповідальності за образу чи наклеп» виключити;

2. У статті 105:

частини першу та другу виключити;

доповнити новою частиною такого змісту:

«Президент України не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий чи заарештований до набуття чинності обвинувальним вироком суду щодо нього».

3. У статті 108:

після пункту 2 додати пункт 3 такого змісту:

«3) набуття чинності обвинувальним вироком суду щодо нього».

У зв'язку з цим пункти 3–4 вважати відповідно пунктами 4–5».

3. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо гарантії недоторканності для окремих посадових осіб) (реєстр. №3251 від 3 жовтня 2008 року) вимогам статей 157 і 158 Конституції України є обов'язковим до виконання, остаточним і не може бути оскарженим.

Висновок Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**ЗАКЛЮЧЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о даче заключения о соответствии законопроекта
о внесении изменений в Конституцию Украины
(относительно гарантии неприкосновенности для отдельных должностных лиц)
требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины
по обращению Верховной Рады Украины
(дело о внесении изменений в статьи 80, 105, 108 Конституции Украины)**

г. Киев
1 апреля 2010 года
№1-в/2010

Дело №1-12/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича — докладчика, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины (относительно гарантии неприкосновенности для отдельных должностных лиц) (реестр. №3251 от 3 октября 2008 года) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьей 159 Конституции Украины стало поступление в Конституционный Суд Украины законопроекта согласно Постановлению «О включении в повестку дня пятой сессии Верховной Рады Украины шестого созыва законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины (относительно гарантии неприкосновенности для отдельных должностных лиц) и о его направлении в Конституционный Суд Украины» от 20 октября 2009 года №1645-VI для дачи заключения о его соответствии требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Основанием к рассмотрению дела является необходимость дачи Конституционным Судом Украины заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины (относительно гарантии неприкосновенности для отдельных должностных лиц) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Заслушав судью-докладчика Дидковского А.А. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Верховная Рада Украины согласно Постановлению «О включении в повестку дня пятой сессии Верховной Рады Украины шестого созыва законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины (относительно гарантии неприкосновенности для отдельных должностных лиц) и о его направлении в Конституционный Суд Украины» от 20 октября 2009 года №1645-VI (Голос Украины, 2009 г., 27 октября) обратилась в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать заключение о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины (относительно гарантии неприкосновенности для отдельных должностных лиц) (реестр. №3251 от 3 октября 2008 года) (далее — Законопроект) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Законопроектом предлагается внести изменения в статьи 80, 105, 108 Конституции Украины, корректируя тем самым в действующей редакции Основного Закона Украины институты неприкосновенности Президента Украины и народных депутатов Украины, а именно:

«I. Внести в Конституцию Украины (Ведомости Верховной Рады Украины, 1996 г., №30, ст.141; 2005 г., №2, ст.44) следующие изменения:

1. В статье 80:

часть первую исключить;

в части второй слова «за исключением ответственности за оскорбление или клевету» исключить;

часть третью изложить в следующей редакции:

«народный депутат Украины не может быть без согласия Верховной Рады Украины задержан или арестован до вступления в силу обвинительного приговора суда в отношении его».

2. В статье 105:

часть первую и вторую исключить;

в части третьей слова «если только Президент Украины не был смещен с поста в порядке импичмента» исключить;

дополнить новой частью следующего содержания:

«президент Украины не может быть без согласия Верховной Рады Украины задержан или арестован до вступления в силу обвинительного приговора суда в отношении его».

3. В статье 108:

после пункта 2 добавить пункт 3 следующего содержания:

«3) вступление в силу обвинительного приговора суда в отношении его».

В связи с этим пункты 3—4 считать соответственно пунктами 4—5.

II. Данный Закон вступает в силу со дня его опубликования».

Народные депутаты Украины, подавшие Законопроект в Верховную Раду Украины, обосновывают внесение изменений в Конституцию Укра-

ины необходимостью усовершенствования правового регулирования статуса Президента Украины и народных депутатов Украины.

2. Согласно пункту 1 части первой статьи 85 Конституции Украины к полномочиям Верховной Рады Украины относится «внесение изменений в Конституцию Украины в пределах и порядке, предусмотренных разделом XIII настоящей Конституции». Требования о внесении таких изменений определяют, в частности, статьи 157, 158 Конституции Украины.

Оценивая Законопроект на предмет его соответствия требованиям статьи 158 Основного Закона Украины, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

В соответствии со статьей 158 Конституции Украины законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины, который рассматривался Верховной Радой Украины, и закон не был принят, может быть представлен в Верховную Раду Украины не ранее чем через год со дня принятия решения по этому законопроекту (часть первая); Верховная Рада Украины в течение срока своих полномочий не может дважды изменять одни и те же положения Конституции Украины (часть вторая).

Согласно правовой позиции Конституционного Суда Украины, изложенной в пункте 2 мотивировочной части Заключения от 5 декабря 2000 года №3-в/2000 по делу о внесении изменений в статью 80 Конституции Украины, статья 158 Основного Закона Украины запрещает в течение года подавать в Верховную Раду Украины один и тот же законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины, который уже рассматривался Верховной Радой Украины, и закон не был принят.

Аналогичная правовая позиция изложена Конституционным Судом Украины в пункте 3 мотивировочной части Заключения от 12 октября 2004 года №2-в/2004 по делу о Законопроекте №4180 с внесенными в него поправками.

Следовательно, анализируя Законопроект и законопроект о внесении изменения в Конституцию Украины (относительно ограничения депутатской неприкосновенности) (реестр. №1375 от 18 января 2008 года) (далее — Законопроект №1375), который рассматривался в Верховной Раде Украины шестого созыва и не был принят ею, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что они существенно отличаются по смыслу и объему предлагаемых к Основному Закону Украины изменений.

То есть Верховная Рада Украины шестого созыва Законопроект не рассматривала и не изменяла положения статей 80, 105, 108 Конституции Украины.

Таким образом, Законопроект соответствует требованиям статьи 158 Конституции Украины.

3. Конституция Украины не может быть изменена в условиях военного или чрезвычайного положения (часть вторая статьи 157 Основного Закона Украины).

На момент дачи заключения в Украине не введено военное или чрезвычайное положение, следовательно Законопроект в этой части соответствует требованиям части второй статьи 157 Конституции Украины.

4. Осуществляя проверку Законопроекта относительно недопустимости наличия в нем положений, которые предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина или направлены на ликвидацию независимости либо на нарушение территориальной целостности Украины (часть первая статьи 157 Конституции Украины), Конституционный Суд Украины исходит из соответствующей оценки каждого его положения.

4.1. Законопроектом предлагается исключить из действующей редакции статьи 80 Конституции Украины часть первую, которой народным депутатам Украины гарантируется депутатская неприкосновенность.

Конституционный Суд Украины усматривает, что частью первой статьи 80 Основного Закона Украины закреплено общее положение относительно гарантии депутатской неприкосновенности. Объем неприкосновенности народных депутатов Украины определен в частях второй (депутатский индемнитет), третьей (депутатский иммунитет) данной статьи.

Согласно правовой позиции, изложенной Конституционным Судом Украины в Заключении от 27 июня 2000 года №1-в/2000, данные изменения касаются лишь специального статуса народных депутатов Украины и не влияют на содержание конституционных прав и свобод человека и гражданина (их упразднение либо ограничение).

Конституционный Суд Украины рассматривал Законопроект №1375, в котором предлагалось изложить статью 80 Конституции Украины в новой редакции, фактически оставив без каких-либо изменений положения части второй и изъяв часть первую, третью данной статьи, и пришел к выводу, что такая редакция статьи 80 Конституции Украины не предусматривает упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина (Заключение Конституционного Суда Украины от 10 сентября 2008 года №2-в/2008).

Следовательно, Конституционный Суд Украины считает, что изъятие части первой статьи 80 Конституции Украины не предусматривает упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина, не направлено на ликвидацию независимости либо на нарушение территориальной целостности Украины и не противоречит части первой статьи 157 Конституции Украины.

4.2. В части второй статьи 80 Конституции Украины установлено, что народные депутаты Украины не несут юридической ответственности за результаты голосования или высказывания в парламенте и его органах, за исключением ответственности за оскорбление или клевету.

В Законопроекте предлагается исключить из части второй статьи 80 Конституции Украины положение «за исключением ответственности за оскорбление или клевету», что фактически предусматривает освобождение от юридической ответственности народных депутатов Украины за высказывания в парламенте и его органах, в которых содержится оскорбление или клевета.

Таким образом, изъятие из части второй статьи 80 Конституции Украины положения «за исключением ответственности за оскорбление или клевету», как это предлагается в Законопроекте, приведет к ограничению существующего права граждан на уважение к их достоинству, судебную за-

щиту права опровержения недостоверной информации о себе или членах своей семьи, возмещение материального и морального ущерба, причиненного сбором, хранением, использованием и распространением такой информации (часть первая статьи 28, часть четвертая статьи 32 Конституции Украины).

Следовательно, изъятие из части второй статьи 80 Конституции Украины положения «за исключением ответственности за оскорбление или клевету» ограничивает права и свободы человека и гражданина, что противоречит требованиям части первой статьи 157 Конституции Украины.

4.3. Согласно части третьей статьи 80 Конституции Украины народные депутаты Украины не могут быть без согласия Верховной Рады Украины привлечены к уголовной ответственности, задержаны или арестованы.

Законопроектом предлагается часть третью статьи 80 Конституции Украины изложить в следующей редакции: «народный депутат Украины не может быть без согласия Верховной Рады Украины задержан или арестован до вступления в силу обвинительного приговора суда в отношении его».

Конституционный Суд Украины исследовал аналогичные изменения к части третьей статьи 80 Основного Закона Украины и пришел к выводу, что ограничение депутатской неприкосновенности не может рассматриваться как ограничение прав и свобод человека и гражданина (Заключение от 5 декабря 2000 года №3-в/2000).

Таким образом, предлагаемые изменения к части третьей статьи 80 Конституции Украины не предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина, не направлены на ликвидацию независимости либо на нарушение территориальной целостности Украины и не противоречат требованиям части первой статьи 157 Конституции Украины.

Следует отметить, что в тексте Основного Закона Украины применяется словосочетание «вступление в законную силу» обвинительного приговора (пункт 2 части второй, часть пятая статьи 81, пункт 6 части пятой статьи 126), а в законопроекте используется словосочетание «вступление в действие» обвинительного приговора.

4.4. Законопроектом предлагается исключить из статьи 105 Конституции Украины часть первую, согласно которой Президент Украины пользуется правом неприкосновенности на время исполнения полномочий, и дополнить ее новой частью: «Президент Украины не может быть без согласия Верховной Рады Украины задержан или арестован до вступления в силу обвинительного приговора суда в отношении его», в статье 108 Конституции Украины после пункта 2 добавить пункт 3 следующего содержания:

«3) вступление в силу обвинительного приговора суда в отношении его».

Исследование предлагаемых народными депутатами Украины изменений к статьям 105, 108 Конституции Украины свидетельствует, прежде всего, об их несогласованности, отсутствии системного подхода при решении вопроса о взаимосвязи данных изменений с иными положениями действующей Конституции Украины.

По правовой позиции Конституционного Суда Украины, изложенной в абзаце четвертом пункта 3 мотивировочной части Решения от 10 декабря 2003 года №19-рп/2003 по делу о неприкосновенности и импичменте Президента Украины, право неприкосновенности Президента Украины следует понимать как органическую составную его конституционного статуса, цель которого — обеспечение условий для реализации возложенных на него полномочий.

Президент Украины является гарантом государственного суверенитета, территориальной целостности Украины, соблюдения Конституции Украины, прав и свобод человека и гражданина (часть вторая статьи 102 Основного Закона Украины).

Согласно части второй статьи 106 Основного Закона Украины Президент Украины не может передавать свои полномочия другим лицам или органам. По статье 112 Конституции Украины исполнение обязанностей главы государства на период до избрания и вступления на пост нового Президента Украины возлагается на Председателя Верховной Рады Украины лишь в случае досрочного прекращения полномочий Президента Украины согласно статьям 108, 109, 110, 111 Конституции Украины, в соответствии с которыми полномочия Президента Украины прекращаются досрочно в случае: отставки, невозможности исполнять свои полномочия по состоянию здоровья, смещения с поста в порядке импичмента, смерти. Следовательно действующая Конституция Украины не предусматривает возможность осуществлять каким-либо лицом полномочия Президента Украины, если он временно не может исполнять свои обязанности (в частности, в случае его задержания или ареста). Не предусмотрена такая возможность и предлагаемыми изменениями к Конституции Украины.

Кроме того, давая толкование положения части первой статьи 111 Конституции Украины, Конституционный Суд Украины отметил, что конституционная процедура расследования и рассмотрения дела о смещении Президента Украины с поста в порядке импичмента осуществляется без возбуждения против него уголовного дела (подпункт 1.2 пункта 1 резолютивной части Решения от 10 декабря 2003 года №19-рп/2003 по делу о неприкосновенности и импичменте Президента Украины). Законопроектом изменения к статье 111 Основного Закона Украины не предусмотрены.

Таким образом, предлагаемые изменения об исключении из статьи 105 Конституции Украины части первой, дополнении ее новой частью и дополнении новым пунктом статьи 108 Конституции Украины могут привести к ограничению прав и свобод человека и гражданина, ликвидации независимости и к нарушению территориальной целостности Украины, что не соответствует требованиям части первой статьи 157 Конституции Украины.

4.5. Законопроектом предлагается из статьи 105 Конституции Украины исключить часть вторую, согласно которой «за посягательство на честь и достоинство Президента Украины виновные лица привлекаются к ответственности на основании закона».

По Конституции Украины Президент Украины является главой государства и выступает от его имени, поэтому предоставление ему статьей 105 Основного Закона Украины неприкосновенности и гарантий защиты его

чести и достоинства является необходимым условием осуществления конституционных полномочий главой государства, власть которому предоставляется непосредственно народом на общих и прямых выборах.

Согласно Основному Закону Украины Президент Украины является гарантом государственного суверенитета, территориальной целостности Украины, соблюдения Конституции Украины, прав и свобод человека и гражданина (часть вторая статьи 102). Указанные положения обязывают главу государства защищать всеми возможными правовыми средствами, в частности, права и свободы человека и гражданина. Поэтому оскорбление или клевета на Президента Украины могут рассматриваться не только как посягательство на гражданские права лица, находящегося на этом посту, но и как проявление неуважения к Украинскому государству и его народу в целом.

Следовательно предлагаемые Законопроектом изменения об изъятии части второй статьи 105 Конституции Украины могут повлиять на ограничение прав и свобод человека и гражданина и являются противоречащими требованиям части первой статьи 157 Конституции Украины.

4.6. Частью третьей статьи 105 Конституции Украины определено, что звание Президента Украины охраняется законом и сохраняется за ним пожизненно, если только он не был смещен с поста в порядке импичмента.

В Законопроекте предлагается исключить из части третьей статьи 105 Конституции Украины положение «если только Президент Украины не был смещен с поста в порядке импичмента».

Конституционный Суд Украины считает, что изменения к части третьей статьи 105 Конституции Украины не предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина, не направлены на ликвидацию независимости либо на нарушение территориальной целостности Украины и соответствуют требованиям части первой статьи 157 Конституции Украины.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 157, 158, 159 Конституции Украины, статьями 51, 63, 66, 67, 69 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

пришел к заключению:

1. Признать соответствующим требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины (относительно гарантии неприкосновенности для отдельных должностных лиц) (реестр. №3251 от 3 октября 2008 года), которым предлагается:

«1. В статье 80:

часть первую исключить;

часть третью изложить в следующей редакции:

«народный депутат Украины не может быть без согласия Верховной Рады Украины задержан или арестован до вступления в силу обвинительного приговора суда в отношении его».

2. В статье 105:

в части третьей слова «если только Президент Украины не был смещен с поста в порядке импичмента» исключить».

2. Признать не соответствующим требованиям части первой статьи 157 Конституции Украины законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины (относительно гарантии неприкосновенности для отдельных должностных лиц) (реестр. №3251 от 3 октября 2008 года), которым предлагается:

«1. В статье 80:

в части второй слова «за исключением ответственности за оскорбление или клевету» исключить;

2. В статье 105:

части первую и вторую исключить;

дополнить новой частью следующего содержания:

«Президент Украины не может быть без согласия Верховной Рады Украины задержан или арестован до вступления в силу обвинительного приговора суда в отношении его».

3. В статье 108:

после пункта 2 добавить пункт 3 следующего содержания:

«3) вступление в силу обвинительного приговора суда в отношении его».

В связи с этим пункты 3–4 считать соответственно пунктами 4–5».

3. Заключение Конституционного Суда Украины по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины (относительно гарантии неприкосновенности для отдельных должностных лиц) (реестр. №3251 от 3 октября 2008 года) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины является обязательным к исполнению, окончательным и не может быть обжаловано.

Заключение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• Summary to the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No.1-v/2010 dated April 1, 2010 in the case upon the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine for providing opinion on the conformity of the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (concerning guaranteeing immunities to certain officials) with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine (case on introducing amendments to Articles 80, 105 and 108 of the Constitution of Ukraine)

The Verkhovna Rada of Ukraine pursuant to the Resolution «On Including the Draft-Law on Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine (on guaranteeing immunities to certain officials) on the Agenda of the Fifth Session of the Verkhovna Rada of Ukraine of the Sixth Convocation» and on

Forwarding the Draft-Law to the Constitutional Court of Ukraine» No.1645-VI dated October 20, 2009 filed an appeal with the Constitutional Court on providing opinion on the conformity of the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (on guaranteeing immunities to certain officials) (registration No.3251 dated October 3, 2008) (hereinafter referred to as «the Draft-law») with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution.

According to Article 85.1.1 of the Constitution the authority of the Verkhovna Rada of Ukraine includes: «introducing amendments to the Constitution of Ukraine within the limits and under the procedure specified in Chapter XIII of this Constitution». Requirements on introducing amendments are particularly set forth in Articles 157 and 158 of the Constitution.

According to Article 158 of the Constitution the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine, considered by the Verkhovna Rada of Ukraine and not adopted, may be submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine no sooner than one year from the day of the adoption of the decision on this draft-law (Article 158.1); within the term of its authority, the Verkhovna Rada of Ukraine shall not amend twice the same provisions of the Constitution (Article 158.2).

Having analysed the Draft-law and the draft-law on introducing amendments to the Constitution (on restriction of deputy's immunities) (registration No.1375 dated January 18, 2008) (hereinafter referred to as «the Draft-law No.1375») considered by the Verkhovna Rada of Ukraine of the Sixth Convocation and not adopted, the Constitutional Court of Ukraine concluded that the amendments proposed to the Fundamental Law by the above-mentioned Draft-laws differ substantially as to their matter and scope.

Hence, the Verkhovna Rada of Ukraine of the Sixth Convocation has not considered the Draft-law and has not amended Articles 80, 105 and 108 of the Constitution.

Thereby the Draft-law is in line with Article 158 of the Constitution.

The Constitution of Ukraine shall not be amended in conditions of martial law or a state of emergency (Article 157.2 of the Fundamental Law).

At the delivery of the opinion there is no martial law or a state of emergency in Ukraine, thus in this part the Draft-law meets the requirements of Article 157.2 of the Constitution.

Having examined whether the Draft-law contains provisions that envisage the abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms, or those which are oriented toward the liquidation of the independence or violation of the territorial indivisibility of Ukraine (Article 157.1 of the Constitution), the Constitutional Court of Ukraine proceeded from the relevant evaluation of each provision.

The Draft-law proposes to remove Article 80.1, that guarantees deputy's immunity to People's Deputies of Ukraine, from the current wording of the Constitution.

The Constitutional Court considers that Article 80.1 of the Fundamental Law contains general provision concerning guaranteeing deputy's immunity. The scope of immunity of the People Deputy's of Ukraine is determined in Articles 80.2 (deputy's indemnity) and 80.3 (deputy's immunity).

In accordance with the legal position of the Constitutional Court of Ukraine stated in its Opinion No.1-v/2000 dated June 27, 2000 such amendments fall only within the special status of People's Deputies of Ukraine and do not affect the

matter of human and citizen's rights and freedoms prescribed in the Constitution (their abolition or restriction).

The Constitutional Court considered the Draft-law No.1375, which proposed the new wording of Article 80 of the Constitution by leaving the current wording of Article 80.2 and removing Articles 80.1 and 80.3 and concluded that the above-mentioned wording of Article 80 of the Constitution does not assume abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms (Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No.2-v/2008 dated September 10, 2008).

Thus, the Constitutional Court of Ukraine considers that elimination of Article 80.1 of the Constitution does not envisage the abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms and is not oriented toward liquidation of independence or violation of the territorial indivisibility of Ukraine and does not contravene Article 157.1 of the Constitution.

Article 80.2 stipulates that People's Deputies of Ukraine are not legally liable for the results of voting or for statements made in Parliament and in its bodies, with the exception of liability for insult or defamation.

The Draft-law suggests to remove the disposition «with the exception of liability for insult or defamation» from Article 80.2 that in fact shall provide liability exemption of People's Deputies of Ukraine for statements that contain insult or defamation in Parliament and its bodies.

Hence, removal of the disposition «with the exception of liability for insult or defamation» from Article 80.2, as the Draft-law proffers, shall result in restriction of the existing rights of the citizens to respect of dignity, judicial protection of the right to rectify incorrect information about himself or herself and members of his or her family, and of the right to demand that any type of information be expunged, and also the right to compensation for material and moral damages inflicted by the collection, storage, use and dissemination of such incorrect information (Articles 28.1 and 32.4 of the Constitution).

Consequently, removal of the disposition «with the exception of liability for insult or defamation» from Article 80.2 restricts human and citizen's rights and freedoms and contravenes Article 157.1 of the Constitution.

According to Article 80.3 of the Constitution People's Deputies of Ukraine shall not be held criminally liable, detained or arrested without the consent of the Verkhovna Rada of Ukraine. The Draft-law suggests the following wording of Article 80.3: «People's Deputy of Ukraine shall not be detained or arrested without the consent of the Verkhovna Rada of Ukraine before the guilty verdict against him or her enters into force».

The Constitutional Court has examined similar amendments to Article 80.3 of the Fundamental Law and concluded that restriction of deputy's immunity shall not be regarded as restriction of human and citizen's rights and freedoms (Opinion No.3-v/2000 dated December 5, 2000).

Therefore the proposed amendments to Article 80.3 do not provide for abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms and are not oriented toward liquidation of independence or violation of the territorial indivisibility of Ukraine and do not contravene Article 157.1 of the Constitution.

It should be mentioned that the word combination «before the guilty verdict against him or her enters into legal force» is used in the Fundamental Law (Articles 81.2.2, 81.5, and 126.5.6), and the Draft-law uses the following wording «before the guilty verdict becomes effective».

The Draft-law suggests to remove Article 105.1 from the Constitution according to which the President of Ukraine enjoys the right of immunity during the term of authority and to supplement it with the new part: «The President of Ukraine shall not be detained or arrested without the consent of the Verkhovna Rada of Ukraine before the guilty verdict against him or her enters into force» and to add paragraph 3 after paragraph 2 in Article 108 of the Constitution of Ukraine of the following wording: «entry into force of the guilty verdict against him or her».

Analysis of the amendments to Articles 105 and 108, proposed by the People's Deputies of Ukraine testifies that there is no consistency and system approach in resolving the issue on interconnection of the abovementioned amendments with the other provisions of the Constitution in effect.

The President of Ukraine is the guarantor of state sovereignty and territorial indivisibility of Ukraine, the observance of the Constitution of Ukraine and human and citizen's rights and freedoms (Article 102.2 of the Fundamental Law).

Pursuant to Article 106.2 of the Fundamental Law the President of Ukraine shall not transfer his or her powers to other persons or bodies. Under Article 112 in the event of the pre-term termination of authority of the President of Ukraine in accordance with Articles 108, 109, 110 and 111 of this Constitution, the execution of duties of the President of Ukraine, for the period pending the elections and the assumption of office of the new President of Ukraine, shall be vested in the Chairperson of the Verkhovna Rada of Ukraine. Consequently the effective Constitution does not provide possibility to any person to act as the President of Ukraine if he or she is not in position to fulfil his or her duties (in particular, if detained or arrested). Such opportunity is neither proffered by the proposed amendments to the Constitution.

In addition, in construing the provisions of Article 111.1 of the Constitution, the Constitutional Court mentioned that the constitutional procedure of investigation and examination of the case on removal of the President from the post in case of impeachment is performed without institution of criminal proceedings against him or her (item 1.2 of the resolution part of the Decision No.19-rp/2003 dated December 10, 2003). The Draft-law contains no provisions on amending Article 111 of the Fundamental Law.

Hereby, the proposed amendments on exclusion of Article 105.1, supplementing it with a new paragraph as well as supplementing Article 108 of the Constitution with a new item may result in abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms, and liquidation of the independence or violation of the territorial indivisibility of Ukraine that contravenes the provisions of Article 157.1 of the Constitution.

The Draft-law suggests to remove Article 105.2 of the Constitution, according which: «persons guilty of offending the honour and dignity of the President of Ukraine are brought to responsibility on the basis of the law».

Under the Constitution the President of Ukraine is the Head of State and acts in its name, therefore granting immunities and guaranteeing the honour and dignity to him or her pursuant to Article 105 is an indispensable condition for performing the constitutional obligations by the head of state who is empowered directly by the citizens of Ukraine on the basis of universal, equal and direct elections.

According to the Fundamental Law the President of Ukraine is the guarantor of state sovereignty and territorial indivisibility of Ukraine, the observance of the

Constitution of Ukraine and human and citizen's rights and freedoms (Article 102.2). The aforementioned provisions oblige the head of state to protect, in particular, human and citizen's rights and freedoms by all possible lawful means. Hence offending the honour and dignity of the President of Ukraine shall be regarded not only as an encroachment on civil rights of a person holding the position but also as a display of contempt of the Ukrainian State and its nation as a whole.

Thus, the amendments suggested by the Draft-law concerning removal of Article 105.2 of the Constitution may affect the restriction of human and citizen's rights and freedoms and contravene the provisions prescribed in Article 157.1 of the Constitution.

Article 105.3 of the Constitution stipulates that the title of President of Ukraine is protected by law and is reserved for the President for his/her lifetime, unless removed from office by the procedure of impeachment.

The Draft-law suggests to remove the wording «unless removed from office by the procedure of impeachment» from Article 105.3.

The Constitutional Court of Ukraine presumes that alternations to Article 105.3 do not assume abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms and are not oriented toward liquidation of independence or violation of the territorial indivisibility of Ukraine and do not contravene Article 157.1 of the Constitution.

Thus, the Constitutional Court held:

1. To recognise the Draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (on guaranteeing immunities to certain officials) (registration No.3251 dated October 3, 2008) as conforming with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine, according to which:

«1. Article 80.1 shall be removed;

Article 80.3 shall be stated in the following wording:

«People's Deputy of Ukraine shall not be detained or arrested without the consent of the Verkhovna Rada of Ukraine before the guilty verdict against him or her enters into force».

2. The wording «unless the President of Ukraine has been removed from office by the procedure of impeachment» shall be removed from Article 105.3».

2. To recognise the Draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (on guaranteeing immunities to certain officials) (registration No.3251 dated October 3, 2008) as non-conforming with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine according to which:

«1. In the Article 80.2 the following wording: «with the exception of liability for insult or defamation» shall be removed;

2. Articles 105.1 and 105.2 shall be removed.

Article 105 shall be supplemented with new part in the following wording:

«The President of Ukraine shall not be detained or arrested without the consent of the Verkhovna Rada of Ukraine before the guilty verdict against him or her enters into force».

3. Article 108 after paragraph 2 shall be appended with paragraph 3 in the following wording:

«3) entry into force of the guilty verdict against him or her».

With regard to this, paragraphs 3–4 shall be paragraphs 4–5 accordingly».

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**ВИСНОВОК
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо строків повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів) вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа про внесення змін до статей 136, 141 Конституції України)

м. Київ
17 червня 2010 року
№2-в/2010

Справа №1-37/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича — доповідача, **Джуна** В'ячеслава Васильовича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо строків повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів) (реєстр. №4177 від 3 березня 2010 року) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статті 159 Конституції України стало звернення Верховної Ради України згідно з Постановою «Про включення до порядку денного шостої сесії Верховної Ради України шостого скликання законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо строків повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів) і про його направлення до Конституційного Суду України» від 1 квітня 2010 року №2002-VI для надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо строків повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Підставою для розгляду справи є необхідність надання Конституційним Судом України висновку щодо відповідності зазначеного законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Головіна А.С. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Верховна Рада України відповідно до Постанови «Про включення до порядку денного шостої сесії Верховної Ради України шостого скликання законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо строків

повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів) і про його направлення до Конституційного Суду України» від 1 квітня 2010 року №2002-VI (Голос України, 2010 р., 7 квітня) (далі — Постанова) звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням дати висновок щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо строків повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів) (далі — Законопроект) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

У Законопроекті запропоновано зміни до частини першої статті 136, частин першої, другої статті 141 Основного Закону України (розділ I), передбачено прикінцеві та перехідні положення (розділ II).

2. Свої позиції стосовно предмета звернення Верховної Ради України висловили науковці Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України.

3. Відповідно до пункту 1 частини першої статті 85 Конституції України до повноважень Верховної Ради України належить внесення змін до Конституції України в межах і порядку, передбачених розділом XIII Конституції України.

Законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту вимогам статей 157 і 158 цієї Конституції (стаття 159 Основного Закону України).

Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України, а також в умовах воєнного або надзвичайного стану (стаття 157 Основного Закону України).

У статті 158 Конституції України визначено, що законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту; Верховна Рада України протягом строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні й ті самі положення Конституції України.

4. Конституційний Суд України, вирішуючи питання, порушені у зверненні Верховної Ради України, виходить з такого.

4.1. З Постанови вбачається, що на шостій сесії Верховної Ради України шостого скликання прийнято рішення про направлення Законопроекту до Конституційного Суду України для надання висновку щодо його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України (пункт 2).

Конституційний Суд України зазначає, що Законопроект на предмет відповідності статтям 157 і 158 Конституції України розглядається ним вперше.

Відповідно до пункту 3 Постанови питання щодо прийняття Законопроекту включено до порядку денного наступної чергової (сьомої) сесії Верховної Ради України шостого скликання, що свідчить про те, що Верховна Рада України шостого скликання не змінювала положення частини першої статті 136, частин першої, другої статті 141 Конституції України.

Таким чином, Законопроект в цій частині відповідає вимогам статті 158 Конституції України.

4.2. У Законопроекті частину першу статті 136 Конституції України пропонується викласти в такій редакції:

«Представницьким органом Автономної Республіки Крим є Верховна Рада Автономної Республіки Крим, депутати якої обираються на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Строк повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати якої обрані на чергових виборах, становить п'ять років».

Змінами до частини першої статті 136 Конституції України пропонується встановити конституційні засади виборів та п'ятирічний строк повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

4.3. У Законопроекті частини першу, другу статті 141 Конституції України пропонується викласти в такій редакції:

«До складу сільської, селищної, міської, районної, обласної ради входять депутати, які обираються жителями села, селища, міста, району, області на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Строк повноважень сільської, селищної, міської, районної, обласної ради, депутати якої обрані на чергових виборах, становить п'ять років».

Територіальні громади на основі загального, рівного, прямого виборчого права обирають шляхом таємного голосування відповідно сільського, селищного, міського голову, який очолює виконавчий орган ради та головує на її засіданнях. Строк повноважень сільського, селищного, міського голови, обраного на чергових виборах, становить п'ять років».

Змінами до частини першої статті 141 Конституції України пропонується встановити замість існуючого п'ятирічного строку повноважень депутатів сільських, селищних, міських, районних, обласних рад п'ятирічний строк повноважень зазначених рад, а змінами до частини другої цієї статті — замість існуючого чотирирічного строку повноважень сільського, селищного, міського голови п'ятирічний строк його повноважень.

4.4. Оцінюючи запропоновані Законопроектом зміни до чинної редакції частини першої статті 136, частин першої, другої статті 141 Конституції України щодо встановлення п'ятирічного строку повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, сільської, селищної, міської, районної, обласної ради, депутати яких обрані на чергових виборах, та сільського, селищного, міського голови, обраного на чергових виборах, Конституційний Суд України виходить з того, що у його Рішенні від

4 червня 2009 року №13-рп/2009 визначено, що строки повноважень усіх представницьких органів мають загальний характер і що обчислення цих строків здійснюється однаково, незалежно від того, на чергових чи позачергових виборах обрано склад представницького органу чи посадову особу. У цьому ж рішенні зазначено, що винятки з конституційних положень, що передбачають здійснення повноважень представницькими органами протягом закріпленого в них строку, можуть бути встановлені лише шляхом внесення відповідних змін до Основного Закону України. Тому внесення Законопроектом змін до порядку обчислення строків повноважень представницьких органів чи посадової особи залежно від виду проведення місцевих виборів (чергові, позачергові, повторні, проміжні або перші) цілком узгоджується з наведеними правовими позиціями.

Отже, Конституційний Суд України вважає, що Законопроект у цій частині відповідає вимогам статті 157 Основного Закону України.

4.5. Конституційний Суд України також визначив, що запропоновані в Законопроекті зміни до частини першої статті 136, частин першої, другої статті 141 Конституції України не спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України. На момент надання висновку в державі не введено воєнного або надзвичайного стану.

Таким чином, Законопроект в цій частині відповідає вимогам статті 157 Конституції України.

5. Крім того, Законопроект містить прикінцеві та перехідні положення такого змісту:

«II. Прикінцеві та перехідні положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

2. Дія частини першої статті 136, частин першої і другої статті 141 Конституції України в редакції цього Закону поширюється на депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, сільських, селищних, міських, районних у місті (у разі їх створення), районних, обласних рад, сільських, селищних, міських голів, обраних на чергових виборах 26 березня 2006 року.

3. Повноваження сільських, селищних, міських, районних у місті (у разі їх створення), районних, обласних рад, депутати яких обрані на чергових виборах 26 березня 2006 року, а також на позачергових, перших, повторних та проміжних виборах у період від березня 2006 року до дня проведення чергових виборів 27 березня 2011 року, припиняються в день відкриття першої сесії відповідної ради, обраної на чергових виборах 27 березня 2011 року, крім випадків дострокового припинення їх повноважень відповідно до закону.

4. Повноваження сільських, селищних, міських голів, обраних на чергових виборах 26 березня 2006 року, а також на позачергових, перших та повторних виборах у період від березня 2006 року до дня проведення чергових виборів 27 березня 2011 року, припиняються в момент вступу на цю посаду іншої особи, обраної на чергових виборах 27 березня 2011 року, крім випадків дострокового припинення їх повноважень відповідно до закону».

Конституційний Суд України, вирішуючи питання щодо відповідності розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України, виходить з такого.

Пункт 1 розділу II Законопроекту встановлює порядок набрання ним чинності і є його невід'ємною частиною, тому є таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Зі змісту пунктів 2, 3, 4 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Законопроекту вбачається, що законодавець визначає єдину дату проведення голосування на чергових виборах сільських, селищних, міських, районних у місті (у разі їх створення), районних, обласних рад та сільських, селищних, міських голів — 27 березня 2011 року і загальний порядок припинення повноважень сільських, селищних, міських, районних у місті (у разі їх створення), районних, обласних рад та сільських, селищних, міських голів, обраних на чергових виборах 26 березня 2006 року, а також на позачергових, перших, повторних та проміжних виборах у період від березня 2006 року до дня проведення чергових виборів 27 березня 2011 року.

Отже, законодавець, встановлюючи регулювання пунктами 2, 3, 4 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Законопроекту правовідносин у сфері припинення повноважень сільських, селищних, міських голів, виходить із п'ятирічного строку їх повноважень, передбачених абзацом третім пункту 2 розділу I Законопроекту, хоча згідно з Конституцією України строк їх повноважень становить чотири роки (частина друга статті 141).

Згідно з правовою позицією, викладеною Конституційним Судом України у Рішенні від 10 червня 2009 року №14-рп/2009, строки проведення виборів є важливим інститутом гарантії реалізації виборчих прав громадян, а відміна виборів до органів місцевого самоврядування чи перенесення строків їх проведення з підстав, не передбачених законом, є порушенням цих прав громадян (абзац третій пункту 5 мотивувальної частини).

Таким чином, пункти 2, 3, 4 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Законопроекту не відповідають вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

Конституційний Суд України вважає, що регулювання законодавцем правовідносин, пов'язаних з датою проведення голосування на виборах органів і посадових осіб місцевого самоврядування, а також з припиненням їх повноважень, має здійснюватися відповідно до пункту 30 частини першої статті 85, статті 91, пункту 20 частини першої статті 92 Конституції України тільки після внесення запропонованих до неї змін шляхом прийняття окремого правового акта, а не законопроекту, передбаченого розділом XIII «Внесення змін до Конституції України» Основного Закону України.

Керуючись статтями 157, 158, 159 Конституції України, статтями 51, 63, 66, 67, 69 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

д і й ш о в в и с н о в к у:

1. Визнати законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо строків повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів) (реєстр. №4177 від

3 березня 2010 року) таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України, яким пропонується:

«І. Внести до Конституції України (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., №30, ст.141; 2005 р., №2, ст.44) такі зміни:

1) частину першу статті 136 викласти у такій редакції:

«Представницьким органом Автономної Республіки Крим є Верховна Рада Автономної Республіки Крим, депутати якої обираються на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Строк повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати якої обрані на чергових виборах, становить п'ять років»;

2) частину першу і другу статті 141 викласти у такій редакції:

«До складу сільської, селищної, міської, районної, обласної ради входять депутати, які обираються жителями села, селища, міста, району, області на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Строк повноважень сільської, селищної, міської, районної, обласної ради, депутати якої обрані на чергових виборах, становить п'ять років.

Територіальні громади на основі загального, рівного, прямого виборчого права обирають шляхом таємного голосування відповідно сільського, селищного, міського голову, який очолює виконавчий орган ради та головує на її засіданнях. Строк повноважень сільського, селищного, міського голову, обраного на чергових виборах, становить п'ять років».

II. Прикінцеві та перехідні положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування».

2. Визнати пункти 2, 3, 4 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо строків повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів) (реєстр. №4177 від 3 березня 2010 року) такими, що не відповідають вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

3. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо строків повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів) (реєстр. №4177 від 3 березня 2010 року) вимогам статей 157 і 158 Конституції України є обов'язковим до виконання, остаточним і не може бути оскаржений.

Висновок Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**ЗАКЛЮЧЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о даче заключения о соответствии законопроекта
о внесении изменений в Конституцию Украины
(относительно сроков полномочий Верховной Рады
Автономной Республики Крым, местных советов и сельских,
поселковых, городских голов)
требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины
по обращению Верховной Рады Украины
(дело о внесении изменений в статьи 136, 141 Конституции Украины)**

г. Киев
17 июня 2010 года
№2-в/2010

Дело №1-37/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича — докладчика, **Джуны** Вячеслава Васильевича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины (относительно сроков полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов) (реестр. №4177 от 3 марта 2010 года) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьей 159 Конституции Украины стало обращение Верховной Рады Украины согласно Постановлению «О включении в повестку дня шестой сессии Верховной Рады Украины шестого созыва законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины (относительно сроков полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов) и о его направлении в Конституционный Суд Украины» от 1 апреля 2010 года №2002-VI для дачи заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины (относительно сроков полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Основанием к рассмотрению дела является необходимость дачи Конституционным Судом Украины заключения о соответствии указанного законопроекта требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Заслушав судью-докладчика Головина А.С. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Верховная Рада Украины согласно Постановлению «О включении в повестку дня шестой сессии Верховной Рады Украины шестого созыва законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины (относительно сроков полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов) и о его направлении в Конституционный Суд Украины» от 1 апреля 2010 года №2002-VI (Голос Украины, 2010 г., 7 апреля) (далее — Постановление) обратилась в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать заключение о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины (относительно сроков полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов) (далее — Законопроект) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

В Законопроекте предложены изменения к части первой статьи 136, частям первой, второй статьи 141 Основного Закона Украины (раздел I), предусмотрены заключительные и переходные положения (раздел II).

2. Свои позиции относительно предмета обращения Верховной Рады Украины изложили научные работники Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Львовского национального университета имени Ивана Франко, Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Института государства и права им. В.М. Корецкого НАН Украины, Научно-исследовательского института государственного строительства и местного самоуправления НАПрН Украины.

3. Согласно пункту 1 части первой статьи 85 Конституции Украины к полномочиям Верховной Рады Украины относится внесение изменений в Конституцию Украины в пределах и порядке, предусмотренных разделом XIII Конституции Украины.

Законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины рассматривается Верховной Радой Украины при наличии заключения Конституционного Суда Украины о соответствии законопроекта требованиям статей 157 и 158 данной Конституции (статья 159 Основного Закона Украины).

Конституция Украины не может быть изменена, если изменения предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина или если они направлены на ликвидацию независимости либо на нарушение территориальной целостности Украины, а также в условиях военного или чрезвычайного положения (статья 157 Основного Закона Украины).

В статье 158 Конституции Украины определено, что законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины, который рассматривался Верховной Радой Украины, и закон не был принят, может быть представлен в Верховную Раду Украины не ранее чем через год со дня принятия решения по этому законопроекту; Верховная Рада Украины в течение срока своих полномочий не может дважды изменять одни и те же положения Конституции Украины.

4. Конституционный Суд Украины, решая вопросы, поднятые в обращении Верховной Рады Украины, исходит из следующего.

4.1. Из Постановления усматривается, что на шестой сессии Верховной Рады Украины шестого созыва принято решение о направлении Законопроекта в Конституционный Суд Украины для дачи заключения о его соответствии требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины (пункт 2).

Конституционный Суд Украины отмечает, что Законопроект на предмет соответствия статьям 157 и 158 Конституции Украины рассматривается им впервые.

Согласно пункту 3 Постановления вопрос о принятии Законопроекта включен в повестку дня следующей очередной (седьмой) сессии Верховной Рады Украины шестого созыва, что свидетельствует о том, что Верховная Рада Украины шестого созыва не изменяла положения части первой статьи 136, частей первой, второй статьи 141 Конституции Украины.

Таким образом, Законопроект в этой части соответствует требованиям статьи 158 Конституции Украины.

4.2. В Законопроекте часть первую статьи 136 Конституции Украины предлагается изложить в следующей редакции:

«представительным органом Автономной Республики Крым является Верховная Рада Автономной Республики Крым, депутаты которой избираются на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права путем тайного голосования. Срок полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым, депутаты которой избраны на очередных выборах, составляет пять лет».

Изменениями к части первой статьи 136 Конституции Украины предлагается установить конституционные основы выборов и пятилетний срок полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым.

4.3. В Законопроекте часть первую, вторую статьи 141 Конституции Украины предлагается изложить в следующей редакции:

«в состав сельского, поселкового, городского, районного, областного совета входят депутаты, которые избираются жителями села, поселка, города, района, области на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права путем тайного голосования. Срок полномочий сельского, поселкового, городского, районного, областного совета, депутаты которого избраны на очередных выборах, составляет пять лет.

Территориальные общины на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права избирают путем тайного голосования соответственно сельского, поселкового, городского голову, который возглавляет исполнительный орган совета и председательствует на ее заседаниях. Срок полномочий сельского, поселкового, городского головы, избранного на очередных выборах, составляет пять лет».

Изменениями к части первой статьи 141 Конституции Украины предлагается установить вместо существующего пятилетнего срока полномочий депутатов сельских, поселковых, городских, районных, областных советов пятилетний срок полномочий указанных советов, а изменениями к части второй данной статьи — вместо существующего четырехлетнего срока полномочий сельского, поселкового, городского головы пятилетний срок его полномочий.

4.4. Оценивая предложенные Законопроектом изменения к действующей редакции части первой статьи 136, частям первой, второй статьи 141 Конституции Украины относительно установления пятилетнего срока полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым, сельского, поселкового, городского, районного, областного совета, депутаты которых избраны на очередных выборах, и сельского, поселкового, городского головы, избранного на очередных выборах, Конституционный Суд Украины исходит из того, что в его Решении от 4 июня 2009 года №13-рп/2009 определено, что сроки полномочий всех представительных органов носят общий характер и что исчисление этих сроков осуществляется одинаково, независимо от того, на очередных или внеочередных выборах избран состав представительного органа или должностное лицо. В этом же решении указано, что исключения из конституционных положений, предусматривающие осуществление полномочий представительными органами в течение закрепленного в них срока, могут быть установлены только путем внесения соответствующих изменений в Основной Закон Украины. Поэтому внесение Законопроектом изменений в порядок исчисления сроков полномочий представительных органов или должностного лица в зависимости от вида проведения местных выборов (очередные, внеочередные, повторные, промежуточные или первичные) полностью согласуется с приведенными правовыми позициями.

Следовательно, Конституционный Суд Украины считает, что Законопроект в этой части соответствует требованиям статьи 157 Основного Закона Украины.

4.5. Конституционный Суд Украины также определил, что предложенные в Законопроекте изменения к части первой статьи 136, частям первой, второй статьи 141 Конституции Украины не направлены на ликвидацию независимости либо на нарушение территориальной целостности Украины. На момент дачи заключения в государстве не введено военное или чрезвычайное положение.

Таким образом, Законопроект в этой части соответствует требованиям статьи 157 Конституции Украины.

5. Кроме этого, Законопроект содержит заключительные и переходные положения следующего содержания:

«II. Заключительные и переходные положения

1. Данный Закон вступает в силу со дня его опубликования.

2. Действие части первой статьи 136, частей первой и второй статьи 141 Конституции Украины в редакции данного Закона распространяется на депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, сельских, поселковых, городских, районных в городе (в случае их создания), районных, областных советов, сельских, поселковых, городских голов, избранных на очередных выборах 26 марта 2006 года.

3. Полномочия сельских, поселковых, городских, районных в городе (в случае их создания), районных, областных советов, депутаты которых избраны на очередных выборах 26 марта 2006 года, а также на внеочередных, первичных, повторных и промежуточных выборах в период с марта 2006 года до дня проведения очередных выборов 27 марта 2011 года, прекращаются в день открытия первой сессии соответствующего совета, из-

бранной на очередных выборах 27 марта 2011 года, кроме случаев досрочного прекращения их полномочий согласно закону.

4. Полномочия сельских, поселковых, городских голов, избранных на очередных выборах 26 марта 2006 года, а также на внеочередных, первичных и повторных выборах в период с марта 2006 года до дня проведения очередных выборов 27 марта 2011 года, прекращаются с момента вступления в эту должность другого лица, избранного на очередных выборах 27 марта 2011 года, кроме случаев досрочного прекращения их полномочий согласно закону».

Конституционный Суд Украины, решая вопрос о соответствии раздела II «Заключительные и переходные положения» Законопроекта требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины, исходит из следующего.

Пункт 1 раздела II Законопроекта устанавливает порядок вступления его в силу и есть неотъемлемой его частью, поэтому соответствует требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Из содержания пунктов 2, 3, 4 раздела II «Заключительные и переходные положения» Законопроекта усматривается, что законодатель определяет единую дату проведения голосования на очередных выборах сельских, поселковых, городских, районных в городе (в случае их создания), районных, областных советов и сельских, поселковых, городских голов — 27 марта 2011 года и общий порядок прекращения полномочий сельских, поселковых, городских, районных в городе (в случае их создания), районных, областных советов и сельских, поселковых, городских голов, избранных на очередных выборах 26 марта 2006 года, а также на внеочередных, первичных, повторных и промежуточных выборах в период с марта 2006 года до дня проведения очередных выборов 27 марта 2011 года.

Следовательно, законодатель, устанавливая регулирование пунктами 2, 3, 4 раздела II «Заключительные и переходные положения» Законопроекта правоотношений в сфере прекращения полномочий сельских, поселковых, городских голов, исходит из пятилетнего срока их полномочий, предусмотренных абзацем третьим пункта 2 раздела I Законопроекта, хотя согласно Конституции Украины срок их полномочий составляет четыре года (часть вторая статьи 141).

Согласно правовой позиции, изложенной Конституционным Судом Украины в Решении от 10 июня 2009 года №14-рп/2009, сроки проведения выборов являются важным институтом гарантии реализации избирательных прав граждан, а отмена выборов в органы местного самоуправления или перенесение сроков их проведения на основаниях, не предусмотренных законом, является нарушением указанных прав граждан (абзац третий пункта 5 мотивировочной части).

Таким образом, пункты 2, 3, 4 раздела II «Заключительные и переходные положения» Законопроекта не соответствуют требованиям части первой статьи 157 Конституции Украины.

Конституционный Суд Украины считает, что регулирование законодателем правоотношений, связанных с датой проведения голосования на выборах органов и должностных лиц местного самоуправления, а также с прекращением их полномочий, может осуществляться согласно пункту 30 части первой статьи 85, статье 91, пункту 20 части первой статьи 92 Конституции Украины только после внесения предложенных к ней изменений

путем принятия отдельного правового акта, а не законопроекта, предусмотренного разделом XIII «Внесение изменений в Конституцию Украины» Основного Закона Украины.

Руководствуясь статьями 157, 158, 159 Конституции Украины, статьями 51, 63, 66, 67, 69 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

пришел к заключению:

1. Признать законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины (относительно сроков полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов) (реестр. №4177 от 3 марта 2010 года) соответствующим требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины, которым предлагается:

«I. Внести в Конституцию Украины (Ведомости Верховной Рады Украины, 1996 г., №30, ст.141; 2005 г., №2, ст.44) такие изменения:

1) часть первую статьи 136 изложить в следующей редакции:

«представительным органом Автономной Республики Крым является Верховная Рада Автономной Республики Крым, депутаты которой избираются на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права путем тайного голосования. Срок полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым, депутаты которой избраны на очередных выборах, составляет пять лет»;

2) части первую и вторую статьи 141 изложить в следующей редакции:

«в состав сельского, поселкового, городского, районного, областного совета входят депутаты, избирающиеся жителями села, поселка, города, района, области на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права путем тайного голосования. Срок полномочий сельского, поселкового, городского, районного, областного совета, депутаты которого избраны на очередных выборах, составляет пять лет.

Территориальные громады на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права избирают путем тайного голосования соответственно сельского, поселкового, городского голову, который возглавляет исполнительный орган совета и председательствует на ее заседаниях. Срок полномочий сельского, поселкового, городского головы, избранного на очередных выборах, составляет пять лет».

II. Заключительные и переходные положения

1. Данный Закон вступает в силу со дня его опубликования».

2. Признать пункты 2, 3, 4 раздела II «Заключительные и переходные положения» законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины (относительно сроков полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов) (реестр. №4177 от 3 марта 2010 года) не соответствующими требованиям части первой статьи 157 Конституции Украины.

3. Заключение Конституционного Суда Украины по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Кон-

ституцію України (относительно сроков полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов) (реестр. №4177 от 3 марта 2010 года) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины является обязательным к исполнению, окончательным и не может быть обжаловано.

Заключение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• *Summary to the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No.2-v/2010 dated June 17, 2010 in the case upon the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine on providing opinion concerning the conformity of the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (concerning terms of authority of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, local councils and heads of village, settlement, city) with Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine (case on introducing amendments to Articles 136, 141 of the Constitution)*

According to the Resolution «On Including to the Agenda of the 6th Session of the Verkhovna Rada of Ukraine of the 6th Convocation of the Draft-law on Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine (concerning terms of authority of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, local councils and heads of village, settlement, city) and its Submission to the Constitutional Court of Ukraine» No.2002-VI dated April 1, 2010 (hereinafter referred to as «the Resolution») the Verkhovna Rada of Ukraine applied to the Constitutional Court with an appeal to provide opinion concerning the conformity of the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (concerning terms of authority of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, local councils and heads of village, settlement, city) (hereinafter referred to as «the Draft-law») to Articles 157 and 158 of the Constitution.

The Constitutional Court indicates that the issue of conformity of the Draft-law to Articles 157 and 158 of the Constitution is considered by the Court for the first time.

According to item 3 of the Resolution the issue concerning adoption of the Draft-law is included to the agenda of the regular (7th) session of the Verkhovna Rada of Ukraine of the 6th Convocation which means that the Verkhovna Rada of Ukraine of the 6th Convocation did not change provisions of Articles 136.1, 141.1, 141.2 of the Constitution.

Thus, the Draft-law conforms in this part to Article 158 of the Constitution.

Amendments to Article 136.1 of the Constitution envisage establishment of the constitutional framework for elections and a five-year term of authority for the Verkhovana Rada of the Autonomous Republic of Crimea.

Amendments to Article 141.1 of the Constitution envisage establishment of a five-year term of authority for village, settlement, city, district, oblast councils

instead of current five-year term of authority for deputies of the respective councils, and amendments to Article 141.2 — a five-year term instead of current four-year term for heads of village, town, city.

Considering the amendments to current wording of Articles 136.1, 141.1, 141.2 of the Constitution concerning establishment of a five-year term of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, village, town, city, district, oblast councils, which deputies are elected on regular elections, and heads of village, town, city elected on regular elections envisaged in the Draft-law, the Constitutional Court proceeds from the fact that its Decision No.13-rp/2009 dated June 4, 2009 defined that terms of authority of all representative bodies have a general character and calculation of these terms is the same, regardless of whether the composition of a representative body or an official is elected on regular or special elections. The same Decision provides that exceptions from the constitutional provisions, which envisage exercise of authority by representative bodies for the term stipulated therein, can be established exclusively by introduction of relevant amendments to the Fundamental Law. Thereby introduction of amendments by the Draft-law to the order of calculation of terms of authority of representative bodies or officials depending on the type of local elections (regular, special, repeat, mid-term or first-time) absolutely conforms to the abovementioned legal positions.

Thus, the Constitutional Court deems that the Draft-law in this part conforms to Article 157 of the Fundamental Law.

The Constitutional Court defined that the amendments proposed in the Draft-law to Articles 136.1, 141.1, 141.2 of the Constitution were not oriented toward the liquidation of the independence or violation of the territorial indivisibility of Ukraine. As of the date of the opinion there is no martial law or a state of emergency in the state.

Thus, the Draft-law in this part conforms to Article 157 of the Constitution.

Furthermore, the Draft-law contains final and transitional provisions (Chapter II).

Item 1 of Chapter II of the Draft-law establishes the order of its entering into force and is its inalienable part, therefore it conforms to Articles 157 and 158 of the Constitution.

Items 2, 3, 4 of Chapter II «Final and Transitional Provisions» of the Draft-law envisage that the legislator defines the single date of voting on regular elections of village, settlement, city, city districts (in case of their creation), district and oblast councils and heads of village, settlement, city — March 27, 2011 and the general order of termination of authority of village, settlement, city, city districts (in case of their creation), district and oblast councils and heads of village, settlement elected on regular elections on March 26, 2006, as well as on special, first time, repeat, mid-term elections during the period starting from March, 2006 and ending with the date of regular elections on March 27, 2011.

Thus, the legislator establishing the regulation of legal relations in the sphere of termination of authority of heads of village, settlement, city with items 2, 3, 4 of Chapter II «Final and Transitional Provisions» of the Draft-law proceeds from a five-year term of authority which is envisaged in paragraph 3 of item 2 of Chapter I of the Draft-law, although pursuant to the Constitution their term of office is four years (Article 141.2).

According to the legal position of the Constitutional Court in the Decision expressed in its Decision No.14-rp/2009 dated June 10, 2009 the terms of

elections are an important institute guaranteeing implementation of electoral rights of citizens, and cancellation of elections to bodies of local self-government or putting off the terms of election based on grounds which are not envisaged by law is a violation of these rights of citizens (paragraph 3 of item 5 of the motivation part).

Thus, items 2, 3, 4 of Chapter II «Final and Transitional Provisions» of the Draft-law do not conform to Article 157.1 of the Constitution.

The Constitutional Court considers that the legislator's regulation of legal relations concerning the date of voting on elections of bodies and officials of local self-government as well as termination of their authority shall be executed in accordance with Articles 85.1.30, 91, 92.1.20 of the Constitution only after introduction of amendments proposed to it by means of adoption of a separate legal act, but not a draft-law envisaged by Chapter XIII «Introduction of Amendments to the Constitution of Ukraine» of the Fundamental Law.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (concerning terms of authority of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, local councils and heads of village, settlement, city) (registration No.4177 dated March 3, 2010) as conforming to Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine which envisage:

«I. To introduce the following amendments to the Constitution:

1) Article 136.1 shall be stated in the following wording:

«The representative body of the Autonomous Republic of Crimea is the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea which deputies are elected on the basis of universal, equal and direct suffrage and by secret ballot. The term of authority of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, which deputies are elected on regular elections, is five years»;

2) Articles 141.1 and 141.2 shall be stated in the following wording:

«The council of a village, town, city, district, or of an oblast is composed of deputies elected for a five-year term by residents of this village, town, city, district, or of oblast on the basis of universal, equal and direct suffrage and by secret ballot. The term of authority of the council of a village, town, city, district, or of an oblast, which deputies are elected on regular elections, is five years.

Territorial communities on the basis of universal, equal and direct suffrage and by secret ballot elect head of respective village, town, city who leads the executive body of council and is a chairman of its meetings. The term of office of the head of village, town, city, who is elected on regular elections, is five years».

II. Final and Transitional Provisions

1. this Law enters into force from the day of its promulgation».

2. To recognise items 2, 3, 4 of Chapter II «Final and Transitional Provisions» of the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (concerning terms of authority of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, local councils and heads of village, settlement, city) (registration No.4177 dated March 3, 2010) as non-conforming to Article 157.1 of the Constitution of Ukraine.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**ВИСНОВОК
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за зверненням Верховної Ради України
про надання висновку про відповідність законопроекту
про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів
народних депутатів України, Президента України,
депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим,
місцевих рад та сільських, селищних, міських голів
вимогам статей 157 і 158 Конституції України
(справа про внесення змін до статей 76, 77, 103, 136, 141
та до розділу XV «Перехідні положення» Конституції України)**

м. Київ
18 листопада 2010 року
№3-в/2010

Справа №1-51/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Винокурова** Сергія Маркіяновича, **Гульгая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Стрижака** Андрія Андрійовича, **Ткачука** Павла Миколайовича — доповідача, **Шаптали** Наталі Костянтинівни, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу про надання висновку про відповідність законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів (реєстр. №7265) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Приводом для розгляду справи стало надходження до Конституційного Суду України згідно з Постановою Верховної Ради України «Про включення до порядку денного сьомої сесії Верховної Ради України шостого скликання законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів і його направлення до Конституційного Суду України» від 19 жовтня 2010 року №2606-VI законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів (реєстр. №7265) для надання висновку щодо його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 159 Конституції України є необхідність висновку Конституційного Суду України щодо відповідності вказаного законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України для його розгляду Верховною Радою України.

Заслухавши суддю-доповідача Ткачука П.М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Верховна Рада України згідно з Постановою «Про включення до порядку денного сьомої сесії Верховної Ради України шостого скликання законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів і його направлення до Конституційного Суду України» від 19 жовтня 2010 року №2606-VI звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням дати висновок щодо відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів (реєстр. №7265) (далі — Законопроект), яким пропонується внести зміни до частини першої статті 76, частини першої статті 77, частини п'ятої статті 103, частини першої статті 136 і доповнити цю статтю новою частиною, внести зміни до частин першої та другої статті 141 і доповнити цю статтю новою частиною, доповнити пунктами 15 і 16 розділ XV «Перехідні положення» Конституції України.

Внесення змін до Конституції України, як зазначається у пояснювальній записці до Законопроекту, зумовлене необхідністю уніфікувати строки повноважень Президента України, народних депутатів України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів для забезпечення безперервності процесу здійснення державної влади і самоврядності та зменшення видатків з Державного бюджету України на проведення виборів. Зміни до розділу XV «Перехідні положення» Конституції України обумовлені потребою у визначенні дат проведення чергових виборів народних депутатів України та Президента України після відновлення положень Конституції України в редакції від 28 червня 1996 року відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року №20-рп/2010.

2. Оцінюючи Законопроект на предмет його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України, Конституційний Суд України виходить з такого.

Законопроект стосується внесення змін до розділів IV, V, X, XI, XV Конституції України.

Статтю 158 Конституції України визначено, що законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної

Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту (частина перша); Верховна Рада України протягом строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні й ті самі положення Конституції України (частина друга).

Конституційний Суд України зазначає, що в Законі-проекті передбачаються зміни до частини першої статті 76, частини першої статті 77, частини п'ятої статті 103, частини першої статті 136 і доповнення цієї статті новою частиною, зміни до частин першої та другої статті 141 і доповнення цієї статті новою частиною, доповнення пунктами 15 і 16 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України. Протягом строку своїх повноважень вказані положення Конституції України Верховна Рада України не змінювала.

Отже, Закон-проект не суперечить вимогам статті 158 Конституції України.

3. Згідно з частиною першою статті 157 Основного Закону України Конституція України не може бути змінена, якщо зміни спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України. Відповідно до частини другої цієї статті Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що запропоновані в Законі-проекті зміни до частини першої статті 76, частини першої статті 77, частини п'ятої статті 103, частини першої статті 136 і доповнення цієї статті новою частиною, зміни до частин першої та другої статті 141 і доповнення цієї статті новою частиною, доповнення пунктами 15 і 16 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України не спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України.

У цій частині Закон-проект не суперечить вимогам статті 157 Конституції України.

4. Здійснюючи перевірку законопроекту щодо неприпустимості наявності в ньому положень, які передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина (частина перша статті 157 Конституції України), Конституційний Суд України дає оцінку кожному його положенню.

4.1. У Законі-проекті пропонується частину першу статті 76 Конституції України викласти в такій редакції:

«Стаття 76. Конституційний склад Верховної Ради України — чотириста п'ятдесят народних депутатів України, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років».

Зміни стосуються строку, на який обираються народні депутати України. Замість існуючого чотирирічного пропонується встановити п'ятирічний строк.

Конституційний Суд України давав висновок на закон-проект про внесення змін до Конституції України в частині п'ятирічного строку повноважень Верховної Ради України (Висновок від 5 листопада 2003 року №2-в/2003).

Запропоновані зміни не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.2. У Законопроекті частину першу статті 77 Конституції України пропонується викласти в такій редакції:

«Стаття 77. Чергові вибори до Верховної Ради України відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень Верховної Ради України».

Зміни стосуються строків проведення чергових виборів до Верховної Ради України.

Пропонується замість останньої неділі березня четвертого року повноважень Верховної Ради України чергові вибори проводити в останню неділю жовтня п'ятого року її повноважень.

Запропоновані зміни не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.3. У Законопроекті пропонується частину п'яту статті 103 Конституції України викласти в такій редакції:

«Чергові вибори Президента України проводяться в останню неділю березня п'ятого року повноважень Президента України. У разі дострокового припинення повноважень Президента України вибори Президента України проводяться в період дев'яноста днів з дня припинення повноважень».

Зміни стосуються строків проведення чергових виборів Президента України. Замість останньої неділі жовтня їх пропонується проводити в останню неділю березня п'ятого року повноважень Президента України.

Запропоновані зміни не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.4. У Законопроекті пропонується частину першу статті 136 Конституції України викласти в такій редакції:

«Стаття 136. Представницьким органом Автономної Республіки Крим є Верховна Рада Автономної Республіки Крим, депутати якої обираються на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Строк повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати якої обрані на чергових виборах, становить п'ять років. Припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим має наслідком припинення повноважень її депутатів».

Змінами передбачається закріплення на конституційному рівні правових засад виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, п'ятирічного строку її повноважень при обранні депутатів на чергових виборах, а також закріплення положення про те, що наслідком припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим є припинення повноважень її депутатів.

Конституційний Суд України давав висновки на законопроекти про внесення змін до частини першої статті 136 Конституції України щодо встановлення п'ятирічного строку повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим і правових засад виборів депутатів Верховної Ради

Автономної Республіки Крим (висновки від 15 січня 2008 року №1-в/2008, від 17 червня 2010 року №2-в/2010).

Запропоновані зміни не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

У Законопроекті також пропонується статтю 136 Конституції України після частини першої доповнити новою частиною такого змісту:

«Чергові вибори до Верховної Ради Автономної Республіки Крим відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обраної на чергових виборах».

«У зв'язку з цим частини другу — п'яту вважати відповідно частинами третьою — шостою».

Цим доповненням передбачається узгодження строків чергових виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим і строків чергових виборів до інших представницьких органів і проведення їх в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень.

Запропоновані зміни не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.5. У Законопроекті пропонується частини першу та другу статті 141 Конституції України викласти в такій редакції:

«Стаття 141. До складу сільської, селищної, міської, районної, обласної ради входять депутати, які обираються жителями села, селища, міста, району, області на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Строк повноважень сільської, селищної, міської, районної, обласної ради, депутати якої обрані на чергових виборах, становить п'ять років. Припинення повноважень сільської, селищної, міської, районної, обласної ради має наслідком припинення повноважень депутатів відповідної ради.

Територіальні громади на основі загального, рівного, прямого виборчого права обирають шляхом таємного голосування відповідно сільського, селищного, міського голову, який очолює виконавчий орган ради та головує на її засіданнях. Строк повноважень сільського, селищного, міського голови, обраного на чергових виборах, становить п'ять років».

Змінами передбачається визначити в Конституції України суб'єктів виборів до районної і обласної рад — відповідно жителів району і області; встановити п'ятирічний строк повноважень сільської, селищної, міської, районної, обласної ради, депутати якої обрані на чергових виборах, і такий же п'ятирічний строк повноважень сільського, селищного, міського голови, обраного на чергових виборах.

Водночас пропонується закріпити положення, що припинення повноважень місцевої ради має наслідком припинення повноважень депутатів відповідної ради.

Конституційний Суд України давав висновки на законопроекти про внесення змін до Конституції України в частині встановлення п'ятирічного строку повноважень місцевих рад, депутати яких обрані на чергових виборах (Висновок від 17 червня 2010 року №2-в/2010) та обрання сільського, селищного, міського голови строком на п'ять років (висновки від 15 січня 2008 року №1-в/2008, від 17 червня 2010 року №2-в/2010).

Запропоновані зміни не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

Крім того, у Законопроекті пропонується статтю 141 Конституції України після частини другої доповнити новою частиною такого змісту:

«Чергові вибори сільських, селищних, міських, районних, обласних рад, сільських, селищних, міських голів відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень відповідної ради чи відповідного голови, обраних на чергових виборах».

«У зв'язку з цим частини третю та четверту вважати відповідно частинами четвертою та п'ятою».

Цим доповненням пропонується узгодити строки проведення чергових виборів сільських, селищних, міських, районних, обласних рад, сільських, селищних, міських голів зі строками проведення чергових виборів до Верховної Ради України та Верховної Ради Автономної Республіки Крим, які передбачається проводити в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень відповідної ради чи відповідного голови, обраних на чергових виборах.

Запропоновані зміни не передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.6. У Законопроекті пропонується розділ XV «Перехідні положення» Конституції України доповнити пунктами 15 і 16 такого змісту:

«15. Чергові вибори до Верховної Ради України після відновлення положень Конституції України в редакції від 28 червня 1996 року за Рішенням Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року №20-рп/2010 у справі про додержання процедури внесення змін до Конституції України проводяться в останню неділю жовтня 2012 року.

16. Чергові вибори Президента України після відновлення положень Конституції України в редакції від 28 червня 1996 року за Рішенням Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року №20-рп/2010 у справі про додержання процедури внесення змін до Конституції України проводяться в останню неділю березня 2015 року».

Цими пунктами у Законопроекті передбачається встановити дати проведення наступних чергових виборів до Верховної Ради України — остання неділя жовтня 2012 року, і чергових виборів Президента України — остання неділя березня 2015 року.

Досліджуючи положення пунктів 15 і 16 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, які викладені у Законопроекті, щодо того, чи передбачають вони скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, Конституційний Суд України виходить з такого.

Вибори є однією з форм народного волевиявлення. Періодичність проведення виборів до органів державної влади та до органів місцевого самоврядування, зокрема до Верховної Ради України та Президента України, строк їхніх повноважень є вагомими чинниками демократії, важливим інститутом гарантії реалізації виборчих прав громадян (Рішення Конституційного Суду України від 10 червня 2009 року №14-рп/2009).

Конституційний Суд України зазначає, що право обирати і бути обраним було реалізовано громадянами України на останніх виборах до

Верховної Ради України та Президента України на умовах п'ятирічного строку періодичності виборів. Передбачені Законопроектом дати наступних чергових виборів до Верховної Ради України і Президента України не призведуть до звуження змісту та обсягу виборчих прав громадян.

Таким чином, передбачене Законопроектом доповнення розділу XV «Перехідні положення» Конституції України пунктами 15 і 16 не спричинить скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

4.7. У Законопроекті пропонується: «2. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування».

Конституційний Суд України вважає, що такий порядок набрання чинності законом про внесення змін до Конституції України не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

Керуючись статтями 147, 157, 158, 159 Конституції України, статтями 51, 63, 66, 67, 69 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

д і й ш о в в и с н о в к у:

1. Законопроект про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів (реєстр. №7265) відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Законопроектом передбачається:

«1. Внести до Конституції України (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., №30, ст.141) такі зміни:

1) частину першу статті 76 викласти в такій редакції:

«Стаття 76. Конституційний склад Верховної Ради України — чотириста п'ятдесят народних депутатів України, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років»;

2) частину першу статті 77 викласти в такій редакції:

«Стаття 77. Чергові вибори до Верховної Ради України відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень Верховної Ради України»;

3) частину п'яту статті 103 викласти в такій редакції:

«Чергові вибори Президента України проводяться в останню неділю березня п'ятого року повноважень Президента України. У разі дострокового припинення повноважень Президента України вибори Президента України проводяться в період дев'яноста днів з дня припинення повноважень»;

4) у статті 136:

а) частину першу викласти в такій редакції:

«Стаття 136. Представницьким органом Автономної Республіки Крим є Верховна Рада Автономної Республіки Крим, депутати якої обираються

на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Строк повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати якої обрані на чергових виборах, становить п'ять років. Припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим має наслідком припинення повноважень її депутатів»;

б) після частини першої доповнити новою частиною такого змісту:

«Чергові вибори до Верховної Ради Автономної Республіки Крим відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обраної на чергових виборах».

У зв'язку з цим частини другу — п'яту вважати відповідно частинами третьою — шостою;

5) у статті 141:

а) частини першу та другу викласти в такій редакції:

«Стаття 141. До складу сільської, селищної, міської, районної, обласної ради входять депутати, які обираються жителями села, селища, міста, району, області на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Строк повноважень сільської, селищної, міської, районної, обласної ради, депутати якої обрані на чергових виборах, становить п'ять років. Припинення повноважень сільської, селищної, міської, районної, обласної ради має наслідком припинення повноважень депутатів відповідної ради.

Територіальні громади на основі загального, рівного, прямого виборчого права обирають шляхом таємного голосування відповідно сільського, селищного, міського голову, який очолює виконавчий орган ради та головує на її засіданнях. Строк повноважень сільського, селищного, міського голови, обраного на чергових виборах, становить п'ять років»;

б) після частини другої доповнити новою частиною такого змісту:

«Чергові вибори сільських, селищних, міських, районних, обласних рад, сільських, селищних, міських голів відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень відповідної ради чи відповідного голови, обраних на чергових виборах».

У зв'язку з цим частини третю та четверту вважати відповідно частинами четвертою та п'ятою;

б) розділ XV «Перехідні положення» доповнити пунктами 15 і 16 такого змісту:

«15. Чергові вибори до Верховної Ради України після відновлення положень Конституції України в редакції від 28 червня 1996 року за Рішенням Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року №20-рп/2010 у справі про додержання процедури внесення змін до Конституції України проводяться в останню неділю жовтня 2012 року.

16. Чергові вибори Президента України після відновлення положень Конституції України в редакції від 28 червня 1996 року за Рішенням Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року №20-рп/2010 у справі про додержання процедури внесення змін до Конституції України проводяться в останню неділю березня 2015 року».

2. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування».

2. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів (реєстр. №7265) вимогам статей 157 і 158 Конституції України є обов'язковим до виконання, остаточним і не може бути оскаржений.

Висновок Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**ЗАКЛЮЧЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о даче заключения о соответствии законопроекта
о внесении изменений в Конституцию Украины
относительно проведения очередных выборов народных депутатов Украины,
Президента Украины, депутатов Верховной Рады
Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых,
городских голов требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины
по обращению Верховной Рады Украины
(дело о внесении изменений в статьи 76, 77, 103, 136, 141
и в раздел XV «Переходные положения» Конституции Украины)**

г. Киев
18 ноября 2010 года
№3-в/2010

Дело №1-51/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Головина Анатолия Сергеевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Винокурова** Сергея Маркияновича, **Гульга** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Стрижака** Андрея Андреевича, **Ткачука** Павла Николаевича — докладчика, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно проведения очередных выборов народных депутатов Украины, Президента Украины, депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов (реестр. №7265) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Поводом к рассмотрению дела стало поступление в Конституционный Суд Украины в соответствии с Постановлением Верховной Рады Украины «О включении в повестку дня седьмой сессии Верховной Рады Украины шестого созыва законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно проведения очередных выборов народных депутатов Украины, Президента Украины, депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов и его направлении в Конституционный Суд Украины» от 19 октября 2010 года № 2606-VI законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно проведения очередных выборов народных депутатов Украины, Президента Украины, депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых,

городских голов (реестр. №7265) для дачи заключения о его соответствии требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 159 Конституции Украины является необходимость заключения Конституционного Суда Украины о соответствии указанного законопроекта требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины для его рассмотрения Верховной Радой Украины.

Заслушав судью-докладчика Ткачука П.Н. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Верховная Рада Украины в соответствии с Постановлением «О включении в повестку дня седьмой сессии Верховной Рады Украины шестого созыва законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно проведения очередных выборов народных депутатов Украины, Президента Украины, депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов и его направлении в Конституционный Суд Украины» от 19 октября 2010 года №2606-VI обратилась в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать заключение о соответствии требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно проведения очередных выборов народных депутатов Украины, Президента Украины, депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов (реестр. №7265) (далее — Законопроект), которым предлагается внести изменения в часть первую статьи 76, часть первую статьи 77, часть пятую статьи 103, часть первую статьи 136 и дополнить эту статью новой частью, внести изменения в части первую и вторую статьи 141 и дополнить эту статью новой частью, дополнить пунктами 15 и 16 раздел XV «Переходные положения» Конституции Украины.

Внесение изменений в Конституцию Украины, как отмечается в пояснительной записке к Законопроекту, обусловлено необходимостью унифицировать сроки полномочий Президента Украины, народных депутатов Украины, депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов для обеспечения непрерывности процесса осуществления государственной власти, самоуправления и уменьшения расходов из Государственного бюджета Украины на проведение выборов. Изменения в раздел XV «Переходные положения» Конституции Украины обусловлены необходимостью в определении дат проведения очередных выборов народных депутатов Украины и Президента Украины после восстановления положений Конституции Украины в редакции от 28 июня 1996 года в соответствии с Решением Конституционного Суда Украины от 30 сентября 2010 года №20-рп/2010.

2. Оценивая Законопроект на предмет его соответствия требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

Законопроект касается внесения изменений в разделы IV, V, X, XI, XV Конституции Украины.

Статьей 158 Конституции Украины определено, что законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины, который рассматривался Верховной Радой Украины, и закон не был принят, может быть представлен в Верховную Раду Украины не ранее чем через год со дня принятия решения по этому законопроекту (часть первая); Верховная Рада Украины в течение срока своих полномочий не может дважды изменять одни и те же положения Конституции Украины (часть вторая).

Конституционный Суд Украины отмечает, что в законопроекте предлагаются изменения в часть первую статьи 76, часть первую статьи 77, часть пятую статьи 103, часть первую статьи 136 и дополнение этой статьи новой частью, изменения в части первую и вторую статьи 141 и дополнение этой статьи новой частью, дополнение пунктами 15 и 16 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины. В течение срока своих полномочий указанные положения Конституции Украины Верховная Рада Украины не изменяла.

Следовательно, Законопроект не противоречит требованиям статьи 158 Конституции Украины.

3. Согласно части первой статьи 157 Основного Закона Украины Конституция Украины не может быть изменена, если изменения направлены на ликвидацию независимости либо на нарушение территориальной целостности Украины. В соответствии с частью второй данной статьи Конституции Украины не может быть изменена в условиях военного или чрезвычайного положения.

Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что предложенные в законопроекте изменения в часть первую статьи 76, часть первую статьи 77, часть пятую статьи 103, часть первую статьи 136 и дополнение этой статьи новой частью, изменения в части первую и вторую статьи 141 и дополнение этой статьи новой частью, дополнение пунктами 15 и 16 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины не направлены на ликвидацию независимости либо на нарушение территориальной целостности Украины.

В этой части Законопроект не противоречит требованиям статьи 157 Конституции Украины.

4. Осуществляя проверку Законопроекта относительно недопустимости наличия в нем положений, предусматривающих упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина (часть первая статьи 157 Конституции Украины), Конституционный Суд Украины дает оценку каждому его положению.

4.1. В законопроекте предлагается часть первую статьи 76 Конституции Украины изложить в следующей редакции:

«Статья 76. Конституционный состав Верховной Рады Украины — четыреста пятьдесят народных депутатов Украины, которые избираются на основе всеобщего, равного и прямого избирательного права путем тайного голосования сроком на пять лет».

Изменения касаются срока, на который избираются народные депутаты Украины. Вместо существующего четырехлетнего предлагается установить пятилетний срок.

Конституционный Суд Украины давал заключение на законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины в части пятилетнего срока полномочий Верховной Рады Украины (Заключение от 5 ноября 2003 года №2-в/2003).

Предложенные изменения не предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.2. В Законопроекте часть первую статьи 77 Конституции Украины предлагается изложить в следующей редакции:

«Статья 77. Очередные выборы в Верховную Раду Украины проводятся в последнее воскресенье октября пятого года полномочий Верховной Рады Украины».

Изменения касаются сроков проведения очередных выборов в Верховную Раду Украины.

Предлагается вместо последнего воскресенья марта четвертого года полномочий Верховной Рады Украины очередные выборы проводить в последнее воскресенье октября пятого года ее полномочий.

Предложенные изменения не предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.3. В Законопроекте предлагается часть пятую статьи 103 Конституции Украины изложить в следующей редакции:

«Очередные выборы Президента Украины проводятся в последнее воскресенье марта пятого года полномочий Президента Украины. В случае досрочного прекращения полномочий Президента Украины выборы Президента Украины проводятся в период девяноста дней со дня прекращения полномочий».

Изменения касаются сроков проведения очередных выборов Президента Украины. Вместо последнего воскресенья октября их предлагается проводить в последнее воскресенье марта пятого года полномочий Президента Украины.

Предложенные изменения не предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.4. В Законопроекте предлагается часть первую статьи 136 Конституции Украины изложить в следующей редакции:

«Статья 136. Представительным органом Автономной Республики Крым является Верховная Рада Автономной Республики Крым, депутаты которой избираются на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права путем тайного голосования. Срок полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым, депутаты которой избраны на очередных выборах, составляет пять лет. Прекращение полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым влечет за собой прекращение полномочий ее депутатов».

Изменениями предполагается закрепление на конституционном уровне правовых основ выборов депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, пятилетнего срока ее полномочий при избрании депутатов на очередных выборах, а также закрепление положения о том, что следс-

твием прекращения полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым является прекращение полномочий ее депутатов.

Конституционный Суд Украины давал заключения на законопроекты о внесении изменений в часть первую статьи 136 Конституции Украины по установлению пятилетнего срока полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым и правовых основ выборов депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым (заключения от 15 января 2008 года №1-в/2008, от 17 июня 2010 года №2-в/2010).

Предложенные изменения не предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

В Законопроекте также предлагается статью 136 Конституции Украины после части первой дополнить новой частью следующего содержания:

«Очередные выборы в Верховную Раду Автономной Республики Крым проводятся в последнее воскресенье октября пятого года полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым, избранной на очередных выборах».

«В связи с этим части вторую — пятую считать соответственно частями третьей — шестой».

Этим дополнением предполагается согласование сроков очередных выборов в Верховную Раду Автономной Республики Крым и сроков очередных выборов в другие представительные органы и проведение их в последнее воскресенье октября пятого года полномочий.

Предложенные изменения не предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.5. В Законопроекте предлагается части первую и вторую статьи 141 Конституции Украины изложить в следующей редакции:

«Статья 141. В состав сельского, поселкового, городского, районного, областного совета входят депутаты, которые избираются жителями села, поселка, города, района, области на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права путем тайного голосования. Срок полномочий сельского, поселкового, городского, районного, областного совета, депутаты которого избраны на очередных выборах, составляет пять лет. Прекращение полномочий сельского, поселкового, городского, районного, областного совета влечет за собой прекращение полномочий депутатов соответствующего совета.

Территориальные громады на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права избирают путем тайного голосования соответственно сельского, поселкового, городского голову, возглавляющего исполнительный орган совета и председательствующего на его заседаниях. Срок полномочий сельского, поселкового, городского головы, избранного на очередных выборах, составляет пять лет».

Изменениями предполагается определить в Конституции Украины субъектов выборов в районный и областной советы — соответственно жителей района и области; установить пятилетний срок полномочий сельского, поселкового, городского, районного, областного совета, депутаты которого избраны на очередных выборах, и такой же пятилетний срок полномочий сельского, поселкового, городского головы, избранного на очередных выборах.

Вместе с тем предлагается закрепить положение о том, что прекращение полномочий местного совета влечет за собой прекращение полномочий депутатов соответствующего совета.

Конституционный Суд Украины давал заключения на законопроекты о внесении изменений в Конституцию Украины в части установления пятилетнего срока полномочий местных советов, депутаты которых избраны на очередных выборах (Заключение от 17 июня 2010 года №2-в/2010) и избрания сельского, поселкового, городского головы сроком на пять лет (заключение от 15 января 2008 года №1-в/2008, от 17 июня 2010 года №2-в/2010).

Предложенные изменения не предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

Кроме того, в законопроекте предлагается статью 141 Конституции Украины после части второй дополнить новой частью следующего содержания:

«Очередные выборы сельских, поселковых, городских, районных, областных советов, сельских, поселковых, городских голов проводятся в последнее воскресенье октября пятого года полномочий соответствующего совета или соответствующего головы, избранных на очередных выборах».

«В связи с этим части третью и четвертую считать соответственно частями четвертой и пятой».

Этим дополнением предлагается согласовать сроки проведения очередных выборов сельских, поселковых, городских, районных, областных советов, сельских, поселковых, городских голов со сроками проведения очередных выборов в Верховную Раду Украины и Верховную Раду Автономной Республики Крым, которые предполагается проводить в последнее воскресенье октября пятого года полномочий соответствующего совета или соответствующего головы, избранных на очередных выборах.

Предложенные изменения не предусматривают упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.6. В законопроекте предлагается раздел XV «Переходные положения» Конституции Украины дополнить пунктами 15 и 16 следующего содержания:

«15. Очередные выборы в Верховную Раду Украины после восстановления положений Конституции Украины в редакции от 28 июня 1996 года по Решению Конституционного Суда Украины от 30 сентября 2010 года №20-рп/2010 по делу о соблюдении процедуры внесения изменений в Конституцию Украины проводятся в последнее воскресенье октября 2012 года.

16. Очередные выборы Президента Украины после восстановления положений Конституции Украины в редакции от 28 июня 1996 года по Решению Конституционного Суда Украины от 30 сентября 2010 года №20-рп/2010 по делу о соблюдении процедуры внесения изменений в Конституцию Украины проводятся в последнее воскресенье марта 2015 года».

Этими пунктами в законопроекте предполагается установить даты проведения следующих очередных выборов в Верховную Раду Украины — последнее воскресенье октября 2012 года и очередных выборов Президента Украины — последнее воскресенье марта 2015 года.

Изучая положения пунктов 15 и 16 раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины, изложенные в законопроекте, касательно

того, предусматривают ли они упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

Выборы являются одной из форм народного волеизъявления. Периодичность проведения выборов в органы государственной власти и в органы местного самоуправления, в частности в Верховную Раду Украины и Президента Украины, срок их полномочий являются весомыми факторами демократии, важным институтом гарантии реализации избирательных прав граждан (Решение Конституционного Суда Украины от 10 июня 2009 года №14-рп/2009).

Конституционный Суд Украины отмечает, что право избирать и быть избранным было реализовано гражданами Украины на последних выборах в Верховную Раду Украины и Президента Украины на условиях пятилетнего срока периодичности выборов. Предусмотренные Законопроектом даты следующих очередных выборов в Верховную Раду Украины и Президента Украины не приведут к сужению содержания и объема избирательных прав граждан.

Таким образом, предусмотренное Законопроектом дополнение раздела XV «Переходные положения» Конституции Украины пунктами 15 и 16 не повлечет за собой упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

4.7. В Законопроекте предлагается: «2. Настоящий Закон вступает в силу со дня его опубликования».

Конституционный Суд Украины считает, что такой порядок вступления в силу закона о внесении изменений в Конституцию Украины не предусматривает упразднение либо ограничение прав и свобод человека и гражданина.

Руководствуясь статьями 147, 157, 158, 159 Конституции Украины, статьями 51, 63, 66, 67, 69 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

пришел к заключению:

1. Законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины относительно проведения очередных выборов народных депутатов Украины, Президента Украины, депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов (реестр. №7265) соответствует требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

Законопроектом предполагается:

«1. Внести в Конституцию Украины (Ведомости Верховной Рады Украины, 1996 г., № 30, ст. 141) следующие изменения:

1) часть первую статьи 76 изложить в следующей редакции:

«Статья 76. Конституционный состав Верховной Рады Украины — четыреста пятьдесят народных депутатов Украины, которые избираются на основе всеобщего, равного и прямого избирательного права путем тайного голосования сроком на пять лет»;

2) часть первую статьи 77 изложить в следующей редакции:

«Статья 77. Очередные выборы в Верховную Раду Украины проводятся в последнее воскресенье октября пятого года полномочий Верховной Рады Украины»;

3) часть пятую статьи 103 изложить в следующей редакции:

«Очередные выборы Президента Украины проводятся в последнее воскресенье марта пятого года полномочий Президента Украины. В случае досрочного прекращения полномочий Президента Украины выборы Президента Украины проводятся в период девяноста дней со дня прекращения полномочий»;

4) в статье 136:

а) часть первую изложить в следующей редакции:

«Статья 136. Представительным органом Автономной Республики Крым является Верховная Рада Автономной Республики Крым, депутаты которой избираются на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права путем тайного голосования. Срок полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым, депутаты которой избраны на очередных выборах, составляет пять лет. Прекращение полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым влечет за собой прекращение полномочий ее депутатов»;

б) после части первой дополнить новой частью следующего содержания:

«Очередные выборы в Верховную Раду Автономной Республики Крым проводятся в последнее воскресенье октября пятого года полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым, избранной на очередных выборах».

В связи с этим части вторую — пятую считать соответственно частями третьей — шестой;

5) в статье 141:

а) части первую и вторую изложить в следующей редакции:

«Статья 141. В состав сельского, поселкового, городского, районного, областного совета входят депутаты, которые избираются жителями села, поселка, города, района, области на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права путем тайного голосования. Срок полномочий сельского, поселкового, городского, районного, областного совета, депутаты которого избраны на очередных выборах, составляет пять лет. Прекращение полномочий сельского, поселкового, городского, районного, областного совета влечет за собой прекращение полномочий депутатов соответствующего совета.

Территориальные громады на основе всеобщего, равного, прямого избирательного права избирают путем тайного голосования соответственно сельского, поселкового, городского голову, возглавляющего исполнительный орган совета и председательствующего на его заседаниях. Срок полномочий сельского, поселкового, городского головы, избранного на очередных выборах, составляет пять лет»;

б) после части второй дополнить новой частью следующего содержания:

«Очередные выборы сельских, поселковых, городских, районных, областных советов, сельских, поселковых, городских голов проводятся в

последнее воскресенье октября пятого года полномочий соответствующего совета или соответствующего головы, избранных на очередных выборах».

В связи с этим части третью и четвертую считать соответственно частями четвертой и пятой;

б) раздел XV «Переходные положения» дополнить пунктами 15 и 16 следующего содержания:

«15. Очередные выборы в Верховную Раду Украины после восстановления положений Конституции Украины в редакции от 28 июня 1996 года по Решению Конституционного Суда Украины от 30 сентября 2010 года №20-рп/2010 по делу о соблюдении процедуры внесения изменений в Конституцию Украины проводятся в последнее воскресенье октября 2012 года.

16. Очередные выборы Президента Украины после восстановления положений Конституции Украины в редакции от 28 июня 1996 года по Решению Конституционного Суда Украины от 30 сентября 2010 года №20-рп/2010 по делу о соблюдении процедуры внесения изменений в Конституцию Украины проводятся в последнее воскресенье марта 2015 года».

2. Настоящий Закон вступает в силу со дня его опубликования».

2. Заключение Конституционного Суда Украины по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно проведения очередных выборов народных депутатов Украины, Президента Украины, депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов (реестр. №7265) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины является обязательным к исполнению, окончательным и не может быть обжаловано.

Заключение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• *Summary to the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No.3-v/2010 dated November 18, 2010 in the case upon the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine on providing opinion concerning the conformity of the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine on holding regular elections of People's Deputies of Ukraine, the President of Ukraine, deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, local councils and heads of village, settlement, city with Articles 157, 158 of the Constitution of Ukraine (case on introducing amendments to Articles 76, 77, 103, 136, 141 and Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution of Ukraine)*

According to the Resolution «On Including to the Agenda of the 7th Session of the Verkhovna Rada of Ukraine of the 6th Convocation of the Draft law on Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine on Holding Regular

Elections of People's Deputies of Ukraine, the President of Ukraine, Deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, Local Councils and Heads of Village, Settlement, City and its Submission to the Constitutional Court of Ukraine» No.2606-VI dated October 19, 2010 the Verkhovna Rada of Ukraine applied to the Constitutional Court with an appeal to provide opinion concerning conformity of the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine on holding regular elections of People's Deputies of Ukraine, the President of Ukraine, deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, local councils and heads of village, settlement, city (reg. №7265) (hereinafter referred to as «the Draft law») with Articles 157 and 158 of the Constitution, which proposed to amend Articles 76.1, 77.1, 103.5, 136.1, supplement Article 136 with the new paragraph, amend Articles 141.1 and 141.2, supplement Article 141 with the new paragraph, supplement Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution with items 15 and 16. The Constitutional Court of Ukraine asserts that the Verkhovna Rada of Ukraine has not amended the mentioned provisions during the term of its authority. Thus, the Draft law does not contravene with Article 158 of the Constitution.

The Constitutional Court of Ukraine concluded that the amendments to Articles 76.1, 77.1, 103.5, 136.1, supplement of Article 136 with the new paragraph, amendments to Articles 141.1, 141.2, supplement of Article 141 with the new paragraph, supplement of Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution with items 15 and 16 proposed in the Draft law are not oriented toward the liquidation of the independence or violation of the territorial indivisibility of Ukraine. In this part the Draft law does not contravene Article 157 of the Constitution.

The Draft law proposes to state Article 76.1 of the Constitution in the new wording. The amendments concern the term of authority of People's Deputies of Ukraine. It is proposed to establish a five-year term instead of the current four-year term. The Constitutional Court of Ukraine provided the opinion concerning the draft law on introducing amendments to the Constitution regarding the five-year term of authority of the Verkhovna Rada of Ukraine (Opinion No.2-v/2003 dated November 5, 2003). The amendments do not envisage the abolition or restriction of human and citizen's rights.

The Draft law proposes to state Article 77.1 of the Constitution in the new wording. The amendments concern the term of holding regular elections to the Verkhovna Rada of Ukraine. It is proposed to hold regular elections to the Verkhovna Rada of Ukraine on the last Sunday of October of the fifth year of its term of authority instead of the last Sunday of March of the fourth year of the term of authority of the Verkhovna Rada of Ukraine. The amendments do not envisage the abolition or restriction of human and citizen's rights.

The Draft law proposes to state Article 103.5 of the Constitution in the new wording. The amendments concern the term of holding regular elections of the President of Ukraine. It is proposed to hold elections on the last Sunday of March of the fifth year of the term of office of the President of Ukraine instead of the last Sunday of October. The amendments do not envisage the abolition or restriction of human and citizen's rights.

The Draft law proposes to state Article 136.1 of the Constitution in the new wording. The amendments envisage the constitutional stipulation of legal

foundations of elections of deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, a five-year term of its authority in case of election of its deputies on regular elections, as well as stipulation of a provision prescribing that termination of authority of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea results in termination of authority of its deputies. The Constitutional Court of Ukraine provided opinions on draft laws on introducing amendments to Article 136.1 of the Constitution concerning establishment of a five-year term of authority of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and legal foundations of elections of deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea (Opinions No.1-v/2008 dated January 15, 2008 and No.2-v/2010 dated June 17, 2010). The amendments do not envisage the abolition or restriction of human and citizen's rights.

The Draft law also proposes to supplement Article 136 of the Constitution (after Article 136.1) with a new paragraph. This supplement stipulates harmonisation of terms of regular elections to the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and terms of regular elections to other representative bodies and holding these elections on the last Sunday of October of the fifth year of their authority. The amendments do not envisage the abolition or restriction of human and citizen's rights.

The Draft law proposes to state Articles 141.1 and 141.2 of the Constitution in the new wording. The amendments establish subjects of elections to district and oblast councils — respectively residents of district and oblast; to establish a five-year term of authority of village, settlement, city, district, oblast council which deputies are elected on regular elections and the same five-year term of authority of heads of village, settlement, city elected on regular elections. At the same time it is proposed to stipulate a provision that termination of authority of a local council results in termination of authority of deputies of relevant council. The Constitutional Court provided opinions on draft laws on introducing amendments to the Constitution in part of establishment of a five-year term of authority of local councils which deputies are elected on regular elections (Opinion No.2-v/2010 dated June 17, 2010) and election of heads of village, settlement, city for a five-year term (Opinions No.1-v/2008 dated January 15, 2008 and No.2-v/2010 dated June 17, 2010). The amendments do not envisage the abolition or restriction of human and citizen's rights.

Furthermore, the Draft law proposes to supplement Article 141 of the Constitution (after Article 141.2) with the new paragraph. This supplement suggests harmonisation of terms of holding regular elections of village, settlement, city, district, oblast councils, heads of village, settlement, city with terms of holding of regular elections to the Verkhovna Rada of Ukraine and the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea which are proposed to be conducted on the last Sunday of October of the fifth year of authority of relevant council or relevant head elected on regular elections. The amendments do not envisage the abolition or restriction of human and citizen's rights.

The Draft law proposes to supplement Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution with items 15 and 16. These items suggest to establish the date of next regular elections to the Verkhovna Rada of Ukraine — last Sunday of October of 2012 and regular elections of the President of Ukraine — last Sunday of March of 2015.

The Constitutional Court of Ukraine considers that the right to elect and to be elected was implemented by the citizens of Ukraine on the last elections to the Verkhovna Rada of Ukraine and the President of Ukraine on conditions of a five-year term of frequency of elections. The dates of next regular elections to the Verkhovna Rada of Ukraine and that of the President of Ukraine provided by the Draft law will not lead to diminishing of content and scope of citizens' electoral rights. The supplement of Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution with items 15 and 16 provided by the Draft law will not result in the abolition or restriction of human and citizen's rights.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. The draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine concerning holding regular elections of People's Deputies of Ukraine, the President of Ukraine, deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, local councils and heads of village, settlement, city (reg. №7265) complies with the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution.

2. The Opinion of the Constitutional Court of Ukraine in the case upon the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine on providing opinion concerning the conformity of the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine concerning holding regular elections of People's Deputies of Ukraine, the President of Ukraine, deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, local councils and heads of village, settlement, city (reg. №7265) to the requirements of Articles 157, 158 of the Constitution of Ukraine is mandatory for execution, final and shall not be appealed.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним зверненням
товариства з обмеженою відповідальністю
«Міжнародний фінансово-правовий консалтинг»
про офіційне тлумачення частини третьої статті 99
Цивільного кодексу України**

м. Київ
12 січня 2010 року
№1-рп/2010

Справа №1-2/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича — доповідача,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «Міжнародний фінансово-правовий консалтинг» про офіційне тлумачення частини третьої статті 99 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року №435-IV (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., №№40—44, ст.356).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення товариства з обмеженою відповідальністю «Міжнародний фінансово-правовий консалтинг».

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне звернення про неоднозначне застосування судами України частини третьої статті 99 Цивільного кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача Шишкіна В.І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне звернення — товариство з обмеженою відповідальністю «Міжнародний фінансово-правовий консалтинг» — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення частини третьої статті 99 Цивільного кодексу України (далі — Цивільний кодекс) і роз'яснити, чи є усунення членів виконавчого органу

товариства від виконання своїх обов'язків на підставі вказаної норми одним із випадків, передбачених законодавством щодо відсторонення працівника від роботи власником або уповноваженим ним органом, про які йдеться у статті 46 Кодексу законів про працю України (далі — Кодекс законів про працю).

Необхідність в офіційному тлумаченні зазначеної норми Цивільного кодексу автор клопотання пояснює тим, що суди загальної юрисдикції при розгляді справ щодо усунення членів виконавчого органу товариства від виконання своїх обов'язків неоднозначно розуміють і застосовують частину третю статті 99 Цивільного кодексу. Обґрунтовуючи це твердження, заявник посилається на ухвалу колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 3 жовтня 2007 року, постанову Вищого господарського суду України від 22 травня 2008 року.

На думку суб'єкта права на конституційне звернення, суди в одних справах розглядають усунення в аспекті вказаної норми Цивільного кодексу як випадок, установлений законодавством для застосування статті 46 Кодексу законів про працю, тобто відсторонення осіб, які є членами виконавчого органу товариства, від роботи, в інших — розмежовують категорії відсторонення від роботи і усунення від виконання обов'язків членів виконавчого органу товариства.

Автор клопотання стверджує, що така невизначеність призводить до порушення права власності, закріпленого статтею 41 Конституції України, оскільки учасники господарських товариств не мають можливості запобігти неналежному використанню майна товариства. Зокрема, у разі протиправних дій чи рішень членів виконавчих органів товариств їхнім учасникам може бути завдано матеріальної шкоди, якщо вони своєчасно не позбавлять таких членів певних повноважень.

2. Свої позиції стосовно викладених у конституційному зверненні питань висловили науковці Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи питання, порушені в конституційному зверненні, виходить з такого.

3.1. Відповідно до положень частини першої статті 41, частини першої статті 42 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, займатися підприємницькою діяльністю, не забороненою законом. Такі конституційні права особи можуть реалізовувати, зокрема, через товариства, які поділяються на підприємницькі та непідприємницькі (частини перша, друга статті 83, статті 84, 85, 86 Цивільного кодексу). Усі товариства мають майно, яке є об'єктом управлінської діяльності і інформація про яке є вимогою до змісту їхніх установчих документів (частина друга статті 88 Цивільного кодексу).

Управління товариством здійснюють його органи — загальні збори його учасників і виконавчий орган, якщо інше не встановлено законом (части-

ни перша, друга статті 97 Цивільного кодексу). У товариствах, в яких законом передбачено утворення виконавчого органу, здійснення управлінської діяльності покладено на нього. В статті 99 Цивільного кодексу визначені засадничі положення щодо порядку утворення, діяльності, назви цього органу, його компетенції, способу усунення від виконання обов'язків осіб, які належать до його складу. Вказані норми наведені в главі 7 «Загальні положення про юридичну особу» Цивільного кодексу і відповідно до приписів частини четвертої статті 83 цього кодексу застосовуються до всіх товариств, якщо інші правила для окремих видів товариств не встановлені законом.

За системним аналізом норм Цивільного кодексу (статті 99, 145, 147, 159, 161), Господарського кодексу України (стаття 89), Закону України «Про господарські товариства» (статті 47, 62, 63), Закону України «Про акціонерні товариства» (статті 52, 58, 59, 60, 61) виконавчий орган товариства вирішує всі питання, пов'язані з управлінням поточною діяльністю товариства, крім питань, що є компетенцією загальних зборів учасників товариства або іншого його органу. Здійснюючи управлінську діяльність, виконавчий орган реалізує колективну волю учасників товариства, які є носіями корпоративних прав. Керівник та інші члени виконавчого органу, здійснюючи управління товариством у межах правил, встановлених статутними документами, зобов'язані діяти виключно в інтересах товариства та його учасників (частина третя статті 92, друге речення абзацу третього частини першої статті 161 Цивільного кодексу).

3.2. За приписом частини четвертої статті 13 Конституції України держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання. Корпоративні права учасників товариства є об'єктом такого захисту, зокрема у спосіб, передбачений частиною третьою статті 99 Цивільного кодексу, згідно з якою члени виконавчого органу можуть бути у будь-який час усунені від виконання своїх обов'язків, якщо в установчих документах не визначені підстави усунення членів виконавчого органу від виконання своїх обов'язків.

Відповідно до положень законів, що регулюють цивільно-правові відносини, а саме частини першої статті 98, частини першої статті 99 Цивільного кодексу, частини першої статті 23, пункту «г» частини п'ятої статті 41, частини першої статті 59 Закону України «Про господарські товариства», підставою набуття виконавчим органом товариства повноважень є факт його обрання (призначення) загальними зборами учасників (акціонерів) як вищого органу управління товариством або, як зазначено у частині п'ятій статті 58 Закону України «Про акціонерні товариства», укладення з членом виконавчого органу товариства трудового договору, який від імені товариства може підписувати голова наглядової ради чи особа, уповноважена на те наглядовою радою.

Усунення членів виконавчого органу товариства від виконання обов'язків (частина третя статті 99 Цивільного кодексу) або відсторонення голови виконавчого органу товариства від виконання повноважень (абзац перший частини другої статті 61 Закону України «Про акціонерні товариства») за своєю правовою природою, предметом регулювання праввідно-

син і правовими наслідками відрізняється від відсторонення працівника від роботи на підставі статті 46 Кодексу законів про працю. Саме тому можливість уповноваженого органу товариства усунути члена виконавчого органу від виконання ним обов'язків міститься не в приписах Кодексу законів про працю, а у статті 99 Цивільного кодексу, тобто не є предметом регулювання нормами трудового права.

Реалізація учасниками товариства корпоративних прав на участь у його управлінні шляхом прийняття компетентним органом рішень про обрання (призначення), усунення, відсторонення, відкликання членів виконавчого органу цього об'єднання стосується також наділення або позбавлення їх повноважень на управління товариством. Такі рішення уповноваженого на це органу мають розглядатися не в межах трудових, а корпоративних правовідносин, що виникають між товариством і особами, яким довірено повноваження з управління ним.

У зв'язку з цим «усунення» відповідно до частини третьої статті 99 Цивільного кодексу є дією уповноваженого органу товариства, спрямованою на унеможливлення здійснювати членом його виконавчого органу в межах корпоративних відносин з товариством повноважень у сфері управлінської діяльності. Необхідність такої норми зумовлено специфічним статусом члена виконавчого органу, який отримав від уповноваженого органу товариства право на управління. За природою корпоративних відносин учасникам товариства має бути надано можливість у будь-який час оперативно відреагувати на дії особи, яка здійснює представницькі функції зі шкодою для інтересів товариства, шляхом позбавлення її відповідних повноважень.

Зважаючи на це, зміст положень частини третьої статті 99 Цивільного кодексу треба розуміти як право компетентного (уповноваженого) органу товариства усунути члена виконавчого органу від виконання обов'язків, які він йому визначив, у будь-який час, на свій розсуд, з будь-яких підстав, але за умови, якщо в установчих документах товариства не були зазначені підстави усунення.

Така форма захисту є специфічною дією носіїв корпоративних прав у відносинах з особою, якій вони довірили здійснювати управління товариством, і не може розглядатися в площині трудового права, зокрема в аспекті статті 46 Кодексу законів про працю.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 63, 65, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного звернення положення частини третьої статті 99 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року №435-IV «члени виконавчого органу можуть бути у будь-який час усунені від виконання своїх обов'язків» слід розуміти як право компетентного (уповноваженого) органу товариства у будь-який час і з будь-яких підстав усунути особу (осіб) від виконання обов'язків члена (членів) виконавчого органу за умови, якщо в установчих документах товариства не визначено таких підстав.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

Усунення члена виконавчого органу товариства від виконання своїх обов'язків, яке передбачене частиною третьою статті 99 Цивільного кодексу України, не є відстороненням працівника від роботи в розумінні статті 46 Кодексу законів про працю України.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании части третьей статьи 99
Гражданского кодекса Украины по конституционному обращению
общества с ограниченной ответственностью
«Международный финансово-правовой консалтинг»**

г. Киев
12 января 2010 года
№1-рп/2010

Дело №1-2/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича — докладчика,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании части третьей статьи 99 Гражданского кодекса Украины от 16 января 2003 года №435-IV (Ведомости Верховной Рады Украины, 2003 г., №№40—40, ст.356) по конституционному обращению общества с ограниченной ответственностью «Международный финансово-правовой консалтинг».

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение общества с ограниченной ответственностью «Международный финансово-правовой консалтинг».

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное обращение о неоднозначном применении судами Украины части третьей статьи 99 Гражданского кодекса Украины.

Заслушав судью-докладчика Шишкина В.И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Субъект права на конституционное обращение — общество с ограниченной ответственностью «Международный финансово-правовой консалтинг» — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование части третьей статьи 99 Гражданского кодекса Украины (далее — Гражданский кодекс) и разъяснить, является ли отстранение членов исполнительного органа общества от исполнения

своих обязанностей на основании указанной нормы одним из случаев, предусмотренных законодательством относительно отстранения работника от работы собственником или уполномоченным им органом, о которых идет речь в статье 46 Кодекса законов о труде Украины (далее — Кодекс законов о труде).

Необходимость в официальном толковании указанной нормы Гражданского кодекса автор ходатайства объясняет тем, что суды общей юрисдикции при рассмотрении дел относительно отстранения членов исполнительного органа общества от исполнения своих обязанностей неоднозначно понимают и применяют часть третьей статьи 99 Гражданского кодекса. Обосновывая данное утверждение, заявитель ссылается на определение коллегии судей Судебной палаты по гражданским делам Верховного Суда Украины от 3 октября 2007 года, постановление Высшего хозяйственного суда Украины от 22 мая 2008 года.

По мнению субъекта права на конституционное обращение, суды в одних делах рассматривают отстранение в аспекте указанной нормы Гражданского кодекса как случай, установленный законодательством для применения статьи 46 Кодекса законов о труде, то есть отстранение лиц, являющихся членами исполнительного органа общества, от работы, в других — разграничивают категории отстранения от работы и отстранение от исполнения обязанностей членов исполнительного органа общества.

Автор ходатайства утверждает, что такая неопределенность приводит к нарушению права собственности, закрепленного статьей 41 Конституции Украины, поскольку участники хозяйственных обществ не имеют возможности предотвратить ненадлежащее использование имущества общества. В частности, в случае противоправных действий или решений членов исполнительных органов обществ их участникам может быть причинен материальный вред, если они своевременно не лишат таких членов определенных полномочий.

2. Свои позиции относительно изложенных в конституционном обращении вопросов изложили научные работники Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого.

3. Конституционный Суд Украины, решая вопрос, поднятый в конституционном обращении, исходит из следующего.

3.1. В соответствии с положениями части первой статьи 41, части первой статьи 42 Конституции Украины каждый имеет право владеть, пользоваться и распоряжаться своей собственностью, результатами своей интеллектуальной, творческой деятельности, заниматься предпринимательской деятельностью, не запрещенной законом. Такие конституционные права лица могут реализовывать, в частности, через общества, которые делятся на предпринимательские и непредпринимательские (части первая, вторая статьи 83, статьи 84, 85, 86 Гражданского кодекса). Все общества имеют имущество, которое является объектом управленческой деятельности и информация о котором является требованием к содержа-

нию их учредительных документов (часть вторая статьи 88 Гражданского кодекса).

Управление обществом осуществляют его органы — общее собрание его участников и исполнительный орган, если иное не установлено законом (часть первая, вторая статьи 97 Гражданского кодекса). В обществах, в которых законом предусмотрено образование исполнительного органа, осуществление управленческой деятельности возложено на него. В статье 99 Гражданского кодекса определены основные положения о порядке образования, деятельности, названии этого органа, его компетенции, способе отстранения от исполнения обязанностей лиц, входящих в его состав. Указанные нормы приведены в главе 7 «Общие положения о юридическом лице» Гражданского кодекса и в соответствии с предписаниями части четвертой статьи 83 данного кодекса применяются ко всем обществам, если иные правила для отдельных видов обществ не установлены законом.

Согласно системному анализу норм Гражданского кодекса (статьи 99, 145, 147, 159, 161), Хозяйственного кодекса Украины (статья 89), Закона Украины «О хозяйственных обществах» (статьи 47, 62, 63), Закона Украины «Об акционерных обществах» (статьи 52, 58, 59, 60, 61) исполнительный орган общества решает все вопросы, связанные с управлением текущей деятельностью общества, кроме вопросов, являющихся компетенцией общего собрания участников общества или иного его органа. Осуществляя управленческую деятельность, исполнительный орган реализует коллективную волю участников общества, которые являются носителями корпоративных прав. Руководитель и другие члены исполнительного органа, осуществляя управление обществом в пределах правил, установленных уставными документами, обязаны действовать исключительно в интересах общества и его участников (часть третья статьи 92, второе предложение абзаца третьего части первой статьи 161 Гражданского кодекса).

3.2. Согласно предписанию части четвертой статьи 13 Конституции Украины государство обеспечивает защиту прав всех субъектов права собственности и хозяйствования. Корпоративные права участников общества являются объектом такой защиты, в частности способом, предусмотренным частью третьей статьи 99 Гражданского кодекса, согласно которой члены исполнительного органа могут быть в любое время отстранены от исполнения своих обязанностей, если в учредительных документах не определены основания отстранения членов исполнительного органа от исполнения своих обязанностей.

В соответствии с положениями законов, регулирующими гражданско-правовые отношения, а именно части первой статьи 98, части первой статьи 99 Гражданского кодекса, части первой статьи 23, пункта «г» части пятой статьи 41, части первой статьи 59 Закона Украины «О хозяйственных обществах», основанием приобретения исполнительным органом общества полномочий является факт его избрания (назначения) общим собранием участников (акционеров) как высшим органом управления обществом или, как указано в части пятой статьи 58 Закона Украины

«Об акционерных обществах», заключение с членом исполнительного органа общества трудового договора, который от имени общества может подписывать председатель наблюдательного совета либо лицо, уполномоченное на то наблюдательным советом.

Отстранение членов исполнительного органа общества от исполнения обязанностей (часть третья статьи 99 Гражданского кодекса) или отстранение председателя исполнительного органа общества от исполнения полномочий (абзац первый части второй статьи 61 Закона Украины «Об акционерных обществах») по своей правовой природе, предмету регулирования правоотношений и правовым последствиям отличается от отстранения работника от работы на основании статьи 46 Кодекса законов о труде. Именно поэтому возможность уполномоченного органа общества отстранить члена исполнительного органа от исполнения им обязанностей содержится не в предписаниях Кодекса законов о труде, а в статье 99 Гражданского кодекса, то есть не является предметом регулирования нормами трудового права.

Реализация участниками общества корпоративных прав на участие в его управлении путем принятия компетентным органом решений об избрании (назначении), отстранении, отзыве членов исполнительного органа этого объединения касается также наделения или лишения их полномочий на управление обществом. Такие решения уполномоченного на это органа должны рассматриваться не в пределах трудовых, а корпоративных правоотношений, возникающих между обществом и лицами, которым доверены полномочия по его управлению.

В связи с этим «отстранение» в соответствии с частью третьей статьи 99 Гражданского кодекса является действием уполномоченного органа общества, направленным на недопущение возможности осуществлять членом его исполнительного органа в пределах корпоративных отношений с обществом полномочий в сфере управленческой деятельности. Необходимость такой нормы обусловлена специфическим статусом члена исполнительного органа, который получил от уполномоченного органа общества право на управление. По природе корпоративных отношений участникам общества должна быть предоставлена возможность в любое время оперативно отреагировать на действия лица, которое осуществляет представительные функции с вредом для интересов общества, путем лишения его соответствующих полномочий.

Учитывая это, содержание положений части третьей статьи 99 Гражданского кодекса следует понимать как право компетентного (уполномоченного) органа общества отстранить члена исполнительного органа от исполнения обязанностей, которые он ему определил, в любое время, по собственному усмотрению, на любых основаниях, но при условии, если в учредительных документах общества не были указаны основания отстранения.

Такая форма защиты является специфическим действием носителей корпоративных прав в отношениях с лицом, которому они доверили осуществлять управление обществом, и не может рассматриваться в плоскости трудового права, в частности в аспекте статьи 46 Кодекса законов о труде.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 63, 65, 67, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте конституционного обращения положения части третьей статьи 99 Гражданского кодекса Украины от 16 января 2003 года №435-IV «члены исполнительного органа могут быть в любое время отстранены от исполнения своих обязанностей» следует понимать как право компетентного (уполномоченного) органа общества в любое время и на любых основаниях отстранить лицо (лица) от исполнения обязанностей члена (членов) исполнительного органа при условии, если в учредительных документах общества не определены такие основания.

Отстранение члена исполнительного органа общества от исполнения своих обязанностей, предусмотренное частью третьей статьи 99 Гражданского кодекса Украины, не является отстранением работника от работы в понимании статьи 46 Кодекса законов о труде Украины.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.1-rp/2010 dated January 12, 2010 in the case upon the constitutional appeal of the limited liability company «International Financial Legal Consulting» concerning official interpretation of Article 99.3 of the Civil Code of Ukraine*

Subject of the right to constitutional appeal — the limited liability company «International Financial Legal Consulting» — applied to the Constitutional Court of Ukraine with an appeal for official interpretation of Article 99.3 of the Civil Code of Ukraine (hereinafter referred to as «the Civil Code») and explanation whether removal of the members of executive body of the company from performing their duties by virtue of the mentioned norm is one of the cases of suspension of an employee by an owner or the body authorised by him which is provided by the legislation and stipulated in Article 46 of the Labour Code of Ukraine.

According to the provisions of Articles 41.1, 42.1 of the Constitution everyone has the right to own, use and dispose of his or her property, and the results of his or her intellectual and creative activity, entrepreneurial activity that is not prohibited by law. Such constitutional rights can be exercised in particular through companies which are divided into entrepreneurial and non-entrepreneurial (Articles 83.1,

83.2, 84, 85, 86 of the Civil Code). All companies have property which is an object of management activity and information about this property is a requirement to the content of their charter documents (Article 88.2 of the Civil Code).

The management of a company is performed by its bodies — general assembly of its members and an executive body unless otherwise provided by law (Articles 97.1, 97.2 of the Civil Code). In those companies in which the law provides for the establishment of an executive body, the latter is entitled with the fulfillment of the management activity. Article 99 of the Civil Code specifies the foundational provisions concerning the order of establishment, activities, name of this body, its authority, and the means of removal of its members. The mentioned norms are stipulated in Chapter 7 «Basic Provisions on a Legal Entity» of the Civil Code and pursuant to provisions of Article 83.4 of this Code are applied to all companies unless other regulations for separate types of companies are provided by law.

Pursuant to the system analysis of the norms of the Civil Code (Articles 99, 145, 147, 159, 161), the Commercial Code (Article 89), the Law «On Economic Companies» (Articles 47, 62, 63), the Law «On Joint Stock Companies» (Articles 52, 58, 59, 60, 61) the executive body of the company deals with all issues concerning daily operations of the company except for the issues which belong to the authority of the general assembly of members of the company or its other body. In realising the management activity the executive body implements the collective will of the members of the company who are the bearers of corporate rights. The head and other members of the executive body are obliged to act exclusively in the interests of the company and its members while managing the company within the limits of the rules established in the statutory documents (Article 92.3, second sentence of paragraph 3 of Article 161.1 of the Civil Code).

In compliance with Article 13.4 of the Constitution the State ensures the protection of the rights of all subjects of the right of property and economic management. The corporate rights of the members of the company are the object of such protection. These rights are protected in particular in the manner envisaged by Article 99.3 of the Civil Code according to which the members of executive body may be removed at any time unless the statutory documents specify the reasons for removal of the members of executive body.

Pursuant to the provisions of laws which regulate civil legal relations, specifically Articles 98.1, 99.1 of the Civil Code, Article 23.1, item «d» of Article 41.5, Article 59.1 of the Law «On Economic Companies» the grounds for acquiring authority by an executive body of the company is the fact of its election (appointment) by the general assembly of members (shareholders) as the highest body of management of the company or, as it is provided by Article 58.5 of the Law «On Joint Stock Companies», as a result of concluding an employment agreement with the member of the executive body. On behalf of the company this agreement can be signed by the head of the supervisory board or the person authorised by the supervisory board.

Removal of the members of executive body of the company (Article 99.3 of the Civil Code) or suspension of the head of executive body of the company (paragraph 1 of Article 61.2 of the Law «On Joint Stock Companies») by its legal nature, subject of regulation of legal relations and legal consequences differs from suspension of an employee on the grounds of Article 46 of the Labour Code. That is

why the possibility of the authorised body of the company to remove the member of executive body is provided not by stipulations of the Labour Code, but by Article 99 of the Civil Code, i.e. it is not a subject of the labour law regulation.

The execution of the corporate rights by the members of the company to take part in its management by means of adoption of decisions by relevant authority about election (appointment), removal, suspension, recall of the members of executive body of this company also relates to their authorisation or deprivation of authority to manage the company. Such decisions of the authorised body shall be considered not within the frameworks of labour legal relations, but corporate legal relations which arise between the company and the persons entitled to manage it.

Thereby according to Article 99.3 of the Civil Code «removal» is an action of the authorised body of the company aimed to make it impossible for a member of executive body to exercise his or her authority in the managerial sphere within the limits of corporate relations with the company. The necessity of such norm is conditioned with the special status of the member of executive body who receives the right to manage from the authorised body of the company. Pursuant to the nature of corporate relations the members of the company shall have a possibility to immediately react at any time to the actions of the person who exercises the representative functions that damage the interests of the company by means of his or her removal.

With this regard the provisions of Article 99.3 of the Civil Code shall be understood as a right of relevant (authorised) body of the company to remove the member of executive body at any time, at its own discretion and on any ground, but provided the statutory documents of the company do not specify the reasons of removal.

Such form of protection is a special action of the bearers of the corporate rights in relations with the person whom they entitled with the management of the company and shall not be regarded within the labour law, in particular in terms of Article 46 of the Labour Code.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

In terms of the constitutional appeal the provision of Article 99.3 of the Civil Code «the members of executive body may be removed at any time» should be understood as the right of a competent (authorised) body of the company to remove a member (members) of the executive body at any time and on any ground provided the statutory documents of the company do not specify such reasons.

Removal of a member of the executive body of the company stipulated by Article 99.3 of the Civil Code is not a suspension of employee in the meaning of Article 46 of the Labour Code of Ukraine.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
Постанови Кабінету Міністрів України
«Деякі питання реалізації військового майна»**

м. Київ
12 січня 2010 року
№2-рп/2010

Справа №1-4/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуючого, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича — доповідача, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації військового майна» від 11 лютого 2009 року №88 (Офіційний вісник України, 2009 р., №11, ст.333).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації військового майна» від 11 лютого 2009 року №88.

Заслухавши суддю-доповідача Овчаренка В.А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — відповідно до пункту 15 частини першої статті 106 Конституції України видав Указ від 6 березня 2009 року №124, яким зупинив дію Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації військового майна» від 11 лютого 2009 року №88 (далі — Постанова), та звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням розглянути питання щодо її відповідності Конституції України (конституційності).

Глава держави вважає, що, видавши Постанову, Кабінет Міністрів України перевищив свої повноваження, допустив неправомірне обмеження конкуренції та зловживання монопольним становищем на ринку, втрутився у сферу законодавчих повноважень, що суперечить частині другій статті 6, частині другій статті 8, частині другій статті 19, частині третій статті 42, статті 75, пункту 22 частини першої статті 85, пункту 8 частини першої статті 92, частині третій статті 113 Конституції України.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, Міністерство оборони України, Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, Служба безпеки України, Антимонопольний комітет України, науковці Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

3. Вирішуючи питання, порушене у конституційному поданні, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. Згідно з Конституцією України Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади, який у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України; здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України; утворює, реорганізовує та ліквідує відповідно до закону міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; здійснює управління об'єктами державної власності відповідно до закону та інші повноваження, визначені Конституцією та законами України (статті 113, 116).

3.2. Президент України вважає, що утворення згідно з пунктом 3 Постанови Державного спеціалізованого підприємства «Укрспецторг» (далі — Укрспецторг) та надання йому повноважень щодо реалізації на внутрішньому ринку військового майна, яке придатне для подальшого використання, але не може бути застосоване у повсякденній діяльності військ, та надлишкового військового майна не відповідає Конституції України.

Конституційний Суд України зазначає, що за частиною першою статті 25 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» Уряд України в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, може утворювати, реорганізовувати та ліквідувати відповідно до закону державні господарські об'єднання, підприємства, установи та організації, зокрема для здійснення окремих функцій з управління об'єктами державної власності.

За пунктом 3 Положення про порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2000 року №1919 зі змінами (далі — Положення), повноваження суб'єктам підприємницької діяльності на реалізацію військового майна, яке є придатним для подальшого використання,

але не може бути застосоване у повсякденній діяльності військ, надлишкового майна (крім майна, зазначеного у пункті 4 Положення), а також цілісних майнових комплексів, у тому числі військових містечок, та іншого нерухомого майна надає Кабінет Міністрів України у встановленому порядку.

Таким чином, рішення Уряду України про утворення Укрспецторгу та допущення його до продажу на внутрішньому ринку вказаного військового майна прийнято в межах його повноважень і не суперечить частині другій статті 6, частині другій статті 8, частині другій статті 19, частині третій статті 113 Конституції України.

3.3. Президент України вважає, що Кабінет Міністрів України неправомірно зупинив дію раніше виданих урядом актів щодо надання повноважень підприємствам та організаціям на реалізацію військового майна на внутрішньому ринку, чим, по суті, усунув їх з цього ринку.

Досліджуючи це питання, Конституційний Суд України виходить з того, що Уряд України, ліквідувавши Державний департамент надлишкового майна та земель, зупинив до прийняття окремого рішення дію актів, якими він наділяв державні підприємства і організації повноваженнями з реалізації на внутрішньому ринку військового майна, яке придатне для подальшого використання, але не може бути застосоване у повсякденній діяльності військ, та надлишкового військового майна.

Конституційний Суд України вважає, що таке зупинення дії актів Кабінету Міністрів України не призвело до неправомірного обмеження економічної конкуренції, а отже, до порушення вимог частини третьої статті 42 Конституції України.

3.4. Президент України стверджує, що конституційним приписам суперечить пункт 7 Постанови, яким встановлено, що договори про відчуження і реалізацію військового майна на внутрішньому ринку, укладені на момент набрання чинності Постановою суб'єктами господарювання, повноваження яких на реалізацію військового майна тимчасово припиняються у зв'язку з вимогою пункту 6 Постанови, підлягають виконанню без права внесення до них змін в частині збільшення обсягу та розширення номенклатури такого майна. На думку суб'єкта права на конституційне подання, у такий спосіб Кабінет Міністрів України втрутився у сферу повноважень Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади в Україні і визначив підзаконним актом правові засади і гарантії підприємництва, правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання, які згідно з пунктом 8 частини першої статті 92 Конституції України повинні визначатися виключно законами України.

Конституційний Суд України вважає, що положення пункту 7 Постанови щодо неприпустимості внесення змін до діючих договорів про відчуження і реалізацію військового майна у частині збільшення обсягу та розширення номенклатури такого майна не встановлюють правові засади, гарантії підприємництва, правила конкуренції та не є нормами антимонопольного регулювання. Вони спрямовані на виконання існуючих договорів в умовах реорганізації процедури реалізації військового майна, тому

порушень вимог статті 75, пункту 8 частини першої статті 92 Конституції України не вбачається.

3.5. Глава держави наголошує, що Кабінет Міністрів України, видавши Постанову, порушив пункт 22 частини першої статті 85 Конституції України. У конституційному поданні зазначено, що ліквідація Державного департаменту надлишкового майна та земель (пункти 1, 2 Постанови) є втручанням у визначення загальної структури, чисельності та функцій Збройних Сил України.

Конституційний Суд України зазначає, що Державний департамент надлишкового майна та земель є урядовим органом державного управління у складі Міністерства оборони України. Постановою Кабінет Міністрів України змінив не загальну структуру Збройних Сил України, а реорганізував Міністерство оборони України, припинивши діяльність у його системі урядового органу — Державного департаменту надлишкового майна та земель. Таку реорганізацію Уряд України здійснив відповідно до пункту 9¹ статті 116 Конституції України, за яким Кабінет Міністрів України правомочний утворювати, реорганізовувати та ліквідувати відповідно до закону міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади, та статей 22, 25 Закону України «Про Кабінет Міністрів України».

Приймаючи рішення про ліквідацію Державного департаменту надлишкового майна та земель, Уряд України не порушив вимог пункту 22 частини першої статті 85 Конституції України.

4. Суб'єкт права на конституційне подання просить визнати неконституційною Постанову в цілому, однак обґрунтовує неконституційність лише її пунктів 1, 2, 3, 6, 7.

Відсутність правового обґрунтування тверджень щодо неконституційності окремих положень правового акта згідно з пунктом 4 частини другої статті 39, пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 1 §51 Регламенту Конституційного Суду України є підставою для припинення конституційного провадження у справі в цій частині.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 45, 51, 61, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 1 §51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), пункти 1, 2, 3, 6, 7 Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації військового майна» від 11 лютого 2009 року №88.

2. Припинити конституційне провадження у справі в частині перевірки на відповідність Конституції України (конституційності) пунктів 4, 5, 8, 9 Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації військо-

вого майна» від 11 лютого 2009 року №88 на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)
Постановления Кабинета Министров Украины
«Некоторые вопросы реализации военного имущества»
по конституционному представлению Президента Украины**

г. Киев
12 января 2010 года
№2-рп/2010

Дело №1-4/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича — докладчика, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Кабинета Министров Украины «Некоторые вопросы реализации военного имущества» от 11 февраля 2009 года №88 (Официальный вестник Украины, 2009 г., №11, ст. 333) по конституционному представлению Президента Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности Постановления Кабинета Министров Украины «Некоторые вопросы реализации военного имущества» от 11 февраля 2009 года №88.

Заслушав судью-докладчика Овчаренко В.А. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Субъект права на конституционное представление — Президент Украины — в соответствии с пунктом 15 части первой статьи 106 Конституции Украины издал Указ от 6 марта 2009 года №124, которым приостановил действие Постановления Кабинета Министров Украины «Некоторые вопросы реализации военного имущества» от 11 февраля 2009 года №88

(далее — Постановление), и обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством рассмотреть вопрос о его соответствии Конституции Украины (конституционности).

Глава государства считает, что, издав Постановление, Кабинет Министров Украины превысил свои полномочия, допустил неправомерное ограничение конкуренции и злоупотребление монопольным положением на рынке, вмешался в сферу законодательных полномочий, что противоречит части второй статьи 6, части второй статьи 8, части второй статьи 19, части третьей статьи 42, статье 75, пункту 22 части первой статьи 85, пункту 8 части первой статьи 92, части третьей статьи 113 Конституции Украины.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Председатель Верховной Рады Украины, Премьер-министр Украины, Министерство обороны Украины, Министерство экономики Украины, Министерство финансов Украины, Служба безопасности Украины, Антимонопольный комитет Украины, научные работники Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

3. Решая вопрос, поднятый в конституционном представлении, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

3.1. Согласно Конституции Украины Кабинет Министров Украины является высшим органом в системе органов исполнительной власти, который в своей деятельности руководствуется Конституцией и законами Украины, а также указами Президента Украины и постановлениями Верховной Рады Украины, принятыми в соответствии с Конституцией и законами Украины; осуществляет меры по обеспечению обороноспособности и национальной безопасности Украины; образует, реорганизует и ликвидирует в соответствии с законом министерства и другие центральные органы исполнительной власти; осуществляет управление объектами государственной собственности в соответствии с законом и иные полномочия, определенные Конституцией и законами Украины (статьи 113, 116).

3.2. Президент Украины считает, что создание согласно пункту 3 Постановления Государственного специализированного предприятия «Укрспецторг» (далее — Укрспецторг) и предоставление ему полномочий по реализации на внутреннем рынке военного имущества, которое пригодно для дальнейшего использования, но не может быть применено в повседневной деятельности войск, и избыточного военного имущества не соответствует Конституции Украины.

Конституционный Суд Украины отмечает, что согласно части первой статьи 25 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины» Правительство Украины в пределах средств, предусмотренных в Государственном бюджете Украины, может создавать, реорганизовывать и ликвидировать в соответствии с законом государственные хозяйственные объединения, предприятия, учреждения и организации, в частности для осуществления отдельных функций по управлению объектами государственной собственности.

Согласно пункту 3 Положения о порядке отчуждения и реализации военного имущества Вооруженных Сил, утвержденного Постановлением Кабинета Министров Украины от 28 декабря 2000 года №1919 с изменениями (далее — Положение), полномочия субъектам предпринимательской деятельности на реализацию военного имущества, которое является пригодным для дальнейшего использования, но не может быть применено в повседневной деятельности войск, избыточного имущества (кроме имущества, указанного в пункте 4 Положения), а также целостных имущественных комплексов, в том числе военных городков, и другого недвижимого имущества предоставляет Кабинет Министров Украины в установленном порядке.

Таким образом, решение Правительства Украины об образовании Укрспецторга и допущении его к продаже на внутреннем рынке указанного военного имущества принято в пределах его полномочий и не противоречит части второй статьи 6, части второй статьи 8, части второй статьи 19, части третьей статьи 113 Конституции Украины.

3.3. Президент Украины считает, что Кабинет Министров Украины неправомерно приостановил действие ранее изданных правительством актов о предоставлении полномочий предприятиям и организациям на реализацию военного имущества на внутреннем рынке, чем, по сути, устранил их с этого рынка.

Исследуя данный вопрос, Конституционный Суд Украины исходит из того, что Правительство Украины, ликвидировав Государственный департамент избыточного имущества и земель, приостановил до принятия отдельного решения действие актов, которыми он наделял государственные предприятия и организации полномочиями по реализации на внутреннем рынке военного имущества, которое пригодно для дальнейшего использования, но не может быть применено в повседневной деятельности войск, и избыточного военного имущества.

Конституционный Суд Украины считает, что такое приостановление действия актов Кабинета Министров Украины не привело к неправомерному ограничению экономической конкуренции, а следовательно, к нарушению требований части третьей статьи 42 Конституции Украины.

3.4. Президент Украины утверждает, что конституционным предписанием противоречит пункт 7 Постановления, которым установлено, что договоры об отчуждении и реализации военного имущества на внутреннем рынке, заключенные на момент вступления в силу Постановления субъектами хозяйствования, полномочия которых по реализации военного имущества временно прекращаются в связи с требованием пункта 6 Постановления, подлежат исполнению без права внесения в них изменений в части увеличения объема и расширения номенклатуры такого имущества. По мнению субъекта права на конституционное представление, таким образом Кабинет Министров Украины вмешался в сферу полномочий Верховной Рады Украины как единственного органа законодательной власти в Украине и определил подзаконным актом правовые основы и гарантии предпринимательства, правила конкуренции и нормы антимонопольного регулирования,

которые согласно пункту 8 части первой статьи 92 Конституции Украины должны определяться исключительно законами Украины.

Конституционный Суд Украины считает, что положения пункта 7 Постановления о недопустимости внесения изменений в действующие договоры об отчуждении и реализации военного имущества в части увеличения объема и расширения номенклатуры такого имущества не устанавливают правовые основы, гарантии предпринимательства, правила конкуренции и не являются нормами антимонопольного регулирования. Они направлены на исполнение существующих договоров в условиях реорганизации процедуры реализации военного имущества, поэтому нарушений требований статьи 75, пункта 8 части первой статьи 92 Конституции Украины не усматривается.

3.5. Глава государства подчеркивает, что Кабинет Министров Украины, издав Постановление, нарушил пункт 22 части первой статьи 85 Конституции Украины. В конституционном представлении указано, что ликвидация Государственного департамента избыточного имущества и земель (пункты 1, 2 Постановления) является вмешательством в определение общей структуры, численности и функций Вооруженных Сил Украины.

Конституционный Суд Украины отмечает, что Государственный департамент избыточного имущества и земель является правительственным органом государственного управления в составе Министерства обороны Украины. Постановлением Кабинет Министров Украины изменил не общую структуру Вооруженных Сил Украины, а реорганизовал Министерство обороны Украины, прекратив деятельность в его системе правительственного органа — Государственного департамента избыточного имущества и земель. Такую реорганизацию Правительство Украины осуществило в соответствии с пунктом 9¹ статьи 116 Конституции Украины, согласно которому Кабинет Министров Украины правомочен образовывать, реорганизовывать и ликвидировать в соответствии с законом министерства и другие центральные органы исполнительной власти, действуя в пределах средств, предусмотренных на содержание органов исполнительной власти, и статьями 22, 25 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины».

Принимая решение о ликвидации Государственного департамента избыточного имущества и земель, Правительство Украины не нарушило требования пункта 22 части первой статьи 85 Конституции Украины.

4. Субъект права на конституционное представление просит признать неконституционным Постановление в целом, однако обосновывает неконституционность лишь ее пунктов 1, 2, 3, 6, 7.

Отсутствие правового обоснования утверждений о неконституционности отдельных положений правового акта согласно пункту 4 части второй статьи 39, пункту 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», пункту 1 §51 Регламента Конституционного Суда Украины является основанием для прекращения конституционного производства по делу в этой части.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 45, 51, 61, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Кон-

ституционном Суде Украины», пунктом 1 §51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать соответствующими Конституции Украины (конституционными) пункты 1, 2, 3, 6, 7 Постановления Кабинета Министров Украины «Некоторые вопросы реализации военного имущества» от 11 февраля 2009 года №88.

2. Прекратить конституционное производство по делу в части проверки на соответствие Конституции Украины (конституционности) пунктов 4, 5, 8, 9 Постановления Кабинета Министров Украины «Некоторые вопросы реализации военного имущества» от 11 февраля 2009 года №88 на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.2-rp/2010 dated January 12, 2010 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Some Issues of Disposal of Military Property»*

Subject of the right to constitutional petition — the President of Ukraine — pursuant to Article 106.1.15 of the Constitution issued the Decree No.124 dated March 6, 2009 which terminated the effect of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Some Issues of Disposal of Military Property» No.88 dated February 11, 2009 (hereinafter referred to as «the Resolution») and applied to the Constitutional Court of Ukraine with a petition to consider the issue concerning its conformity with the Constitution (constitutionality).

According to the Constitution the Cabinet of Ministers of Ukraine is the highest authority within the system of executive bodies which in its activities is guided by the Constitution and laws, as well as by decrees made by the President of Ukraine and resolutions of the Verkhovna Rada of Ukraine in accordance with the Constitution and laws of Ukraine; takes measures to ensure the defense capability and national security of Ukraine; sets up, re-organises, and liquidates in

accordance with law ministries and other central executive authorities; exercises management of objects of the state property in accordance with law and other authority specified by the Constitution and laws of Ukraine (Articles 113, 116).

The Constitutional Court of Ukraine specifies that according to Article 25.1 of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine» the Government of Ukraine within the limits of funds allocated in the State Budget of Ukraine can set up, re-organise and liquidate in accordance with law state economic associations, enterprises, organisations and establishments, in particular, in order to fulfill certain functions of management of objects of state property.

In compliance with item 3 of the Regulation on procedure of alienation and disposal of military property of the Armed Forces of Ukraine approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No.1919 dated December 28, 2000 as amended (hereinafter referred to as «the Regulation») the Cabinet of Ministers of Ukraine in the prescribed order entitles the subjects of economic activity to dispose military property which is suitable for further utilisation but does not suit for the daily activities of military forces, excessive property (except the property mentioned in item 4 of the Regulation) as well as integral property complex, including military towns, and other real property.

Thus, the decision of the Government of Ukraine to set up «Ukrspetstorh» and entitle it to dispose the mentioned military property in the domestic market was adopted within its authority and does not contravene Articles 6.2, 8.2, 19.2, 113.3 of the Constitution.

The Constitutional Court of Ukraine proceeds from the fact that by liquidating the State Department of Excessive Property and Land the Government of Ukraine terminated the force of acts which entitled state enterprises and organisations to dispose military property in the domestic market which is suitable for further utilisation but does not suit for the daily activities of military forces and excessive military property until adoption of separate decision.

The Constitutional Court of Ukraine deems that such termination of force of acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine has not led to illegal restriction of economic competition thereby violation of requirements of Article 42.3 of the Constitution.

The Constitutional Court of Ukraine considers that the provisions of item 7 of the Resolution concerning inadmissibility of introducing amendments to the current contracts on alienation and disposal of military property in the part of increase of scope and extension of the list of such property do not establish legal principles, guarantees of entrepreneurship, rules of competition and are not the norms of antimonopoly regulation. They are aimed at implementation of the current contracts in the context of rearrangement of the procedure of disposal of military property, therefore there are no violations of Articles 75, 92.1.8 of the Constitution.

The Constitutional Court specifies that the State Department of Excessive Property and Land is a governmental body of state management within the Ministry of Defense of Ukraine. With this Resolution the Cabinet of Ministers of Ukraine did not change the overall structure of the Armed Forces of Ukraine, but reorganised the Ministry of Defense of Ukraine which led to elimination of the governmental body within its system — the State Department of Excessive Property and Land. The Government of Ukraine executed this reorganisation

in compliance with Article 116.9¹ of the Constitution according to which the Cabinet of Ministers of Ukraine is authorised to set up, reorganise and liquidate, in accordance with law, ministries and other central executive authorities, acting therewith within the limits of funds allocated for the maintenance of executive authorities and Articles 22, 25 of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine».

In adopting the decision to eliminate the State Department of Excessive Property and Land by the Cabinet of Ministers of Ukraine did not violate the requirements of Article 85.1.22 of the Constitution.

Subject of the right to constitutional petition also applied for recognising the Resolution as unconstitutional as a whole, however provided arguments for unconstitutionality of items 1, 2, 3, 6, 7 only.

Absence of legal reasoning of statements concerning unconstitutionality of separate provisions of the legal act is a ground to terminate the constitutional proceedings in the case in this part pursuant to Articles 39.2.4, 45.2 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine», item 1 §51 of the Rules of Procedure of the Constitutional Court of Ukraine.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional) items 1, 2, 3, 6, 7 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Some Issues of Disposal of Military Property» No.88 dated February 11, 2009.

2. To terminate the constitutional proceedings in the case in the part of examination of conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of items 4, 5, 8, 9 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Some Issues of Disposal of Military Property» No.88 dated February 11, 2009 on the ground of Article 45.2 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» — failure of the constitutional petition to meet the requirements envisaged by the Constitution and the Law «On the Constitutional Court of Ukraine».

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним зверненням
громадянина Заїченка Володимира Георгійовича
щодо офіційного тлумачення положення пункту 18 частини першої статті 293
Цивільного процесуального кодексу України
у взаємозв'язку зі статтею 129 Конституції України
(про апеляційне оскарження ухвал суду)**

м. Київ
27 січня 2010 року
№3-рп/2010

Справа №1-7/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича — доповідача, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікігіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянина Заїченка Володимира Георгійовича щодо офіційного тлумачення положення пункту 18 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку зі статтею 129 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянина Заїченка Володимира Георгійовича.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування положення пункту 18 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України (далі — Кодекс).

Заслухавши суддю-доповідача Бринцева В.Д. та вивчивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Громадянин Заїченко Володимир Георгійович просить дати офіційне тлумачення положення статті 129 Конституції України стосовно забезпечення апеляційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених частиною першою статті 293 Кодексу, зокрема пунктом 18 — «щодо видачі дубліката виконавчого листа».

Необхідність в офіційному тлумаченні автор клопотання обґрунтовує неоднозначністю застосування зазначеної норми Кодексу судами.

Так, ухвалою апеляційного суду Дніпропетровської області від 6 листопада 2008 року поновлено строк на апеляційне оскарження ухвали Красногвардійського районного суду міста Дніпропетровська від 2 вересня 2008 року про відмову у видачі Заїченку В.Г. дубліката виконавчого листа. Іншою ухвалою апеляційного суду Дніпропетровської області від 3 червня 2009 року, на яку посилається заявник, відмовлено у прийнятті його апеляційної скарги на ухвалу Красногвардійського районного суду міста Дніпропетровська від 8 квітня 2009 року про відмову у видачі дубліката виконавчого листа.

На підставі наведених ухвал апеляційних судів Заїченко В.Г. вважає, що мало місце неоднозначне застосування норми Кодексу внаслідок нечіткого зазначення у ньому можливості апеляційного оскарження ухвали про відмову у видачі дубліката виконавчого листа.

2. Свої позиції щодо порушеного у конституційному зверненні питання висловили заступник Голови Верховного Суду України, судова палата апеляційного суду Запорізької області, голова апеляційного суду міста Києва, фахівці Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні Національної академії наук України.

3. Проведені Конституційним Судом України дослідження матеріалів справи, системний аналіз положень Конституції України та інших правових актів дають можливість зробити такі висновки.

3.1. Згідно з Конституцією України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, головним обов'язком якої є утвердження і забезпечення прав і свобод людини (частина друга статті 3); органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України (частина друга статті 6); в Україні визнається і діє принцип верховенства права, звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується (стаття 8).

Основним Законом України передбачено, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частини перша, друга статті 55). Відмова суду в прийнятті позовних заяв, скарг, оформлених відповідно до процесуального закону, є порушенням права на судовий захист, яке за статтею 64 Конституції України не може бути обмежене.

Реалізація права особи на судовий захист здійснюється, зокрема, шляхом оскарження судових рішень у судах апеляційної інстанції, оскільки перегляд таких рішень в апеляційному порядку гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина. За правовою позицією Конституційного Суду України «правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимо-

гам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах» (абзац десятий пункту 9 мотивувальної частини Рішення від 30 січня 2003 року №3-рп/2003).

Отже, право на апеляційне оскарження судових рішень в контексті положень частин першої, другої статті 55, пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України є складовою права кожного на звернення до суду.

3.2. Однією з основних засад судочинства є забезпечення апеляційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом (пункт 8 частини третьої статті 129 Основного Закону України), що передбачає можливість перевірки в апеляційному порядку судових рішень. Це конституційне положення реалізовано в главі 1 розділу V Кодексу, в якій врегульовано питання апеляційного оскарження судових рішень і ухвал. Зокрема, у статті 293 Кодексу наведено перелік ухвал суду першої інстанції, що можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення суду, який не є вичерпним. У пункті 18 частини першої цієї статті Кодексу визначено можливість апеляційного оскарження ухвал суду щодо видачі дубліката виконавчого листа.

Розглядаючи положення пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, Конституційний Суд України дійшов висновку, що апеляційне оскарження судового рішення можливе у всіх випадках, крім тих, коли закон містить заборону на таке оскарження.

Виходячи із системного аналізу положення пункту 18 частини першої статті 293 Кодексу ухвали про відмову у видачі дубліката виконавчого листа підлягають апеляційному оскарженню. Відсутність такої можливості може призвести до порушення конституційної засади судочинства — рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом (пункт 2 частини третьої статті 129 Конституції України).

Відповідно до частини першої статті 370 Кодексу у разі втрати виконавчого документа суд, який видав виконавчий лист, за наслідками розгляду заяви стягувача або подання державного виконавця у судовому засіданні має право постановити ухвалу про видачу дубліката виконавчого листа замість втраченого оригіналу. Незважаючи на те, що заява про видачу дубліката виконавчого листа розглядається у судовому засіданні з викликом сторін (частина друга статті 370 Кодексу), найбільш заінтересованою особою у результатах цього провадження є заявник. Саме тому позбавлення його права оскаржити відмову у видачі дубліката виконавчого листа спричинило б порушення законних прав та інтересів, раніше захищених судом. Необгрунтована відмова у видачі дубліката виконавчого листа фактично унеможливує виконання прийнятого судового рішення, яке набрало законної сили.

Згідно з частиною другою статті 293 Кодексу заперечення на ухвали, які не підлягають оскарженню окремо від рішення суду, включаються до апеляційної скарги на рішення суду. Це положення слід розуміти так, що будь-яка ухвала суду підлягає перегляду в апеляційному порядку самостійно або разом з рішенням суду. Однак особливість ухвали про відмову у видачі дубліката виконавчого листа полягає в тому, що вона приймається на стадії виконання судового рішення і оскаржити її одночасно з оскаржен-

ням рішення суду неможливо, тому ця ухвала може бути оскаржена лише самостійно.

При тлумаченні пункту 18 частини першої статті 293 Кодексу Конституційний Суд України виходить з того, що видача дублікату виконавчого листа включає в себе як видачу, так і відмову у його видачі, оскільки ці поняття взаємопов'язані і стосуються одного й того ж виконавчого документа, який є тотожним за змістом і юридичною силою з оригіналом та породжує однакові правові наслідки. Судовий порядок видачі дублікату та апеляційне оскарження ухвали суду про видачу або відмову у його видачі є гарантією права кожного на судовий захист, стабільності та законності у виконанні судових рішень.

Конституційний Суд України вважає, що положення пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України стосовно забезпечення апеляційного оскарження рішення суду, крім випадків, визначених законом, слід розуміти так, що у цивільному процесі апеляційному оскарженню підлягають ухвали за винятком випадків, коли таке оскарження заборонено законом.

Отже, положення пункту 18 частини першої статті 293 Кодексу у взаємозв'язку з положенням пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України необхідно розуміти як таке, що передбачає право оскаржувати окремо від рішення суду в апеляційному порядку ухвалу суду першої інстанції як про видачу, так і про відмову у видачі дублікату виконавчого листа.

Виходячи з наведеного та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 13, 42, 51, 67, 69, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного звернення положення пункту 18 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України стосовно можливості апеляційного оскарження ухвали суду щодо видачі дублікату виконавчого листа у взаємозв'язку з положенням пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України необхідно розуміти як таке, що передбачає право оскаржувати окремо від рішення суду в апеляційному порядку ухвалу суду першої інстанції як про видачу дублікату виконавчого листа, так і про відмову у його видачі.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положения пункта 18
части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины
во взаимосвязи со статьей 129 Конституции Украины
по конституционному обращению гражданина Заиченко Владимира Георгиевича
(об апелляционном обжаловании определений суда)**

г. Киев
27 января 2010 года
№3-рп/2010

Дело №1-7/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича — докладчика, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положения пункта 18 части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины во взаимосвязи со статьей 129 Конституции Украины по конституционному обращению гражданина Заиченко Владимира Георгиевича.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение гражданина Заиченко Владимира Георгиевича.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения положения пункта 18 части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины (далее — Кодекс).

Заслушав судью-докладчика Брынцева В.Д. и изучив материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Гражданин Заиченко Владимир Георгиевич просит дать официальное толкование положения статьи 129 Конституции Украины об обеспечении апелляционного обжалования решения суда, кроме случаев, установленных частью первой статьи 293 Кодекса, в частности пунктом 18 — «относительно выдачи дубликата исполнительного листа».

Необходимость в официальном толковании автор ходатайства обосновывается неоднозначностью применения указанной нормы Кодекса судами.

Так, определением апелляционного суда Днепропетровской области от 6 ноября 2008 года возобновлен срок на апелляционное обжалование определения Красногвардейского районного суда города Днепропетровска от 2 сентября 2008 года об отказе в выдаче Заиченко В.Г. дубликата исполнительного листа. Другим определением апелляционного суда Днепропетровской области от 3 июня 2009 года, на которое ссылается заявитель, отказано в принятии его апелляционной жалобы на определение Красногвардейского районного суда города Днепропетровска от 8 апреля 2009 года об отказе в выдаче дубликата исполнительного листа.

На основании указанных определений апелляционных судов Заиченко В.Г. считает, что имело место неоднозначное применение нормы Кодекса вследствие нечеткого указания в нем возможности апелляционного обжалования определения об отказе в выдаче дубликата исполнительного листа.

2. Свои позиции относительно поднятого в конституционном обращении вопроса изложили заместитель Председателя Верховного Суда Украины, судебная палата апелляционного суда Запорожской области, председатель апелляционного суда города Киева, специалисты Института языковедения им. А.А. Потебни Национальной академии наук Украины.

3. Проведенные Конституционным Судом Украины исследования материалов дела, системный анализ положений Конституции Украины и других правовых актов дают возможность сделать следующие выводы.

3.1. Согласно Конституции Украины права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства, главной обязанностью которого являются утверждение и обеспечение прав и свобод человека (часть вторая статьи 3); органы законодательной, исполнительной и судебной власти осуществляют свои полномочия в установленных Конституцией Украины пределах и в соответствии с законами Украины (часть вторая статьи 6); в Украине признается и действует принцип верховенства права, обращение в суд для защиты конституционных прав и свобод человека и гражданина непосредственно на основании Конституции Украины гарантируется (статья 8).

Основным Законом Украины предусмотрено, что права и свободы человека и гражданина защищаются судом; каждому гарантируется право на обжалование в суде решений, действий или бездействия органов государственной власти, органов местного самоуправления, должностных и служебных лиц (части первая, вторая статьи 55). Отказ суда в принятии исковых заявлений, жалоб, оформленных в соответствии с процессуальным законом, является нарушением права на судебную защиту, которое согласно статье 64 Конституции Украины не может быть ограничено.

Реализация права лица на судебную защиту осуществляется, в частности, путем обжалования судебных решений в судах апелляционной инстанции,

поскольку пересмотр таких решений в апелляционном порядке гарантирует восстановление нарушенных прав и охраняемых законом интересов человека и гражданина. Согласно правовой позиции Конституционного Суда Украины «правосудие по своей сути признается таким только при условии, что оно отвечает требованиям справедливости и обеспечивает эффективное восстановление в правах» (абзац десятый пункта 9 мотивировочной части Решения от 30 января 2003 года №3-рп/2003).

Следовательно, право на апелляционное обжалование судебных решений в контексте положений частей первой, второй статьи 55, пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины является составляющей права каждого на обращение в суд.

3.2. Одним из основных принципов судопроизводства является обеспечение апелляционного обжалования решения суда, кроме случаев, установленных законом (пункт 8 части третьей статьи 129 Основного Закона Украины), что предусматривает возможность проверки в апелляционном порядке судебных решений. Данное конституционное положение реализовано в главе 1 раздела V Кодекса, в которой урегулирован вопрос апелляционного обжалования судебных решений и определений. В частности, в статье 293 Кодекса приведен перечень определений суда первой инстанции, которые могут быть обжалованы в апелляционном порядке отдельно от решения суда, который не является исчерпывающим. В пункте 18 части первой данной статьи Кодекса определена возможность апелляционного обжалования определений суда относительно выдачи дубликата исполнительного листа.

Рассматривая положение пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что апелляционное обжалование судебного решения возможно во всех случаях, кроме тех, когда закон содержит запрет на такое обжалование.

Исходя из системного анализа положения пункта 18 части первой статьи 293 Кодекса определения об отказе в выдаче дубликата исполнительного листа подлежат апелляционному обжалованию. Отсутствие такой возможности может привести к нарушению конституционной основы судопроизводства — равенства всех участников судебного процесса перед законом и судом (пункт 2 части третьей статьи 129 Конституции Украины).

В соответствии с частью первой статьи 370 Кодекса в случае потери исполнительного документа суд, выдавший исполнительный лист, по результатам рассмотрения заявления взыскателя или представления государственного исполнителя в судебном заседании имеет право вынести определение о выдаче дубликата исполнительного листа вместо утраченного оригинала. Несмотря на то, что заявление о выдаче дубликата исполнительного листа рассматривается в судебном заседании с вызовом сторон (часть вторая статьи 370 Кодекса), наиболее заинтересованным лицом в результатах этого производства является заявитель. Именно поэтому лишение его права обжаловать отказ в выдаче дубликата исполнительного листа повлекло бы нарушение законных прав и интересов, ранее защищенных судом. Необоснованный отказ в выдаче дубликата исполнительного листа фактически делает невозможным исполнение принятого судебного решения, вступившего в законную силу.

Согласно части второй статьи 293 Кодекса возражения на определения, не подлежащие обжалованию отдельно от решения суда, включаются в апелляционную жалобу на решение суда. Данное положение следует понимать как то, что любое определение суда подлежит пересмотру в апелляционном порядке самостоятельно или вместе с решением суда. Однако особенность определения об отказе в выдаче дубликата исполнительного листа заключается в том, что оно принимается на стадии исполнения судебного решения и обжаловать его одновременно с обжалованием решения суда невозможно, поэтому это определение может быть обжаловано лишь самостоятельно.

При толковании пункта 18 части первой статьи 293 Кодекса Конституционный Суд Украины исходит из того, что выдача дубликата исполнительного листа включает в себя как выдачу, так и отказ в его выдаче, поскольку эти понятия взаимосвязаны и касаются одного и того же исполнительного документа, который является тождественным по смыслу и юридической силе с оригиналом и порождает одинаковые правовые следствия. Судебный порядок выдачи дубликата и апелляционное обжалование определения суда о выдаче или отказе в его выдаче является гарантией права каждого на судебную защиту, стабильности и законности в исполнении судебных решений.

Конституционный Суд Украины считает, что положение пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины об обеспечении апелляционного обжалования решения суда, кроме случаев, определенных законом, следует понимать как то, что в гражданском процессе апелляционному обжалованию подлежат определения, за исключением случаев, когда такое обжалование запрещено законом.

Следовательно, положение пункта 18 части первой статьи 293 Кодекса во взаимосвязи с положением пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины необходимо понимать как предусматривающее право обжаловать отдельно от решения суда в апелляционном порядке определение суда первой инстанции как о выдаче, так и об отказе в выдаче дубликата исполнительного листа.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 13, 42, 51, 67, 69, 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте конституционного обращения положение пункта 18 части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины о возможности апелляционного обжалования определения суда относительно выдачи дубликата исполнительного листа во взаимосвязи с положением пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины следует понимать как предусматривающее право обжаловать отдельно от решения суда в апелляционном порядке определение суда первой инстанции как о выдаче дубликата исполнительного листа, так и об отказе в его выдаче.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.3-rp/2010 dated January 27, 2010 in the case upon the constitutional appeal of citizen Volodymyr Heorhiyovych Zaichenko concerning the official interpretation of Article 293.1.18 of the Code on Civil Procedure of Ukraine in conjunction with Article 129 of the Constitution of Ukraine (case on appeals against court rulings)*

Citizen Volodymyr Heorhiyovych Zaichenko applied for the official interpretation of Article 129 of the Constitution in the context of ensuring that a court decision may be challenged by an appeal, except for instances established by Article 293.1.18.

According to the Constitution, human rights and freedoms and their guarantees determine the essence and orientation of the activity of the State whose main duty is to affirm and ensure human rights and freedoms (Article 3.2); bodies of legislative, executive and judicial power perform their duties within the limits established by the Constitution and in accordance with laws (Article 6.2); the principle of the rule of law is recognised and effective in Ukraine (Article 8.1); appeal to the court in defence of the constitutional rights and freedoms of the individual and citizen directly on the grounds of the Constitution is guaranteed (Article 8.3).

The Fundamental Law provides that rights and freedoms of the individual and citizen are protected by court; everyone's right to challenge in court the decisions, actions or omission of bodies of state power, bodies of local self-government, officers and officials is guaranteed (Articles 55.1 and 55.2). Refusal by a court to receive claims filed in accordance with the procedural law is considered to constitute a violation of the right to judicial remedy which in view of Article 64 of the Constitution shall not be restricted.

The individual's right to judicial protection is realised *inter alia* by means of challenging court decisions in the court of appeal due to the fact that appellate review of such decisions guarantees the restoration of the rights of the individual and citizen which were violated. According to the case law of the Constitutional Court «justice, in its essence, can be recognised as such only if it meets the requirements of rightfulness and provides for effective redress» (Decision No.3-rp/2003 dated January 30, 2003, paragraph 9, the tenth clause).

Thus, everyone's right to challenge court decisions by appeal in the context of Articles 55.1, 55.2 and 129.3.8 of the Constitution is a component of everyone's right to judicial remedy.

One of the principles of judiciary is ensuring that a court decision may be challenged by appeal, which is followed by review of an appellate court, except for instances established by law (Article 129.3.8 of the Fundamental Law). This constitutional provision is realised in Section 1, Chapter V of the Code which regulates issues of challenging court decisions and court rulings by appeal. In particular, Article 293 of the Code enlists rulings of a court of first instance that can be challenged by appeal independently of a court decision. The list provided therein is not exhaustive. Article 293.1.18 of the Code allows for appeal against court rulings on issuance of a duplicate of a writ of execution.

Examining Article 129.3.8 of the Constitution, the Constitutional Court reaches a conclusion that challenging a court decision by appeal is allowed in all instances except when law prohibits such challenging.

On the basis of systemic analysis of Article 293.1.18 of the Code, ruling on refusal of issuance of a duplicate of a writ of execution are subject to challenging by appeal. The absence of this possibility may lead to the violation of the constitutional principle of judiciary — equality of all parties to judicial proceedings before law and court (Article 129.3.2 of the Constitution).

Pursuant to Article 370.1 of the Code, in case of loss of a writ of execution the court which issued the writ, depending upon the outcome of consideration of an application of a beneficiary to the execution or a submission by a state executor in a court session, may adopt a ruling to issue a duplicate of a writ of execution to replace the lost original. Even though an application for issuance of a duplicate of writ of execution is considered in a court session for which parties are summoned (Article 370.2 of the Code), the person interested most in the outcome of these proceedings is an applicant. That is why denying his or her right to challenge the refusal of issuance of a writ of execution would cause infringement of his lawful rights and interests previously protected by a court. Unreasonable refusal of issuance of a duplicate of a writ of execution *de facto* prevents the execution of a court decision which entered into legal force.

In accordance with Article 293.2 of the Code objections to rulings which are not subject to challenging independently a court decision shall be included into an appeal against a court decision. This provision shall be understood as allowing for every court ruling to be challenged by appeal either independently or conjointly with a court decision. However, the specific feature of a ruling on refusal of issuance of a duplicate of a writ of execution is that it is adopted at the stage of execution of a court decision and therefore it can not be challenged conjointly with a court decision. Consequently such a ruling can be challenged only independently.

Construing Article 293.1.18 of the Code, the Constitutional Court takes into consideration that its wording (literally the phrase «issuance of a duplicate of a writ of execution») implies not only issuance but also refusal of issuance of a writ of execution. This conclusion is based on the fact that these two notions are interconnected and relate to the same writ of execution which is identical to the original one and leads to the same legal consequences. Judicial procedure for issuance of a duplicate and challenging a court ruling on issuance or refusal of issuance of a duplicate of a writ of execution by appeal is a guarantee of everyone's right to judicial remedy, stability and legality in the execution of court decisions.

The Constitutional Court considers that Article 129.3.8 of the Constitution in the context of ensuring that a court decision may be challenged by appeal except for instances established by law is to be understood that rulings in civil process are subject to challenging by appeal except in cases when such challenging is prohibited by law.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that in the aspect of constitutional appeal, Article 293.1.8 of the Code on Civil Procedure of Ukraine allowing for a court ruling on the issuance of a duplicate of a writ of execution to be challenged by appeal in conjunction with Article 129.3.8 of the Constitution shall be understood as providing for the right to bring, independently of a court decision, appeals against a ruling of a court of first instance concerning both issuance and refusal of issuance of a duplicate of a writ of execution.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
Постанови Кабінету Міністрів України
«Про внесення змін до Положення про загальноосвітній навчальний заклад»**

м. Київ
2 лютого 2010 року
№4-рп/2010

Справа №1-11/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуючого, доповідача, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про загальноосвітній навчальний заклад» від 30 вересня 2009 року №1033 (Офіційний вісник України, 2009 р., №75, ст.2569).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 52 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про загальноосвітній навчальний заклад» від 30 вересня 2009 року №1033.

Заслухавши суддю-доповідача Стрижака А.А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 52 народних депутати України — порушив питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про загальноосвітній навчальний заклад» від 30 верес-

ня 2009 року №1033 (далі — Постанова), якою внесено зміни до Положення про загальноосвітній навчальний заклад, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 року №964 (Офіційний вісник України, 2000 р., №24, ст.1016) (далі — Положення). Цими змінами Положення було доповнено пунктом 24¹, відповідно до якого у державному і комунальному загальноосвітньому навчальному закладі мовою навчання є українська мова, поряд з українською мовою в навчально-виховному процесі в державних і комунальних загальноосвітніх навчальних закладах можуть застосовуватися та вивчатися мови національних меншин; пункт 46 було доповнено новим абзацом, згідно з яким в робочий час у державному і комунальному загальноосвітньому навчальному закладі педагогічні працівники зобов'язані постійно застосовувати українську мову, а у державному і комунальному загальноосвітньому навчальному закладі з навчання мовою національних меншин поряд з українською мовою — також мову, якою здійснюється навчально-виховний процес в цьому закладі.

На думку авторів клопотання, Постанова суперечить частині другій статті 6, частині другій статті 8, частині п'ятій статті 10, частині другій статті 19, статті 21, частині другій статті 22, частинам першій, другій статті 24, частині першій статті 64, пункту 4 частини першої статті 92, пункту 2 статті 116 Конституції України.

2. З метою повного і всебічного розгляду обставин справи Конституційний Суд України дослідив позиції Президента України, Голови Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, науковців Львівського національного університету імені Івана Франка, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Інституту української мови Національної академії наук України.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені у конституційному поданні питання, виходить з такого.

Україна є правовою державою, в якій органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України; органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (стаття 1, частина друга статті 6, частина друга статті 19 Основного Закону України). Повноваження Верховної Ради України визначаються Конституцією України, а Кабінету Міністрів України — Конституцією та законами України; уряд в межах своєї компетенції видає постанови та розпорядження (стаття 85, пункт 10 статті 116, частина перша статті 117 Основного Закону України).

Верховна Рада України виключно законами України визначає порядок застосування мов (пункт 4 частини першої статті 92 Конституції України).

Кабінет Міністрів України забезпечує проведення політики у сфері освіти (пункт 3 статті 116 Основного Закону України), в усіх сферах суспільного життя на всій території України щодо всебічного розвитку і функціонування державної мови, створює умови для вільного розвитку мов корінних народів і національних меншин України, забезпечує розроблення і здійснення заходів щодо створення матеріально-технічної бази та

інших умов, необхідних для розвитку освіти (абзаци восьмий, дев'ятий пункту 2 частини першої статті 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»).

Системний аналіз згаданих положень Конституції України та Закону України «Про Кабінет Міністрів України» дає підстави для висновку, що Уряд України, видаючи постанови з метою забезпечення проведення державної політики у сферах освіти та державної мовної політики, повинен керуватися Конституцією та законами України і діяти в межах повноважень, визначених ними.

4. Державною мовою в Україні є українська мова, всебічний розвиток і функціонування якої в усіх сферах суспільного життя на всій території України забезпечується державою. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України. Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України. Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах (частини перша, друга, третя статті 10, стаття 11, частина п'ята статті 53 Основного Закону України).

Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається виключно законом (частина п'ята статті 10, пункт 4 частини першої статті 92 Основного Закону України).

Статтею 7 Закону України «Про освіту», статтею 7 Закону України «Про загальну середню освіту» встановлено, що мова (мови) освіти (навчання і виховання) у загальноосвітніх навчальних закладах визначається відповідно до Конституції України і закону України про мови. Таким є Закон Української РСР «Про мови в Українській РСР» (далі — Закон про мови), який за пунктом 1 розділу XV «Перехідні положення» Основного Закону України є чинним у частині, що не суперечить Конституції України. Згідно з частинами першою, другою статті 27 Закону про мови навчальна і виховна робота в загальноосвітніх школах ведеться українською мовою; у місцях компактного проживання громадян інших національностей можуть створюватись загальноосвітні школи, навчальна і виховна робота в яких ведеться їхньою національною або іншою мовою.

Таким чином, в розвиток конституційних положень про статус української мови як державної та порядок застосування мов згаданими законами України встановлено одну з засад державної мовної політики в сфері освіти: навчальна і виховна робота в загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється українською мовою, поряд з якою можуть застосовуватися та вивчатися мови національних меншин.

Такий висновок підтверджується правовою позицією Конституційного Суду України, що виходячи з положень статті 10 Конституції України та законів України щодо гарантування застосування мов в Україні, в тому числі у навчальному процесі, мовою навчання в дошкільних, загальних середніх, професійно-технічних та вищих державних і комунальних на-

вчальних закладах України є українська мова. У державних і комунальних навчальних закладах поряд з державною мовою відповідно до положень Конституції України, зокрема частини п'ятої статті 53, та законів України в навчальному процесі можуть застосовуватися та вивчатися мови національних меншин (пункт 2 резолютивної частини Рішення від 14 грудня 1999 року №10-рп/99).

5. Суб'єкт права на конституційне подання порушив питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови, якою внесено зміни до Положення, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 року №964. Конституційний Суд України вважає за доцільне провести дослідження Постанови у системному зв'язку з відповідними нормами Положення.

5.1. Згідно з оспорюваним пунктом 24¹ Положення у державному і комунальному загальноосвітньому навчальному закладі мовою навчання є українська мова. Поряд з українською мовою в навчально-виховному процесі в державних і комунальних загальноосвітніх навчальних закладах можуть застосовуватися та вивчатися мови національних меншин.

Аналіз цього положення свідчить, що у ньому відтворюється зміст частин першої, третьої статті 10, частини п'ятої статті 53 Конституції України, згідно з якими в Україні державною мовою є українська мова, гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України, громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах.

До повноважень Кабінету Міністрів України належить забезпечення проведення політики щодо всебічного розвитку і функціонування державної мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України та створення умов для вільного розвитку мов корінних народів і національних меншин України. У зв'язку з цим відтворення змісту норм Конституції та законів України у нормативно-правових актах уряду спрямоване на забезпечення реалізації відтворюваних норм учасниками правовідносин у сфері застосування мов у державних та комунальних загальноосвітніх навчальних закладах.

Таким чином, пункт 24¹ Положення є таким, що не суперечить Конституції України.

5.2. Відповідно до абзацу другого пункту 46 Положення в робочий час у державному і комунальному загальноосвітньому навчальному закладі педагогічні працівники зобов'язані постійно застосовувати українську мову, а у державному і комунальному загальноосвітньому навчальному закладі з навчанням мовою національних меншин поряд з українською мовою — також мову, якою здійснюється навчально-виховний процес в цьому закладі.

Аналіз цієї норми Положення свідчить про те, що в ній Кабінетом Міністрів України визначено порядок застосування мов педагогічними працівниками загальноосвітніх навчальних закладів, тоді як за Конститу-

цією України порядок застосування мов визначається виключно законами України (пункт 4 частини першої статті 92).

Таким чином, доповнюючи пункт 46 Положення абзацом другим, Кабінет Міністрів України вийшов за межі своїх повноважень, передбачених Конституцією та законами України, тому ця оспорювана норма суперечить частині п'ятій статті 10, частині другій статті 19, пункту 4 частини першої статті 92, частині третій статті 113, частині першій статті 117 Основного Закону України.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 39, 51, 61, 65, 67, 69, 71 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), пункт 24¹ Положення про загальноосвітній навчальний заклад, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 року №964, в редакції Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про загальноосвітній навчальний заклад» від 30 вересня 2009 року №1033.

2. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), абзац другий пункту 46 Положення про загальноосвітній навчальний заклад, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 року №964, в редакції Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про загальноосвітній навчальний заклад» від 30 вересня 2009 року №1033.

3. Абзац другий пункту 46 Положення про загальноосвітній навчальний заклад, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 року №964, в редакції Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про загальноосвітній навчальний заклад» від 30 вересня 2009 року №1033, визнаний неконституційним, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)
Постановления Кабинета Министров Украины
«О внесении изменений в Положение
об общеобразовательном учебном учреждении»
по конституционному представлению 52 народных депутатов Украины**

г. Киев
2 февраля 2010 года
№4-рп/2010

Дело №1-11/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, докладчика, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Кабинета Министров Украины «О внесении изменений в Положение об общеобразовательном учебном учреждении» от 30 сентября 2009 года №1033 (Официальный вестник Украины, 2009 г., №75, ст.2569) по конституционному представлению 52 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 52 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности Постановления Кабинета Министров Украины «О внесении изменений в Положение об общеобразовательном учебном учреждении» от 30 сентября 2009 года №1033.

Заслушав судью-докладчика Стрижака А.А. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л:

1. Субъект права на конституционное представление — 52 народных депутата Украины — поднял вопрос о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Кабинета Министров Украины

«О внесении изменений в Положение об общеобразовательном учебном учреждении» от 30 сентября 2009 года №1033 (далее — Постановление), которым внесены изменения в Положение об общеобразовательном учебном учреждении, утвержденном Постановлением Кабинета Министров Украины от 14 июня 2000 года №964 (Официальный вестник Украины, 2000 г., №24, ст.1016) (далее — Положение). Данными изменениями Положение было дополнено пунктом 24¹, согласно которому в государственном и коммунальном общеобразовательном учебном учреждении языком обучения является украинский язык, наряду с украинским языком в учебно-воспитательном процессе в государственных и коммунальных общеобразовательных учебных учреждениях могут применяться и изучаться языки национальных меньшинств; пункт 46 был дополнен новым абзацем, согласно которому в рабочее время в государственном и коммунальном общеобразовательном учебном учреждении педагогические работники обязаны постоянно применять украинский язык, а в государственном и коммунальном общеобразовательном учебном учреждении с обучением на языке национальных меньшинств наряду с украинским языком — также язык, на котором осуществляется учебно-воспитательный процесс в этом учреждении.

По мнению авторов ходатайства, Постановление противоречит части второй статьи 6, части второй статьи 8, части пятой статьи 10, части второй статьи 19, статье 21, части второй статьи 22, частям первой, второй статьи 24, части первой статьи 64, пункту 4 части первой статьи 92, пункту 2 статьи 116 Конституции Украины.

2. С целью полного и всестороннего рассмотрения обстоятельств дела Конституционный Суд Украины исследовал позиции Президента Украины, Председателя Верховной Рады Украины, Кабинета Министров Украины, научных работников Львовского национального университета имени Ивана Франко, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Института украинского языка Национальной академии наук Украины.

3. Конституционный Суд Украины, решая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

Украина является правовым государством, в котором органы законодательной, исполнительной и судебной власти осуществляют свои полномочия в установленных Конституцией Украины пределах и в соответствии с законами Украины; органы государственной власти обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (статья 1, часть вторая статьи 6, часть вторая статьи 19 Основного Закона Украины). Полномочия Верховной Рады Украины определяются Конституцией Украины, а Кабинета Министров Украины — Конституцией и законами Украины; правительство в пределах своей компетенции издает постановления и распоряжения (статья 85, пункт 10 статьи 116, часть первая статьи 117 Основного Закона Украины).

Верховная Рада Украины исключительно законами Украины определяет порядок применения языков (пункт 4 части первой статьи 92 Конституции Украины).

Кабинет Министров Украины обеспечивает проведение политики в сфере образования (пункт 3 статьи 116 Основного Закона Украины), во всех сферах общественной жизни на всей территории Украины относительно всестороннего развития и функционирования государственного языка, создает условия для свободного развития языков коренных народов и национальных меньшинств Украины, обеспечивает разработку и осуществление мер по созданию материально-технической базы и других условий, необходимых для развития образования (абзацы восьмой, девятый пункта 2 части первой статьи 20 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины»).

Системный анализ упомянутых положений Конституции Украины и Закона Украины «О Кабинете Министров Украины» дает основания для вывода, что Правительство Украины, издавая постановления с целью обеспечения проведения государственной политики в сферах образования и государственной языковой политики, должно руководствоваться Конституцией и законами Украины и действовать в пределах полномочий, определенных ими.

4. Государственным языком в Украине является украинский язык, всестороннее развитие и функционирование которого во всех сферах общественной жизни на всей территории Украины обеспечивается государством. В Украине гарантируется свободное развитие, использование и защита русского, других языков национальных меньшинств Украины. Государство содействует консолидации и развитию украинской нации, ее исторического сознания, традиций и культуры, а также развитию этнической, культурной, языковой и религиозной самобытности всех коренных народов и национальных меньшинств Украины. Гражданам, принадлежащим к национальным меньшинствам, в соответствии с законом гарантируется право обучения на родном языке либо на изучение родного языка в государственных и коммунальных учебных учреждениях (часть первая, вторая, третья статьи 10, статья 11, часть пятая статьи 53 Основного Закона Украины).

Применение языков в Украине гарантируется Конституцией Украины и определяется исключительно законом (часть пятая статьи 10, пункт 4 части первой статьи 92 Основного Закона Украины).

Статьей 7 Закона Украины «Об образовании», статьей 7 Закона Украины «Об общем среднем образовании» установлено, что язык (языки) образования (обучения и воспитания) в общеобразовательных учебных учреждениях определяется в соответствии с Конституцией Украины и законом Украины о языках. Таковым является Закон Украинской ССР «О языках в Украинской ССР» (далее — Закон о языках), который согласно пункту 1 раздела XV «Переходные положения» Основного Закона Украины является действующим в части, которая не противоречит Конституции Украины. Согласно частям первой, второй статьи 27 Закона о языках учебная и воспитательная работа в общеобразовательных школах ведется на украинском

языке; в местах компактного проживания граждан других национальностей могут создаваться общеобразовательные школы, учебная и воспитательная работа в которых ведется на их национальном или другом языке.

Таким образом, в развитие конституционных положений о статусе украинского языка как государственного и порядке применения языков упомянутыми законами Украины установлена одна из основ государственной языковой политики в сфере образования: учебная и воспитательная работа в общеобразовательных учебных учреждениях осуществляется на украинском языке, наряду с которым могут применяться и изучаться языки национальных меньшинств.

Такой вывод подтверждается правовой позицией Конституционного Суда Украины, что исходя из положений статьи 10 Конституции Украины и законов Украины о гарантировании применения языков в Украине, в том числе в учебном процессе, языком обучения в дошкольных, общих средних, профессионально-технических и высших государственных и коммунальных учебных учреждениях Украины является украинский язык. В государственных и коммунальных учебных учреждениях наряду с государственным языком в соответствии с положениями Конституции Украины, а именно части пятой статьи 53, и законов Украины в учебном процессе могут применяться и изучаться языки национальных меньшинств (пункт 2 резолютивной части Решения от 14 декабря 1999 года №10-рп/99).

5. Субъект права на конституционное представление поднял вопрос о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления, которым внесены изменения в Положение, утвержденное Постановлением Кабинета Министров Украины от 14 июня 2000 года №964. Конституционный Суд Украины считает целесообразным провести исследование Постановления в системной связи с соответствующими нормами Положения.

5.1. Согласно оспариваемому пункту 24¹ Положения в государственном и коммунальном общеобразовательном учебном учреждении языком обучения является украинский язык. Наряду с украинским языком в учебно-воспитательном процессе в государственных и коммунальных общеобразовательных учебных учреждениях могут применяться и изучаться языки национальных меньшинств.

Анализ данного положения свидетельствует, что в нем воспроизводится содержание частей первой, третьей статьи 10, части пятой статьи 53 Конституции Украины, согласно которым в Украине государственным языком является украинский язык, гарантируется свободное развитие, использование и защита русского, других языков национальных меньшинств Украины, гражданам, принадлежащим к национальным меньшинствам, в соответствии с законом гарантируется право на обучение на родном языке или на изучение родного языка в государственных и коммунальных учебных учреждениях.

К полномочиям Кабинета Министров Украины относится обеспечение проведения политики всестороннего развития и функционирования государственного языка во всех сферах общественной жизни на

всей территории Украины и создания условий для свободного развития языков коренных народов и национальных меньшинств Украины. В связи с этим воспроизведение содержания норм Конституции и законов Украины в нормативно-правовых актах правительства направлено на обеспечение реализации воспроизводимых норм участниками правоотношений в сфере применения языков в государственных и коммунальных общеобразовательных учебных учреждениях.

Таким образом, пункт 24¹ Положения является не противоречащим Конституции Украины.

5.2. В соответствии с абзацем вторым пункта 46 Положения в рабочее время в государственном и коммунальном общеобразовательном учебном учреждении педагогические работники обязаны постоянно применять украинский язык, а в государственном и коммунальном общеобразовательном учебном учреждении с обучением на языке национальных меньшинств наряду с украинским языком — также язык, на котором осуществляется учебно-воспитательный процесс в этом учреждении.

Анализ данной нормы Положения свидетельствует о том, что в ней Кабинет Министров Украины определен порядок применения языков педагогическими работниками общеобразовательных учебных учреждений, тогда как согласно Конституции Украины порядок применения языков определяется исключительно законами Украины (пункт 4 части первой статьи 92).

Таким образом, дополняя пункт 46 Положения абзацем вторым, Кабинет Министров Украины вышел за пределы своих полномочий, предусмотренных Конституцией и законами Украины, поэтому данная оспариваемая норма противоречит части пятой статьи 10, части второй статьи 19, пункту 4 части первой статьи 92, части третьей статьи 113, части первой статьи 117 Основного Закона Украины.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 39, 51, 61, 65, 67, 69, 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать соответствующим Конституции Украины (конституционным) пункт 24¹ Положения об общеобразовательном учебном учреждении, утвержденного Постановлением Кабинета Министров Украины от 14 июня 2000 года №964, в редакции Постановления Кабинета Министров Украины «О внесении изменений в Положение об общеобразовательном учебном учреждении» от 30 сентября 2009 года №1033.

2. Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) абзац второй пункта 46 Положения об общеобразовательном учебном учреждении, утвержденного Постановлением Кабинета Министров Украины от 14 июня 2000 года №964, в редакции Постановления Кабинета Министров Украины «О внесении изменений в Положение об общеобразовательном учебном учреждении» от 30 сентября 2009 года №1033.

3. Абзац второй пункта 46 Положения об общеобразовательном учебном учреждении, утвержденного Постановлением Кабинета Министров Украины от 14 июня 2000 года №964, в редакции Постановления Кабинета Министров Украины «О внесении изменений в Положение об общеобразовательном учебном учреждении» от 30 сентября 2009 года №1033, признанный неконституционным, утрачивает силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.4-рр/2010 dated February 2, 2010 in the case upon the constitutional petition of 52 People's Deputies of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Introducing Amendments to the Regulation On General Education Establishments»*

Ukraine is a law-based state where bodies of legislative, executive and judicial power exercise their authorities within the limits established by the Constitution and in accordance with laws; bodies of state power are obliged to act only on the basis, within the limits and in the manner provided by the Constitution and law (Articles 1, 6.2 and 19.2 of the Fundamental Law). While the authorities of the Verkhovna Rada are determined by the Constitution, the authorities of the Cabinet of Ministers are determined by the Constitution and laws (Articles 85 and 116.10 of the Fundamental Law). The Cabinet of Ministers within the limits of its competence issues resolutions and directives (Article 117.1 of the Constitution). Pursuant to Article 92.1.4 of the Constitution, the Verkhovna Rada determines the regulation of the use of languages exclusively by laws.

The Cabinet of Ministers ensures the implementation of the policy in education (Article 116.3 of the Constitution) and is responsible for the elaboration and implementation of the measures concerning the provision of technical and material facilities and other conditions necessary for the development of education (Article 20.1.2.9 of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine»). Article 20.1.2.8 of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine» stipulates that the Cabinet of Ministers is responsible for the implementation of policy in all spheres of social life throughout the entire territory of Ukraine concerning the comprehensive development and functioning of the state language and for providing conditions for the free development of the languages of indigenous peoples and national minorities of Ukraine.

On the basis of systemic analysis of the aforementioned Articles of the Constitution and the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine» the Constitutional Court reaches the conclusion that the Government of Ukraine, issuing resolutions in order to ensure the implementation of the state policy in the spheres of education and state language policy, shall be guided by the Constitution and laws, and act within the limits of authorities provided therein.

The state language of Ukraine is the Ukrainian language; the State ensures the comprehensive development and functioning of the Ukrainian language in all spheres of social life throughout the entire territory of Ukraine; in Ukraine, the free development, use and protection of Russian, and other languages of national minorities of Ukraine, is guaranteed (Articles 10.1–10.3 of the Constitution). The State promotes the consolidation and development of the Ukrainian nation, of its historical consciousness, traditions and culture, and also the development of the ethnic, cultural, linguistic and religious identity of all indigenous peoples and national minorities of Ukraine (Article 11 of the Constitution). According to Article 53.5 of the Constitution, citizens who belong to national minorities are guaranteed in accordance with the law the right to receive instruction in their native language, or to study their native language in public and municipal educational establishments and through national cultural societies.

The use of languages in Ukraine is guaranteed by the Constitution and is determined exclusively by law (Articles 10.5, 92.1.4 of the Constitution).

Pursuant to Article 7 of the Law «On Education» and Article 7 of the Law «On General Secondary Education», the language (or languages) of education (teaching and instruction) in general education establishments is defined on the basis of the Constitution and the law that regulates the use of languages¹. In accordance with Articles 27.1 and 27.2 of the Law on Languages, teaching and instruction in general education establishments shall be performed in the Ukrainian language; in the areas of compact settlement of the citizens of other nationalities general education schools may be founded where teaching and instruction is performed in their or other language.

Thus, on the basis of the constitutional provisions concerning the status of the Ukrainian language as the state language and legislative regulation of the use of languages, one of the principles of the state language policy has developed: teaching and instruction in the establishments of general education is performed in the Ukrainian language with the possibility to use and learn languages of national minorities.

Paragraph 24¹ of the Regulation On General Education Establishments approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No.964 dated June 14, 2000 as amended by the Resolution «On Introducing Amendments to the Regulation On General Education Establishments» No.1033 dated September 30, 2009 (hereinafter referred to as «the Regulation») reads that the language of instruction in the public and municipal general education establishments is the Ukrainian language and that in the process of teaching and instruction, languages of national minorities may be used and learnt alongside with the Ukrainian

¹ Currently the use of languages in Ukraine is regulated by the Law of the Ukrainian Soviet Socialist Republic «On the Languages in the Ukrainian Soviet Socialist Republic» which is in view of item 1, Chapter XV of the Constitution effective only in the part in which it does not contradict the Constitution (hereinafter referred to as «the Law on Languages»).

language. Since paragraph 24¹ of the Regulation replicates the legislative regulation of the use of languages and taking into consideration the competence of the Cabinet of Ministers in the implementation of the state language police, which was analysed before, it does not contradict the Constitution.

Paragraph 46.2 of the Regulation requires that teaching staff of public and municipal general education establishments continuously use the Ukrainian language during working hours or alongside with the Ukrainian, the language of national minorities in those educational establishments where the use of language of national minorities as the language of teaching and instruction is allowed. The examination of this paragraph of the Regulation suggests that thereby is established the legal rule concerning the use of languages by teaching staff of the establishments of general education, whereas under the Article 92.1.4 of the Constitution the regulation of the use of languages can be determined exclusively by laws.

Hence, establishing the rule of paragraph 46.2 of the Regulation, the Cabinet of Ministers acted *ultra vires*, and therefore this paragraph contradicts Articles 10.4, 19.2, 92.1.4, 113.3 and 117.1 of the Fundamental Law.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional) paragraph 24¹ of the Regulation On General Education Establishments approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No.964 dated June 14, 2000 as amended by the Resolution «On Introducing Amendments to the Regulation On General Education Establishments» No.1033 dated September 30, 2009.

2. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) paragraph 46.2 of the Regulation On General Education Establishments approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No.964 dated June 14, 2000 as amended by the Resolution «On Introducing Amendments to the Regulation On General Education Establishments» No.1033 dated September 30, 2009.

3. Paragraph 46.2 of the Regulation On General Education Establishments approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No.964 dated June 14, 2000 as amended by the Resolution «On Introducing Amendments to the Regulation On General Education Establishments» No.1033 dated September 30, 2009 recognised as unconstitutional loses its legal force from the day the Constitutional Court adopted this Decision.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним зверненням Акціонерного товариства
«Страхова компанія «Аванте» щодо офіційного тлумачення положень
частини другої статті 1 Закону України «Про систему оподаткування»,
статті 15 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств»**

м. Київ
16 лютого 2010 року
№5-рп/2010

Справа №1-5/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуєчого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуна** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича — доповідача, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням Акціонерного товариства «Страхова компанія «Аванте» щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 1 Закону України «Про систему оподаткування» від 25 червня 1991 року №1251-ХІ (Відомості Верховної Ради України, 1991 р., №39, ст.51) з наступними змінами та статті 15 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28 грудня 1994 року №334/94-ВР (Відомості Верховної Ради України, 1995 р., №4, ст.28) з наступними змінами.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення Акціонерного товариства «Страхова компанія «Аванте».

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування положень частини другої статті 1 Закону України «Про систему оподаткування», статті 15 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» судами загальної юрисдикції та органами державної податкової служби.

Заслухавши суддю-доповідача Лилака Д.Д. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Суб'єкт права на конституційне звернення — Акціонерне товариство «Страхова компанія «Аванте» (далі — Товариство) — звернувся до Кон-

ституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень:

— частини другої статті 1 Закону України «Про систему оподаткування» від 25 червня 1991 року №1251-ХІ з наступними змінами (далі — Закон №1251), відповідно до якої Верховна Рада Автономної Республіки Крим (далі — Верховна Рада АРК) і сільські, селищні, міські ради (далі — ради) можуть встановлювати додаткові пільги щодо оподаткування у межах сум, що надходять до їх бюджетів;

— статті 15 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28 грудня 1994 року №334/94-ВР з наступними змінами (далі — Закон №334), згідно з якою ставки податку на прибуток, пільги щодо податку, об'єкт оподаткування, порядок обчислення оподаткованого прибутку, строки і порядок сплати та зарахування податку до бюджетів можуть встановлюватися та змінюватися лише шляхом внесення змін до цього Закону стосовно права сільської ради встановлювати додаткові пільги з податку на прибуток підприємствам комунальної форми власності у межах сум, які надходять до її бюджету.

Товариство зазначає, що воно є комунальним підприємством Черкасько-Лозівської сільської ради і відповідно до Закону №1251 і Закону №334 — платником податку на прибуток, який хоч і є загальнодержавним податком, але згідно з пунктом 15 статті 69 Бюджетного кодексу України (далі — Кодекс) належить до доходів місцевого бюджету. На підставі частини другої статті 1 Закону №1251 сільська рада встановила Товариству пільгу щодо цього податку, у зв'язку з чим виникли спірні правовідносини між ним та сільською радою, з одного боку, і державною податковою інспекцією — з іншого, яка вважає, що відповідно до статті 15 Закону №334 сільські ради не мають права приймати рішення стосовно встановлення пільг з податку на прибуток. Внаслідок судових розглядів зазначеного питання як у цій, так і в інших аналогічних справах має місце неоднозначне застосування положень частини другої статті 1 Закону №1251, статті 15 Закону №334. Як на доказ наведеного автор клопотання посилається на акт перевірки Товариства з питань дотримання вимог податкового та валютного законодавства України Дергачівської міжрайонної державної податкової інспекції Харківської області від 18 липня 2008 року, постанову від 17 березня 2009 року та ухвалу від 24 березня 2004 року Верховного Суду України, постанову від 6 листопада 2008 року та ухвалу від 21 серпня 2007 року Вишого адміністративного суду України, ухвалу Харківського апеляційного адміністративного суду від 2 червня 2008 року, рішення Кременського районного суду Луганської області від 29 серпня 2003 року, ухвалу апеляційного суду Луганської області від 19 листопада 2003 року, в яких містяться протилежні висновки щодо застосування вказаних положень Закону №1251, Закону №334.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного звернення висловили Верховний Суд України, Вищий адміністративний суд України, Комітет Верховної Ради України з питань податкової та митної політики, Міністерство регіонального розвитку та будівництва України, Міністерство фінансів України, Державна податкова адміністрація України, Луганська

міська рада, науковці Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень, Національного університету державної податкової служби України, Інституту економіко-правових досліджень НАН України, Тернопільського національного економічного університету та Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана.

3. Проведений Конституційним Судом України системний аналіз норм Конституції та законів України, що визначають статус місцевого самоврядування та його органів, їхню компетенцію у сфері бюджетних та податкових відносин стосовно ініційованого в конституційному зверненні питання, дає підстави для таких висновків.

3.1. Важливою ознакою демократичного устрою держави, складовою її конституційного ладу є місцеве самоврядування, яке визнається і гарантується на конституційному рівні та є однією із форм здійснення народоладдя (частина друга статті 5, стаття 7 Конституції України).

Конституційне призначення місцевого самоврядування полягає у праві територіальних громад як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування (ради та їх виконавчі органи) самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України (частини перша, третя статті 140 Основного Закону України).

Для самостійного вирішення питань місцевого значення Конституція України передбачає, що матеріальною та фінансовою основою місцевого самоврядування є, зокрема, майно, в тому числі підприємств, які перебувають у його комунальній власності, та місцеві бюджети і їх доходи, а також наділила територіальні громади села, селища, міста повноваженнями безпосередньо або через утворені ними органи управляти комунальним майном, затверджувати місцеві бюджети і контролювати їх виконання, встановлювати місцеві податки і збори відповідно до закону, вирішувати інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції (частина перша статті 142, частина перша статті 143). Законами, які визначають компетенцію рад у бюджетних і податкових правовідносинах, є, зокрема, Кодекс, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року №280/97-ВР (далі — Закон №280), Закон №1251, Закон №334, а також Декрет Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» від 20 травня 1993 року №56–93 (далі — Декрет) та інші.

3.2. Податкова політика держави головним чином реалізується через систему оподаткування, яка відповідно до пункту 1 частини другої статті 92 Конституції України встановлюється виключно законами України.

Систему оподаткування в Україні становить сукупність податків і зборів (обов'язкових платежів) (далі — податки), які встановлюються і справляються відповідно до законів України про оподаткування (частина четверта статті 2 Закону №1251).

Закон №1251, встановивши систему оподаткування, визначив види податків (статті 13, 14, 15) та передбачив засади податкових відносин в Україні, а саме: всі інші закони України про оподаткування мають відповідати принципам, закладеним у ньому (частина десята статті 1); встановлення

і скасування податків, а також пільг їх платникам може здійснюватися тільки відповідно до його положень та положень інших законів України про оподаткування (частина перша статті 1); ставки, механізм справляння податків і пільги щодо оподаткування не можуть встановлюватися або змінюватися іншими законами України, крім законів про оподаткування (частина третя статті 1, стаття 7); будь-які податки, запроваджені законами України, мають бути включені до нього (частина десята статті 1); порядок зарахування податків до бюджетів та державних цільових фондів може встановлюватися як законами про оподаткування, так і іншими законами України (стаття 8, частина третя статті 14, частина четверта статті 15).

3.3. Конституційний правовий порядок у сфері оподаткування ґрунтується на положеннях частини першої статті 67, пункту 1 частини другої статті 92 Конституції України, згідно з якими кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори, що встановлюються виключно законами України, у порядку і розмірах, передбачених ними.

Відповідно до статті 13 Закону №1251 в Україні справляються загальнодержавні та місцеві податки. Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок як загальнодержавних, так і місцевих податків у встановленому законом порядку (частина четверта статті 15 Закону №1251, стаття 19 Декрету, стаття 69 Кодексу, частина перша статті 63 Закону №280).

Податок на прибуток підприємств належить до загальнодержавних податків (пункт 3 частини першої статті 14 Закону №1251). Він встановлюється Верховною Радою України і у визначеному законами України порядку може зараховуватися до Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим, бюджетів рад та державних цільових фондів. Аналогічна норма міститься і в статті 17 Закону №334, відповідно до якої цей податок зараховується до бюджетів згідно з Кодексом. Платниками зазначеного податку є, зокрема, комунальні підприємства (пункт 3 частини першої статті 14 Закону №1251). Зарахування до місцевих бюджетів податку на прибуток підприємств комунальної власності, засновниками яких є ради, передбачалося законами України про Державний бюджет України на 2003 рік (стаття 38), 2004 рік (стаття 55), 2005 рік (стаття 48), 2006 рік (стаття 47), 2007 рік (стаття 42), 2008 рік (стаття 38), 2009 рік (стаття 35).

3.4. На законодавчому рівні закріплено принцип самостійності місцевих бюджетів. Цей принцип полягає в тому, що вони не включаються до Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та інших місцевих бюджетів, а їх самостійність гарантується власними та закріпленими за ними законом на стабільній основі загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів відповідно до закону (частина шоста статті 16, частина четверта статті 61 Закону №280, пункт 3 статті 7 Кодексу). Доходами місцевих бюджетів визнаються податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законами України, зокрема трансферти (стаття 9 Кодексу).

Зазначені положення Кодексу узгоджуються з частиною третьою статті 142 Конституції України, частиною першою статті 62, частиною третьою

статті 66 Закону №280, відповідно до яких держава фінансово підтримує місцеве самоврядування, бере участь у формуванні доходів його бюджетів та гарантує органам місцевого самоврядування доходну базу, достатню для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб.

3.5. Податкові пільги є складовою системи оподаткування, тому вони мають визначатися виключно законами України (пункт 1 частини другої статті 92 Конституції України).

Можливість встановлення податкових пільг передбачена Законом №1251 (частини перша, третя, дев'ята статті 1, статті 3, 10, частина шоста статті 14). В цьому Законі визначено введення пільг щодо податку на прибуток як принципову засаду побудови і призначення системи оподаткування і зазначено, що це обумовлюється стимулюванням підприємницької виробничої діяльності та інвестиційної активності.

Право Верховної Ради АРК та рад встановлювати пільги щодо податків містять частина перша статті 1 Закону №1251, стаття 18 Декрету, згідно з якими податкові пільги встановлюються відповідно до цього Закону, інших законів України про оподаткування. Зокрема, частина друга статті 1 названого закону передбачає встановлення додаткових пільг щодо оподаткування у межах сум, що надходять до місцевих бюджетів.

Конституційний Суд України виходить з того, що положення частини другої статті 1 у контексті частини першої цієї статті Закону №1251 потрібно розглядати як самостійну підставу для встановлення Верховною Радою АРК та радами податкових пільг. Тому положення частини другої статті 1 Закону №1251 треба розуміти так, що Верховна Рада АРК та ради мають право встановлювати додаткові пільги щодо оподаткування не тільки стосовно місцевих, а й стосовно загальнодержавних податків, суми яких відповідно до законів України зараховуються до місцевих бюджетів, в межах цих сум.

Встановлення Верховною Радою АРК та радами пільг з податку на прибуток для підприємств комунальної форми власності не пов'язане з бюджетними видатками, які спрямовуються на такі міжбюджетні трансферти, як дотації вирівнювання і субвенції (статті 96, 97, 108 Кодексу). Відповідно до пункту 15 статті 69 Кодексу до доходів місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, належить і податок на прибуток підприємств комунальної власності. Зі змісту абзацу третього підпункту 7.8.2 пункту 7.8 статті 7 Закону №334 вбачається, що пільги зі сплати податку на прибуток можуть надаватися його платникам як цим Законом, так і іншими законодавчими актами.

Стаття 103 Кодексу передбачає надання субвенції на компенсацію втрат доходів бюджетів місцевого самоврядування на виконання власних повноважень внаслідок надання державою податкових пільг, які зменшують доходи цих бюджетів. Проте Кодексом, іншими законами не передбачено надання субвенцій на компенсацію втрат доходів бюджетів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок надання повноважними органами місцевого самоврядування пільг з податків, які зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування, але становлять доходи місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів. Таке правове регулювання податкових і бюджетних відносин стосовно загальнодержавного

податку на прибуток, платниками якого є підприємства комунальної форми власності, забезпечує додержання засад справедливості, що є складовою принципу верховенства права (частина перша статті 8 Конституції України). Одним із проявів цього принципу в податковій сфері є створення дієвої системи оподаткування, яка має ґрунтуватися на збалансованості інтересів держави, територіальних громад і платників податків. Тому запровадження пільг щодо окремих податків чи конкретних їх платників не повинно розглядатися як прояв податкової дискримінації, недобросовісної конкуренції, створення привілейованого становища, порушення принципів рівності та єдиного підходу в оподаткуванні.

На підставі викладеного Конституційний Суд України дійшов висновку, що передбачене частиною другою статті 1 Закону №1251 право Верховної Ради АРК і рад встановлювати додаткові пільги щодо оподаткування у межах сум, які надходять до їх бюджетів, може бути реалізоване за умови, що загальнодержавний податок на прибуток, платником якого є підприємства комунальної власності, відповідно до законів України справляється до бюджетів Автономної Республіки Крим та рад і не враховується при визначенні міжбюджетних трансфертів. При цьому пільга може бути встановлена тільки щодо тієї суми податку, яка підлягає зарахуванню до зазначених бюджетів.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 61, 63, 65, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного звернення положення частини другої статті 1 Закону України «Про систему оподаткування» від 25 червня 1991 року №1251-ХІ та статті 15 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28 грудня 1994 року №334/94-ВР у системному зв'язку з положеннями статей 5, 7, 8, 67, 92, 140, 142, 143 Конституції України, статей 7, 9, 69, 96, 97, 103, 108 Бюджетного кодексу України, статей 16, 61, 62, 63, 66 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» треба розуміти так, що Верховна Рада Автономної Республіки Крим, сільські, селищні, міські ради мають право безпосередньо на підставі частини другої статті 1 Закону України «Про систему оподаткування» встановлювати пільги щодо загальнодержавного податку на прибуток підприємств комунальної власності, якщо він згідно із законами України справляється до бюджету Автономної Республіки Крим, сільських, селищних, міських бюджетів, у межах сум, які підлягають зарахуванню до цих бюджетів.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положений части второй статьи 1
Закона Украины «О системе налогообложения», статьи 15 Закона Украины
«О налогообложении прибыли предприятий» по конституционному
обращению Акционерного общества «Страховая компания «Аванте»**

г. Киев
16 февраля 2010 года
№5-рп/2010

Дело №1-5/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича — докладчика, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославлы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений части второй статьи 1 Закона Украины «О системе налогообложения» от 25 июня 1991 года №1251-ХІ (Ведомости Верховной Рады Украины, 1991 г., №39, ст.51) с последующими изменениями и статьи 15 Закона Украины «О налогообложении прибыли предприятий» от 28 декабря 1994 года №334/94-ВР (Ведомости Верховной Рады Украины, 1995 г., №4, ст.28) с последующими изменениями по конституционному обращению Акционерного общества «Страховая компания «Аванте».

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение Акционерного общества «Страховая компания «Аванте».

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения положений части второй статьи 1 Закона Украины «О системе налогообложения», статьи 15 Закона Украины «О налогообложении прибыли предприятий» судами общей юрисдикции и органами государственной налоговой службы.

Заслушав судью-докладчика Лылака Д.Д. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Субъект права на конституционное обращение — Акционерное общество «Страховая компания «Аванте» (далее — Общество) — обратился

в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений:

— части второй статьи 1 Закона Украины «О системе налогообложения» от 25 июня 1991 года №1251-ХІ с последующими изменениями (далее — Закон №1251), в соответствии с которой Верховный Совет Автономной Республики Крым (далее — Верховный Совет АРК) и сельские, поселковые, городские советы (далее — советы) могут устанавливать дополнительные льготы по налогообложению в пределах сумм, поступающих в их бюджеты;

— статьи 15 Закона Украины «О налогообложении прибыли предприятий» от 28 декабря 1994 года №334/94-ВР с последующими изменениями (далее — Закон №334), согласно которой ставки налога на прибыль, льготы по налогу, объект налогообложения, порядок исчисления налогооблагаемой прибыли, сроки и порядок уплаты и зачисления налога в бюджеты могут устанавливаться и изменяться лишь путем внесения изменений в указанный Закон относительно права сельского совета устанавливать дополнительные льготы из налога на прибыль предприятиям коммунальной формы собственности в пределах сумм, поступающих в его бюджет.

Общество отмечает, что оно является коммунальным предприятием Черкасско-Лозовского сельского совета и в соответствии с Законом №1251 и Законом №334 — плательщиком налога на прибыль, которая хоть и является общегосударственным налогом, но согласно пункту 15 статьи 69 Бюджетного кодекса Украины (далее — Кодекс) относится к доходам местного бюджета. На основании части второй статьи 1 Закона №1251 сельский совет установил Обществу льготу по данному налогу, в связи с чем возникли спорные правоотношения между ним и сельским советом, с одной стороны, и государственной налоговой инспекцией — с другой, которая считает, что в соответствии со статьей 15 Закона №334 сельские советы не имеют права принимать решение по установлению льгот из налога на прибыль. Вследствие судебных рассмотрений указанного вопроса как по этому, так и по другим аналогичным делам имеет место неоднозначное применение положений части второй статьи 1 Закона №1251, статьи 15 Закона №334. Как доказательство приведенного автор ходатайства ссылается на акт проверки Общества по вопросам соблюдения требований налогового и валютного законодательства Украины Дергачевской межрайонной государственной налоговой инспекции Харьковской области от 18 июля 2008 года, постановление от 17 марта 2009 года и определение от 24 марта 2004 года Верховного Суда Украины, постановление от 6 ноября 2008 года и определение от 21 августа 2007 года Высшего административного суда Украины, определение Харьковского апелляционного административного суда от 2 июня 2008 года, решение Кременского районного суда Луганской области от 29 августа 2003 года, определение апелляционного суда Луганской области от 19 ноября 2003 года, в которых содержатся противоположные выводы о применении указанных положений Закона №1251, Закона №334.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного обращения изложили Верховный Суд Украины, Высший административный суд

Украины, Комитет Верховной Рады Украины по вопросам налоговой и таможенной политики, Министерство регионального развития и строительства Украины, Министерство финансов Украины, Государственная налоговая администрация Украины, Луганский городской совет, научные работники Института бюджета и социально-экономических исследований, Национального университета государственной налоговой службы Украины, Института экономико-правовых исследований НАН Украины, Тернопольского национального экономического университета и Киевского национального экономического университета имени Вадима Гетьмана.

3. Проведенный Конституционным Судом Украины системный анализ норм Конституции и законов Украины, которые определяют статус местного самоуправления и его органов, их компетенцию в сфере бюджетных и налоговых отношений по инициированному в конституционном обращении вопросу, дает основания для следующих выводов.

3.1. Важным признаком демократического устройства государства, составляющим ее конституционный порядок является местное самоуправление, которое признается и гарантируется на конституционном уровне и является одной из форм осуществления народовластия (часть вторая статьи 5, статья 7 Конституции Украины).

Конституционное предназначение местного самоуправления состоит в праве территориальных громад как непосредственно, так и через органы местного самоуправления (советы и их исполнительные органы) самостоятельно решать вопросы местного значения в пределах Конституции и законов Украины (части первая, третья статьи 140 Основного Закона Украины).

Для самостоятельного решения вопросов местного значения Конституция Украины предусматривает, что материальной и финансовой основой местного самоуправления является, в частности, имущество, в том числе предприятий, находящихся в его коммунальной собственности, и местные бюджеты и их доходы, а также наделила территориальные громады села, поселка, города полномочиями непосредственно или через созданные ими органы управлять коммунальным имуществом, утверждать местные бюджеты и контролировать их исполнение, устанавливать местные налоги и сборы в соответствии с законом, решать другие вопросы местного значения, отнесенные законом к их компетенции (часть первая статьи 142, часть первая статьи 143). Законами, определяющими компетенцию советов в бюджетных и налоговых правоотношениях, являются, в частности, Кодекс, Закон Украины «О местном самоуправлении в Украине» от 21 мая 1997 года №280/97-ВР (далее — Закон №280), Закон №1251, Закон №334, а также Декрет Кабинета Министров Украины «О местных налогах и сборах» от 20 мая 1993 года №56–93 (далее — Декрет) и другие.

3.2. Налоговая политика государства главным образом реализуется через систему налогообложения, которая в соответствии с пунктом 1 части второй статьи 92 Конституции Украины устанавливается исключительно законами Украины.

Систему налогообложения в Украине составляет совокупность налогов и сборов (обязательных платежей) (далее — налоги), которые устанавливаются и взимаются в соответствии с законами Украины о налогообложении (часть четвертая статьи 2 Закона №1251).

Закон №1251, утвердив систему налогообложения, определил виды налогов (статьи 13, 14, 15) и предусмотрел основы налоговых отношений в Украине, а именно: все иные законы Украины о налогообложении должны соответствовать принципам, заложенным в нем (часть десятая статьи 1); установление и отмена налогов, а также льгот их плательщикам может осуществляться только в соответствии с его положениями и положениями иных законов Украины о налогообложении (часть первая статьи 1); ставки, механизм взимания налогов и льготы по налогообложению не могут устанавливаться или изменяться иными законами Украины, кроме законов о налогообложении (часть третья статьи 1, статья 7); любые налоги, внедренные законами Украины, должны быть включены в него (часть десятая статьи 1); порядок зачисления налогов в бюджеты и государственные целевые фонды может устанавливаться как законами о налогообложении, так и иными законами Украины (статья 8, часть третья статьи 14, часть четвертая статьи 15).

3.3. Конституционный правовой порядок в сфере налогообложения основывается на положениях части первой статьи 67, пункта 1 части второй статьи 92 Конституции Украины, согласно которым каждый обязан платить налоги и сборы, которые устанавливаются исключительно законами Украины, в порядке и размерах, предусмотренных ими.

В соответствии со статьей 13 Закона №1251 в Украине взимаются общегосударственные и местные налоги. Доходы местных бюджетов формируются за счет как общегосударственных, так и местных налогов в установленном законом порядке (часть четвертая статьи 15 Закона №1251, статья 19 Декрета, статья 69 Кодекса, часть первая статьи 63 Закона №280).

Налог на доходы предприятий относится к общегосударственным налогам (пункт 3 части первой статьи 14 Закона №1251). Он устанавливается Верховной Радой Украины и в определенном законами Украины порядке может зачисляться в Государственный бюджет Украины, бюджет Автономной Республики Крым, бюджеты советов и государственных целевых фондов. Аналогичная норма содержится и в статье 17 Закона №334, в соответствии с которой данный налог зачисляется в бюджеты согласно Кодексу. Плательщиками указанного налога являются, в частности, коммунальные предприятия (пункт 3 части первой статьи 14 Закона №1251). Зачисление в местные бюджеты налога на прибыль предприятий коммунальной собственности, основателями которых являются советы, предусматривалось законами Украины о Государственном бюджете Украины на 2003 год (статья 38), 2004 год (статья 55), 2005 год (статья 48), 2006 год (статья 47), 2007 год (статья 42), 2008 год (статья 38), 2009 год (статья 35).

3.4. На законодательном уровне закреплён принцип самостоятельности местных бюджетов. Данный принцип заключается в том, что они не включаются в Государственный бюджет Украины, бюджет Автономной

Республики Крым и другие местные бюджеты, а их самостоятельность гарантируется собственными и закрепленными за ними законом на стабильной основе общегосударственными доходами, а также правом самостоятельно определять направления использования средств местных бюджетов в соответствии с законом (часть шестая статьи 16, часть четвертая статьи 61 Закона №280, пункт 3 статьи 7 Кодекса). Доходами местных бюджетов признаются налоговые, неналоговые и другие поступления на безвозвратной основе, взимание которых предусмотрено законами Украины, в частности трансферты (статья 9 Кодекса).

Указанные положения Кодекса согласовываются с частью третьей статьи 142 Конституции Украины, частью первой статьи 62, частью третьей статьи 66 Закона №280, в соответствии с которыми государство финансово поддерживает местное самоуправление, принимает участие в формировании доходов его бюджетов и гарантирует органам местного самоуправления доходную базу, достаточную для обеспечения населения услугами на уровне минимальных социальных нужд.

3.5. Налоговые льготы являются составляющей системы налогообложения, поэтому они должны определяться исключительно законами Украины (пункт 1 части второй статьи 92 Конституции Украины).

Возможность установления налоговых льгот предусмотрена Законом №1251 (часть первая, третья, девятая статьи 1, статьи 3, 10, часть шестая статьи 14). В данном Законе определено введение льгот по налогу на прибыль как принципиальная основа построения и назначения системы налогообложения и указано, что это обуславливается стимулированием предпринимательской производственной деятельности и инвестиционной активности.

Право Верховного Совета АРК и советов устанавливать льготы по налогам содержат часть первая статьи 1 Закона №1251, статья 18 Декрета, согласно которым налоговые льготы устанавливаются в соответствии с данным Законом, иными законами Украины о налогообложении. В частности, часть вторая статьи 1 названного закона предусматривает установление дополнительных льгот по налогообложению в пределах сумм, поступающих в местные бюджеты.

Конституционный Суд Украины исходит из того, что положение части второй статьи 1 в контексте части первой этой статьи Закона №1251 необходимо рассматривать как самостоятельное основание для установления Верховным Советом АРК и советами налоговых льгот. Поэтому положение части второй статьи 1 Закона №1251 следует понимать как то, что Верховный Совет АРК и советы имеют право устанавливать дополнительные льготы по налогообложению не только относительно местных, но и относительно общегосударственных налогов, суммы которых в соответствии с законами Украины зачисляются в местные бюджеты, в пределах этих сумм.

Установление Верховным Советом АРК и советами льгот из налога на прибыль для предприятий коммунальной формы собственности не связано с бюджетными расходами, которые направляются на такие межбюджетные трансферты, как дотации выравнивания и субвенции (статьи 96, 97, 108 Кодекса). В соответствии с пунктом 15 статьи 69 Кодекса к доходам местных

бюджетов, не учитываемым при определении межбюджетных трансфертов, относится и налог на прибыль предприятий коммунальной собственности. Из содержания абзаца третьего подпункта 7.8.2 пункта 7.8 статьи 7 Закона №334 усматривается, что льготы с уплаты налога на прибыль могут предоставляться его плательщикам как данным Законом, так и иными законодательными актами.

Статья 103 Кодекса предусматривает предоставление субвенции на компенсацию потерь доходов бюджетов местного самоуправления на выполнение собственных полномочий вследствие предоставления государством налоговых льгот, уменьшающих доходы этих бюджетов. Однако Кодексом, иными законами не предусмотрено предоставление субвенций на компенсацию потерь доходов бюджетов местного самоуправления, возникших вследствие предоставления полномочными органами местного самоуправления льгот из налогов, которые зачисляются в бюджеты местного самоуправления, но составляют доходы местных бюджетов, не учитываемые при определении объема межбюджетных трансфертов. Такое правовое регулирование налоговых и бюджетных отношений по общегосударственному налогу на прибыль, плательщиками которого являются предприятия коммунальной формы собственности, обеспечивает соблюдение основ справедливости, что является составляющей принципа верховенства права (часть первая статьи 8 Конституции Украины). Одним из проявлений данного принципа в налоговой сфере является создание действенной системы налогообложения, которая должна основываться на сбалансированности интересов государства, территориальных громад и налогоплательщиков. Поэтому внедрение льгот по отдельным налогам или конкретным их плательщикам не должно рассматриваться как проявление налоговой дискриминации, недобросовестной конкуренции, создание привилегированного положения, нарушение принципов равенства и единого подхода в налогообложении.

На основании изложенного Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что предусмотренное частью второй статьи 1 Закона №1251 право Верховного Совета АРК и советов устанавливать дополнительные льготы по налогообложению в пределах сумм, поступающих в их бюджеты, может быть реализовано при условии, что общегосударственный налог на прибыль, плательщиком которого являются предприятия коммунальной собственности, в соответствии с законами Украины взимается в бюджеты Автономной Республики Крым и советов и не учитывается при определении межбюджетных трансфертов. При этом льгота может быть установлена только по той сумме налога, которая подлежит зачислению в указанные бюджеты.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 61, 63, 65, 67, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте конституционного обращения положения части второй статьи 1 Закона Украины «О системе налогообложения» от 25 июня 1991 года №1251-ХІ и статьи 15 Закона Украины «О налогообложении прибыли

предприятий» от 28 декабря 1994 года №334/94-ВР в системной связи с положениями статей 5, 7, 8, 67, 92, 140, 142, 143 Конституции Украины, статей 7, 9, 69, 96, 97, 103, 108 Бюджетного кодекса Украины, статей 16, 61, 62, 63, 66 Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине» следует понимать как то, что Верховный Совет Автономной Республики Крым, сельские, поселковые, городские советы имеют право непосредственно на основании части второй статьи 1 Закона Украины «О системе налогообложения» устанавливать льготы по общегосударственному налогу на прибыль предприятий коммунальной собственности, если он согласно законам Украины взимается в бюджет Автономной Республики Крым, сельских, поселковых, городских бюджетов, в пределах сумм, подлежащих зачислению в эти бюджеты.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.5-рр/2010 dated February 16, 2010 in the case upon the constitutional appeal of the Joint Stock Company «The Insurance Company «Avante» concerning official interpretation of Article 1.2 of the Law «On Taxation System», Article 15 of the Law «On Taxation of Enterprise Profit»*

The local self-government is an important feature of the democratic state, a component of its constitutional order which is recognised and ensured at the constitutional level, and is one of the forms of execution of sovereignty of the people (Articles 5.2, 7 of the Constitution).

The constitutional essence of the local self-government is the right of territorial community both directly and through bodies of local self-government (councils and their executive bodies) to independently resolve issues of local character within the limits of the Constitution and laws (Articles 140.1, 140.3 of the Fundamental Law).

The Constitution envisages that for the independent resolution of issues of local character the material and financial basis for local self-government is, specifically, property, including enterprises that are in communal ownership, local budgets and their revenues. The Constitution also authorised territorial communities of a village, settlement and city, directly or through the bodies of local self-government established by them, to manage the property that is in communal ownership, approve local budgets and control their implementation, establish local taxes and levies in accordance with the law, resolve other issues of local importance ascribed to their competence by law (Articles 142.1, 143.1). The laws which specify the authority of

councils in budgetary and tax legal relationship are, in particular, the Budget Code (hereinafter referred to as «the Code»), the Law «On Local Self-Government in Ukraine» No.280/97-VR dated May 21, 1997 (hereinafter referred to as «the Law No.280»), the Law No.1251, the Law No.334, as well as the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Local Taxes and Levies» No.56-93 dated May 20, 1993 (hereinafter referred to as «the Decree») etc.

Tax policy of the State is basically implemented through the system of taxation which pursuant to Article 92.2.1 of the Constitution is established exclusively by laws.

The system of taxation in Ukraine is a set of taxes and levies (compulsory payments) (hereinafter referred to as «taxes») which are established and collected in accordance with the laws of Ukraine on taxation (Article 2.4, of the Law «On Taxation System» No.1251-XI dated June 25, 1991 as amended (hereinafter referred to as «the Law No.1251»).

The Law No.1251 established the system of taxation, defined the types of taxes (Articles 13, 14, 15) and envisaged the grounds of tax relationships in Ukraine, specifically: all other laws on taxation shall meet the principles stipulated in it (Article 1.10); establishment and abrogation of taxes, including privileges for tax payers, may be executed only in accordance with its provisions and provisions of other laws on taxation (Article 1.1); rates, mechanism of tax and privileges collection concerning taxation shall not be established or changed by other laws, except the laws on taxation (Articles 1.3, 7); any taxes established by laws shall be included into it (Article 1.10); the order of remittance of taxes to budgets and state funds-in-trust may be established both by the laws on taxation and other laws (Articles 8, 14.3, 15.4).

The constitutional legal order in the sphere of taxation is based on the provisions of Articles 67.1, 92.2.1 of the Constitution pursuant to which everyone is obliged to pay taxes and levies which are established exclusively by the laws of Ukraine in accordance with the procedure and in the extent established by law.

According to Article 13 of the Law No.1251 state and local taxes are collected in Ukraine. Revenue of local budgets is formed with both state and local taxes in the order prescribed by law (Article 15.4 of the Law No.1251, Article 19 of the Decree, Article 69 of the Code, Article 63.1 of the Law No.280).

Tax on enterprise profit pertains to the state taxes (Article 14.1.3 of the Law No.1251). It is established by the Verkhovna Rada of Ukraine and in the order prescribed by laws can be remitted to the State Budget of Ukraine, budget of the Autonomous Republic of Crimea, budgets of the councils and the state funds-in-trust. The same norm is found in Article 17 of the Law «On Taxation of Enterprise Profit» No.334/94-VR dated December 28, 1994 as amended (hereinafter referred to as «the Law No.334») according to which this tax is remitted to budgets in compliance with the Code. The payers of the mentioned tax are, in particular, enterprises that are in communal ownership (Article 14.1.3 of the Law No.1251).

The principle of independent local budgets is stipulated at the legislative level and implies that they are not included to the State Budget of Ukraine, budget of the Autonomous Republic of Crimea and other local budgets and their independence is ensured with their own and state revenues prescribed by laws on the regular base, as well as the right to define independently the directions of use of local budget funds according to law (Articles 16.6, 61.4 of the Law No.280, Article 7.3

of the Code). Local budget revenues are tax, non-tax and other remittances of irrevocable character collection of which is envisaged by laws, in particular transfer (Article 9 of the Code).

The mentioned provisions of the Code comply with Article 142.3 of the Constitution, Articles 62.1, 66.3 of the Law No.280 according to which the State financially supports local self-government, participates in the formation of revenues of its budgets and guarantees to bodies of local self-governments revenues which suffice to provide people with services at the minimum level of social needs.

Tax privileges form a part of taxation system thereby they shall be determined exclusively by laws (Article 92.2.1 of the Constitution). The possibility to establish tax privileges is provided by the Law No.1251 (Articles 1.1, 1.3, 1.9, 3, 10, 14.6). This law specifies establishment of profit privileges as a key principle of formation and purpose of the system of taxation and declares that it is conditioned by promotion of entrepreneurial and investment activities.

The Constitutional Court proceeds from the fact that the provisions of Article 1.2 within the context of Article 1.1 of the Law No.1251 shall be regarded as a separate ground for the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and the councils to establish tax privileges. Thus, the provision of Article 1.2 of the Law No.1251 shall be understood as follows: the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and the councils have the right to establish additional tax privileges concerning not only local, but state taxes the amounts of which pursuant to laws are supposed to be remitted to local budgets, within the limits of these amounts.

The establishment of profit tax privileges for enterprises that are in communal ownership by the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and the councils is not connected with the budgetary expenditures which are assigned for such inter-budgetary transfers as leveling subsidy and subvention (Articles 96, 97, 108 of the Code). According to Article 69.15 of the Code profit tax of enterprises that are in communal ownership relates to local budgets revenue which is not considered in definition of inter-budgetary transfers. It follows from the essence of paragraph 3 of Article 7.8.2 of the Law No.334 that profit tax privileges can be granted to its payers both by this Law and other legislative acts.

Article 103 of the Code envisages granting of subvention to compensate revenue loss of local self-government budgets for execution of their authority as a consequence of the State establishing tax privileges which reduce budget revenue. Nevertheless, the Code and other laws do not provide granting of subvention to compensate revenue loss of local self-government budgets as a consequence of the authorised bodies of local self-government establishing privileges for taxes which are the subject of remittance to local self-government budgets and are not revenues of local budgets which are not considered in definition of inter-budgetary transfers volume.

Such a legal regulation of tax and budget relations concerning the state profit tax which is paid by the enterprises that are in communal ownership ensures observance of the principle of equity which is a part of the principle of the rule of law (Article 8.1 of the Constitution). In the sphere of taxation this principle is reflected in creation of effective tax system which shall be based on balance of interests of the State, territorial communities and tax payers. Thus, establishment of privileges for certain taxes or tax payers shall not be regarded

as a tax discrimination, unfair competition, creation of privileged conditions, violation of the principle of equality and single approach in taxation.

The Constitutional Court of Ukraine concluded that the right of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea and the councils to establish tax privileges within revenues which are remitted to their budgets, envisaged by Article 1.2 of the Law No.1251, can be executed in case the state profit tax which is paid by the enterprises that are in communal ownership pursuant to laws is remitted to budgets of the Autonomous Republic of Crimea and the councils and is not considered in determination of inter-budgetary transfers. At the same time the privilege can be established only for that tax revenue which is a subject of remittance to the mentioned budgets.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that in terms of the constitutional appeal the provisions of Article 1.2 of the Law «On Taxation System» and Article 15 of the Law «On Taxation of Enterprise Profit» in system connection with the provisions of Articles 5, 7, 8, 67, 92, 140, 142, 143 of the Constitution, Articles 7, 9, 69, 96, 97, 103, 108 of the Budget Code, Articles 16, 61, 62, 63, 66 of the Law «On Local Self-Government in Ukraine» shall be understood in such a way that the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, village, settlement and city councils by virtue of Article 1.2 of the Law «On Taxation System» have a right to establish state tax privileges on profit of the enterprises that are in communal ownership in case pursuant to the laws of Ukraine it is a subject of collection to the budget of the Autonomous Republic of Crimea, village, settlement and city councils within the amounts which are to be included to these budgets.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
окремих положень постанов Кабінету Міністрів України
«Питання Державної міграційної служби України»,
«Деякі питання організації діяльності Державної міграційної служби»,
«Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність,
деяких актів Кабінету Міністрів України»,
Розпорядження Кабінету Міністрів України «Питання переведення системи
реєстраційного обліку фізичних осіб з паперових на електронні носії»**

м. Київ
17 лютого 2010 року
№6-рп/2010

Справа №1-8/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича — доповідача, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень постанов Кабінету Міністрів України «Питання Державної міграційної служби України» від 17 липня 2009 року №750 (Офіційний вісник України, 2009 р., №54, ст.1881), «Деякі питання організації діяльності Державної міграційної служби» від 29 липня 2009 року №807 (Офіційний вісник України, 2009 р., №59, ст.2070), «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України» від 29 липня 2009 року №810 (Офіційний вісник України, 2009 р., №59, ст.2073), Розпорядження Кабінету Міністрів України «Питання переведення системи реєстраційного обліку фізичних осіб з паперових на електронні носії» від 29 липня 2009 року №958-р (Урядовий кур'єр, 2009 р., 21 серпня).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на кон-

ституційне подання про неконституційність окремих положень постанов Кабінету Міністрів України «Питання Державної міграційної служби України», «Деякі питання організації діяльності Державної міграційної служби», «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України», Розпорядження Кабінету Міністрів України «Питання переведення системи реєстраційного обліку фізичних осіб з паперових на електронні носії».

Заслухавши суддю-доповідача Стецюка П.Б. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Президент України Указом «Про зупинення дії деяких положень постанов Кабінету Міністрів України від 17 липня 2009 року №750, від 29 липня 2009 року №807 та №810, розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 липня 2009 року №958-р» від 27 серпня 2009 року №675 відповідно до пункту 15 частини першої статті 106 Конституції України зупинив дію пунктів 1, 4, 5, 6 Постанови Кабінету Міністрів України «Питання Державної міграційної служби України» від 17 липня 2009 року №750 (далі — Постанова №750), пунктів 2, 4 Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання організації діяльності Державної міграційної служби» від 29 липня 2009 року №807 (далі — Постанова №807) щодо передачі відповідних бюджетних призначень від Міністерства внутрішніх справ України до Державної міграційної служби України у зв'язку з перерозподілом функцій, пункту 1 Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України» від 29 липня 2009 року №810 (далі — Постанова №810), Розпорядження Кабінету Міністрів України «Питання переведення системи реєстраційного обліку фізичних осіб з паперових на електронні носії» від 29 липня 2009 року №958-р (далі — Розпорядження) та звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати їх такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними).

Глава держави стверджує, що, видавши постанови та Розпорядження, Кабінет Міністрів України порушив положення частини другої статті 6, частини другої статті 8, частини третьої статті 17, частини другої статті 19, статті 75, пунктів 3, 22 частини першої статті 85, статті 91, пунктів 1, 2, 10 частини першої статті 92, частини третьої статті 113, пункту 10 статті 116, частини першої статті 117 Конституції України.

Автор клопотання наголошує, що зазначені акти змінюють структуру, чисельність та обсяг функцій Міністерства внутрішніх справ України, безпідставно покладають на Державну міграційну службу України функції, закріплені законами за Міністерством внутрішніх справ України та іншими державними органами, вирішують ряд питань, що можуть бути реалізовані виключно шляхом прийняття відповідних законів. На підтвердження цього Президент України посилається на рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 2000 року №15-рп/2000 (справа про порядок виконання рішень Конституційного Суду України), від 19 червня 2001 року №9-рп/2001 (справа щодо стажу наукової роботи), від 9 жовтня 2008 року

№22-рп/2008, від 11 листопада 2008 року №25-рп/2008 (справа про земельні аукціони), від 23 червня 2009 року №15-рп/2009 (справа про тимчасову надбавку до діючих ставок ввізного мита), а також закони України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про міліцію», «Про загальну структуру і чисельність Міністерства внутрішніх справ України».

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Кабінет Міністрів України, Міністерство внутрішніх справ України, Державний комітет України у справах національностей та релігій, Комітет Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин, Державна міграційна служба України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи поставлені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Україна є правовою державою, в якій органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, а їхні нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (стаття 1, частина друга статті 8, частина друга статті 19 Основного Закону України).

Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, громадського порядку, боротьби зі злочинністю (частина перша статті 113, пункти 1, 2, 7 статті 116 Конституції України). На виконання приписів Основного Закону України Уряд України спрямовує свою діяльність на забезпечення законності, прав і свобод людини і громадянина, протидії корупції, розв'язання інших завдань внутрішньої і зовнішньої політики (частина третя статті 113 Конституції України, частина перша статті 19 Закону України «Про Кабінет Міністрів України»).

3.2. Пунктом 1 Постанови №750 Уряд України затвердив Положення про Державну міграційну службу України. Згідно з пунктом 9¹ статті 116 Конституції України та абзацом п'ятим пункту 6 частини першої статті 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» (далі — Закон) Кабінет Міністрів України має право утворювати, реорганізовувати та ліквідувати відповідно до закону міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади, та затверджувати положення про ці органи.

Державна міграційна служба України (далі — Міграційна служба) є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у справах міграції, громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб (абзац другий пункту 2 Постанови №750), а тому затвердження положення про нього належить до компетенції Уряду України. Отже, у цьому разі Кабінет Міністрів України діяв у межах своїх конституційних повноважень.

3.3. Конституційний Суд України, перевіряючи положення Постанови №750 на відповідність Конституції України, виходить з того, що Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, і в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання (частина третя статті 113, частина перша статті 117 Основного Закону України). До того ж Кабінет Міністрів України, керуючись у своїй діяльності законами при врегулюванні у своїх актах відповідних питань, не може змінювати, доповнювати чи розширювати зміст цих законів (абзац третій підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 28 жовтня 2009 року №28-рп/2009).

Згідно зі статтею 5 Закону України «Про громадянство України» документами, які підтверджують громадянство України, є паспорт громадянина України, а для осіб віком до 16 років — свідоцтво про належність до громадянства України. Відповідно до пункту 14 частини першої статті 10 Закону України «Про міліцію» міліція зобов'язана «контролювати додержання громадянами та службовими особами встановлених законодавством правил паспортної системи, в'їзду, виїзду, перебування в Україні і транзитного проїзду через її територію іноземних громадян та осіб без громадянства». За частиною першою статті 4 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» оформлення паспорта громадянина України для виїзду за кордон провадиться за зверненням до органів внутрішніх справ.

Однак у Положенні про Державну міграційну службу України (далі — Положення), затвердженому пунктом 1 Постанови №750, передбачено, що основними завданнями Міграційної служби є участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики з питань реєстрації фізичних осіб, узагальнення практики застосування законодавства з питань реєстрації/зняття з реєстрації місця проживання/перебування фізичних осіб, розроблення та внесення в установленому порядку пропозицій щодо його вдосконалення, організація роботи з видачі громадянам України, які постійно проживають в Україні, паспортних та інших документів, що посвідчують особу, реєстрації/зняття з реєстрації місця проживання/перебування фізичних осіб, ідентифікації громадян України, які втратили паспортні та інші документи, що посвідчують особу, а також проведення адресно-довідкової роботи, створення та забезпечення функціонування Державної інформаційної системи реєстраційного обліку фізичних осіб та їх документування (підпункти 1, 3, абзаци другий, четвертий, п'ятий підпункту 4 пункту 3). Міграційна служба відповідно до покладених на неї завдань організовує оформлення та видачу громадянам України паспортних та інших документів, що посвідчують особу, здійснює провадження з таких питань, готує пропозиції щодо реалізації державної політики з питань реєстрації фізичних осіб і їх паспортизації, організовує роботу із створення та забезпечення функціонування Державної інформаційної системи реєстраційного обліку фізичних осіб та їх документування, організовує та забезпечує роботу міжрегіональних центрів видачі паспортних

документів, забезпечує формування центральної та регіональної баз даних про видані та втрачені паспортні документи, виконує функції замовника з розроблення, виробництва, постачання і ремонту програмно-апаратних засобів для Державної інформаційної системи реєстраційного обліку фізичних осіб та їх документування, спеціального обладнання, необхідного для оформлення паспортних та інших документів, що посвідчують особу (підпункт 5, абзац другий підпункту 8, підпункти 11, 12, абзац четвертий підпункту 13, підпункт 17 пункту 4 Положення).

Також Міграційна служба має право подавати пропозиції щодо розроблення зразків і виготовлення бланків паспортних та інших документів, що посвідчують особу, виступати замовником виготовлення таких бланків, проводити перевірку стану дотримання органами виконавчої влади, громадянами, підприємствами, установами та організаціями правил паспортної системи, вносити пропозиції щодо усунення причин їх порушення, оформляти і видавати громадянам України документи, що посвідчують особу тощо (підпункти 4, 6, 7 пункту 5 Положення). Кабінет Міністрів України у пункті 2 Постанови №750 установив, що Міграційна служба є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади, зокрема, у справах громадянства та реєстрації фізичних осіб, а тому є також правонаступником Міністерства внутрішніх справ України і Державного комітету України у справах національностей та релігій у частині наданих їм повноважень з питань громадянства та реєстрації фізичних осіб (крім протидії нелегальній міграції та контролю за додержанням громадянами і службовими особами встановлених законодавством правил паспортної системи).

Крім того, закріпивши за Міграційною службою зазначені повноваження, Уряд України Постановою №810 вніс зміни до Правил оформлення і видачі паспорта громадянина України для виїзду за кордон і проїзного документа дитини, їх тимчасового затримання та вилучення, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 31 березня 1995 року №231, Правил оформлення і видачі тимчасового посвідчення громадянина України, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2003 року №1111, Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил оформлення і видачі службою громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб свідоцтва про належність до громадянства України» від 14 квітня 2004 року №491, Положення про Головний обчислювальний центр Державної інформаційної системи реєстраційного обліку фізичних осіб та їх документування, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2004 року №573, Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2006 року №1383, Концепції розвитку Державної інформаційної системи реєстраційного обліку фізичних осіб та їх документування, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 року №711.

До повноважень Верховної Ради України належить, зокрема, визначення функцій Міністерства внутрішніх справ України (пункт 22 частини першої статті 85 Конституції України). Кабінет Міністрів України, поклавши оспорюваними постановами на Міграційну службу функцію оформ-

лення та видачі паспортних та інших документів і наділивши її відповідними повноваженнями, які до ухвалення цих постанов були закріплені за Міністерством внутрішніх справ України, вийшов за межі своєї компетенції. Отже, Уряд України порушив вимоги частини другої статті 19, пункту 22 частини першої статті 85, пункту 12 частини першої статті 92, частини другої статті 120 Конституції України, тому приписи Постанови №750 та Постанови №810, які стосуються організації оформлення та видачі громадянам України, які постійно проживають в Україні, паспортних та інших документів, що посвідчують особу, здійснення провадження з таких питань, а також проведення перевірки стану дотримання органами виконавчої влади, громадянами, підприємствами, установами та організаціями правил паспортної системи, є такими, що не відповідають Конституції України.

3.4. Пунктом 4 Постанови №750 Кабінет Міністрів України передав до сфери управління Міграційної служби державні підприємства «Державний центр персоналізації документів» і «Документ». Згідно з пунктом 5 статті 116 Конституції України Кабінет Міністрів України здійснює управління об'єктами державної власності відповідно до закону. За частиною першою статті 5 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» Кабінет Міністрів України визначає об'єкти управління державної власності, повноваження з управління якими передаються іншим суб'єктам управління. Суб'єктами управління об'єктами державної власності згідно зі статтею 4 вказаного закону є міністерства та інші органи виконавчої влади. Здійснюючи управління об'єктами державної власності, Кабінет Міністрів України відповідно до цього ж закону також визначає органи виконавчої влади, які реалізують функції з управління ними (пункт 1 частини другої статті 5). З огляду на зазначене передача до сфери управління Міграційної служби державних підприємств «Державний центр персоналізації документів» і «Документ» відбулася в межах конституційних повноважень Кабінету Міністрів України.

Пунктом 5 Постанови №750 постановлено «ліквідувати Державний департамент у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб, що діє у складі Міністерства внутрішніх справ, як урядовий орган державного управління». До повноважень Кабінету Міністрів України Конституцією України (пункт 9¹ статті 116) та Законом (абзац п'ятий пункту 6 частини першої статті 20) віднесені утворення, реорганізація та ліквідація відповідно до закону міністерств та інших центральних органів виконавчої влади в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України на утримання органів виконавчої влади. Крім того, у частині п'ятій статті 22 Закону за Урядом України закріплено право утворювати у системі міністерств урядові органи, затверджувати положення про них, призначати та звільняти їх керівників. Право Кабінету Міністрів України утворювати урядові органи включає в себе можливість визначення правового статусу цих органів, проведення їх реорганізації та прийняття рішення про доцільність їх існування (ліквідацію). Отже, ліквідація Державного департаменту у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб, що діяв як урядовий орган державного управління у складі Міністерства внутрішніх

справ України і йому підпорядковувався, є зміною внутрішньої структури (кількості структурних підрозділів) цього міністерства, яка спрямована на оптимізацію його діяльності (абзац п'ятий пункту 6 частини першої статті 20 Закону) та не впливає на його загальну структуру, затверджену Верховною Радою України (стаття 1 Закону України «Про загальну структуру і чисельність Міністерства внутрішніх справ України»).

Пунктом 6 Постанови №750 утворено комісію з ліквідації Державного департаменту у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб. Відповідно до пункту 17 Положення про Державний департамент у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 14 червня 2002 року №844, вказаний урядовий орган мав статус юридичної особи. Загальний порядок ліквідації юридичної особи передбачено законодавством, в якому, зокрема, одним із етапів ліквідаційного процесу визначено утворення органом (особою), який прийняв рішення про ліквідацію юридичної особи, ліквідаційної комісії.

Пунктом 2 Постанови №807 цифри «3900» у пункті 1 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження граничної чисельності працівників центрального апарату Міністерства внутрішніх справ» від 7 березня 2007 року №418 замінено на цифри «3825». Цим самим Уряд України вніс зміни до іншої своєї постанови, діючи відповідно до статті 117 Конституції України, і не змінював загальної чисельності Міністерства внутрішніх справ України, затвердженої Верховною Радою України (стаття 2 Закону України «Про загальну структуру і чисельність Міністерства внутрішніх справ України»).

Отже, пункти 4, 5, 6 Постанови №750 та пункт 2 Постанови №807 не суперечать Конституції України.

3.5. Пунктом 4 Постанови №807 доручено Міністерству внутрішніх справ України, Державному комітету України у справах національностей та релігій разом з Міністерством фінансів України вирішити питання щодо передачі в установленому порядку відповідних бюджетних призначень від Міністерства внутрішніх справ України та Державного комітету України у справах національностей та релігій до Міграційної служби у зв'язку з перерозподілом функцій. Однак Конституція України не регулює питань бюджетних призначень, вони регламентуються в законі про Державний бюджет України на відповідний рік та в Бюджетному кодексі України. Частина друга статті 147 Конституції України та стаття 14 Закону України «Про Конституційний Суд України» не наділяють Конституційний Суд України повноваженнями здійснювати правовий контроль за законністю актів, прийнятих органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами. Тому конституційне провадження щодо відповідності Конституції України пункту 4 Постанови №807 невідомо-мче Конституційному Суду України, а отже, на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» в цій частині підлягає припиненню.

Суб'єкт права на конституційне подання просить також визнати неконституційним Розпорядження. Розпорядженням Кабінет Міністрів України

виділив Міграційній службі кошти в сумі 10 млн гривень на безповоротній основі для поповнення статутного фонду державного підприємства «Документ» для здійснення заходів, пов'язаних із забезпеченням переведення системи реєстраційного обліку фізичних осіб відповідно до Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» з паперових на електронні носії, та доручив Міністерству фінансів України здійснити зазначені видатки за рахунок коштів резервного фонду державного бюджету. Однак автор клопотання не навів правового обґрунтування невідповідності Конституції України Розпорядження. Отже, конституційне провадження в частині відповідності Конституції України Розпорядження підлягає припиненню відповідно до пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 39, 45, 51, 61, 63, 65, 67, 69, 70, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», §51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними):

1) окремі положення Положення про Державну міграційну службу України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України «Питання Державної міграційної служби України» від 17 липня 2009 року №750, а саме:

— підпункту 1 пункту 3 в частині визначення основним завданням Державної міграційної служби України участі у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері реєстрації фізичних осіб;

— підпункту 3 пункту 3 в частині визначення основним завданням Державної міграційної служби України узагальнення практики застосування законодавства з питань реєстрації/зняття з реєстрації місця проживання/перебування фізичних осіб, розроблення та внесення в установленому порядку пропозицій щодо його вдосконалення;

— абзацу другого підпункту 4 пункту 3 в частині визначення основним завданням Державної міграційної служби України організації роботи з видачі громадянам України, які постійно проживають в Україні, паспортних та інших документів, що посвідчують особу;

— абзаців четвертого, п'ятого підпункту 4 пункту 3;

— підпункту 5 пункту 4;

— абзацу другого підпункту 8 пункту 4 в частині підготовки Державною міграційною службою України пропозицій щодо реалізації державної політики у сфері реєстрації фізичних осіб і їх паспортизації;

— підпунктів 11, 12 пункту 4;

— абзацу четвертого підпункту 13 пункту 4 в частині забезпечення Державною міграційною службою України формування центральної та регіональної баз даних про видані та втрачені паспортні документи;

— підпункту 17 пункту 4;

— підпункту 4 пункту 5;

— підпункту 6 пункту 5 в частині права Державної міграційної служби України проводити перевірку стану дотримання органами виконавчої влади, громадянами, підприємствами, установами та організаціями правил паспортної системи і вносити пропозиції щодо усунення причин їх порушення;

— підпункту 7 пункту 5 в частині права Державної міграційної служби України оформляти і видавати громадянам України паспортні та інші документи, що посвідчують особу;

2) положення пункту 2 Постанови Кабінету Міністрів України «Питання Державної міграційної служби України» від 17 липня 2009 року №750, а саме:

— абзацу другого в частині визначення Державної міграційної служби України спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у справах реєстрації фізичних осіб;

— абзацу третього в частині визначення Державної міграційної служби України правонаступником Міністерства внутрішніх справ України стосовно наданих їм повноважень у сфері реєстрації фізичних осіб;

3) положення змін, що вносяться до актів Кабінету Міністрів України, затверджених пунктом 1 Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України» від 29 липня 2009 року №810, до:

— Правил оформлення і видачі паспорта громадянина України для виїзду за кордон і проїзного документа дитини, їх тимчасового затримання та вилучення, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 31 березня 1995 року №231;

— Правил оформлення і видачі тимчасового посвідчення громадянина України, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2003 року №1111;

— Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил оформлення і видачі службою громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб свідоцтва про належність до громадянства України» від 14 квітня 2004 року №491;

— Положення про Головний обчислювальний центр Державної інформаційної системи реєстраційного обліку фізичних осіб та їх документування, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2004 року №573;

— Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2006 року №1383;

— Концепції розвитку Державної інформаційної системи реєстраційного обліку фізичних осіб та їх документування, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 року №711.

2. Припинити конституційне провадження у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності):

— пункту 4 Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання організації діяльності Державної міграційної служби» від 29 липня 2009 року

№807 на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідомість Конституційному Суду України питання, порушеного у конституційному поданні;

— Розпорядження Кабінету Міністрів України «Питання переведення системи реєстраційного обліку фізичних осіб з паперових на електронні носії» від 29 липня 2009 року №958-р на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

3. Положення пункту 2 Постанови Кабінету Міністрів України «Питання Державної міграційної служби України», Положення про Державну міграційну службу України, затвердженого цією Постановою, змін, що вносяться до актів Кабінету Міністрів України, затверджених пунктом 1 Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України», визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

4. Кабінету Міністрів України привести ухвалені ним раніше нормативні акти у відповідність з Рішенням Конституційного Суду України.

5. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельных положений постановлений Кабинета Министров Украины «Вопросы Государственной миграционной службы Украины», «Некоторые вопросы организации деятельности Государственной миграционной службы», «О внесении изменений и признании утратившими силу некоторых актов Кабинета Министров Украины», Распоряжения Кабинета Министров Украины «Вопросы перевода системы регистрационного учета физических лиц с бумажных на электронные носители» по конституционному представлению Президента Украины

г. Киев
17 февраля 2010 года
№6-рп/2010

Дело №1-8/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича — докладчика, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело по конституционному представлению Президента Украины о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельных положений постановлений Кабинета Министров Украины «Вопросы Государственной миграционной службы Украины» от 17 июля 2009 года №750 (Официальный вестник Украины, 2009 г., №54, ст.1881), «Некоторые вопросы организации деятельности Государственной миграционной службы» от 29 июля 2009 года №807 (Официальный вестник Украины, 2009 г., №59, ст.2070), «О внесении изменений и признании утратившими силу некоторых актов Кабинета Министров Украины» от 29 июля 2009 года №810 (Официальный вестник Украины, 2009 г., №59, ст.2073), Распоряжения Кабинета Министров Украины «Вопросы перевода системы регистрационного учета физических лиц с бумажных на электронные носители» от 29 июля 2009 года №958-р (Урядовый курьер, 2009 г., 21 августа).

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности отдельных положений постановлений Кабинета Министров Украины «Вопросы Государственной миграционной службы Украины», «Некоторые вопросы организации деятельности Государственной миграционной службы», «О внесении изменений и признании утратившими силу некоторых актов Кабинета Министров Украины», Распоряжения Кабинета Министров Украины «Вопросы перевода системы регистрационного учета физических лиц с бумажных на электронные носители».

Заслушав судью-докладчика Стецюка П.Б. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Президент Украины Указом «О приостановлении действия некоторых положений постановлений Кабинета Министров Украины от 17 июля 2009 года №750, от 29 июля 2009 года №807 и №810, распоряжения Кабинета Министров Украины от 29 июля 2009 года №958-р» от 27 августа 2009 года №675 в соответствии с пунктом 15 части первой статьи 106 Конституции Украины приостановил действие пунктов 1, 4, 5, 6 Постановления Кабинета Министров Украины «Вопросы Государственной миграционной службы Украины» от 17 июля 2009 года №750 (далее — Постановление №750), пунктов 2, 4 Постановления Кабинета Министров Украины «Некоторые вопросы организации деятельности Государственной миграционной службы» от 29 июля 2009 года №807 (далее — Постановление №807) о передаче соответствующих бюджетных назначений от Министерства внутренних дел Украины в Государственную миграционную службу Украины в связи с перераспределением функций, пункта 1 Постановления Кабинета Министров Украины «О внесении изменений и признании утратившими силу некоторых актов Кабинета Министров Украины» от 29 июля 2009 года №810 (далее — Постановление №810), Распоряжения Кабинета Министров Украины «Вопросы перевода системы регистрационного учета физических лиц с бумажных на электронные носители» от 29 июля 2009 года №958-р (далее — Распоряжение) и обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать их не соответствующими Конституции Украины (неконституционными).

Глава государства утверждает, что, издав постановления и Распоряжение, Кабинет Министров Украины нарушил положения части второй статьи 6, части второй статьи 8, части третьей статьи 17, части второй статьи 19, статьи 75, пунктов 3, 22 части первой статьи 85, статьи 91, пунктов 1, 2, 10 части первой статьи 92, части третьей статьи 113, пункта 10 статьи 116, части первой статьи 117 Конституции Украины.

Автор ходатайства подчеркивает, что указанные акты изменяют структуру, численность и объем функций Министерства внутренних дел Украины, безосновательно возлагают на Государственную миграционную службу Украины функции, закрепленные законами за Министерством внутренних дел Украины и другими государственными органами, решают ряд вопросов,

которые могут быть реализованы исключительно путем принятия соответствующих законов. В подтверждение этого Президент Украины ссылается на решения Конституционного Суда Украины от 14 декабря 2000 года №15-рп/2000 (дело о порядке выполнения решений Конституционного Суда Украины), от 19 июня 2001 года №9-рп/2001 (дело о стаже научной работы), от 9 октября 2008 года №22-рп/2008, от 11 ноября 2008 года №25-рп/2008 (дело о земельных аукционах), от 23 июня 2009 года №15-рп/2009 (дело о временной надбавке к действующим ставкам ввозной пошлины), а также законы Украины «О правовом статусе иностранцев и лиц без гражданства», «О милиции», «Об общей структуре и численности Министерства внутренних дел Украины».

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Кабинет Министров Украины, Министерство внутренних дел Украины, Государственный комитет Украины по делам национальностей и религий, Комитет Верховной Рады Украины по вопросам законодательного обеспечения правоохранительной деятельности, Комитет Верховной Рады Украины по вопросам прав человека, национальностей меньшинств и межнациональных отношений, Государственная миграционная служба Украины, Уполномоченный Верховной Рады Украины по правам человека.

3. Конституционный Суд Украины, решая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

3.1. Украина является правовым государством, в котором органы государственной власти обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины, а их нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей (статья 1, часть вторая статьи 8, часть вторая статьи 19 Основного Закона Украины).

Кабинет Министров Украины как высший орган в системе органов исполнительной власти принимает меры по обеспечению прав и свобод человека и гражданина, общественного порядка, борьбы с преступностью (часть первая статьи 113, пункты 1, 2, 7 статьи 116 Конституции Украины). Во исполнение предписаний Основного Закона Украины Правительство Украины направляет свою деятельность на обеспечение законности, прав и свобод человека и гражданина, противодействие коррупции, решение других задач внутренней и внешней политики (часть третья статьи 113 Конституции Украины, часть первая статьи 19 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины»).

3.2. Пунктом 1 Постановления №750 Правительство Украины утвердило Положение о Государственной миграционной службе Украины. Согласно пункту 9¹ статьи 116 Конституции Украины и абзацу пятому пункта 6 части первой статьи 20 Закона Украины «О Кабинете Министров Украины» (далее — Закон) Кабинет Министров Украины имеет право создавать, реорганизовывать и ликвидировать в соответствии с законом министер-

ства и другие центральные органы исполнительной власти, действуя в пределах средств, предусмотренных на содержание органов исполнительной власти, и утверждать положение об указанных органах.

Государственная миграционная служба Украины (далее — Миграционная служба) является специально уполномоченным центральным органом исполнительной власти по делам миграции, гражданства, иммиграции и регистрации физических лиц (абзац второй пункта 2 Постановления №750), поэтому утверждение положения о нем относится к компетенции Правительства Украины. Следовательно, в данном случае Кабинет Министров Украины действовал в пределах своих конституционных полномочий.

3.3. Конституционный Суд Украины, проверяя положения Постановления №750 на соответствие Конституции Украины, исходит из того, что Кабинет Министров Украины в своей деятельности руководствуется Конституцией и законами Украины, а также указами Президента Украины и постановлениями Верховной Рады Украины, принятыми в соответствии с Конституцией и законами Украины, и в пределах своей компетенции издает постановления и распоряжения, являющиеся обязательными к исполнению (часть третья статьи 113, часть первая статьи 117 Основного Закона Украины). К тому же Кабинет Министров Украины, руководствуясь в своей деятельности законами при урегулировании в своих актах соответствующих вопросов, не может изменять, дополнять либо расширять содержание этих законов (абзац третий подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 28 октября 2009 года №28-рп/2009).

Согласно статье 5 Закона Украины «О гражданстве Украины» документами, подтверждающими гражданство Украины, является паспорт гражданина Украины, а для лиц в возрасте до 16 лет — свидетельство о принадлежности к гражданству Украины. Согласно пункту 14 части первой статьи 10 Закона Украины «О милиции» милиция обязана «контролировать соблюдение гражданами и должностными лицами установленных законодательством правил паспортной системы, въезда, выезда, пребывания в Украине и транзитного проезда через ее территорию иностранных граждан и лиц без гражданства». Согласно части первой статьи 4 Закона Украины «О порядке выезда из Украины и въезда в Украину граждан Украины» оформление паспорта гражданина Украины для выезда за границу производится по обращению в органы внутренних дел.

Однако в Положении о Государственной миграционной службе Украины (далее — Положение), утвержденном пунктом 1 Постановления №750, предусмотрено, что основными задачами Миграционной службы является участие в формировании и обеспечении реализации государственной политики по вопросам регистрации физических лиц, обобщение практики применения законодательства по вопросам регистрации/снятия с регистрации места жительства/пребывания физических лиц, разработка и внесение в установленном порядке предложений по его усовершенствованию, организация работы по выдаче гражданам Украины, постоянно проживающим в Украине, паспортных и других документов, удостоверяющих личность, регистрации/снятия с регистрации места жительства/пребывания физических лиц, идентификации граждан Украины, утративших паспорт-

ные и другие документы, удостоверяющие личность, а также проведение адресно-справочной работы, создание и обеспечение функционирования Государственной информационной системы регистрационного учета физических лиц и их документирование (подпункты 1, 3, абзацы второй, четвертый, пятый подпункта 4 пункта 3). Миграционная служба в соответствии с возложенными на нее задачами организывает оформление и выдачу гражданам Украины паспортных и других документов, удостоверяющих личность, осуществляет производство по таким вопросам, готовит предложения по реализации государственной политики по вопросам регистрации физических лиц и их паспортизации, организывает работу по созданию и обеспечению функционирования Государственной информационной системы регистрационного учета физических лиц и их документирование, организывает и обеспечивает работу межрегиональных центров выдачи паспортных документов, обеспечивает формирование центральной и региональной баз данных о выданных и утерянных паспортных документах, выполняет функции заказчика по разработке, производству, снабжению и ремонту программно-аппаратных средств для Государственной информационной системы регистрационного учета физических лиц и их документирования, специального оборудования, необходимого для оформления паспортных и других документов, удостоверяющих личность (подпункт 5, абзац второй подпункта 8, подпункты 11, 12, абзац четвертый подпункта 13, подпункт 17 пункта 4 Положения).

Также Миграционная служба имеет право подавать предложения по разработке образцов и изготовлению бланков паспортных и других документов, удостоверяющих личность, выступать заказчиком изготовления таких бланков, проводить проверку состояния соблюдения органами исполнительной власти, гражданами, предприятиями, учреждениями и организациями правил паспортной системы, вносить предложения по устранению причин их нарушения, оформлять и выдавать гражданам Украины документы, удостоверяющие личность, и т. п. (подпункты 4, 6, 7 пункта 5 Положения). Кабинет Министров Украины в пункте 2 Постановления №750 установил, что Миграционная служба является специально уполномоченным центральным органом исполнительной власти, в частности по делам гражданства и регистрации физических лиц, и поэтому является также правопреемником Министерства внутренних дел Украины и Государственного комитета Украины по делам национальностей и религий в части предоставленных им полномочий по вопросам гражданства и регистрации физических лиц (кроме противодействия нелегальной миграции и контроля за соблюдением гражданами и служебными лицами установленных законодательством правил паспортной системы).

Кроме того, закрепив за Миграционной службой указанные полномочия, Правительство Украины Постановлением №810 внесло изменения в Правила оформления и выдачи паспорта гражданина Украины для выезда за границу и проездного документа ребенка, их временного задержания и изъятия, утвержденные Постановлением Кабинета Министров Украины от 31 марта 1995 года №231, Правила оформления и выдачи временного удостоверения гражданина Украины, утвержденные Постановлением Кабинета Министров Украины от 17 июля 2003 года №1111, Постановление

Кабинета Министров Украины «Об утверждении Правил оформления и выдачи службой гражданства, иммиграции и регистрации физических лиц свидетельства о принадлежности к гражданству Украины» от 14 апреля 2004 года №491, Положение о Главном вычислительном центре Государственной информационной системы регистрационного учета физических лиц и их документировании, утвержденное Постановлением Кабинета Министров Украины от 29 апреля 2004 года №573, Положение о Министерстве внутренних дел Украины, утвержденное Постановлением Кабинета Министров Украины от 4 октября 2006 года №1383, Концепцию развития Государственной информационной системы регистрационного учета физических лиц и их документирования, одобренную Распоряжением Кабинета Министров Украины от 17 июня 2009 года №711.

К полномочиям Верховной Рады Украины относится, в частности, определение функций Министерства внутренних дел Украины (пункт 22 части первой статьи 85 Конституции Украины). Кабинет Министров Украины, возложив оспариваемыми постановлениями на Миграционную службу функцию оформления и выдачи паспортных и других документов и наделив ее соответствующими полномочиями, которые до принятия данных постановлений были закреплены за Министерством внутренних дел Украины, вышел за пределы своей компетенции. Следовательно, Правительство Украины нарушило требования части второй статьи 19, пункта 22 части первой статьи 85, пункта 12 части первой статьи 92, части второй статьи 120 Конституции Украины, поэтому предписания Постановления №750 и Постановления №810, которые касаются организации оформления и выдачи гражданам Украины, постоянно проживающим в Украине, паспортных и других документов, удостоверяющих личность, осуществление производства по таким вопросам, а также проведение проверки состояния соблюдения органами исполнительной власти, гражданами, предприятиями, учреждениями и организациями правил паспортной системы, являются не соответствующими Конституции Украины.

3.4. Пунктом 4 Постановления №750 Кабинет Министров Украины передал в сферу управления Миграционной службой государственные предприятия «Государственный центр персонализации документов» и «Документ». Согласно пункту 5 статьи 116 Конституции Украины Кабинет Министров Украины осуществляет управление объектами государственной собственности в соответствии с законом. Согласно части первой статьи 5 Закона Украины «Об управлении объектами государственной собственности» Кабинет Министров Украины определяет объекты управления государственной собственности, полномочия по управлению которыми передаются другим субъектам управления. Субъектами управления объектами государственной собственности согласно статье 4 указанного закона являются министерства и другие органы исполнительной власти. Осуществляя управление объектами государственной собственности, Кабинет Министров Украины в соответствии с этим же законом также определяет органы исполнительной власти, которые реализуют функции по управлению ими (пункт 1 части второй статьи 5). Учитывая изложенное, передача в сферу управления Миграционной службы государственных предприятий «Государственный центр персонали-

зации документов» и «Документ» состоялась в пределах конституционных полномочий Кабинета Министров Украины.

Пунктом 5 Постановления №750 постановлено «ликвидировать Государственный департамент по делам гражданства, иммиграции и регистрации физических лиц, который действует в составе Министерства внутренних дел, как правительственный орган государственного управления». К полномочиям Кабинета Министров Украины Конституцией Украины (пункт 9¹ статьи 116) и Законом (абзац пятый пункта 6 части первой статьи 20) отнесены образование, реорганизация и ликвидация в соответствии с законом министерств и других центральных органов исполнительной власти в пределах средств, предусмотренных в Государственном бюджете Украины на содержание органов исполнительной власти. Кроме этого, в части пятой статьи 22 Закона за Правительством Украины закреплено право создавать в системе министерств правительственные органы, утверждать положения о них, назначать и освобождать их руководителей. Право Кабинета Министров Украины создавать правительственные органы включает в себя возможность определения правового статуса данных органов, проведение их реорганизации и принятие решения о целесообразности их существования (ликвидации). Следовательно, ликвидация Государственного департаментa по делам гражданства, иммиграции и регистрации физических лиц, который действовал как правительственный орган государственного управления в составе Министерства внутренних дел Украины и ему подчинялся, является изменением внутренней структуры (количества структурных подразделений) данного министерства, которая направлена на оптимизацию его деятельности (абзац пятый пункта 6 части первой статьи 20 Закона) и не влияет на его общую структуру, утвержденную Верховной Радой Украины (статья 1 Закона Украины «Об общей структуре и численности Министерства внутренних дел Украины»).

Пунктом 6 Постановления №750 образована комиссия по ликвидации Государственного департаментa по делам гражданства, иммиграции и регистрации физических лиц. В соответствии с пунктом 17 Положения о Государственном департаменте по делам гражданства, иммиграции и регистрации физических лиц, утвержденного Постановлением Кабинета Министров Украины от 14 июня 2002 года №844, указанный правительственный орган имел статус юридического лица. Общий порядок ликвидации юридического лица предусмотрен законодательством, в котором, в частности, одним из этапов ликвидационного процесса определено создание органом (лицом), принявшим решение о ликвидации юридического лица, ликвидационной комиссии.

Пунктом 2 Постановления №807 цифры «3900» в пункте 1 Постановления Кабинета Министров Украины «Об утверждении предельной численности работников центрального аппарата Министерства внутренних дел» от 7 марта 2007 года №418 заменены на цифры «3825». Этим Правительство Украины внесло изменения в другое свое постановление, действующее в соответствии со статьей 117 Конституции Украины, и не изменяло общей численности Министерства внутренних дел Украины, утвержденной Верховной Радой Украины (статья 2 Закона Украины «Об общей структуре и численности Министерства внутренних дел Украины»).

Следовательно, пункты 4, 5, 6 Постановления №750 и пункт 2 Постановления №807 не противоречат Конституции Украины.

3.5. Пунктом 4 Постановления №807 поручено Министерству внутренних дел Украины, Государственному комитету Украины по делам национальностей и религий вместе с Министерством финансов Украины решить вопрос о передаче в установленном порядке соответствующих бюджетных назначений от Министерства внутренних дел Украины и Государственного комитета Украины по делам национальностей и религий в Миграционную службу в связи с перераспределением функций. Однако Конституция Украины не регулирует вопросов бюджетных назначений, они регламентируются в законе о Государственном бюджете Украины на соответствующий год и в Бюджетном кодексе Украины. Часть вторая статьи 147 Конституции Украины и статья 14 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» не наделяют Конституционный Суд Украины полномочиями осуществлять правовой контроль за законностью актов, принятых органами государственной власти, органами местного самоуправления, их должностными лицами. Поэтому конституционное производство о соответствии Конституции Украины пункта 4 Постановления №807 неподведомственно Конституционному Суду Украины, а следовательно, на основании пункта 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» в этой части подлежит прекращению.

Субъект права на конституционное представление просит также признать неконституционным Распоряжение. Распоряжением Кабинет Министров Украины выделил Миграционной службе средства в сумме 10 млн гривен на безвозвратной основе для пополнения уставного фонда государственного предприятия «Документ» для осуществления мероприятий, связанных с обеспечением перевода системы регистрационного учета физических лиц в соответствии с Законом Украины «О свободе передвижения и свободном выборе места жительства в Украине» с бумажных на электронные носители, и поручил Министерству финансов Украины осуществить указанные расходы за счет средств резервного фонда государственного бюджета. Однако автор ходатайства не привел правового обоснования несоответствия Конституции Украины Распоряжения. Следовательно, конституционное производство в части соответствия Конституции Украины Распоряжения подлежит прекращению в соответствии с пунктом 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины».

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152, статьей 153 Конституции Украины, статьями 39, 45, 51, 61, 63, 65, 67, 69, 70, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», §51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными):

1) отдельные предписания Положения о Государственной миграционной службе Украины, утвержденного Постановлением Кабинета Минис-

тров Украины «Вопросы Государственной миграционной службы Украины» от 17 июля 2009 года №750, а именно:

- подпункта 1 пункта 3 в части определения основной задачей Государственной миграционной службы Украины участия в формировании и обеспечении реализации государственной политики в сфере регистрации физических лиц;

- подпункта 3 пункта 3 в части определения основной задачей Государственной миграционной службы Украины обобщения практики применения законодательства по вопросам регистрации/снятия с регистрации места жительства/пребывания физических лиц, разработки и внесения в установленном порядке предложений по его усовершенствованию;

- абзаца второго подпункта 4 пункта 3 в части определения основной задачей Государственной миграционной службы Украины организации работы по выдаче гражданам Украины, постоянно проживающим в Украине, паспортных и других документов, удостоверяющих личность;

- абзацев четвертого, пятого подпункта 4 пункта 3;

- подпункта 5 пункта 4;

- абзаца второго подпункта 8 пункта 4 в части подготовки Государственной миграционной службой Украины предложений по реализации государственной политики в сфере регистрации физических лиц и их паспортизации;

- подпунктов 11, 12 пункта 4;

- абзаца четвертого подпункта 13 пункта 4 в части обеспечения Государственной миграционной службой Украины формирования центральной и региональной баз данных о выданных и утерянных паспортных документах;

- подпункта 17 пункта 4;

- подпункта 4 пункта 5;

- подпункта 6 пункта 5 в части права Государственной миграционной службы Украины проводить проверку состояния соблюдения органами исполнительной власти, гражданами, предприятиями, учреждениями и организациями правил паспортной системы и вносить предложения по устранению причин их нарушения;

- подпункта 7 пункта 5 в части права Государственной миграционной службы Украины оформлять и выдавать гражданам Украины паспортные и другие документы, удостоверяющие личность;

2) положения пункта 2 Постановления Кабинета Министров Украины «Вопросы Государственной миграционной службы Украины» от 17 июля 2009 года №750, а именно:

- абзаца второго в части определения Государственной миграционной службы Украины специально уполномоченным центральным органом исполнительной власти по делам регистрации физических лиц;

- абзаца третьего в части определения Государственной миграционной службы Украины правопреемником Министерства внутренних дел Украины по предоставленным им полномочиям в сфере регистрации физических лиц;

3) положения изменений, которые вносятся в акты Кабинета Министров Украины, утвержденных пунктом 1 Постановления Кабинета Мини-

стров Украины «О внесении изменений и признании утратившими силу некоторых актов Кабинета Министров Украины» от 29 июля 2009 года №810, в:

— Правила оформления и выдачи паспорта гражданина Украины для выезда за границу и проездного документа ребенка, их временного задержания и изъятия, утвержденные Постановлением Кабинета Министров Украины от 31 марта 1995 года №231;

— Правила оформления и выдачи временного удостоверения гражданина Украины, утвержденные Постановлением Кабинета Министров Украины от 17 июля 2003 года №1111;

— Постановление Кабинета Министров Украины «Об утверждении Правил оформления и выдачи службой гражданства, иммиграции и регистрации физических лиц свидетельства о принадлежности к гражданству Украины» от 14 апреля 2004 года №491;

— Положение о Главном вычислительном центре Государственной информационной системы регистрационного учета физических лиц и их документировании, утвержденное Постановлением Кабинета Министров Украины от 29 апреля 2004 года №573;

— Положение о Министерстве внутренних дел Украины, утвержденное Постановлением Кабинета Министров Украины от 4 октября 2006 года №1383;

— Концепцию развития Государственной информационной системы регистрационного учета физических лиц и их документирования, одобренную Распоряжением Кабинета Министров Украины от 17 июня 2009 года №711.

2. Прекратить конституционное производство по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) по конституционному представлению Президента Украины:

— пункта 4 Постановления Кабинета Министров Украины «Некоторые вопросы организации деятельности Государственной миграционной службы» от 29 июля 2009 года №807 на основании пункта 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — неподведомственность Конституционному Суду Украины вопроса, поднятого в конституционном представлении;

— Распоряжения Кабинета Министров Украины «Вопросы перевода системы регистрационного учета физических лиц с бумажных на электронные носители» от 29 июля 2009 года №958-р на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

3. Предписания пункта 2 Постановления Кабинета Министров Украины «Вопросы Государственной миграционной службы Украины», Положения о Государственной миграционной службе Украины, утвержденного данным Постановлением, изменений, которые вносятся в акты Кабинета Министров Украины, утвержденных пунктом 1 Постановления Кабинета

Министров Украины «О внесении изменений и признании утратившими силу некоторых актов Кабинета Министров Украины», признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

4. Кабинету Министров Украины привести принятые им ранее нормативные акты в соответствие с Решением Конституционного Суда Украины.

5. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.6-rp/2010 date February 17, 2010 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of the Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On State Migration Service of Ukraine», «On Organisation of Activities of the State Migration Service», «On Introducing Amendments and Repeal of Acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine» and the Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Transition of the System of Natural Persons Registration from Paper-based to Electronic Storage»*

Ukraine is a law-based state where bodies of state power are obliged to act only on the grounds, within the limits of authorities and in the manner envisaged by the Constitution and laws; their normative-legal acts shall be adopted on the basis of the Constitution and be compliant thereto (Articles 1, 8.2 and 19.2 of the Fundamental Law).

Cabinet of Ministers, as a superiour body in the system of the bodies of executive power, takes measures to ensure human and citizens' rights and freedoms, public order and to combat crime (Articles 113.1, 116.1, 116.2 and 116.7 of the Constitution). Providing for the effect of the provisions of the Fundamental Law, the Government directs its activities on ensuring legality, human and citizens' rights and freedoms, combating corruption as well as resolution other tasks of internal and external policy (Article 113.3 of the Constitution and Article 19.1 of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine»).

Paragraph 1 of the Resolution of the Cabinet of Ministers «On the State Migration Service of Ukraine» No.750 dated July 17, 2009 (hereinafter referred to as «the Resolution No.750») approves the Regulation On the State Migration Service of Ukraine. In accordance with Article 116.9¹ of the Constitution and

Article 20.1.6.5 of the Law «On the Cabinet of Ministers of Ukraine» (hereinafter referred to as «the Law»), the Cabinet of Ministers has the right to set up, re-organise and liquidate, in accordance with law, ministries and other central bodies of executive power, acting therewith within the limits of funds allocated for the maintenance of bodies of executive power, and is empowered to approve regulations on such bodies.

The State Migration Service of Ukraine (hereinafter referred to as «the Migration Service») is a specially authorised central body of executive power for migration, citizenship, immigration and natural persons registration (paragraph 2.2 of the Resolution No.750). Therefore approval of the regulation on this body pertains to the competence of the Government. Consequently, in this case the Cabinet of Ministers acted within the limits of its constitutional authorities.

Cabinet of Ministers is guided in its activity by this Constitution and laws of Ukraine, also by decrees of the President of Ukraine and resolutions of the Verkhovna Rada of Ukraine which are adopted in accordance with the Constitution and the laws of Ukraine (Articles 113.3 of the Constitution). Within the limits of its competence, the Cabinet of Ministers issues resolutions and orders that are mandatory for execution (Article 117.1 of the Fundamental Law).

Pursuant to Article 5 of the Law «On the Citizenship of Ukraine», documents which confirm the Ukrainian citizenship are national passport of Ukraine and for persons younger than 16 years, certificate on the Ukrainian citizenship. In accordance with Article 10.1.14 of the Law «On Police», police is obliged to control compliance of citizens and officials with the rules of passport system as well as rules of entry into, leave of and stay in Ukraine, and transit through its territory of foreign citizens and persons without citizenship. Under Article 4.1 of the Law «On the Rules of Entry into and Leave of Ukraine by Citizens of Ukraine», Ukrainian national passports for travelling abroad are processed upon the request to the bodies of internal affairs.

Paragraphs 3.1, 3.3, 3.4.2, 3.4.4 and 3.4.5 of the Regulation On the State Migration Service of Ukraine (hereinafter referred to as «the Regulation») approved by paragraph 1 of the Resolution No.750 stipulate the main tasks of the State Migration Service, namely: participation in the elaboration and ensuring implementation of the state policy in the sphere of natural persons registration; conducting systematisation on application of legislation concerning registration of place of living or temporary stay of natural persons as well as elaboration and submission, under the established procedure, proposals concerning its improvement; organisation of work on issuance of passports and other identifying documents to citizens of Ukraine residing in Ukraine, registration of place of living or temporary stay of natural persons, identification of persons who lost their passports or other identifying documents; conducting reference and directory work; creation and ensuring functioning of the State Information System of Registration and Documentation of Natural Persons.

In accordance with paragraphs 4.5, 4.8.2, 4.11, 4.12, 4.13.4 and 4.17 of the Regulation, the Migration Service, on the basis of its tasks, organises procession and issuance of passports and other identifying documents to citizens of Ukraine and conducts proceedings concerning these issues; prepares proposals concerning improvement of state policy in natural persons registration and issuance of

passports; organises the work on the creation and ensures functioning of the State Information System of Registration and Documentation of Natural Persons; ensures functioning of inter-regional centres for issuance of passports; provides for the formation of central and regional databases of issued and lost passports; fulfils the functions of the customer concerning elaboration, production, contraction and repair of software and hardware for the State Information System of Natural Persons Registration and Documentation as well as special equipment for the procession of passports and other identifying documents.

Paragraph 2 of the Resolution No.750 stipulates that the Migration Service is a specially authorised central body of executive power for *inter alia* citizenship and natural persons registration and therefore is also a legal successor of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and the State Committee of Ukraine for Nationalities and Religions in the part of their authorities concerning citizenship and natural persons registration (except for combating illegal migration and control for compliance of citizens and officials with the passport system rules established by the legislation).

Furthermore, the Resolution of the Cabinet of Ministers «On Introducing Amendments and Repeal of Acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine» No.810 dated July 29, 2009 (hereinafter referred to as «the Resolution No.810») introduced amendments to the acts regarding organisation of procession and issuance of passports and other identifying documents to citizens of Ukraine residing in Ukraine.

Determination of the functions of the Ministry of Internal Affairs is the competence of the Verkhovna Rada of Ukraine (Article 85.1.22 of the Constitution). Thus, the Cabinet of Ministers, establishing by the contested Resolutions functions of the Migration Service concerning procession and issuance of passports and other identifying documents, thereby conferred it with the respective authorities, which before the adoption of these Resolutions were assigned to the Ministry of Internal Affairs, acted *ultra vires*. The Cabinet of Ministers violated Articles 19.2, 85.1.22, 92.1.12 and 120.2 of the Constitution. This renders the provisions of the Resolution No.750 and the Resolution No.810 regarding organisation of procession and issuance of passports and other identifying documents to the Ukrainian citizens residing in Ukraine, and conducting examination of the state of compliance by the bodies of executive power, citizens, enterprises, institutions and organisations with passport system rules non-conformant to the Constitution.

Paragraph 4 of the Resolution of the Cabinet of Ministers No.750 transfers the State Enterprises «The State Centre of Documents Personalisation» and «Document» to the administration domain of the Migration Service. Pursuant to Article 116.5 of the Constitution, the Cabinet of Ministers administers objects of state property in accordance with law. Under Article 5.1 of the Law «On the Administration of the Objects of State Property», the Cabinet of Ministers determines those objects of state property whose administration are to be transferred to other administrators. Administrators, in line with Article 4 of the mentioned Law, are ministries and other bodies of executive power. While administering objects of state property, the Cabinet of Ministers, pursuant to the same Law, also determines bodies of executive power which carry out functions of their management (Article 5.2.1). In view of this, the State Enterprises «The State

Centre of Documents Personalisation» and «Document» were transferred to the administration domain of the Migration Service within the limits of constitutional authorities of the Cabinet of Ministers.

Paragraph 5 of the Resolution No.750 provides for the liquidation of the State Department for Citizenship, Immigration and Natural Persons Registration which acted within the Ministry of Internal Affairs as the governmental body of state administration. According to Article 116.9¹ of the Constitution and Article 20.1.6.5 of the Law, the Cabinet of Ministers has the right to set up, re-organise, and liquidate, in accordance with law, ministries and other central bodies of executive power, acting therewith within the limits of funds allocated for the maintenance of bodies of executive power. Furthermore, Article 25.2 of the Law provides for the right of the Ukrainian Government to setup, within ministries, governmental bodies, approve regulations thereupon, appoint and dismiss their heads. The right of the Cabinet of Ministers to setup governmental bodies implies the possibility of determination of legal status of these bodies, their reorganisation as well as liquidation. Hence, liquidation of the State Department for Citizenship, Immigration and Natural Persons Registration which acted within the Ministry of Internal Affairs and was subordinate thereto, shall be considered as the alteration of internal structure (a number of structural units) of this ministry aimed at optimisation of its activities (Article 20.1.6.5 of the Law) which entails no consequences for its general structure approved by the Verkhovna Rada (Article 1 of the Law «On General Structure and Number of Personnel of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine»).

Paragraph 2 of the Resolution of the Cabinet of Ministers «On Organisation of the Work of the State Migration Service» No.807 dated July 29, 2009 (hereinafter referred to as «the Resolution No.807») replaced the digit «3900» in the paragraph 1 of the Resolution of the Cabinet of Ministers «On the Approval of Maximum Number of the Personnel of the Central Body of the Ministry of Internal Affairs» No.418 dated March 7, 2007 with the digit «3825». By these means the Government introduced amendments to its other Resolution, acting in line with Article 117 of the Constitution. This does not alter the general number of personnel of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine approved by the Verkhovna Rada (Article 2 of the Law «On General Structure and Number of Personnel of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine»). Thus, paragraphs 4, 5 and 6 of the Resolution No.750 and paragraph 2 of the Resolution No.807 do not contradict the Constitution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional):

1.1. The provisions of the Regulation On the State Migration Service of Ukraine approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the State Migration Service of Ukraine» No.750 dated July 17, 2009, namely:

— paragraph 3.1 reading that the main task of the State Migration Service of Ukraine is participation in the elaboration and ensuring implementation of the state policy in the sphere of natural persons registration;

— paragraph 3.3 reading that the main task of the State Migration Service of Ukraine is systematisation of application of the legislation concerning registra-

tion of place of living or temporary stay of natural persons as well as elaboration and submission, under the established procedure, proposals concerning its improvement;

— paragraph 3.4.2 reading that the main task of the State Migration Service of Ukraine is organisation of work on issuance of passports and other indentifying documents to citizens of Ukraine residing in Ukraine;

— paragraphs 3.4.4 and 3.4.5;

— paragraph 4.5;

— paragraph 4.8.2 concerning preparation by the State Migration Service of Ukraine of proposals on implementation of state policy in the sphere of natural persons registration and issuance of passports;

— paragraphs 4.11, 4.12;

— paragraph 4.13.4 reading that the State Migration Service of Ukraine provides for the formation of central and regional databases of issued and lost passports;

— paragraph 4.17;

— paragraph 5.4;

— paragraph 5.6 which provides for the right of the State Migration Service of Ukraine to conduct examination of the state of compliance by the bodies of executive power, citizens, enterprises, institutions and organisations with passport system rules and to submit proposals concerning the elimination of causes of non-compliances;

— paragraph 5.7 concerning the right of the State Migration Service of Ukraine to process and issue passports and other identifying documents to citizens of Ukraine;

— paragraph 2.2 recognising the State Migration Service as a specially authorised central body of executive power for natural persons registration;

— paragraph 2.3 determining the State Migration Service of Ukraine as a legal successor of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine regarding its authorities in the sphere of natural persons registration;

1.2. The respective provisions of the acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine as amended in accordance with paragraph 1 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Introducing Amendments and Repeal of Acts of Cabinet of Ministers of Ukraine» No.810 dated July 29, 2009, namely:

— the Rules for Procession and Issuance of Ukrainian National Passport for Travelling Abroad and Child Travelling Document, their Temporal Suspension and Seizure approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No.231 dated March 31, 1995;

— the Rules for Procession and Issuance of Temporary Certificate on the Ukrainian Citizenship approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No.1111 dated July 17, 2003;

— the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Approval of the Rules for Procession and Issuance by the Service for Citizenship, Immigration and Registration of Natural Persons of the Certificate on the Ukrainian Citizenship» No.491 dated April 14, 2004;

— Regulation On the Head Calculation Centre of the State Information System for the Registration and Documentation of Natural Persons approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No.573 dated April 29, 2004;

— Regulation On the Ministry of Internal Affairs of Ukraine approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No.1383 dated October 4, 2006;

— Concept for the Development of the State Information System of Registration and Documentation of Natural Persons approved by the Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No.711 dated June 17, 2009.

2. To terminate constitutional proceedings in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning the constitutionality of:

— paragraph 4 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Organisation of Activities of the State Migration Service of Ukraine» No.807 dated July 29, 2009 on the ground of Article 45.3 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» — the lack of authority of the Constitutional Court of Ukraine over the issue raised in the constitutional petition;

— the Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Transition of the System of Natural Persons Registration from Paper-based to Electronic Storage» No.958 dated July 29, 2009 on the ground of Article 45.2 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» — failure of the constitutional petition to meet the requirements envisaged by the Constitution and the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine».

3. The provisions of paragraph 2 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the State Migration Service of Ukraine», Regulation On the State Migration Service of Ukraine approved by this Resolution, amendments to acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine introduced in accordance with paragraph 1 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Introducing Amendments and Repeal of Acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine» recognised as unconstitutional lose legal force from the day the Constitutional Court of Ukraine adopts this Decision.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційними поданнями Вищого господарського суду України
щодо офіційного тлумачення положень
частини першої статті 130 Конституції України
(справа про фінансове забезпечення діяльності судів)**

м. Київ
11 березня 2010 року
№7-рп/2010

Справа №1-3/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуєчого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича — доповідача, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційними поданнями Вищого господарського суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 130 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стали конституційні подання Вищого господарського суду України від 15 квітня 2009 року та 2 жовтня 2009 року.

Підставою для розгляду справи згідно з частиною першою статті 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність у роз'ясненні положень частини першої статті 130 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Колоса М.І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Вищий господарський суд України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотаннями дати офіційне тлумачення положень частини першої статті 130 Конституції України стосовно:

— здійснення організаційного забезпечення (фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційного, організаційно-технічного) діяльності судів органом виконавчої влади;

— визначення окремими рядками у Державному бюджеті України щорічних видатків на утримання усіх судів загальної юрисдикції (місцевих, апеляційних, вищих спеціалізованих, Верховного Суду України) і Конституційного Суду України.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційних подань висловили Президент України, Верховний Суд України, Вищий адміністративний суд України, Вища рада юстиції, Державна судова адміністрація України, Рада суддів України, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Міністерство юстиції України, Комітет Верховної Ради України з питань правової політики, апеляційні суди Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, апеляційні господарські та адміністративні суди, а також науковці Академії суддів України, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії.

3. Конституційний Суд України, розглядаючи порушені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. В Україні державна влада здійснюється на засадах поділу на законодавчу, виконавчу та судову, її органи реалізують свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України, що означає самостійне виконання кожним органом державної влади своїх функцій і повноважень (стаття 6 Основного Закону України, абзац перший пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 18 листопада 2004 року №17-рп/2004).

Згідно з частиною першою статті 130 Конституції України держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів. У Державному бюджеті України окремо визначаються видатки на утримання судів.

3.2. За своїм змістом фінансування державних органів є планомірним процесом управління централізованими і децентралізованими фондами коштів з метою забезпечення діяльності відповідних суб'єктів владних повноважень щодо реалізації ними своїх функцій. Забезпечення державного фінансування функціонування судів і діяльності суддів є однією з умов стабільності їхньої роботи, на що неодноразово у своїх рішеннях звертав увагу Конституційний Суд України.

Особливий порядок фінансування судів і діяльності суддів є однією з конституційних гарантій їх незалежності, закріпленої у статті 126 Конституції України, і спрямований на забезпечення належних умов для здійснення незалежного правосуддя (абзац п'ятий підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 18 червня 2007 року №4-рп/2007). Додаткові гарантії незалежності і недоторканності суддів, крім уже передбачених Конституцією України, можуть встановлюватися також законами (підпункт 1.3 пункту 1 резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України від 1 грудня 2004 року №19-рп/2004).

Фінансування усіх судів в Україні, а також забезпечення діяльності органів суддівського самоврядування здійснюються за рахунок коштів Держав-

ного бюджету України, який щорічно має затверджуватися парламентом виключно у формі закону (пункт 1 частини другої статті 92, частина перша статті 96 Конституції України, стаття 117, частина перша статті 120 Закону України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 року №3018-III).

Аналіз положень Конституції України (пункту 4 частини першої статті 85, пункту 1 частини другої статті 92, частини другої статті 95, статті 96, статті 97, статті 98, пункту 6 статті 116) та Бюджетного кодексу України (статей 32–62), які регламентують бюджетний процес, свідчить, що повноваженнями стосовно розроблення проекту закону про Державний бюджет України, затвердження Державного бюджету України, а також виконання і контролю за його виконанням, подання та розгляду звіту про його виконання наділені в межах своєї компетенції Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України.

Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що від імені держави обов'язок забезпечувати фінансування органів судової влади за рахунок коштів Державного бюджету України в межах компетенції покладений на Верховну Раду України та Кабінет Міністрів України.

3.3. За приписами статей 1, 2 Закону України «Про джерела фінансування органів державної влади» від 30 червня 1999 року №783-XIV органи державної влади здійснюють свою діяльність виключно за рахунок бюджетного фінансування в межах, передбачених законом про Державний бюджет України на відповідний рік, а кошти на їх фінансування, у тому числі на фінансове забезпечення діяльності судів України, передбачаються у Державному бюджеті України окремим рядком.

Централізований порядок фінансування судових органів з Державного бюджету України в обсягах, які мають забезпечувати належні економічні умови для повного і незалежного здійснення правосуддя, фінансування потреб судів спрямований на гарантування судової діяльності на основі принципів і приписів Конституції України (абзац третій пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 24 червня 1999 року №6-рп/99).

Окрім фінансування кожного суду загальної юрисдикції та Конституційного Суду України забезпечує умови для конституційних гарантій їх самостійності та незалежності суддів при здійсненні правосуддя, оскільки унеможливорює негативний вплив на них через механізми виділення та розподілення належних їм відповідно до закону коштів Державного бюджету України. Суди всіх юрисдикцій та рівнів є юридичними особами публічного права, а тому мають достатні правові підстави самостійно розпоряджатися цими коштами.

Закріплені Конституцією та законами України гарантії незалежності суддів як необхідні умови здійснення правосуддя неупередженим, безстороннім і справедливим судом мають бути реально забезпечені (абзац сьомий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 1 грудня 2004 року №19-рп/2004).

Належне функціонування судів залежить, зокрема, від обсягів фінансування та вчасного виділення коштів, на чому неодноразово наголошувалося у міжнародних актах, а саме:

— Основних принципах незалежності судових органів, схвалених резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних На-

цій від 29 листопада та 13 грудня 1985 року, якими передбачено, що кожна держава-член повинна надавати відповідні засоби, які давали б змогу судовим органам належним чином виконувати свої функції (принцип 7);

— Резолюції 1989/60 15-го пленарного засідання Економічної і Соціальної Ради Організації Об'єднаних Націй «Процедури ефективного здійснення Основних принципів незалежності судових органів» від 24 травня 1989 року, згідно з якою при реалізації принципів 8 і 12 Основних принципів незалежності судових органів держави приділяють особливу увагу необхідності виділення відповідних ресурсів для функціонування судової системи (процедура 5);

— Віденській декларації та Програмі дій, прийнятій на Всесвітній конференції з прав людини 25 червня 1993 року, за якою кожній державі необхідно належним чином фінансувати установи, зайняті відправленням правосуддя (пункт 27);

— Рекомендації №(94)12 Комітету Міністрів Ради Європи «Незалежність, дієвість та роль суддів» від 13 жовтня 1994 року, згідно з якою для створення відповідних умов праці, які дозволять суддям ефективно працювати, необхідно укомплектувати штати достатньою кількістю суддів, а також надати в розпорядження суддів допоміжний персонал та відповідне обладнання, зокрема засоби для діловодства та зв'язку, з тим, щоб вони могли діяти ефективно та без невиправданих затримок (пункти «а», «d» принципу III).

Виходячи із системного аналізу положень Конституції України, законів України, міжнародних актів стосовно предмета конституційних подань, Конституційний Суд України дійшов висновку, що у законі про Державний бюджет України на відповідний рік мають бути передбачені окремими рядками щорічні видатки на утримання кожного суду всіх юрисдикцій і рівнів.

Враховуючи наведене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 66, 67, 69, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційних подань положення частини першої статті 130 Конституції України, а саме: «Держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів», необхідно розуміти так, що:

— фінансування всіх судів в Україні повинне забезпечуватися державою виключно за рахунок коштів Державного бюджету України;

— від імені держави забезпечення фінансування судів здійснюють Кабінет Міністрів України шляхом розроблення та подання до Верховної Ради України проекту закону про Державний бюджет України та Верховна Рада України шляхом затвердження Державного бюджету України виключно законом України, здійснення контролю за його виконанням і прийняття рішення щодо звіту про його виконання;

— у Державному бюджеті України мають визначатися окремо для всіх судів України видатки на їх утримання не нижче рівня, що надає можли-

вість незалежного здійснення правосуддя, з подальшим забезпеченням повного і своєчасного виділення таких видатків;

— органи виконавчої влади беруть участь в організаційному забезпеченні функціонування судів і діяльності суддів у випадках та в порядку, передбачених Конституцією України та законами України.

2. В аспекті конституційних подань положення частини першої статті 130 Конституції України, а саме: «У Державному бюджеті України окремо визначаються видатки на утримання судів», треба розуміти так, що Кабінет Міністрів України зобов'язаний у проекті закону про Державний бюджет України передбачати окремими рядками видатки для кожного суду всіх юрисдикцій і рівнів в достатніх для здійснення правосуддя обсягах, а Верховна Рада України законом повинна визначати такі видатки у Державному бюджеті України.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положений
части первой статьи 130 Конституции Украины
по конституционным представлениям Высшего хозяйственного суда Украины
(дело о финансовом обеспечении деятельности судов)**

г. Киев
11 марта 2010 года
№7-рп/2010

Дело №1-3/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича — докладчика, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений части первой статьи 130 Конституции Украины по конституционным представлениям Высшего хозяйственного суда Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стали конституционные представления Высшего хозяйственного суда Украины от 15 апреля 2009 года и 2 октября 2009 года.

Основанием к рассмотрению дела согласно части первой статьи 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в разъяснении положений части первой статьи 130 Конституции Украины.

Заслушав судью-докладчика Колоса М.И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Субъект права на конституционное представление — Высший хозяйственный суд Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайствами дать официальное толкование положений части первой статьи 130 Конституции Украины относительно:

— осуществления организационного обеспечения (финансового, материально-технического, кадрового, информационного, организационно-технического) деятельности судов органом исполнительной власти;

— определения отдельными строками в Государственном бюджете Украины ежегодных расходов на содержание всех судов общей юрисдикции (местных, апелляционных, высших специализированных, Верховного Суда Украины) и Конституционного Суда Украины.

2. Свои позиции относительно предмета конституционных представлений изложили Президент Украины, Верховный Суд Украины, Высший административный суд Украины, Высший совет юстиции, Государственная судебная администрация Украины, Совет судей Украины, Высшая квалификационная комиссия судей Украины, Министерство юстиции Украины, Комитет Верховной Рады Украины по вопросам правовой политики, апелляционные суды Автономной Республики Крым, областей, городов Киева и Севастополя, апелляционные хозяйственные и административные суды, а также научные работники Академии судей Украины, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии.

3. Конституционный Суд Украины, рассматривая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

3.1. В Украине государственная власть осуществляется по принципу разделения на законодательную, исполнительную и судебную, ее органы осуществляют свои полномочия в установленных Конституцией Украины пределах и в соответствии с законами Украины, что означает самостоятельное исполнение каждым органом государственной власти своих функций и полномочий (статья 6 Основного Закона Украины, абзац первый пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 18 ноября 2004 года №17-рп/2004).

В соответствии с частью первой статьи 130 Конституции Украины государство обеспечивает финансирование и надлежащие условия для функционирования судов и деятельности судей. В Государственном бюджете Украины отдельно определяются расходы на содержание судов.

3.2. По своему содержанию финансирование государственных органов является планомерным процессом управления централизованными и децентрализованными фондами средств с целью обеспечения деятельности соответствующих субъектов властных полномочий по реализации ими своих функций. Обеспечение государственного финансирования функционирования судов и деятельности судей является одним из условий стабильности их работы, на что неоднократно в своих решениях обращал внимание Конституционный Суд Украины.

Особый порядок финансирования судов и деятельности судей является одной из конституционных гарантий их независимости, закрепленной в статье 126 Конституции Украины, и направлен на обеспечение надлежащих условий для осуществления независимого правосудия (абзац пятый подпункта 3.3 пункта 3 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 18 июня 2007 года №4-рп/2007). Дополнительные гарантии независимости и неприкосновенности судей, кроме уже пре-

дусмотренных Конституцией Украины, могут устанавливаться также законами (подпункт 1.3 пункта 1 резолютивной части Решения Конституционного Суда Украины от 1 декабря 2004 года №19-рп/2004).

Финансирование всех судов в Украине, а также обеспечение деятельности органов судейского самоуправления осуществляются за счет средств Государственного бюджета Украины, который ежегодно должен утверждаться парламентом исключительно в форме закона (пункт 1 части второй статьи 92, часть первая статьи 96 Конституции Украины, статья 117, часть первая статьи 120 Закона Украины «О судоустройстве Украины» от 7 февраля 2002 года №3018-III).

Анализ положений Конституции Украины (пункта 4 части первой статьи 85, пункта 1 части второй статьи 92, части второй статьи 95, статьи 96, статьи 97, статьи 98, пункта 6 статьи 116) и Бюджетного кодекса Украины (статей 32–62), регламентирующих бюджетный процесс, свидетельствует, что полномочиями по разработке проекта закона о Государственном бюджете Украины, утверждению Государственного бюджета Украины, а также исполнению и контролю за его исполнением, предоставлению и рассмотрению отчета о его исполнении наделены в пределах своей компетенции Верховная Рада Украины и Кабинет Министров Украины.

Таким образом, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что от имени государства обязанность обеспечивать финансирование органов судебной власти за счет средств Государственного бюджета Украины в пределах компетенции возложена на Верховную Раду Украины и Кабинет Министров Украины.

3.3. Согласно предписаниям статей 1, 2 Закона Украины «Об источниках финансирования органов государственной власти» от 30 июня 1999 года №783-XIV органы государственной власти осуществляют свою деятельность исключительно за счет бюджетного финансирования в пределах, предусмотренных законом о Государственном бюджете Украины на соответствующий год, а средства на их финансирование, в том числе на финансовое обеспечение деятельности судов Украины, предусматриваются в Государственном бюджете Украины отдельной строкой.

Централизованный порядок финансирования судебных органов из Государственного бюджета Украины в объемах, которые должны обеспечивать надлежащие экономические условия для полного и независимого осуществления правосудия, финансирование потребностей судов направлен на гарантирование судебной деятельности на основе принципов и предписаний Конституции Украины (абзац третий пункта 2 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 24 июня 1999 года №6-рп/99).

Отдельное финансирование каждого суда общей юрисдикции и Конституционного Суда Украины обеспечивает условия для конституционных гарантий их самостоятельности и независимости судей при осуществлении правосудия, поскольку делает невозможным отрицательное влияние на них через механизмы выделения и распределения надлежащих им в соответствии с законом средств Государственного бюджета Украины. Суды всех юрисдикций и уровней являются юридическими лицами публичного

права, а потому имеют достаточные правовые основания самостоятельно распоряжаться этими средствами.

Закрепленные Конституцией и законами Украины гарантии независимости судей как необходимые условия осуществления правосудия непредвзятым, беспристрастным и справедливым судом должны быть реально обеспечены (абзац седьмой подпункта 4.1 пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 1 декабря 2004 года №19-рп/2004).

Надлежащее функционирование судов зависит, в частности, от объемов финансирования и своевременного выделения средств, что неоднократно подчеркивалось в международных актах, а именно:

— Основных принципах независимости судебных органов, одобренных резолюциями 40/32 и 40/146 Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций от 29 ноября и 13 декабря 1985 года, которыми предусмотрено, что каждое государство-член должно предоставлять соответствующие средства, которые давали бы возможность судебным органам надлежащим образом выполнять свои функции (принцип 7);

— Резолюции 1989/60 15-го пленарного заседания Экономического и Социального Совета Организации Объединенных Наций «Процедуры эффективного осуществления Основных принципов независимости судебных органов» от 24 мая 1989 года, в соответствии с которой при реализации принципов 8 и 12 Основных принципов независимости судебных органов государства уделяют особое внимание необходимости выделения соответствующих ресурсов для функционирования судебной системы (процедура 5);

— Венской декларации и Программе действий, принятой на Всемирной конференции по правам человека 25 июня 1993 года, по которой каждому государству необходимо надлежащим образом финансировать учреждения, занятые отправлением правосудия (пункт 27);

— Рекомендации №(94)12 Комитета Министров Совета Европы «Независимость, действенность и роль судей» от 13 октября 1994 года, согласно которой для создания соответствующих условий труда, позволяющих судьям эффективно работать, необходимо укомплектовать штаты достаточным количеством судей, а также предоставить в распоряжение судей вспомогательный персонал и соответствующее оборудование, в частности средства для делопроизводства и связи, с тем, чтобы они могли действовать эффективно и без неоправданных задержек (пункты «а», «d» принципа III).

Исходя из системного анализа положений Конституции Украины, законов Украины, международных актов относительно предмета конституционных представлений, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что в законе о Государственном бюджете Украины на соответствующий год должны быть предусмотрены отдельными строками ежегодные расходы на содержание каждого суда всех юрисдикций и уровней.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 62, 66, 67, 69, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте конституционных представлений положение части первой статьи 130 Конституции Украины, а именно: «Государство обеспечивает

финансирование и надлежащие условия для функционирования судов и деятельности судей», следует понимать как то, что:

— финансирование всех судов в Украине должно обеспечиваться государством исключительно за счет средств Государственного бюджета Украины;

— от имени государства обеспечение финансирования судов осуществляют Кабинет Министров Украины путем разработки и представления в Верховную Раду Украины проекта закона о Государственном бюджете Украины и Верховная Рада Украины путем утверждения Государственного бюджета Украины исключительно законом Украины, осуществления контроля за его исполнением и принятия решения об отчете о его исполнении;

— в Государственном бюджете Украины должны определяться отдельно для всех судов Украины расходы на их содержание не ниже уровня, дающего возможность независимого осуществления правосудия, с дальнейшим обеспечением полного и своевременного выделения таких расходов;

— органы исполнительной власти принимают участие в организационном обеспечении функционирования судов и деятельности судей в случаях и в порядке, предусмотренных Конституцией Украины и законами Украины.

2. В аспекте конституционных представлений положение части первой статьи 130 Конституции Украины, а именно: «В Государственном бюджете Украины отдельно определяются расходы на содержание судов», следует понимать как то, что Кабинет Министров Украины обязан в проекте закона о Государственном бюджете Украины предусматривать отдельными строками расходы для каждого суда всех юрисдикций и уровней в достаточных для осуществления правосудия объемах, а Верховная Рада Украины законом должна определять такие расходы в Государственном бюджете Украины.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 7-рр/2010 dated March 11, 2010 in the case upon the constitutional petition of the High Commercial Court of Ukraine concerning official interpretation of Article 130.1 of the Constitution of Ukraine (the case on financial provision of operation of courts)*

Subject of the right to constitutional petition — the High Commercial Court of Ukraine — applied to the Constitutional Court of Ukraine with an appeal for

official interpretation of the provisions of Article 130.1 of the Constitution of Ukraine concerning:

- exercise of organisational provision (financial, material and technical, personnel, informational, organisational and technical) of operation of courts by the executive body;
- stipulation of annual expenditure for maintenance of all courts of general jurisdiction (local courts, courts of appeal, high specialised courts, the Supreme Court of Ukraine) and the Constitutional Court of Ukraine in separate lines of the State Budget.

State power in Ukraine is exercised on the principles of its division into legislative, executive and judicial power, their bodies exercise authority within the limits established by the Constitution and in accordance with laws which means that every state body independently exercises its functions and authority (Article 6 of the Fundamental Law of Ukraine, paragraph 1 item 4 of the motivation part of the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.17-rp/2004 dated November 18, 2004).

Pursuant to Article 130.1 of the Constitution the State ensures funding and proper conditions for the operation of courts and the activity of judges. Expenditure for maintenance of courts is separately stipulated in the State Budget.

By its essence funding of state bodies is a planned process of management of centralised and decentralised funds in order to ensure the operation of respective subjects of authority concerning execution of their functions. Ensuring the state funding for operation of courts and activities of judges is one of the conditions for their stable performance which was mentioned more than once by the Constitutional Court in its decisions.

The special order of funding of courts and activities of judges is one of the constitutional guarantees of their independence stipulated in Article 126 of the Constitution and intended for ensuring proper conditions for exercise of independent justice (paragraph 5 of sub-item 3.3 of the motivation part of the Decision of the Constitutional Court No.4-rp/2007 dated June 18, 2007). Additional guarantees of independence and inviolability of judges, besides those provided by the Constitution, may be established by laws as well (sub-item 1.3 of the resolution part of the Decision of the Constitutional Court No.19-rp/2004 dated December 1, 2004).

Funding of all courts in Ukraine as well as ensuring operation of bodies of judicial self-government is fulfilled at the expense of the State Budget which is to be annually approved by the Parliament exclusively as a law (Articles 92.2.1, 96.1 of the Constitution, Articles 117, 120.1 of the Law «On the Judiciary of Ukraine» dated February 7, 2002).

Analysis of the provisions of the Constitution (Articles 85.1.4, 92.2.1, 95.2, 96, 98, 116.6) and the Budget Code (Articles 32–62) which regulate the budgetary process testifies that the Verkhovna Rada of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine are authorised within the limits of their competence to elaborate draft law on the State Budget, to approve the State Budget, to implement and to control its implementation, to submit and to consider the report on its implementation.

Thus, the Constitutional Court came to a conclusion that the Verkhovna Rada of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine on behalf of the State are obliged within the limits of their competence to ensure financing of bodies of judicial power at the expense of the State Budget.

In accordance with Articles 1, 2 of the Law «On Sources of Financing the Bodies of State Power» dated June 30, 1999 state bodies exercise their activities

exclusively at the expense of budgetary funding within the limits provided by the law on the State Budget for the respective year, and financial assets for their funding, including financial ensuring of operation of courts of Ukraine, are stipulated in the State Budget in a separate line.

The centralised order of funding of judicial bodies from the State Budget of Ukraine within the limits which are to ensure proper economic conditions for comprehensive and independent justice, financing of the courts' needs aimed at guaranteeing judicial operation on the basis of principles and provisions of the Constitution (paragraph 3 of item 2 of the motivation part of the Decision of the Constitutional Court No.6-рп/99 dated June 24, 1999).

Separate funding of every court of general jurisdiction and the Constitutional Court ensures conditions for the constitutional guarantees of their independence and self-sufficiency during execution of justice, since it makes impossible unfavourable influence on them through mechanisms of appropriation and allocation of relevant funds of the State Budget. Courts of all jurisdictions and levels are legal entities of public law, and therefore they have sufficient legal grounds to dispose of these assets independently.

On the assumption of systematic analysis of the provisions of the Constitution, laws, international acts concerning the subject matter of the constitutional petition the Constitutional Court concludes that the law on the State Budget for the respective year is to envisage annual expenditure for maintenance of every court of all jurisdictions and levels in separate lines.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that in terms of the constitutional petition the provision of Article 130.1 of the Constitution of Ukraine, namely: «The State ensures funding and proper conditions for the operation of courts and the activity of judges», shall be understood as follows:

- funding of all courts in Ukraine shall be provided exclusively by the State at the expense of the State Budget of Ukraine;
- on behalf of the State financial provision of courts is executed by the Cabinet of Ministers of Ukraine by means of elaboration and submission to the Verkhovna Rada of Ukraine of the draft law on the State Budget of Ukraine, and by the Verkhovna Rada of Ukraine by means of approving the State Budget exclusively by the law of Ukraine, exercising control over its implementation and adopting decision concerning the report on its implementation;
- the State Budget shall separately stipulate expenditure for all courts of Ukraine for their maintenance at the level which ensures execution of independent justice with subsequent provision of comprehensive and timely allocation of such funds;
- bodies of executive power take part in organisational provision of functioning of courts and activities of judges in cases and in the order provided by the Constitution and laws.

In terms of the constitutional petition the provision of Article 130.1 of the Constitution of Ukraine, namely: «The State ensures funding and proper conditions for the operation of courts and the activities of judges», shall be understood in such a way that the Cabinet of Ministers of Ukraine shall make provisions in the draft law on the State Budget of Ukraine of expenditure for every court of all jurisdictions and levels in scope sufficient for execution of justice in separate lines, and the Verkhovna Rada of Ukraine shall determine by law such expenditure in the State Budget of Ukraine.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України
щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган»,
«вищий судовий орган», «касаційне оскарження»,
які містяться у статтях 125, 129 Конституції України**

м. Київ
11 березня 2010 року
№8-рп/2010

Справа №1-1/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуєчого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича — доповідача, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича — доповідача, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представника суб'єкта права на конституційне подання Максимова Владислава Володимировича, Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України Селіванова Анатолія Олександровича, представників Верховної Ради України Кармазіна Юрія Анатолійовича, Новікової Юлії Володимирівни, представника Верховного Суду України Конститутного Олександра Володимировича, представника Вишого адміністративного суду України Цуркана Михайла Івановича, представника Вишого господарського суду України Бондаренка Ігоря Івановича

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», які містяться у статті 125, терміна «касаційне оскарження», що міститься у статті 129 Конституції України.

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 46 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність у офіційній інтерпретації термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», які містяться у статті 125, терміна «касаційне оскарження», що міститься у статті 129 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Стецюка П.Б., пояснення Максимова В.В., Селіванова А.О., Кармазіна Ю.А., Новікової Ю.В., Константо-го О.В., Пуркана М.І., Бондаренка І.І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 46 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням розкрити зміст та дати офіційне тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», які містяться у статті 125, терміна «касаційне оскарження», що міститься у статті 129 Конституції України, у їх взаємозв'язку, а також роз'яснити: «чи означає, що конституційний статус Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції наділяє його конституційним повноваженням здійснювати наступний після Вищого господарського та Вищого адміністративного судів України касаційний перегляд і перегляд за винятковими обставинами рішень господарських та адміністративних судів; чи означає передбачена пунктом 8 частини третьої статті 129 Конституції України така основна засада судочинства, як «касаційне оскарження рішення суду», тільки одноразове оскарження; чи означає закріплений в частині третьої статті 125 Конституції України статус вищих спеціалізованих судів — вищих судових органів, що вони є остаточною процесуальною касаційною інстанцією щодо оскарження рішень місцевих і апеляційних господарських та адміністративних судів; чи є оскарження до Верховного Суду України рішень адміністративних судів за винятковими обставинами їх повторним касаційним оскарженням; чи є перегляд Верховним Судом України судових рішень за винятковими обставинами в адміністративному судочинстві самостійною конституційною засадою судочинства; чи можна в законах України передбачати (встановлювати) інші форми оскарження рішень судів загальної юрисдикції, крім тих, що встановлені в Конституції України як засади судочинства — апеляційне і касаційне оскарження».

Практичну необхідність в офіційному тлумаченні конституційних термінів «найвищий судовий орган» (частина друга статті 125), «вищий судовий орган» (частина третя статті 125), «касаційне оскарження» (пункт 8 частини третьої статті 129) народні депутати України обґрунтують тим, що запровадження Законом України «Про судоустрій України» у господарському та адміністративному судочинствах, крім касаційних інстанцій — Вищого господарського суду України і Вищого адміністративного суду України (статті 38, 39), ще й наступної — Верховного Суду України (стаття 47), яка перевіряє касаційні процесуальні акти зазначених вищих судів у касаційному порядку, «обумовлює виникнення проблем стосовно визначення суті касаційного провадження, здійснюваного вищими спеціалізованими судами, та повторної касації і виняткового провадження, що здійснює Верховний Суд України, що в підсумку впливає на забезпечення єдності функцій касації» в системі вказаних спеціалізованих судів. У зв'язку з цим суб'єкт права на конституційне подання зазначає, «що в касаційних процесуальних відносинах представлені, з одного боку — вищі спеціалізовані суди з притаманними їм функціями вищого судового орга-

ну, а з іншого — Верховний Суд України, який також відповідає ознакам вищої судової установи і до того ж має стосовно спеціалізованих судів по суті касаційний характер завдань і функцій». Тому в клопотанні вказано, що «внаслідок касаційного дуалізму в повноваженнях цих судів мають місце випадки, коли правові позиції вищих спеціалізованих судів і Верховного Суду України різняться, що ускладнює спеціалізованим судам правозастосування».

Для правового обґрунтування практичної необхідності в офіційному тлумаченні наведених положень Конституції України автори клопотання посилаються також на Рішення Конституційного Суду України від 11 грудня 2003 року №20-рп/2003 (справа про Касаційний суд України), яким визнано неконституційними положення Закону України «Про судоустрій України» щодо утворення в системі судів загальної юрисдикції Касаційного суду України; його складу і повноважень, повноважень суддів, статусу голови, заступників голови та президії; строку його утворення і початку здійснення ним повноважень щодо розгляду в касаційному порядку цивільних і кримінальних справ. При цьому акцентується на правовій позиції, висловленій Конституційним Судом України у вказаному рішенні, яка полягає в тому, «що побудова системи судів загальної юрисдикції узгоджується зі стадіями судочинства, відповідними формами провадження (зокрема, в апеляційній і касаційній інстанціях)» (абзац четвертий підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини).

2. Свої позиції щодо предмета конституційного подання висловили Президент України, Верховний Суд України, Вищий адміністративний суд України, Вищий господарський суд України, вчені Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії, юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Академії суддів України, фахівці Центру політико-правових реформ.

3. Вирішуючи порушені у конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. Україна є демократичною, правовою державою; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави; права і свободи людини і громадянина захищаються судом (стаття 1, частина друга статті 3, частина перша статті 55 Конституції України).

Право на судовий захист забезпечується конституційними гарантіями здійснення правосуддя судами, утвореними на підставі Конституції України, та у визначеному законом порядку.

Конституційні положення, які стосуються питань системи судів загальної юрисдикції, містяться у розділі VIII «Правосуддя» Конституції України. Статтею 125 Основного Закону України визначено систему судів загальної юрисдикції в Україні. Верховний Суд України є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції, а вищими судовими органами спеціалізованих судів є відповідні вищі суди.

Положенням пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України встановлено одну з основних засад судочинства — забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом. Конституційний Суд України у Рішенні від 11 грудня 2007 року № 11-рп/2007 зазначив: «Реалізацією права особи на судовий захист є можливість оскарження судових рішень у судах апеляційної та касаційної інстанцій. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина» (абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини).

3.2. В Україні визнається і діє принцип верховенства права (частина перша статті 8 Конституції України).

Конституційний Суд України у Рішенні від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 акцентував: «Верховенство права — це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо» (абзац другий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини).

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях визначив окремі ознаки принципу верховенства права у розбудові національних систем правосуддя та здійсненні судочинства, яких мають дотримуватись держави — члени Ради Європи, що підписали Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Так, у справі «Пономарьов проти України» Європейський суд з прав людини наголосив, що «право на справедливий судовий розгляд, яке гарантовано пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, має розумітися у світлі преамбули Конвенції, у відповідній частині якої зазначено, що верховенство права є спільною спадщиною Високих Договірних Сторін. Одним з фундаментальних аспектів верховенства права є принцип правової визначеності, який передбачає повагу до принципу *res judicata* — принципу остаточності рішень суду. Цей принцип стверджує, що жодна зі сторін не має права вимагати перегляду остаточного та обов'язкового рішення суду просто тому, що вона має на меті добитися нового слухання справи та нового її вирішення» (пункт 40 мотивувальної частини Рішення від 3 квітня 2008 року).

У справі «Сокурєнко і Стригун проти України» Європейський суд з прав людини зазначив, що «стаття 6 Конвенції не зобов'язує держав — учасників Конвенції створювати апеляційні чи касаційні суди. Однак там, де такі суди існують, необхідно дотримуватись гарантій, визначених у статті 6» (пункт 22 мотивувальної частини Рішення від 20 липня 2006 року).

Відповідно до принципу верховенства права питання розподілу правосудних повноважень між Верховним Судом України та вищими судами, визначення стадій судочинства та форм провадження мають бути підпорядковані гарантіям права кожної людини на справедливий суд.

3.3. У Законі України «Про судоустрій України» (стаття 39), Кодексі адміністративного судочинства України (стаття 210), Господарському процесуальному кодексі України (стаття 108) передбачено, що вищі спеціалізовані суди розглядають у касаційному порядку справи відповідної судової юрисдикції і є судами касаційної інстанції.

Конституційний Суд України, враховуючи частину четверту статті 125 Конституції України, згідно з якою відповідно до закону діють апеляційні та місцеві суди, дійшов висновку, що вищі суди повноважні забезпечувати за законом касаційне оскарження та перегляд рішень судів відповідних юрисдикцій.

Цей висновок узгоджується з правовими позиціями, викладеними Конституційним Судом України у Рішенні від 11 грудня 2003 року №20-рп/2003 (справа про Касаційний суд України), які полягають в тому, що «за змістом положень частин другої, третьої, четвертої статті 125 Конституції України ними визначена система судів загальної юрисдикції, названі всі її ланки: Верховний Суд України, інші види судів — вищі спеціалізовані, апеляційні, місцеві. Згідно з частиною першою зазначеної статті ця система судів будується за принципами територіальності і спеціалізації» (абзац перший підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини); «системний аналіз положень частин другої, третьої, четвертої статті 125 і пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України засвідчує, що побудова системи судів загальної юрисдикції узгоджується зі стадіями судочинства, відповідними формами провадження (зокрема, в апеляційній і касаційній інстанціях). За змістом цих положень апеляційною інстанцією названі апеляційні суди, а касаційне провадження може здійснюватися у відповідних судах, визначених статтею 125 Конституції України» (абзац четвертий підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини).

3.4. Відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

Конституційний Суд України наголошував: «Правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах. Загальною декларацією прав людини 1948 року передбачено, що кожна людина має право на ефективне поновлення в правах компетентними національними судами у випадках порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом (стаття 8). Право на ефективний засіб захисту закріплено також у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права (стаття 2) і в Конвенції про захист прав людини та основних свобод (стаття 13)» (абзац десятий пункту 9 мотивувальної частини Рішення від 30 січня 2003 року №3-рп/2003).

Касаційна інстанція реалізує свої процесуальні права в межах касаційного провадження виключно для перевірки правильності юридичної оцінки обставин справи у рішеннях судів першої та апеляційної інстанцій.

Як касаційна інстанція Верховний Суд України повторно після вищих судів перевіряє рішення судів (статті 39, 47 Закону України «Про судоустрій України», розділ XII² Господарського процесуального кодексу України, частина друга статті 235 Кодексу адміністративного судочинства України), що не може бути виправдано з точки зору забезпечення права на справедливий розгляд справи упродовж розумного строку. Крім того, наявність двох касаційних інстанцій для перевірки рішень спеціалізованих судів не відповідає засадам правової визначеності.

З огляду на викладене Конституційний Суд України дійшов висновку, що правомірним може бути лише одноразове касаційне оскарження та перегляд рішень судів. Конституційний статус Верховного Суду України як найвишого судового органу в системі судів загальної юрисдикції не передбачає наділення його законодавцем повноваженнями касаційної інстанції щодо рішень вищих спеціалізованих судів, які реалізують повноваження касаційної інстанції.

3.5. Розглядаючи питання про можливість встановлення законодавцем інших форм оскарження рішень судів загальної юрисдикції, крім тих, що встановлені в пункті 8 частини третьої статті 129 Конституції України як засади судочинства — апеляційне і касаційне оскарження, Конституційний Суд України дійшов висновку, що за своїм змістом це конституційне положення не містить вичерпного переліку форм оскарження рішень судів загальної юрисдикції.

Приписом пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України визначено «забезпечення... касаційного оскарження рішення суду» лише як одну з основних засад судочинства, а частиною четвертою цієї статті передбачено, що законом можуть бути визначені також інші засади судочинства в судах окремих судових юрисдикцій. Отже, законодавцем можуть бути передбачені у законах про судоустрій та судочинство й інші форми оскарження та перегляду рішень судів загальної юрисдикції.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 41, 51, 67, 69, 93, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного подання:

— визначення у положенні пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України як однієї з основних засад судочинства «забезпечення... касаційного оскарження рішення суду» у системному зв'язку з положеннями частини першої статті 8, статті 125 Основного Закону України означає лише одноразове касаційне оскарження та перегляд рішення суду; законом можуть бути передбачені й інші форми оскарження та перегляду рішень судів загальної юрисдикції;

— визначення у частині третій статті 125 Конституції України вищих судів як вищих судових органів спеціалізованих судів означає, що вищі суди здійснюють на підставах і в межах, встановлених законами про судочинство, повноваження суду касаційної інстанції стосовно рішень відповідних спеціалізованих судів;

— визначення у частині другій статті 125 Конституції України Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції означає, що конституційний статус Верховного Суду України не передбачає наділення його законодавцем повноваженнями суду касаційної інстанції щодо рішень вищих спеціалізованих судів, які реалізують повноваження касаційної інстанції.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании терминов «наивысший судебный орган»,
«высший судебный орган», «кассационное обжалование»,
содержащихся в статьях 125, 129 Конституции Украины,
по конституционному представлению 46 народных депутатов Украины**

г. Киев
11 марта 2010 года
№8-рп/2010

Дело №1-1/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича — докладчика, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича — докладчика, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

с участием представителя субъекта права на конституционное представление **Максимова** Владислава Владимировича, Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины **Селиванова** Анатолия Александровича, представителей Верховной Рады Украины **Кармазина** Юрия Анатолиевича, **Новиковой** Юлии Владимировны, представителя Верховного Суда Украины **Константо** Александра Владимировича, представителя Высшего административного суда Украины **Цуркана** Михаила Ивановича, представителя Высшего хозяйственного суда Украины **Бондаренко** Игоря Ивановича

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании терминов «наивысший судебный орган», «высший судебный орган», содержащихся в статье 125, термина «кассационное обжалование», содержащегося в статье 129 Конституции Украины, по конституционному представлению 46 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 46 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в официальной интерпретации терминов «наивысший судебный орган», «высший судебный орган», содержащихся в статье 125, термина «кассационное обжалование», содержащегося в статье 129 Конституции Украины.

Заслушав судью-докладчика Стецюка П.Б., объяснения Максимова В.В., Селиванова А.А., Кармазина Ю.А., Новиковой Ю.В., Константо-го А.В., Цуркана М.И., Бондаренко И.И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Субъект права на конституционное представление — 46 народных депутатов Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством раскрыть содержание и дать официальное толкование терминов «наивысший судебный орган», «высший судебный орган», содержащихся в статье 125, термина «кассационное обжалование», содержащегося в статье 129 Конституции Украины, в их взаимосвязи, а также разъяснить: «означает ли, что конституционный статус Верховного Суда Украины как наивысшего судебного органа в системе судов общей юрисдикции наделяет его конституционным полномочием осуществлять следующий после Высшего хозяйственного и Высшего административного судов Украины кассационный пересмотр и пересмотр по исключительным обстоятельствам решений хозяйственных и административных судов; означает ли предусмотренный пунктом 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины такой основной принцип судопроизводства, как «кассационное обжалование решения суда», только разовое обжалование; означает ли закрепленный в части третьей статьи 125 Конституции Украины статус высших специализированных судов — высших судебных органов, что они являются окончательной процессуальной кассационной инстанцией по обжалованию решений местных и апелляционных хозяйственных и административных судов; являются ли обжалования в Верховный Суд Украины решений административных судов по исключительным обстоятельствам их повторным кассационным обжалованием; является ли пересмотр Верховным Судом Украины судебных решений по исключительным обстоятельствам в административном судопроизводстве самостоятельным конституционным принципом судопроизводства; можно ли в законах Украины предусматривать (устанавливать) другие формы обжалования решений судов общей юрисдикции, кроме установленных в Конституции Украины как принципы судопроизводства — апелляционное и кассационное обжалование».

Практическую необходимость в официальном толковании конституционных терминов «наивысший судебный орган» (часть вторая статьи 125), «высший судебный орган» (часть третья статьи 125), «кассационное обжалование» (пункт 8 части третьей статьи 129) народные депутаты Украины обосновывают тем, что введение Законом Украины «О судостроительстве Украины» в хозяйственном и административном судопроизводствах, кроме кассационных инстанций — Высшего хозяйственного суда Украины и Высшего административного суда Украины (статьи 38, 39), еще и следующей — Верховного Суда Украины (статья 47), проверяющей кассационные процессуальные акты указанных высших судов в кассационном порядке, «обуславливает возникновение проблем относительно определения сути кассационного производства, осуществляемого высшими специализированными судами, а также повторной кассации и исключительного про-

изводства, осуществляемых Верховным Судом Украины, что в результате влияет на обеспечение единства функций кассации» в системе указанных специализированных судов. В связи с этим субъект права на конституционное представление отмечает, «что в кассационных процессуальных отношениях представлены, с одной стороны — высшие специализированные суды с присущими им функциями высшего судебного органа, а с другой — Верховный Суд Украины, который также имеет признаки высшего судебного учреждения и к тому же имеет относительно специализированных судов по сути кассационный характер задач и функций». Поэтому в ходатайстве указано, что «вследствие кассационного дуализма в полномочиях этих судов имеют место случаи, когда правовые позиции высших специализированных судов и Верховного Суда Украины различаются, что усложняет специализированным судам правоприменение».

Для правового обоснования практической необходимости в официальном толковании указанных положений Конституции Украины авторы ходатайства ссылаются также на Решение Конституционного Суда Украины от 11 декабря 2003 года №20-рп/2003 (дело о Кассационном суде Украины), которым признаны неконституционными положения Закона Украины «О судостроительстве Украины» относительно создания в системе судов общей юрисдикции Кассационного суда Украины; его состава и полномочий, полномочий судей, статуса председателя, заместителей председателя и президиума; срока его создания и начала осуществления им полномочий по рассмотрению в кассационном порядке гражданских и уголовных дел. При этом акцентируется на правовой позиции, высказанной Конституционным Судом Украины в данном решении, которая заключается в том, «что построение системы судов общей юрисдикции согласуется со стадиями судопроизводства, соответствующими формами производства (в частности, в апелляционной и кассационной инстанциях)» (абзац четвертый подпункта 4.2 пункта 4 мотивировочной части).

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Президент Украины, Верховный Суд Украины, Высший административный суд Украины, Высший хозяйственный суд Украины, ученые Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии, юридического факультета Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Академии судей Украины, специалисты Центра политико-правовых реформ.

3. Решая поднятые в конституционном представлении вопросы, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

3.1. Украина есть демократическое, правовое государство; права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства; утверждение и обеспечение прав и свобод человека является главной обязанностью государства; права и свободы человека и гражданина защищаются судом (статья 1, часть вторая статьи 3, часть первая статьи 55 Конституции Украины).

Право на судебную защиту обеспечивается конституционными гарантиями осуществления правосудия судами, созданными на основании Конституции Украины и в определенном законом порядке.

Конституционные положения, касающиеся вопросов системы судов общей юрисдикции, содержатся в разделе VIII «Правосудие» Конституции Украины. Статьей 125 Основного Закона Украины определена система судов общей юрисдикции в Украине. Верховный Суд Украины является наивысшим судебным органом в системе судов общей юрисдикции, а высшими судебными органами специализированных судов являются соответствующие высшие суды.

Положением пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины установлен один из основных принципов судопроизводства — обеспечение апелляционного и кассационного обжалования решения суда, кроме случаев, установленных законом. Конституционный Суд Украины в Решении от 11 декабря 2007 года №11-рп/2007 указал: «Реализацией права лица на судебную защиту является возможность обжалования судебных решений в судах апелляционной и кассационной инстанций. Пересмотр судебных решений в апелляционном и кассационном порядке гарантирует восстановление нарушенных прав и охраняемых законом интересов человека и гражданина» (абзац третий подпункта 3.1 пункта 3 мотивировочной части).

3.2. В Украине признается и действует принцип верховенства права (часть первая статьи 8 Конституции Украины).

Конституционный Суд Украины в Решении от 2 ноября 2004 года №15-рп/2004 акцентировал: «Верховенство права — это господство права в обществе. Верховенство права требует от государства его воплощения в правотворческую и правоприменительную деятельность, в частности в законы, которые по своему смыслу должны быть проникнуты прежде всего идеями социальной справедливости, свободы, равенства и т. п.» (абзац второй подпункта 4.1 пункта 4 мотивировочной части).

Европейский суд по правам человека в своих решениях определил отдельные признаки принципа верховенства права в развитии национальных систем правосудия и осуществлении судопроизводства, которые должны соблюдать государства — члены Совета Европы, подписавшие Конвенцию о защите прав человека и основных свобод 1950 года.

Так, по делу «Пономарев против Украины» Европейский суд по правам человека подчеркнул, что «право на справедливое судебное разбирательство, которое гарантировано пунктом 1 статьи 6 Конвенции о защите прав человека и основных свобод 1950 года, должно пониматься в свете преамбулы Конвенции, в соответствующей части которой указано, что верховенство права является общим наследием Высоких Договорных Сторон. Одним из фундаментальных аспектов верховенства права является принцип правовой определенности, предусматривающий уважение к принципу *res judicata* — принципа окончательности решений суда. Этот принцип утверждает, что ни одна из сторон не имеет права требовать пересмотра окончательного и обязательного решения суда только потому,

что она имеет целью добиться нового слушания дела и нового его решения» (пункт 40 мотивировочной части Решения от 3 апреля 2008 года).

По делу «Сокуренко и Стригун против Украины» Европейский суд по правам человека отметил, что «статья 6 Конвенции не обязывает государства — участников Конвенции создавать апелляционные или кассационные суды. Однако там, где такие суды существуют, необходимо придерживаться гарантий, определенных в статье 6» (пункт 22 мотивировочной части Решения от 20 июля 2006 года).

В соответствии с принципом верховенства права вопросы распределения правосудных полномочий между Верховным Судом Украины и высшими судами, определения стадий судопроизводства и форм проведения должны быть подчинены гарантиям права каждого человека на справедливый суд.

3.3. В Законе Украины «О судостроительстве Украины» (статья 39), Кодексе административного судопроизводства Украины (статья 210), Хозяйственном процессуальном кодексе Украины (статья 108) предусмотрено, что высшие специализированные суды рассматривают в кассационном порядке дела соответствующей судебной юрисдикции и являются судами кассационной инстанции.

Конституционный Суд Украины, учитывая часть четвертую статьи 125 Конституции Украины, согласно которой в соответствии с законом действуют апелляционные и местные суды, пришел к заключению, что высшие суды полномочны обеспечивать по закону кассационное обжалование и пересмотр решений судов соответствующих юрисдикций.

Данный вывод согласуется с правовыми позициями, изложенными Конституционным Судом Украины в Решении от 11 декабря 2003 года №20-рп/2003 (дело о Кассационном суде Украины), которые заключаются в том, что «по смыслу положений частей второй, третьей, четвертой статьи 125 Конституции Украины ими определена система судов общей юрисдикции, названы все ее звенья: Верховный Суд Украины, другие виды судов — высшие специализированные, апелляционные, местные. Согласно части первой указанной статьи эта система судов строится по принципам территориальности и специализации» (абзац первый подпункта 4.2 пункта 4 мотивировочной части); «системный анализ положений частей второй, третьей, четвертой статьи 125 и пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины свидетельствует, что построение системы судов общей юрисдикции согласуется со стадиями судопроизводства, соответствующими формами производства (в частности, в апелляционной и кассационной инстанциях). По смыслу этих положений апелляционной инстанцией названы апелляционные суды, а кассационное производство может осуществляться в соответствующих судах, определенных статьей 125 Конституции Украины» (абзац четвертый подпункта 4.2 пункта 4 мотивировочной части).

3.4. В соответствии со статьей 6 Конвенции о защите прав человека и основных свобод 1950 года каждый имеет право на справедливое и публичное рассмотрение его дела в течение разумного срока независимым и беспристрастным судом, установленным законом, который решит спор о

его правах и обязанностях гражданского характера или установит обоснованность какого-либо выдвинутого против него криминального обвинения.

Конституционный Суд Украины подчеркивал: «Правосудие по своей сути признается таким только при условии, что оно соответствует требованиям справедливости и обеспечивает эффективное восстановление в правах. Общей декларацией прав человека 1948 года предусмотрено, что каждый человек имеет право на эффективное восстановление в правах компетентными национальными судами в случаях нарушения его основных прав, предоставленных ему конституцией или законом (статья 8). Право на эффективное средство защиты закреплено также в Международном пакте о гражданских и политических правах (статья 2) и в Конвенции о защите прав человека и основных свобод (статья 13)» (абзац десятый пункта 9 мотивировочной части Решения от 30 января 2003 года №3-рп/2003).

Кассационная инстанция реализует свои процессуальные права в пределах кассационного производства исключительно для проверки правильности юридической оценки обстоятельств дела в решениях судов первой и апелляционной инстанций. Как кассационная инстанция Верховный Суд Украины повторно после высших судов проверяет решения судов (статьи 39, 47 Закона Украины «О судостроительстве Украины», раздел XII² Хозяйственного процессуального кодекса Украины, часть вторая статьи 235 Кодекса административного судопроизводства Украины), что не может быть оправдано с точки зрения обеспечения права на справедливое рассмотрение дела в течение разумного срока. Кроме этого, наличие двух кассационных инстанций для проверки решений специализированных судов не соответствует принципам правовой определенности.

Учитывая изложенное, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что правомерным может быть только разовое кассационное обжалование и пересмотр решений судов. Конституционный статус Верховного Суда Украины как наивысшего судебного органа в системе судов общей юрисдикции не предусматривает наделения его законодателем полномочиями кассационной инстанции относительно решений высших специализированных судов, которые реализуют полномочия кассационной инстанции.

3.5. Рассматривая вопрос о возможности установления законодателем иных форм обжалования решений судов общей юрисдикции, кроме установленных в пункте 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины как основы судопроизводства — апелляционное и кассационное обжалования, Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что по своему смыслу данное конституционное положение не содержит исчерпывающего перечня форм обжалования решений судов общей юрисдикции.

Предписанием пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины определено «обеспечение... кассационного обжалования решения суда» лишь как один из основных принципов судопроизводства, а частью четвертой данной статьи предусмотрено, что законом могут быть определены также иные принципы судопроизводства в судах отдельных судебных юрисдикций. Следовательно, законодателем могут быть предусмотрены в

законах о судоустройстве и судопроизводстве и иные формы обжалования и пересмотра решений судов общей юрисдикции.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 41, 51, 67, 69, 93, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте конституционного представления:

— определение в положении пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины как одного из основных принципов судопроизводства «обеспечение... кассационного обжалования решения суда» в системной связи с положениями части первой статьи 8, статьи 125 Основного Закона Украины означает только разовое кассационное обжалование и пересмотр решения суда; законом могут быть предусмотрены и иные формы обжалования и пересмотра решений судов общей юрисдикции;

— определение в части третьей статьи 125 Конституции Украины высших судов как высших судебных органов специализированных судов означает, что высшие суды осуществляют на основаниях и в пределах, установленных законами о судопроизводстве, полномочия суда кассационной инстанции относительно решений соответствующих специализированных судов;

— определение в части второй статьи 125 Конституции Украины Верховного Суда Украины как наивысшего судебного органа в системе судов общей юрисдикции означает, что конституционный статус Верховного Суда Украины не предусматривает наделения его законодателем полномочиями суда кассационной инстанции относительно решений высших специализированных судов, которые реализуют полномочия кассационной инстанции.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННИЙ СУД УКРАЇНИ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.8-рр/2010 dated March 11, 2010 in the case upon the constitutional petition of 46 People's Deputies of Ukraine concerning the official interpretation of the notions «the highest judicial body», «superiour judicial body» and «cassation challenging» contained in Articles 125 and 129 of the Constitution of Ukraine*

Subject of the right to constitutional petition — 46 People's Deputies of Ukraine — applied to the Constitutional Court for the clarification of the

meaning and official interpretation of the notions «the highest judicial body», «superiour judicial body» contained in Article 125 of the Constitution and «cassation challenging» contained in Article 129 of the Constitution in their system conjunction.

In the constitutional petition clarification of the following questions was also requested: whether it means that the constitutional status of the Supreme Court as the highest judicial body within the system of courts of general jurisdiction confers upon it the constitutional authorities to exercise cassation review and review under exceptional circumstances of decisions of commercial and administrative courts after the High Commercial Court and the High Administrative Court; whether such fundamental principle of the judiciary provided for by Article 129.3.8 of the Constitution as «cassation challenging of a court decision» implies only one-time challenging; whether the status of high specialised courts — superiour judicial bodies — established by Article 125.3 of the Constitution means that procedurally they are final cassation instance for challenging the decisions of local and appellate commercial and administrative courts; whether challenging decisions of administrative courts under exceptional circumstances to the Supreme Court is their repeat cassation challenging; whether the review of decisions under exceptional circumstance by the Supreme Court in administrative justice is a separate constitutional principle of the judiciary; whether it is allowed to provide in laws for other forms of challenging the decisions of courts of general jurisdiction, except for those established by the Constitution as the principles of the judiciary, i.e. appellate and cassation challenging.

Articles 1, 3.2 and 55.1 of the Constitution stipulate that Ukraine is a democratic and law-based state; human rights and freedoms and their guarantees determine the essence and orientation of the activities of the state; to affirm and ensure human rights and freedoms is the main duty of the state; human and citizens' rights are protected by court.

The right to judicial remedy is ensured by the constitutional guarantees of administration of justice by the courts established on the basis of the Constitution and under the procedure prescribed by the law.

The system of the courts of general jurisdiction is determined by Chapter VII «Justice» of the Constitution, in particular, by Article 125 of the Fundamental Law, whereby the Supreme Court is the highest judicial body within the system of courts of general jurisdiction and high courts are superiour judicial bodies among specialised courts.

Article 129.3.8 of the Constitution determines one of the fundamental principles of the judiciary — ensuring appellate and cassation challenging of a court decision, except for instances established by the law.

The principle of the rule of law is recognised and effective in Ukraine (Article 8.1 of the Constitution).

The European Court of Human Rights in its case-law has outlined particular characteristics of the principle of the rule of law in building national judicial systems and administration of justice to be observed by the Member States of the Council of Europe which signed the 1950 Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

The principle of the rule of law implies that the distribution of judicial authorities between the Supreme Court and high courts, the determination of

stages of justice and forms of court proceedings shall be governed by the guarantees of everyone's right to a fair trial.

The Law «On the Judiciary of Ukraine» (Article 39), the Code on Administrative Justice (Article 210) and the Code on Commercial Procedure (Article 108) prescribe that high specialised courts try cases of a respective jurisdiction in cassation and are the courts of cassation instance.

The Constitutional Court, taking into account Article 125.4 of the Constitution whereby appellate and local courts function in accordance with the law, concluded that high courts are authorised under the law to ensure cassation challenging and review of the court decisions of respective jurisdictions.

According to Article 6 of the 1950 Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, in the determination of his civil rights and obligations or of any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law. This right shall be understood in the light of respect for the principle of the rule of law, one of the essential aspects of which is *res judicata*. This means that none of the parties may request for the review of final and mandatory decision of the court solely on the ground that it seeks a new hearing and resolution of its case.

Cassation instance functions only within the cassation court proceedings exclusively for examining the soundness of evaluation of the circumstances of the case in the decisions of the courts of first and appellate instances. As the cassation instance, the Supreme Court, repeatedly after high courts, examines court decisions (Articles 39 and 47 of the Law «On the Judiciary of Ukraine», Chapter XII² of the Code on Commercial Procedure and Article 235.2 of the Code on Administrative Justice). This it is unacceptable in terms of ensuring the right to a fair trial within reasonable time. Furthermore, the existence of two cassation instances for examining the decisions of specialised courts is incompatible with the requirements of legal certainty.

In view of the above-mentioned, the Constitutional Court reaches conclusion that only one-time cassation challenging and review of court decisions shall be legitimate. The constitutional status of the Supreme Court, as the highest judicial body within the system of courts of general jurisdiction, does not imply legislative conferring upon it the authorities of the cassation instance regarding the decisions of high specialised courts which exercise the authorities of cassation instance.

Considering the issue whether it is possible for the legislator to establish other forms of challenging the decisions of courts of general jurisdiction, except those set forth in Article 129.3.8 of the Constitution as the principles of the judiciary, i.e. appellate and cassation challenging, the Constitutional Court held that by its meaning this constitutional provision does not exhaustively mention all the forms of challenging decisions of the courts of general jurisdiction.

Article 129.3.8 of the Constitution determines «ensuring of... cassation challenging of the court decision» only as one of the fundamental principles of the judiciary. At the same time, Article 129.4 of the Constitution allows that other principles of the judiciary in the courts of specific jurisdictions may be provided for by the law. Thus, the legislator may provide in the laws on judicial system and judiciary for other forms of challenging and review of decisions of the courts of general jurisdiction.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

In the aspect of constitutional petition:

— the determination in Article 129.3.8 of the Constitution of «ensuring... the cassation challenging of the court decision» as one of the fundamental principles of the judiciary in its system conjunction with Articles 8.1 and 125 of the Fundamental Law means one-time cassation challenging and review of a court decision; other forms of challenging and review of decisions of courts of general jurisdiction may be provided for by the law;

— the determination in Article 125.3 of the Constitution of high courts as the superiour judicial bodies of specialised courts means that high courts exercise, on the grounds and within the limits established by the laws on the judiciary, the authorities of the court of cassation instance regarding the decisions of respective specialised courts;

— the determination in Article 125.2 of the Constitution of the Supreme Court of Ukraine as the highest judicial body within the system of courts of general jurisdiction means that the constitutional status of the Supreme Court does not imply legislative conferring upon it the authorities of the court of cassation instance regarding the decisions of high specialised courts which exercise the authorities of cassation instance.

References:

Judgements of the ECtHR:

Ponomaryov v. Ukraine, No.3236/03, 3 April 2008

Sokurenko and Strygun v. Ukraine, nos. 29458/04 and 29465/04, 20 July 2006

Decisions of the Constitutional Court of Ukraine:

No.11-rp/2007 dated December 11, 2007

No.15-rp/2004 dated November 2, 2004

No.20-rp/2003 dated December 11, 2003

No.3-rp/2003 dated January 30, 2003

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
Постанови Верховної Ради України
«Про тимчасовий порядок призначення суддів на адміністративні посади
та звільнення з цих посад»**

м. Київ
25 березня 2010 року
№9-рп/2010

Справа №1-32/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бринцева Василя Дмитровича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича — доповідача, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про тимчасовий порядок призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад» від 30 травня 2007 року №1098-V (Відомості Верховної Ради України, 2007 р., №34, ст.455).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 47 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність Постанови Верховної Ради України «Про тимчасовий порядок призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад».

Заслухавши суддю-доповідача Лилака Д.Д. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 47 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною),

Постанову Верховної Ради України «Про тимчасовий порядок призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад» від 30 травня 2007 року №1098-V (далі — Постанова).

Постановою тимчасово, до законодавчого врегулювання, запроваджено порядок призначення суддів на адміністративні посади — голови суду, заступника голови суду (крім Голови Верховного Суду України і заступників Голови Верховного Суду України) та звільнення їх з цих посад Вищою радою юстиції на підставі рекомендації: Ради суддів України (а щодо спеціалізованих судів — відповідної ради суддів); Голови Верховного Суду України (а щодо спеціалізованих судів — голови відповідного вищого спеціалізованого суду); зборів суддів відповідних судів; члена Вищої ради юстиції (пункт 1). У Постанові також передбачено, що повноваження голови суду, заступника голови суду, призначених після 16 травня 2007 року згідно з положеннями частини п'ятої статті 20 Закону України «Про судоустрій України», визнаними неконституційними Рішенням Конституційного Суду України від 16 травня 2007 року №1-рп/2007, підлягають підтвердженню у порядку, встановленому пунктом 1 Постанови (пункт 2).

На думку народних депутатів України, встановлення Верховною Радою України порядку призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад постановою, а не законом України, не відповідає положенням частини другої статті 8, частини другої статті 19, пункту 14 частини першої статті 92, частини першої статті 131 Конституції України. Автори клопотання також вважають, що Постанова прийнята всупереч рішенням Конституційного Суду України від 16 травня 2007 року №1-рп/2007 у справі про звільнення судді з адміністративної посади, в якому Верховній Раді України рекомендовано невідкладно в законодавчому порядку врегулювати питання призначення судді на посаду голови суду, заступника голови суду та звільнення його з цієї посади, та від 22 грудня 2009 року №34-рп/2009 у справі про призначення суддів на адміністративні посади, в якому Верховну Раду України зобов'язано невідкладно виконати Рішення Конституційного Суду України від 16 травня 2007 року №1-рп/2007 у зазначеній частині.

Народні депутати України наголошують, що, наділивши Постановою Вищу раду юстиції правом призначати суддів на адміністративні посади та звільняти їх з цих посад, Верховна Рада України надала їй додаткові, не передбачені статтею 131 Конституції України повноваження.

2. Вирішуючи порушене в конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

Україна є правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права (стаття 1, частина перша статті 8 Конституції України).

Основний Закон України передбачає засади поділу державної влади на законодавчу, виконавчу, судову та вказує на межі повноважень органів державної влади, підстави та способи їх діяльності (стаття 6, частина друга статті 19).

Питання судоустрою, судочинства, статусу суддів відповідно до Конституції України повинні визначатися виключно законами України; прийняття законів належить до повноважень Верховної Ради України як єдино-

го органу законодавчої влади в Україні (стаття 75, пункт 3 частини першої статті 85, пункт 14 частини першої статті 92). Тому вирішення зазначених питань також є повноваженнями цього органу.

Надавши Верховній Раді України такі повноваження, Основний Закон України зобов'язує її діяти не лише в їх межах, а й у передбачений Конституцією України спосіб, тобто визначати судоустрій, судочинство, статус суддів виключно шляхом прийняття законів.

На виконання пункту 14 частини першої статті 92 Конституції України Верховна Рада України прийняла Закон України «Про судоустрій України», відповідно до якого утворення судів, призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад є складовими судового устрою (стаття 20). Тож ці питання згідно з Основним Законом України мають вирішуватися виключно в законодавчому порядку, який є конституційно встановленим способом визначення Верховною Радою України судоустрою.

На врегулюванні питання призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад саме в законодавчому порядку наголосив Конституційний Суд України у Рішенні від 16 травня 2007 року №1-рп/2007 у справі про звільнення судді з адміністративної посади (абзац третій пункту 6 мотивувальної частини, пункт 3 резолютивної частини).

Згідно з правовою позицією Конституційного Суду України, висловленою у Рішенні від 1 квітня 2008 року №4-рп/2008 у справі про Регламент Верховної Ради України, яка полягає в тому, що перелік питань, які мають регулюватися виключно законами України, передбачений статтею 92 Основного Закону України, має імперативний характер, а це означає, що всі рішення щодо них повинні прийматися у формі закону. До них належать, зокрема, судоустрій, судочинство, статус суддів. У такий спосіб Конституція України встановила, що лише Верховна Рада України у відповідному законі має право визначати організацію і порядок діяльності органів законодавчої, виконавчої, судової влади та статус їх посадових осіб (абзаци третій, четвертий підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини).

Отже, врегульовуючи питання щодо призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад постановою, а не законом, Верховна Рада України хоч і діяла в межах наданих їй повноважень, але не у спосіб, який вимагає Конституція України, що не відповідає положенням частини другої статті 19, пункту 14 частини першої статті 92 Основного Закону України.

На підставі викладеного та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), Постанову Верховної Ради України «Про тимчасовий порядок призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад» від 30 травня 2007 року №1098-V.

2. Постанова Верховної Ради України «Про тимчасовий порядок призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад» від 30 травня 2007 року №1098-V, визнана неконституційною, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)
Постановления Верховной Рады Украины
«О временном порядке назначения судей
на административные должности и освобождения от этих должностей»
по конституционному представлению 47 народных депутатов Украины**

г. Киев
25 марта 2010 года
№9-рп/2010

Дело №1-32/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Брынцева Василия Дмитриевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича — докладчика, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Верховной Рады Украины «О временном порядке назначения судей на административные должности и освобождения от этих должностей» от 30 мая 2007 года №1098-V (Ведомости Верховной Рады Украины, 2007 г., №34, ст.455) по конституционному представлению 47 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 47 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности Постановления Верховной Рады Украины «О временном порядке назначения судей на административные должности и освобождения от этих должностей».

Заслушав судью-докладчика Лылака Д.Д. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Субъект права на конституционное представление — 47 народных депутатов Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) Постановление Верховной Рады Украины «О временном

порядке назначения судей на административные должности и освобождения от этих должностей» от 30 мая 2007 года №1098-V (далее — Постановление).

Постановлением временно, до законодательного урегулирования, введен порядок назначения судей на административные должности — председателя суда, заместителя председателя суда (кроме Председателя Верховного Суда Украины и заместителей Председателя Верховного Суда Украины) и освобождения их от этих должностей Высшим советом юстиции на основании рекомендации: Совета судей Украины (а относительно специализированных судов — соответствующего совета судей); Председателя Верховного Суда Украины (а относительно специализированных судов — председателя соответствующего высшего специализированного суда); собрания судей соответствующих судов; члена Высшего совета юстиции (пункт 1). В Постановлении также предусмотрено, что полномочия председателя суда, заместителя председателя суда, назначенных после 16 мая 2007 года согласно положениям части пятой статьи 20 Закона Украины «О судостроительстве Украины», признанным неконституционными Решением Конституционного Суда Украины от 16 мая 2007 года №1-рп/2007, подлежат подтверждению в порядке, установленном пунктом 1 Постановления (пункт 2).

По мнению народных депутатов Украины, установление Верховной Радой Украины порядка назначения судей на административные должности и освобождения от этих должностей постановлением, а не законом Украины, не соответствует положениям части второй статьи 8, части второй статьи 19, пункта 14 части первой статьи 92, части первой статьи 131 Конституции Украины. Авторы ходатайства также считают, что Постановление принято вопреки решениям Конституционного Суда Украины от 16 мая 2007 года №1-рп/2007 по делу об освобождении судьи от административной должности, в котором Верховной Радой Украины рекомендовано безотлагательно в законодательном порядке урегулировать вопрос о назначении судьи на должность председателя суда, заместителя председателя суда и освобождения его от этой должности, и от 22 декабря 2009 года №34-рп/2009 по делу о назначении судей на административные должности, в котором Верховную Раду Украины обязали безотлагательно исполнить Решение Конституционного Суда Украины от 16 мая 2007 года №1-рп/2007 в указанной части.

Народные депутаты Украины подчеркивают, что, наделив Постановлением Высший совет юстиции правом назначать судей на административные должности и освобождать их от этих должностей, Верховная Рада Украины предоставила ему дополнительные, не предусмотренные статьей 131 Конституции Украины полномочия.

2. Решая поднятый в конституционном представлении вопрос, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

Украина является правовым государством, в котором признается и действует принцип верховенства права (статья 1, часть первая статьи 8 Конституции Украины).

Основной Закон Украины предусматривает принципы разделения государственной власти на законодательную, исполнительную, судебную и указывает на пределы полномочий органов государственной власти, основания и способы их деятельности (статья 6, часть вторая статьи 19).

Вопросы судостроительства, судопроизводства, статуса судей в соответствии с Конституцией Украины должны определяться исключительно законами Украины; принятие законов относится к полномочиям Верховной Рады Украины как единственного органа законодательной власти в Украине (статья 75, пункт 3 части первой статьи 85, пункт 14 части первой статьи 92). Поэтому решение указанных вопросов также является полномочиями этого органа.

Предоставив Верховной Раде Украины данные полномочия, Основной Закон Украины обязывает ее действовать не только в их пределах, а и предусмотренным Конституцией Украины способом, то есть определять судостроительство, судопроизводство, статус судей исключительно путем принятия законов.

Во исполнение пункта 14 части первой статьи 92 Конституции Украины Верховная Рада Украины приняла Закон Украины «О судостроительстве Украины», в соответствии с которым образование судов, назначение судей на административные должности и освобождение от этих должностей является составными судебными устройствами (статья 20). Следовательно, эти вопросы согласно Основному Закону Украины должны решаться исключительно в законодательном порядке, который является конституционно установленным способом определения Верховной Радой Украины судостроительства.

На урегулировании вопроса назначения судей на административные должности и освобождения от этих должностей именно в законодательном порядке акцентировал Конституционный Суд Украины в Решении от 16 мая 2007 года №1-рп/2007 по делу об освобождении судьи от административной должности (абзац третий пункта 6 мотивировочной части, пункт 3 резолютивной части).

В соответствии с правовой позицией Конституционного Суда Украины, высказанной в Решении от 1 апреля 2008 года №4-рп/2008 по делу о Регламенте Верховной Рады Украины, которая заключается в том, что перечень вопросов, которые должны регулироваться исключительно законами Украины, предусмотренный статьей 92 Основного Закона Украины, носит императивный характер, а это значит, что все решения относительно их должны приниматься в форме закона. К ним относятся, в частности, судостроительство, судопроизводство, статус судей. Таким образом Конституция Украины установила, что только Верховная Рада Украины в соответствующем законе имеет право определять организацию и порядок деятельности органов законодательной, исполнительной, судебной власти и статус их должностных лиц (абзацы третий, четвертый подпункта 4.2 пункта 4 мотивировочной части).

Следовательно, регулируя вопрос о назначении судей на административные должности и освобождении от этих должностей постановлением, а не законом, Верховная Рада Украины хотя и действовала в пределах предоставленных ей полномочий, но не способом, который требует Консти-

туция Украины, что не соответствует положениям части второй статьи 19, пункта 14 части первой статьи 92 Основного Закона Украины.

На основании изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) Постановление Верховной Рады Украины «О временном порядке назначения судей на административные должности и освобождения от этих должностей» от 30 мая 2007 года №1098-V.

2. Постановление Верховной Рады Украины «О временном порядке назначения судей на административные должности и освобождения от этих должностей» от 30 мая 2007 года №1098-V, признанное неконституционным, утрачивает силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.9-rp/2010 dated March 25, 2010 in the case upon the constitutional petition of 47 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On temporary appointment and discharge of judges to and from administrative offices»*

Subject of the right to constitutional petition — 47 People's Deputies of Ukraine — applied to the Constitutional Court to recognise the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine No.1098-V dated May 30, 2007 «On temporary appointment and discharge of judges to and from administrative offices» (hereinafter referred to as «the Resolution») as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional).

Until the legislative regulation is established the Resolution sets forth the order of appointment and discharge of judges to and from administrative offices of the court's chairman and deputy chairman (except Chairman of the Supreme Court of Ukraine and Deputy Chairmen of the Supreme Court of Ukraine) by the High Council of Justice based on the recommendation of: the Council of

Judges of Ukraine (as for the specialised courts — the relevant council of judges); Chairman of the Supreme Court of Ukraine (as for the specialised courts — chairman of the relevant high specialised court); assembly of judges of the relevant courts; member of the High Council of Justice (item 1). The Regulation also provides that chairman of the court, deputy chairman of the court appointed after May 16, 2007 in accordance with the provisions of Article 20.5 of the Law «On the Judiciary of Ukraine» that were recognised unconstitutional by the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.1-рп/2007 dated May 16, 2007 are subject to confirmation as stipulated by item 1 of the Regulation (item 2).

Ukraine is a law-based state, in which the principle of the rule of law is recognised and effective (Articles 1, 8.1 of the Constitution).

The Constitution of Ukraine prescribes that state power in Ukraine is exercised on the principles of its division into legislative, executive and judicial and determines the limits of authority, grounds and means of activities of state bodies (Articles 6, 19.2).

According to the Constitution of Ukraine, matters of the judicial system, judicial proceedings and the status of judges shall be determined by the laws of Ukraine exclusively. The sole body of legislative power in Ukraine is the Verkhovna Rada and its authorities include adoption of laws (Articles 75, 85.1.3, 92.1.14). Hence, resolution of the above-mentioned issues also belongs to the authority of the Verkhovna Rada.

In authorising the Verkhovna Rada with such authorities, the Fundamental Law obliged it to act not only within its limits but also in the manner prescribed by the Constitution, i.e. to determine the judicial system, judicial proceedings and the status of judges by adopting laws only.

Pursuant to Article 92.1.14 of the Constitution of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law «On the Judiciary of Ukraine» according to which creation of courts and appointment and discharge of judges to and from administrative offices are the components of the judicial system (Article 20). Therefore, according to the Fundamental Law, these matters should be resolved in a legislative way exclusively which is the constitutionally prescribed way of determination of the judicial system by the Verkhovna Rada of Ukraine.

In its Decision No.1-рп/2007 dated May 16, 2007 in the case on appointment and discharge of judges to and from administrative offices (paragraph 3 item 6 of the motivation part, item 3 of the resolution part) the Constitutional Court emphasised the necessity to regulate the appointment and dismissal of judges to and from administrative offices in the legislative way precisely).

Legal reasoning of the Constitutional Court in its Decision No.4-рп/2008 dated April 1, 2008 in the case on the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine which states that the list of issues that are to be regulated by laws exclusively (prescribed in Article 92 of the Fundamental Law) is mandatory, i.e. all decisions related to them should be approved in the form of the law. In particular, these issues include the judicial system, judicial proceedings and the status of judges. In this way the Constitution prescribes that the Verkhovna Rada exclusively is in position to lay down the organisation and the procedure for operation of bodies of legislative, executive and judicial power and the status of the officials (paragraphs 3 and 4 item 4.2 of the motivation part).

Thereby, having regulated the issue on appointment and discharge of judges to and from administrative offices by the resolution, and not by the law, the Verkhovna Rada of Ukraine acted within its authority but not in the manner prescribed by the Constitution that does not conform with Articles 19.2 and 92.1.14 of the Fundamental Law.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine No.1098-V dated May 30, 2007 «On temporary appointment and discharge of judges to and from administrative offices» as such that does not conform with the Constitution of Ukraine (unconstitutional).

2. The Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine No.1098-V dated May 30, 2007 «On temporary appointment and discharge of judges to and from administrative offices», recognised unconstitutional, loses its effect on the day of adoption of this Decision by the Constitutional Court.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Вишого адміністративного суду України
щодо офіційного тлумачення положень
частини першої статті 143 Конституції України,
пунктів «а», «б», «в», «г» статті 12 Земельного кодексу України,
пункту 1 частини першої статті 17 Кодексу
адміністративного судочинства України**

м. Київ
1 квітня 2010 року
№10-рп/2010

Справа №1-6/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича — доповідача, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представників суб'єкта права на конституційне подання Гончар Любові Ярославівни, Демченка Вадима Костянтиновича, Ханової Раїси Федорівни, представника Верховної Ради України Віламової Наталії Олександрівни, представника Верховного Суду України Константа Олександра Володимировича, представника Вишого господарського суду України Бондаренка Ігоря Івановича

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Вишого адміністративного суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 143 Конституції України, пунктів «а», «б», «в», «г» статті 12 Земельного кодексу України (далі — Земельний кодекс), пункту 1 частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — Кодекс).

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Вишого адміністративного суду України.

Підставою для розгляду справи відповідно до частини першої статті 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність в офіційній інтерпретації відповідних положень частини першої статті 143 Конституції України, пунктів «а», «б», «в», «г» статті 12 Земельного кодексу, пункту 1 частини першої статті 17 Кодексу.

Заслухавши суддю-доповідача Кампа В.М., пояснення Гончар Л.Я., Демченка В.К., Ханової Р.Ф., Віламової Н.О., Константою О.В., Бондаренка І.І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Вищий адміністративний суд України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини першої статті 143 Конституції України, пунктів «а», «б», «в», «г» статті 12 Земельного кодексу та пункту 1 частини першої статті 17 Кодексу в аспекті таких питань:

— чи вбачається зі слів «вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції», викладених у частині першій статті 143 Конституції України, що органи місцевого самоврядування є суб'єктами владних повноважень при вирішенні інших питань місцевого значення, зокрема, в процесі реалізації своїх повноважень у сфері земельних відносин;

— чи випливає з положень пунктів «а», «б», «в», «г» статті 12 Земельного кодексу, що орган місцевого самоврядування при вирішенні зазначених у цих пунктах питань виступає як суб'єкт владних повноважень;

— чи належить до компетенції адміністративних судів з огляду на пункт 1 частини першої статті 17 Кодексу розгляд спорів про визнання недійсними рішень (дій, бездіяльності) органів місцевого самоврядування, якими порушуються права фізичних та юридичних осіб у сфері регулювання земельних відносин.

Практичну необхідність в офіційному тлумаченні вказаних положень суб'єкт права на конституційне подання пояснює потребою визначити на основі законодавства компетенцію адміністративних судів щодо судового захисту прав, свобод та законних інтересів фізичних осіб, прав та законних інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій. Така потреба виникла у зв'язку з тим, що, на думку автора клопотання, «Верховний Суд України у своїх рішеннях висловлював протилежні по суті правові позиції щодо аналогічних спірних питань».

2. Свої позиції щодо предмета конституційного подання висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Комітет Верховної Ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування, Міністерство юстиції України, Фонд сприяння місцевому самоврядуванню України, Верховний Суд України, Вищий господарський суд України, Дніпропетровський апеляційний адміністративний суд, Харківський апеляційний адміністративний суд, Вінницький окружний адміністративний суд, Сумський окружний адміністративний суд, Центр політико-правових реформ, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України, Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Академії правових наук України, Донецький національний університет, Академія суддів України, Київський національний університет імені

Тараса Шевченка, Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, Одеська національна юридична академія.

3. Вирішуючи питання, порушені у конституційному поданні, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. Україна є демократичною, правовою державою, в якій визнається і гарантується місцеве самоврядування, що є правом територіальної громади — жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста — самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України (статті 1, 7, частина перша статті 140 Основного Закону України).

Територіальна громада здійснює місцеве самоврядування в порядку, встановленому законом, безпосередньо або через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи; органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території (частина третя статті 140, частина перша статті 144 Основного Закону України). Акти органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб з мотивів невідповідності Конституції або законам України визнаються незаконними в судовому порядку (частина десята статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»).

3.2. Відповідно до частини першої статті 143 Конституції України територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування вирішують, крім передбачених в Основному Законі України, й інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції.

За правовою позицією Конституційного Суду України предметами відання місцевого самоврядування є не будь-які питання суспільного життя, а питання саме місцевого значення. Перелік таких питань визначено у Конституції України та Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» (абзац другий пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 26 березня 2002 року №6-рп/2002). Зокрема, згідно з цим законом до питань місцевого значення належить регулювання сільськими, селищними, міськими радами земельних відносин відповідно до закону (пункт 34 частини першої статті 26).

Конституційний Суд України вважає, що системний аналіз положень Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (частини першої статті 10, статей 16, 17, 18, 25, 26 та інших) свідчить, що органи місцевого самоврядування при вирішенні питань місцевого значення, віднесених Конституцією України та законами України до їхньої компетенції, є суб'єктами владних повноважень, які виконують владні управлінські функції, зокрема нормотворчу, координаційну, дозвільну, реєстраційну, розпорядчу. Як суб'єкти владних повноважень органи місцевого самоврядування вирішують в межах закону питання в галузі земельних відносин.

Отже, положення частини першої статті 143 Конституції України «вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої

компетенції» стосується вирішення органами місцевого самоврядування як суб'єктами владних повноважень питань, визначених законами, зокрема, у галузі земельних відносин.

4. Відповідно до пунктів «а», «б», «в», «г» статті 12 Земельного кодексу до повноважень сільських, селищних, міських рад належить розпорядження землями територіальних громад, передача земельних ділянок комунальної власності у власність громадян та юридичних осіб, надання земельних ділянок у користування із земель комунальної власності, вилучення земельних ділянок із земель комунальної власності.

Конституційний Суд України вважає, що ці повноваження охоплюються зазначеним у статті 143 Конституції України поняттям «інші питання місцевого значення», а тому при їх здійсненні сільські, селищні, міські ради виступають як суб'єкти владних повноважень, які реалізують розпорядчі та інші функції.

5. За Конституцією і законами України публічно-правові спори в Україні розглядають і вирішують Конституційний Суд України, суди загальної юрисдикції в порядку кримінального та адміністративного судочинства (статті 13, 15 Закону України «Про Конституційний Суд України», стаття 17 Кодексу).

Конституційний Суд України вважає, що вирішення земельних спорів фізичних та юридичних осіб з органом місцевого самоврядування як суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності належить до юрисдикції адміністративних судів, крім публічно-правових спорів, для яких законом встановлений інший порядок судового вирішення (частина друга статті 4, пункт 1 частини першої, частина друга статті 17 Кодексу).

Враховуючи наведене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 63, 67, 69, 93, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного подання:

— положення частини першої статті 143 Конституції України, згідно з якими територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування «вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції», слід розуміти так, що при вирішенні цих питань органи місцевого самоврядування діють як суб'єкти владних повноважень;

— положення пунктів «а», «б», «в», «г» статті 12 Земельного кодексу України у частині повноважень сільських, селищних, міських рад відповідно до цього кодексу вирішувати питання розпорядження землями територіальних громад, передачі земельних ділянок комунальної власності у власність громадян та юридичних осіб, надання земельних ділянок у користування із земель комунальної власності, вилучення земельних діля-

нок із земель комунальної власності треба розуміти так, що при вирішенні таких питань ці ради діють як суб'єкти владних повноважень;

— положення пункту 1 частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України стосовно поширення компетенції адміністративних судів на «спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності» слід розуміти так, що до публічно-правових спорів, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів, належать і земельні спори фізичних чи юридичних осіб з органом місцевого самоврядування як суб'єктом владних повноважень, пов'язані з оскарженням його рішень, дій чи бездіяльності.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положений
части первой статьи 143 Конституции Украины,
пунктов «а», «б», «в», «г» статьи 12 Земельного кодекса Украины,
пункта 1 части первой статьи 17 Кодекса
административного судопроизводства Украины
по конституционному представлению
Высшего административного суда Украины**

г. Киев
1 апреля 2010 года
№10-рп/2010

Дело №1-6/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича — докладчика, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

с участием представителей субъекта права на конституционное представление Гончар Любви Ярославовны, Демченко Вадима Константиновича, Хановой Раисы Федоровны, представителя Верховной Рады Украины Вилаговой Наталии Александровны, представителя Верховного Суда Украины Константа Александра Владимировича, представителя Высшего хозяйственного суда Украины Бондаренко Игоря Ивановича

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений части первой статьи 143 Конституции Украины, пунктов «а», «б», «в», «г» статьи 12 Земельного кодекса Украины (далее — Земельный кодекс), пункта 1 части первой статьи 17 Кодекса административного судопроизводства Украины (далее — Кодекс) по конституционному представлению Высшего административного суда Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Высшего административного суда Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно части первой статьи 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в официальной интерпретации соответствующих положений части первой статьи 143 Конституции Украины, пунктов «а»,

«б», «в», «г» статьи 12 Земельного кодекса, пункта 1 части первой статьи 17 Кодекса.

Заслушав судью-докладчика Кампо В.М., объяснения Гончар Л.Я., Демченко В.К., Хановой Р.Ф., Виламовой Н.А., Константого А.В., Бондаренко И.И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Субъект права на конституционное представление — Высший административный суд Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений части первой статьи 143 Конституции Украины, пунктов «а», «б», «в», «г» статьи 12 Земельного кодекса и пункта 1 части первой статьи 17 Кодекса в аспекте следующих вопросов:

— усматривается ли из слов «решают другие вопросы местного значения, отнесенные законом к их компетенции», изложенных в части первой статьи 143 Конституции Украины, что органы местного самоуправления являются субъектами властных полномочий при решении других вопросов местного значения, в частности, в процессе реализации своих полномочий в сфере земельных отношений;

— следует ли из положений пунктов «а», «б», «в», «г» статьи 12 Земельного кодекса, что орган местного самоуправления при решении указанных в данных пунктах вопросов выступает как субъект властных полномочий;

— относится ли к компетенции административных судов с учетом пункта 1 части первой статьи 17 Кодекса рассмотрение споров о признании недействительными решений (действий, бездействия) органов местного самоуправления, которыми нарушаются права физических и юридических лиц в сфере регулирования земельных отношений.

Практическую необходимость в официальном толковании указанных положений субъект права на конституционное представление объясняет необходимостью определить на основе законодательства компетенцию административных судов относительно судебной защиты прав, свобод и законных интересов физических лиц, прав и законных интересов юридических лиц в сфере публично-правовых отношений от нарушений со стороны органов государственной власти, органов местного самоуправления, их должностных и служебных лиц, других субъектов при осуществлении ими властных управленческих функций. Такая необходимость возникла в связи с тем, что, по мнению автора ходатайства, «Верховный Суд Украины в своих решениях высказывал противоположные по сути правовые позиции в отношении аналогичных спорных вопросов».

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления высказали Президент Украины, Председатель Верховной Рады Украины, Комитет Верховной Рады Украины по вопросам государственного строительства и местного самоуправления, Министерство юстиции Украины, Фонд содействия местному самоуправлению Украины, Верховный Суд Украины, Высший хозяйственный суд Украины, Днепропетровский апелляционный административный суд, Харьковский апелляцион-

ный административный суд, Винницкий окружной административный суд, Сумской окружной административный суд, Центр политико-правовых реформ, Институт государства и права им. В.М. Корецкого Национальной академии наук Украины, Научно-исследовательский институт частного права и предпринимательства Академии правовых наук Украины, Донецкий национальный университет, Академия судей Украины, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Национальная юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого, Одесская национальная юридическая академия.

3. Решая вопросы, поднятые в конституционном представлении, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

3.1. Украина является демократическим, правовым государством, в котором признается и гарантируется местное самоуправление, которое является правом территориальной громады — жителей села или добровольного объединения в сельскую громаду жителей нескольких сел, поселка и города — самостоятельно решать вопросы местного значения в рамках Конституции и законов Украины (статьи 1, 7, часть первая статьи 140 Основного Закона Украины).

Территориальная громада осуществляет местное самоуправление в порядке, установленном законом, непосредственно или через органы местного самоуправления: сельские, поселковые, городские советы и их исполнительные органы; органы местного самоуправления в пределах полномочий, определенных законом, принимают решения, являющиеся обязательными к исполнению на соответствующей территории (часть третья статьи 140, часть первая статьи 144 Основного Закона Украины). Акты органов местного самоуправления и их должностных лиц по мотивам несоответствия Конституции или законам Украины признаются незаконными в судебном порядке (часть десятая статьи 59 Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине»).

3.2. В соответствии с частью первой статьи 143 Конституции Украины территориальные громады села, поселка, города непосредственно или через созданные ими органы местного самоуправления решают, кроме предусмотренных в Основном Законе Украины, и другие вопросы местного значения, отнесенные законом к их компетенции.

Согласно правовой позиции Конституционного Суда Украины предметами ведения местного самоуправления являются не любые вопросы общественной жизни, а вопросы именно местного значения. Перечень таких вопросов определен в Конституции Украины и Законе Украины «О местном самоуправлении в Украине» (абзац второй пункта 4 мотивировочной части Решения от 26 марта 2002 года №6-рп/2002). В частности, в соответствии с этим законом к вопросам местного значения относятся регулирование сельскими, поселковыми, городскими советами земельных отношений в соответствии с законом (пункт 34 части первой статьи 26).

Конституционный Суд Украины считает, что системный анализ положений Закона Украины «О местном самоуправлении в Украине» (части первой статьи 10, статей 16, 17, 18, 25, 26 и других) свидетельствует, что

органы местного самоуправления при решении вопросов местного значения, отнесенных Конституцией Украины и законами Украины к их компетенции, являются субъектами властных полномочий, исполняющими властные управленческие функции, в частности нормотворческую, координационную, разрешительную, регистрационную, распорядительную. Как субъекты властных полномочий органы местного самоуправления решают в рамках закона вопросы в сфере земельных отношений.

Следовательно, положение части первой статьи 143 Конституции Украины «решают другие вопросы местного значения, отнесенные законом к их компетенции» касается решения органами местного самоуправления как субъектами властных полномочий вопросов, определенных законами, в частности, в сфере земельных отношений.

4. В соответствии с пунктами «а», «б», «в», «г» статьи 12 Земельного кодекса к полномочиям сельских, поселковых, городских советов относится распоряжение землями территориальных громад, передача земельных участков коммунальной собственности в собственность граждан и юридических лиц, предоставление земельных участков в пользование из земель коммунальной собственности, изъятие земельных участков из земель коммунальной собственности.

Конституционный Суд Украины считает, что эти полномочия охватываются указанным в статье 143 Конституции Украины понятием «другие вопросы местного значения», а поэтому при их осуществлении сельские, поселковые, городские советы выступают как субъекты властных полномочий, которые реализуют распорядительные и прочие функции.

5. Согласно Конституции и законам Украины публично-правовые споры в Украине рассматривают и решают Конституционный Суд Украины, суды общей юрисдикции в порядке криминального и административного судопроизводства (статьи 13, 15 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», статья 17 Кодекса).

Конституционный Суд Украины считает, что решение земельных споров физических и юридических лиц с органом местного самоуправления как субъектом властных полномочий по обжалованию его решений (нормативно-правовых актов или правовых актов индивидуального действия), действий либо бездействия относится к юрисдикции административных судов, кроме публично-правовых споров, для которых законом установлен иной порядок судебного разрешения (часть вторая статьи 4, пункт 1 части первой, часть вторая статьи 17 Кодекса).

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 63, 67, 69, 93, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте конституционного представления:

— положение части первой статьи 143 Конституции Украины, в соответствии с которыми территориальные громады села, поселка, города

непосредственно или через созданные ими органы местного самоуправления «решают другие вопросы местного значения, отнесенные законом к их компетенции», следует понимать как то, что при решении этих вопросов органы местного самоуправления действуют как субъекты властных полномочий;

— положения пунктов «а», «б», «в», «г» статьи 12 Земельного кодекса Украины в части полномочий сельских, поселковых, городских советов в соответствии с указанным кодексом решать вопросы распоряжения землями территориальных громад, передачи земельных участков коммунальной собственности в собственность граждан и юридических лиц, предоставления земельных участков в пользование из земель коммунальной собственности, изъятия земельных участков из земель коммунальной собственности надо понимать как то, что при решении таких вопросов эти советы действуют как субъекты властных полномочий;

— положения пункта 1 части первой статьи 17 Кодекса административного судопроизводства Украины о распространении компетенции административных судов на «споры физических либо юридических лиц с субъектом властных полномочий по обжалованию его решений (нормативно-правовых актов или правовых актов индивидуального действия), действий либо бездействия» следует понимать как то, что к публично-правовым спорам, на которые распространяется юрисдикция административных судов, относятся и земельные споры физических или юридических лиц с органом местного самоуправления как субъектом властных полномочий, связанные с обжалованием его решений, действий либо бездействия.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.10-рп/2010 dated April 1, 2010 in the case upon the constitutional petition of the High Administrative Court of Ukraine concerning official interpretation of the provisions of Article 143.1 of the Constitution of Ukraine, items «a», «b», «c», «d» of Article 12 of the Land Code of Ukraine, Article 17.1.1 of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine*

Subject of the right to constitutional petition — the High Administrative Court — applied to the Constitutional Court of Ukraine with an appeal for official interpretation of the provisions of Article 143.1 of the Constitution, items «a», «b», «c», «d» of Article 12 of the Land Code of Ukraine and Article 17.1.1 of

the Code of Administrative Proceedings (hereinafter referred to as «the Code») concerning the following:

— whether the words «resolve other issues of local importance ascribed to their competence by law», stipulated in Article 143.1 of the Constitution, mean that bodies of local self-government are public authorities when dealing with resolution of other issues of local importance, in particular, in the process of exercise of their authority in the sphere of land relations;

— whether it proceeds from the provisions of items «a», «b», «c», «d» of Article 12 of the Land Code, that a body of local self-government when dealing with resolution of issues mentioned in these items acts as a public authority;

— whether it falls under the jurisdiction of administrative courts in view of Article 17.1.1 of the Code to consider cases on invalidity of decisions (actions, omissions) of bodies of local self-government which violate the rights of natural and legal persons in the sphere of regulation of land relations.

Ukraine is a democratic, law-based State, in which local self-government is recognised and guaranteed, which is the right of a territorial community — residents of a village or a voluntary association of residents of several villages into one village community, residents of a settlement, and of a city — to independently resolve issues of local character within the limits of the Constitution and the laws of Ukraine (Articles 1, 7, 140.1 of the Fundamental Law).

Territorial community exercises local self-government by the procedure established by law, both directly and through bodies of local self-government: village, settlement and city councils, and their executive bodies; bodies of local self-government, within the limits of authority determined by law, adopt decisions that are mandatory for execution throughout relevant territory (Articles 140.3, 144.1 of the Fundamental Law). Acts of bodies of local self-government and their officials based on grounds of their non-conformity with the Constitution or laws are recognised illegal in a judicial procedure (Article 59.10 of the Law «On Local Self-Government in Ukraine»).

Pursuant to Article 143.1 of the Constitution territorial communities of a village, settlement and city, directly or through the bodies of local self-government established by them, resolve other issues of local importance ascribed to their competence by law, besides issues envisaged in the Fundamental Law.

According to the legal position of the Constitutional Court of Ukraine local self-government manages not any issues of social life, but namely issues of local importance. The list of such issues is specified in the Constitution and the Law «On Local Self-Government in Ukraine» (paragraph 2, item 4 of the motivation part of the Decision No.6-rp/2002 dated March 26, 2002). Specifically, pursuant to this law issues of local importance shall include regulation of land relations by village, settlement, and city councils according to the law (Article 26.1.34).

The Constitutional Court considers that the system analysis of the provisions of the Law «On Local Self-Government in Ukraine» (Articles 10.1, 16, 17, 18, 25, 26 and others) testifies that bodies of local self-government when dealing with resolution of issues of local importance ascribed to their competence by the Constitution and laws are public authorities, which exercise management functions, in particular norm-creation, coordination, licence, registration, regulation. Bodies of local self-government as public authorities resolve issues in the sphere of land relations within the limits of law.

Thus, the provision of Article 143.1 of the Constitution «resolve other issues of local importance ascribed to their competence by law» applies to resolution of issues specified by laws, in particular in the sphere of land relations by bodies of local self-government as public authorities.

Pursuant to items «a», «b», «c», «d» of Article 12 of the Land Code the authority of village, settlement and city councils shall include disposal of land of territorial communities, transfer of land plots which are in municipal property to ownership of citizens and legal persons, granting of land plots which are in municipal property for usage, exemption of land plots from lands which are in municipal ownership.

The Constitutional Court deems that this authority is covered by the notion «other issues of local importance» envisaged in Article 143 of the Constitution, therefore when executing this authority village, settlement and city councils act as public authorities, which fulfill regulatory and other functions.

According to the Constitution and laws public legal disputes in Ukraine are considered and resolved by the Constitutional Court, courts of general jurisdiction in the course of criminal and administrative proceedings (Articles 13, 15 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine», Article 17 of the Code).

The Constitutional Court considers that resolution of land disputes of natural and legal persons with bodies of local self-government as public authorities concerning challenging of their decisions (normative legal acts or legal acts of individual effect), acts or omissions belongs to the jurisdiction of administrative courts, except public legal disputes, which are resolved in another judicial way prescribed by law (Articles 4.2, 17.1.1, 17.2 of the Code).

Thus, in terms of the constitutional petition the Constitutional Court of Ukraine held:

— the provision of Article 143.1 of the Constitution according to which territorial communities of a village, settlement and city, directly or through the bodies of local self-government established by them, «resolve other issues of local importance ascribed to their competence by law» shall be understood in such a way that when dealing with these issues bodies of local self-government act as public authorities;

— the provisions of items «a», «b», «c», «d» of Article 12 of the Land Code of Ukraine in part of the authority of village, settlement, city councils according to this Code to resolve issues of disposal of land of territorial communities, transfer of land plots which are in municipal property to ownership of citizens and legal persons, granting of land plots which are in municipal property for usage, exemption of land plots from lands of municipal ownership shall be understood in such a way that when dealing with these issues bodies of local self-government act as public authorities;

— the provision of Article 17.1.1 of the Code of Administrative Proceedings concerning applicability of jurisdiction of administrative courts to «disputes of natural or legal persons with public authorities concerning challenge of their decisions (normative legal acts or legal acts of individual effect), acts or omissions» shall be understood in such a way that land disputes of natural and legal persons with a body of local self-government as a public authority related to challenge of its decisions, actions or omissions also belong to public legal disputes which are the subject of jurisdiction of administrative courts.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 68 народних депутатів України
щодо офіційного тлумачення положень
частини шостої статті 83 Конституції України,
частини четвертої статті 59 Регламенту Верховної Ради України
стосовно можливості окремих народних депутатів України
брати безпосередню участь у формуванні коаліції депутатських фракцій
у Верховній Раді України**

м. Київ
6 квітня 2010 року
№11-рп/2010

Справа №1-33/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуєчого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Нікітіна** Юрія Івановича — доповідача, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 68 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень частини шостої статті 83 Конституції України, частини четвертої статті 59 Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 року №1861-VI (Офіційний вісник України, 2010 р., №12, ст.565, №18, ст.803), (далі — Регламент) стосовно можливості окремих народних депутатів України брати безпосередню участь у формуванні коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України (далі — коаліція).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 41 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 68 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» є практична необхідність в офіційному тлумаченні положень частини шостої статті 83 Конституції України, частини четвертої статті 59 Регламенту.

Заслухавши суддю-доповідача Нікітіна Ю.І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 68 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини шостої статті 83 Конститу-

ції України, частини четвертої статті 59 Регламенту стосовно можливості формування коаліції окремими народними депутатами України, зокрема й такими, яких відповідно до частини четвертої статті 59 Регламенту визнано позафракційними (у зв'язку з їх виключенням зі складу депутатської фракції) або які вийшли чи не ввійшли до складу депутатських фракцій, у тому числі через незгоду з позицією депутатських фракцій щодо участі у формуванні коаліції.

Автори клопотання стверджують, що частиною четвертою статті 59 Регламенту запроваджено інститут позафракційних народних депутатів України, якими вважаються народні депутати України, виключені зі складу депутатської фракції. У конституційному поданні зазначено, що Конституційний Суд України у своїх рішеннях визначив депутатські фракції суб'єктами формування коаліції, а також вказав на роль депутатських фракцій у процесі структурування та внутрішньої організації діяльності Верховної Ради України, у тому числі у формуванні коаліції. Однак питання можливості народних депутатів України, які не входять до складу депутатських фракцій, брати участь у формуванні коаліції Конституційним Судом України не розглядалося.

Практичну необхідність у роз'ясненні положень частини шостої статті 83 Конституції України та частини четвертої статті 59 Регламенту народні депутати України пов'язують з порушенням прав народних депутатів України представляти інтереси громадян України, які їх обрали, що є підставою для офіційного тлумачення цих норм Конституційним Судом України.

На думку суб'єкта права на конституційне подання, утворена на підставі узгоджених політичних позицій депутатських фракцій коаліція може включати як народних депутатів України, які входять до відповідних фракцій, так і інших народних депутатів України, які як представники Українського народу підтримують узгоджені політичні позиції, на основі яких побудована коаліція, у тому числі й тих, які відповідно до частини четвертої статті 59 Регламенту є позафракційними (тобто виключеними зі складу депутатської фракції) або не ввійшли чи вийшли зі складу депутатських фракцій, але їх повноваження не припинено в порядку, встановленому частиною шостою статті 81 Конституції України.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, науковці Львівського національного університету імені Івана Франка, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії.

3. Вирішуючи порушене в конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. Україна є демократичною, правовою державою, республікою; носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування; громадяни мають право брати участь у управлінні

державними справами, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади; народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії (стаття 1, частини перша, друга статті 5, частина перша статті 38, стаття 69 Конституції України).

Згідно з правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною у Рішенні від 5 жовтня 2005 року №6-рп/2005, конституційно-правовий зміст цих положень полягає в тому, що «влада Українського народу є первинною, єдиною і невідчужуваною, тобто органи державної влади та органи місцевого самоврядування здійснюють владу в Україні, що походить від народу» (абзац третій підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини).

3.2. Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії, які сприяють формуванню і вираженню політичної волі, беруть участь у виборах (частини перша, друга статті 36 Конституції України). Належність чи неналежність до політичної партії не може бути підставою для обмеження прав і свобод або для надання будь-яких пільг і переваг (частина третя статті 1 Закону України «Про політичні партії в Україні»).

Політичні партії забезпечують участь громадян України в політичному житті суспільства, впливають на державну владу, беруть участь у формуванні органів влади і контролі за їх діяльністю (абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 12 червня 2007 року №2-рп/2007).

3.3. Верховна Рада України є органом державної влади, який здійснює свої повноваження на засадах представництва народними депутатами України інтересів Українського народу. Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 7 липня 1998 року №11-рп/98 вказав, що діяльність Верховної Ради України передусім спрямована на забезпечення народного представництва та виявлення державної волі прийняттям законів шляхом голосування народних депутатів України (абзац третій пункту 1 мотивувальної частини).

Конституційний склад Верховної Ради України — чотириста п'ятдесят народних депутатів України, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування (частина перша статті 76 Конституції України). Обрання народних депутатів України у багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі за виборчими списками кандидатів у депутати від політичних партій (виборчих блоків політичних партій (далі — виборчих блоків) відбувається за пропорційною системою (частина третя статті 1 Закону України «Про вибори народних депутатів України»). Усі народні депутати України є повноважними представниками Українського народу у Верховній Раді України, відповідальними перед ним і покликаними виражати та захищати його інтереси.

3.4. Конституція України пов'язує початок здійснення повноважень народним депутатом України з моментом складення присяги та містить застереження щодо втрати депутатського мандата у разі відмови скласти присягу (частини третя, четверта статті 79). Присяга, яку складають народ-

ні депутати України перед вступом на посаду, вказує на те, що народний депутат України повинен «додержуватися Конституції України та законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників» (частина перша статті 79 Конституції України).

Згідно з Регламентом народними депутатами України у Верховній Раді України формуються депутатські фракції (частина перша статті 58). При цьому політична партія (виборчий блок) має право формувати у Верховній Раді України лише одну депутатську фракцію (частина друга статті 58 Регламенту), яка повинна налічувати не менше ніж 15 народних депутатів України (частина перша статті 59 Регламенту).

Реалізація повноважень Верховною Радою України зумовлена не тільки набуттям повноважень народними депутатами України, а й утворенням у Верховній Раді України коаліції. Коаліція формується за результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій протягом одного місяця з дня відкриття першого засідання Верховної Ради України, що проводиться після чергових або позачергових виборів Верховної Ради України, або протягом місяця з дня припинення діяльності коаліції; до складу коаліції входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України (частини шоста, сьома статті 83 Конституції України).

Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України за Конституцією України фракційне структурування Верховної Ради України і формування коаліції є обов'язковими умовами її повноважності (абзац другий підпункту 5.3 пункту 5 мотивувальної частини Рішення від 25 червня 2008 року №12-рп/2008).

4. У частинах п'ятій, дев'ятій статті 83 Конституції України передбачено, що порядок роботи Верховної Ради України, засади формування, організації діяльності та припинення діяльності коаліції встановлюються Основним Законом України та Регламентом Верховної Ради України. Тлумачення положень частини шостої статті 83 Конституції України в Рішенні Конституційного Суду України від 17 вересня 2008 року №16-рп/2008 дано без урахування положень Регламенту, оскільки Тимчасовий регламент Верховної Ради України цим же Рішенням був визнаний таким, що не відповідає Конституції України, у зв'язку з прийняттям його не у формі закону України, а у формі постанови Верховної Ради України. Конституційне положення щодо встановлення засад формування коаліції Конституцією України і Регламентом реалізоване з набуттям чинності 17 лютого 2010 року Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» №1861-VI, тому офіційне тлумачення відповідних положень Конституції України та Регламенту щодо формування коаліції має відбуватися у їх системному зв'язку.

Конституцією України (частинами шостою, сьомою статті 83) та Регламентом (статтями 61, 62) встановлені такі засади формування коаліції: вона формується за результатами виборів народних депутатів України; формування здійснюється після проведення консультацій депутатськими фракціями; основою формування коаліції є узгодження депутатськими фракціями політичних позицій; за результатами консультацій укладається Угода про коаліцію; невід'ємною складовою такої Угоди є список народ-

них депутатів України, які сформували коаліцію і чисельність яких становить більшість від конституційного складу Верховної Ради України, що засвідчено особистими підписами цих народних депутатів України; коаліція формується протягом одного місяця з дня відкриття першого засідання новообраної Верховної Ради України або протягом одного місяця з дня припинення діяльності попередньої коаліції; коаліція вважається сформованою з моменту офіційного оголошення про це головуючим на пленарному засіданні Верховної Ради України на підставі поданих до Апарату Верховної Ради України необхідних документів.

Відповідно до цього стаття 61 Регламенту визначила коаліцію як сформоване за результатами виборів і на основі узгоджених політичних позицій та на засадах, встановлених Конституцією України і Регламентом, об'єднання депутатських фракцій, народних депутатів України, до складу якого входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України.

Утворення у Верховній Раді України коаліції має на меті добровільне об'єднання народних депутатів України у парламентську більшість. Ознаками коаліції є наявність депутатських фракцій, а також більшості народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України. Необхідність входження в коаліцію зазначеної кількості народних депутатів України підтверджується, зокрема, частиною десятою статті 83 Конституції України, згідно з якою «депутатська фракція у Верховній Раді України, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України, має права коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, передбачені цією Конституцією». Відповідно до пункту 2 частини першої статті 66 Регламенту діяльність коаліції припиняється, якщо в ній залишається кількість народних депутатів України, менша, ніж це передбачено частиною шостою статті 83 Конституції України, тобто меншість від конституційного складу Верховної Ради України. Частина сьома статті 83 Конституції України передбачає формування коаліції не тільки після проведення чергових та позачергових виборів Верховної Ради України, а й після припинення діяльності коаліції. Це дає підстави для висновку, що за Конституцією України можлива зміна у Верховній Раді України однієї парламентської більшості на іншу в залежності від волі більшості народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України.

5. Згідно з Основним Законом України держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України (частина четверта статті 15). Ці гарантії поширюються і на народних депутатів України (абзац третій пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 3 грудня 1998 року №17-рп/98).

Конституційний Суд України виходить з того, що «діяльність Верховної Ради України є невід'ємною складовою частиною суспільного життя в Україні і має ґрунтуватися на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності (частина перша статті 15 Конституції України)» (абзац сьомий пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 3 грудня 1998 року №17-рп/98).

Аналіз положень пункту 6 частини другої, частини шостої статті 81 Конституції України дає підстави для висновку, що Основний Закон України не виключає, а Регламент (частина третя статті 59) передбачає можливість перебування у Верховній Раді України народного депутата України поза депутатською фракцією, зокрема у разі його невходження або виходу зі складу депутатської фракції політичної партії (виборчого блоку), за виборчим списком якої його обрано, до прийняття на підставі закону рішення вищим керівним органом відповідної політичної партії (виборчого блоку) про дострокове припинення його повноважень. Крім того, згідно з частиною четвертою статті 59 Регламенту народний депутат України, якого виключено зі складу депутатської фракції, є позафракційним. Відповідно до частини четвертої статті 60 Регламенту «депутатська фракція, склад якої стає меншим від необхідної мінімальної кількості народних депутатів, визначеної частиною першою статті 59 цього Регламенту, через 15 днів після дня настання такого факту оголошується Головою Верховної Ради України розпущеною».

6. Конституція України, передбачивши належність народних депутатів України до депутатських фракцій, не обмежила їх права самостійно визначатися при прийнятті рішень, у тому числі щодо входження до складу більшості народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України, яка формує коаліцію. Наявність у народного депутата України такого права не залежить від позиції депутатської фракції щодо участі в коаліції. Цей висновок підтверджується, зокрема, тим, що частина друга статті 81 Конституції України, встановлюючи вичерпний перелік підстав для дострокового припинення повноважень народного депутата України, не передбачає такої підстави, як виключення зі складу депутатської фракції народного депутата України.

Отже, представництво народними депутатами України Українського народу у Верховній Раді України, прийняття рішень парламентом лише шляхом особистого голосування народних депутатів України (частини друга, третя статті 84 Конституції України), виконання народними депутатами України своїх обов'язків в інтересах усіх співвітчизників (частина третя статті 79 Конституції України) та відсутність у частині другій статті 81 Конституції України положень про дострокове припинення повноважень народного депутата України у разі виключення його зі складу депутатської фракції — все це вказує на всенародний характер представництва народних депутатів України у Верховній Раді України та наявність у них мандата на вільне його здійснення.

Вільне здійснення такого представництва забезпечується встановленням конституційно-правових гарантій депутатської недоторканності, вільного волевиявлення та безперешкодного здійснення народним депутатом України своїх повноважень. Зокрема, народний депутат України не несе юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання в парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп (частина друга статті 80 Конституції України); голосування та позиція, висловлена народним депутатом України стосовно роботи Верховної Ради України та її органів, не може бути предметом розгляду у

Верховній Раді України та її органах (частина шоста статті 10 Закону України «Про статус народного депутата України»).

Конституційний Суд України вважає, що в основу тлумачення положень частини шостої статті 83 Конституції України, частини четвертої статті 59 Регламенту у системному зв'язку з положеннями статей 1, 5, 15, 36, 38, 69, 76, 79, 80, 81, частин п'ятої, сьомої, дев'ятої статті 83, статті 86 Конституції України, статей 60, 61 Регламенту слід покласти суверенне право Українського народу здійснювати владу, визнання народного депутата України повноважним представником Українського народу у Верховній Раді України, надання йому мандата вільно здійснювати таке представництво і закріплення обов'язку діяти в інтересах усіх співвітчизників, встановлення процедури прийняття рішень у Верховній Раді України виключно шляхом вільного волевиявлення народних депутатів України. Це дає підстави для висновку, що окремі народні депутати України, зокрема ті, які не перебувають у складі депутатських фракцій, що ініціювали створення коаліції, мають право брати участь у її формуванні, тобто входити до більшості народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 63, 67, 69, 93, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного подання положення частини шостої статті 83 Конституції України, частини четвертої статті 59 Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 року №1861-VI, у системному зв'язку з положеннями статей 1, 5, 15, 36, 38, 69, 76, 79, 80, 81, частин п'ятої, сьомої, дев'ятої статті 83, статті 86 Конституції України, статей 60, 61 Регламенту Верховної Ради України слід розуміти так, що окремі народні депутати України, зокрема ті, які не перебувають у складі депутатських фракцій, що ініціювали створення коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, мають право брати участь у формуванні коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положений
части шестой статьи 83 Конституции Украины,
части четвертой статьи 59 Регламента Верховной Рады Украины
о возможности отдельных народных депутатов Украины
принимать непосредственное участие
в формировании коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины
по конституционному представлению 68 народных депутатов Украины**

г. Киев
6 апреля 2010 года
№11-рп/2010

Дело №1-33/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Никитина** Юрия Ивановича — докладчика, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело по конституционному представлению 68 народных депутатов Украины об официальном толковании положений части шестой статьи 83 Конституции Украины, части четвертой статьи 59 Регламента Верховной Рады Украины, утвержденного Законом Украины «О Регламенте Верховной Рады Украины» от 10 февраля 2010 года №1861-VI (Официальный вестник Украины, 2010 г., №12, ст.565, №18, ст.803), (далее — Регламент) о возможности отдельных народных депутатов Украины принимать непосредственное участие в формировании коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины (далее — коалиция).

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 41 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 68 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 93 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является практическая необходимость в официальном толковании положений части шестой статьи 83 Конституции Украины, части четвертой статьи 59 Регламента.

Заслушав судью-докладчика Никитина Ю.И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Субъект права на конституционное представление — 68 народных депутатов Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положений части шестой

статті 83 Конституції України, частини четвертої статті 59 Регламенту о можливості формування коаліції окремими народними депутатами України, в частині і такими, які в відповідності з частиною четвертою статті 59 Регламенту визнані внефракційними (в зв'язі з їх виключенням із складу депутатської фракції) або які вийшли або не ввійшли в склад депутатських фракцій, в тому числі із-за незгоди з позицією депутатських фракцій об участі в формуванні коаліції.

Автори ходатайства утверджають, що частиною четвертою статті 59 Регламенту введено інститут внефракційних народних депутатів України, якими вважаються народні депутати України, виключені із складу депутатської фракції. В конституційному представленні вказано, що Конституційний Суд України в своїх рішеннях визначив депутатські фракції суб'єктами формування коаліції, а також вказав на роль депутатських фракцій в процесі структурування і внутрішньої організації діяльності Верховної Ради України, в тому числі в формуванні коаліції. Однак питання можливості народних депутатів України, не входять до складу депутатських фракцій, брати участь в формуванні коаліції Конституційним Судом України не розглядалося.

Практичну необхідність в роз'ясненні положень частини шостої статті 83 Конституції України і частини четвертої статті 59 Регламенту народні депутати України зв'язують з порушенням прав народних депутатів України представляти інтереси громадян України, які їх обрали, що є основою для офіційного тлумачення вказаних норм Конституційним Судом України.

По мненню суб'єкта права на конституційне представлення, обраною на основі узгоджених політичних позицій депутатських фракцій коаліція може включати як народних депутатів України, входять до відповідуючих фракцій, так і інших народних депутатів України, які як представителі Українського народу підтримують узгоджені політичні позиції, на основі яких побудована коаліція, в тому числі і тих, які в відповідності з частиною четвертою статті 59 Регламенту є внефракційними (тобто виключеними із складу депутатської фракції) або не ввійшли або вийшли із складу депутатських фракцій, але їх повноваження не припинені в порядку, встановленому частиною шостою статті 81 Конституції України.

2. Свої позиції стосовно предмету конституційного представлення висказали Президент України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, науковці Львівського національного університету імені Івана Франка, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії.

3. Розв'язуючи піднятий в конституційному представленні питання, Конституційний Суд України виходить із наступного.

3.1. Україна є демократичним, правовим державством, республікою; носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в

Украине является народ, который осуществляет власть непосредственно и через органы государственной власти и органы местного самоуправления; граждане имеют право принимать участие в управлении государственными делами, свободно избирать и быть избранными в органы государственной власти; народное волеизъявление осуществляется через выборы, референдум и иные формы непосредственной демократии (статья 1, части первая, вторая статьи 5, часть первая статьи 38, статья 69 Конституции Украины).

Согласно правовой позиции Конституционного Суда Украины, изложенной в Решении от 5 октября 2005 года №6-рп/2005, конституционно-правовое содержание указанных положений заключается в том, что «власть Украинского народа является первичной, единой и неотчуждаемой, то есть органы государственной власти и органы местного самоуправления осуществляют власть в Украине, которая исходит от народа» (абзац третий подпункта 4.1 пункта 4 мотивировочной части).

3.2. Граждане Украины имеют право на свободу объединения в политические партии, которые содействуют формированию и выражению политической воли, принимают участие в выборах (части первая, вторая статьи 36 Конституции Украины). Принадлежность или непринадлежность к политической партии не может служить основанием для ограничения прав и свобод либо для предоставления каких-либо льгот и преимуществ (часть третья статьи 1 Закона Украины «О политических партиях в Украине»).

Политические партии обеспечивают участие граждан Украины в политической жизни общества, влияют на государственную власть, принимают участие в формировании органов власти и контроле за их деятельностью (абзац третий подпункта 3.1 пункта 3 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 12 июня 2007 года №2-рп/2007).

3.3. Верховная Рада Украины является органом государственной власти, который осуществляет свои полномочия на принципах представительства народными депутатами Украины интересов Украинского народа. Конституционный Суд Украины в своем Решении от 7 июля 1998 года №11-рп/98 указал, что деятельность Верховной Рады Украины прежде всего направлена на обеспечение народного представительства и выявление государственной воли принятием законов посредством голосования народных депутатов Украины (абзац третий пункта 1 мотивировочной части).

Конституционный состав Верховной Рады Украины — четыреста пятьдесят народных депутатов Украины, которые избираются на основе всеобщего, равного и прямого избирательного права путем тайного голосования (часть первая статьи 76 Конституции Украины). Избрание народных депутатов Украины в многомандатном общегосударственном избирательном округе по избирательным спискам кандидатов в депутаты от политических партий (избирательных блоков политических партий (далее — избирательных блоков) осуществляется по пропорциональной системе (часть третья статьи 1 Закона Украины «О выборах народных депутатов Украины»). Все народные депутаты Украины являются полномочными представителями Украинского народа в Верховной Раде Украины, ответственными перед ним и призванными выражать и защищать его интересы.

3.4. Конституция Украины связывает начало осуществления полномочий народным депутатом Украины с моментом принесения присяги и содержит предостережение об утрате депутатского мандата в случае отказа принести присягу (части третья, четвертая статьи 79). Присяга, которую приносят народные депутаты Украины перед вступлением в должность, указывает на то, что народный депутат Украины должен «соблюдать Конституцию Украины и законы Украины, исполнять свои обязанности в интересах всех соотечественников» (часть первая статьи 79 Конституции Украины).

Согласно Регламенту народными депутатами Украины в Верховной Раде Украины формируются депутатские фракции (часть первая статьи 58). При этом политическая партия (избирательный блок) имеет право формировать в Верховной Раде Украины только одну депутатскую фракцию (часть вторая статьи 58 Регламента), которая должна насчитывать не меньше чем 15 народных депутатов Украины (часть первая статьи 59 Регламента).

Реализация полномочий Верховной Радой Украины обусловлена не только приобретением полномочий народными депутатами Украины, но и созданием в Верховной Раде Украины коалиции. Коалиция формируется по результатам выборов и на основе согласования политических позиций в течение одного месяца со дня открытия первого заседания Верховной Рады Украины, которое проводится после очередных или внеочередных выборов Верховной Рады Украины, или в течение месяца со дня прекращения деятельности коалиции; в состав коалиции входит большинство народных депутатов Украины от конституционного состава Верховной Рады Украины (части шестая, седьмая статьи 83 Конституции Украины).

В соответствии с правовой позицией Конституционного Суда Украины согласно Конституции Украины фракционное структурирование Верховной Рады Украины и формирование коалиции являются обязательными условиями ее полномочности (абзац второй подпункта 5.3 пункта 5 мотивировочной части Решения от 25 июня 2008 года №12-рп/2008).

4. В частях пятой, девятой статьи 83 Конституции Украины предусмотрено, что порядок работы Верховной Рады Украины, принципы формирования, организации деятельности и прекращения деятельности коалиции устанавливаются Основным Законом Украины и Регламентом Верховной Рады Украины. Толкование положений части шестой статьи 83 Конституции Украины в Решении Конституционного Суда Украины от 17 сентября 2008 года №16-рп/2008 дано без учета положений Регламента, поскольку Временный регламент Верховной Рады Украины этим же Решением был признан не соответствующим Конституции Украины в связи с принятием его не в форме закона Украины, а в форме постановления Верховной Рады Украины. Конституционное положение об установлении принципов формирования коалиции Конституцией Украины и Регламентом реализовано со вступлением в силу 17 февраля 2010 года Закона Украины «О Регламенте Верховной Рады Украины» №1861-VI, поэтому официальное толкование соответствующих положений Конституции Украины и Регламента о формировании коалиции должно осуществляться в их системной связи.

Конституцией Украины (частями шестой, седьмой статьи 83) и Регламентом (статьями 61, 62) установлены следующие принципы формирования коалиции: она формируется по результатам выборов народных депутатов Украины; формирование осуществляется после проведения консультаций депутатскими фракциями; основой формирования коалиции является согласование депутатскими фракциями политических позиций; по результатам консультаций заключается Соглашение о коалиции; неотъемлемой составляющей такого Соглашения является список народных депутатов Украины, которые сформировали коалицию и численность которых составляет большинство от конституционного состава Верховной Рады Украины, что удостоверено личными подписями этих народных депутатов Украины; коалиция формируется в течение одного месяца со дня открытия первого заседания новоизбранной Верховной Рады Украины или в течение одного месяца со дня прекращения деятельности предыдущей коалиции; коалиция считается сформированной с момента официального объявления об этом председательствующим на пленарном заседании Верховной Рады Украины на основании представленных в Аппарат Верховной Рады Украины необходимых документов.

В соответствии с этим статья 61 Регламента определила коалицию как сформированное по результатам выборов и на основе согласованных политических позиций и на началах, установленных Конституцией Украины и Регламентом, объединение депутатских фракций, народных депутатов Украины, в состав которого входит большинство народных депутатов Украины от конституционного состава Верховной Рады Украины.

Создание в Верховной Раде Украины коалиции имеет целью добровольное объединение народных депутатов Украины в парламентское большинство. Признаками коалиции является наличие депутатских фракций, а также большинства народных депутатов Украины от конституционного состава Верховной Рады Украины. Необходимость вхождения в коалицию указанного количества народных депутатов Украины подтверждается, в частности, частью десятой статьи 83 Конституции Украины, согласно которой «депутатская фракция в Верховной Раде Украины, в состав которой входит большинство народных депутатов Украины от конституционного состава Верховной Рады Украины, имеет права коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины, предусмотренные настоящей Конституцией». В соответствии с пунктом 2 части первой статьи 66 Регламента деятельность коалиции прекращается, если в ней остается количество народных депутатов Украины, меньшее, чем это предусмотрено частью шестой статьи 83 Конституции Украины, то есть меньшинство от конституционного состава Верховной Рады Украины. Часть седьмая статьи 83 Конституции Украины предусматривает формирование коалиции не только после проведения очередных и внеочередных выборов Верховной Рады Украины, но и после прекращения деятельности коалиции. Это дает основания для вывода, что согласно Конституции Украины возможно изменение в Верховной Раде Украины одного парламентского большинства на другое в зависимости от воли большинства народных депутатов Украины от конституционного состава Верховной Рады Украины.

5. Согласно Основному Закону Украины государство гарантирует свободу политической деятельности, не запрещенной Конституцией и законами Украины (часть четвертая статьи 15). Эти гарантии распространяются и на народных депутатов Украины (абзац третий пункта 3 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 3 декабря 1998 года №17-рп/98).

Конституционный Суд Украины исходит из того, что «деятельность Верховной Рады Украины является неотъемлемой составной частью общественной жизни в Украине и должна основываться на принципах политического, экономического и идеологического многообразия (часть первая статьи 15 Конституции Украины)» (абзац седьмой пункта 3 мотивировочной части Решения от 3 декабря 1998 года №17-рп/98).

Анализ положений пункта 6 части второй, части шестой статьи 81 Конституции Украины дает основания для вывода, что Основной Закон Украины не исключает, а Регламент (часть третья статьи 59) предусматривает возможность пребывания в Верховной Раде Украины народного депутата Украины вне депутатской фракции, в частности в случае его невхождения или выхода из состава депутатской фракции политической партии (избирательного блока), по избирательному списку которой он избран, до принятия на основании закона решения высшим руководящим органом соответствующей политической партии (избирательного блока) о досрочном прекращении его полномочий. Кроме того, согласно части четвертой статьи 59 Регламента народный депутат Украины, исключенный из состава депутатской фракции, является внефракционным. В соответствии с частью четвертой статьи 60 Регламента «депутатская фракция, состав которой становится менее необходимого минимального количества народных депутатов, определенного частью первой статьи 59 настоящего Регламента, через 15 дней после дня наступления такого факта объявляется Председателем Верховной Рады Украины распущенной».

6. Конституция Украины, предусмотрев принадлежность народных депутатов Украины к депутатским фракциям, не ограничила их право самостоятельно определяться при принятии решений, в том числе о вхождении в состав большинства народных депутатов Украины от конституционного состава Верховной Рады Украины, которая формирует коалицию. Наличие у народного депутата Украины такого права не зависит от позиции депутатской фракции относительно участия в коалиции. Данный вывод подтверждается, в частности, тем, что часть вторая статьи 81 Конституции Украины, устанавливая исчерпывающий перечень оснований для досрочного прекращения полномочий народного депутата Украины, не предусматривает такого основания, как исключение из состава депутатской фракции народного депутата Украины.

Следовательно, представительство народными депутатами Украины Украинского народа в Верховной Раде Украины, принятие решений парламентом лишь путем личного голосования народных депутатов Украины (части вторая, третья статьи 84 Конституции Украины), исполнение народными депутатами Украины своих обязанностей в интересах всех соотечественников (часть третья статьи 79 Конституции Украины) и от-

существование в части второй статьи 81 Конституции Украины положений о досрочном прекращении полномочий народного депутата Украины в случае исключения его из состава депутатской фракции — все это указывает на всенародный характер представительства народных депутатов Украины в Верховной Раде Украины и наличие у них мандата на свободное его осуществление.

Свободное осуществление такого представительства обеспечивается установлением конституционно-правовых гарантий депутатской неприкосновенности, свободного волеизъявления и беспрепятственного осуществления народным депутатом Украины своих полномочий. В частности, народный депутат Украины не несет юридической ответственности за результаты голосования или высказывание в парламенте и его органах, за исключением ответственности за оскорбление или клевету (часть вторая статьи 80 Конституции Украины); голосование и позиция, высказанная народным депутатом Украины относительно работы Верховной Рады Украины и ее органов, не может быть предметом рассмотрения в Верховной Раде Украины и ее органах (часть шестая статьи 10 Закона Украины «О статусе народного депутата Украины»).

Конституционный Суд Украины считает, что в основу толкования положений части шестой статьи 83 Конституции Украины, части четвертой статьи 59 Регламента в системной связи с положениями статей 1, 5, 15, 36, 38, 69, 76, 79, 80, 81, частей пятой, седьмой, девятой статьи 83, статьи 86 Конституции Украины, статей 60, 61 Регламента следует положить суверенное право Украинского народа осуществлять власть, признание народного депутата Украины полномочным представителем Украинского народа в Верховной Раде Украины, предоставление ему мандата свободно осуществлять такое представительство и закрепление обязанности действовать в интересах всех соотечественников, установление процедуры принятия решений в Верховной Раде Украины исключительно путем свободного волеизъявления народных депутатов Украины. Это дает основания для вывода, что отдельные народные депутаты Украины, в частности те, которые не состоят в составе депутатских фракций, инициировавших создание коалиции, имеют право принимать участие в ее формировании, то есть входить в большинство народных депутатов Украины от конституционного состава Верховной Рады Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 62, 63, 67, 69, 93, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте конституционного представления положения части шестой статьи 83 Конституции Украины, части четвертой статьи 59 Регламента Верховной Рады Украины, утвержденного Законом Украины «О Регламенте Верховной Рады Украины» от 10 февраля 2010 года №1861-VI, в системной связи с положениями статей 1, 5, 15, 36, 38, 69, 76, 79, 80, 81, частей пятой, седьмой, девятой статьи 83, статьи 86 Конституции Укра-

ны, статей 60, 61 Регламента Верховной Рады Украины следует понимать как то, что отдельные народные депутаты Украины, в частности те, которые не состоят в составе депутатских фракций, инициировавших создание коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины, имеют право принимать участие в формировании коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 11-rp/2010 dated April 6, 2010 in the case upon the constitutional petition of the 68 People's Deputies of Ukraine concerning the official interpretation of Article 83.6 of the Constitution of Ukraine and Article 59.4 of the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine regarding the possibility of individual People's Deputies of Ukraine to directly participate in the formation of a coalition of deputy factions in the Verkhovna Rada of Ukraine*

Ukraine is a democratic and law-based republic; the people are the bearers of sovereignty and the only source of power in Ukraine and exercise power directly and through bodies of state power and bodies of local self-government; citizens have the right to participate in the administration of state affairs, to freely elect and to be elected to bodies of state power; the expression of the will of the people is exercised through elections, referendum and other forms of direct democracy (Articles 1, 5.1, 5.2, 38.1 and 69 of the Constitution).

The Verkhovna Rada of Ukraine is a body of state power that exercises its authorities on the basis of representation of the interests of the Ukrainian People by the People's Deputies of Ukraine.

The constitutional composition of the Verkhovna Rada of Ukraine of Ukraine is 450 People's Deputies of Ukraine who are elected on the basis of universal, equal and direct suffrage, by secret ballot (Article 76.1 of the Constitution). In accordance with Article 1.3 of the Law «On the Elections of People's Deputies of Ukraine», People's Deputies of Ukraine are elected under the system of proportionate representation in a multi-mandate state-wide constituency by voting lists of the candidates of Deputies from political parties (election blocks of political parties (hereinafter referred to as «election blocks»). All People's Deputies of Ukraine are the authorised representatives of the Ukrainian people in the Verkhovna Rada of Ukraine who are answerable before them and invoked to express and protect their interests.

The Constitution links the beginning of performance of the authorities by the People's Deputy of Ukraine with the moment of taking the oath and provides for the loss of deputy's mandate in case of refusal to take the oath (Articles 79.3 and 79.4). The oath taken by People's Deputies of Ukraine before assuming the office suggests that the People's Deputy of Ukraine has «to abide by the Constitution of Ukraine and the laws of Ukraine, to carry out his or her duties in the interests of all compatriots» (Article 79.1 of the Constitution).

The realisation of authorities by the Verkhovna Rada of Ukraine depends not only upon the acquisition of authorities by the People's Deputies of Ukraine but also upon the creation of the coalition of deputy factions in the Verkhovna Rada of Ukraine (hereinafter referred to as «the coalition»). The coalition of parliamentary factions in the Verkhovna Rada of Ukraine shall be formed within a month from the date of the first meeting of the Verkhovna Rada of Ukraine to be held following regular or special elections to the Verkhovna Rada of Ukraine, or within a month from the date when activities of a coalition of parliamentary factions in the Verkhovna Rada of Ukraine are terminated (Articles 83.6 and 83.7 of the Constitution).

According to the legal position of the Constitutional Court, the faction structuring of the Verkhovna Rada of Ukraine and the formation of the coalition are the necessary conditions of its competence (paragraph 5.3.2 of the motivational part, Decision No.12-rp/2008 dated June 25, 2008).

Articles 83.5 and 83.9 of the Constitution stipulate that the regulation of the activities of the Verkhovna Rada of Ukraine, the principles of formation, organisation of activities and termination of activities of the coalition shall be established by the Fundamental Law and the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine. The interpretation of Article 83.6 of the Constitution in the Decision of the Constitutional Court No.16-rp/2008 dated September 17, 2008 was provided with no attention to the Rules of Procedure since the Temporary Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine had been recognised as unconstitutional by that same Decision on the grounds that it had been adopted not in form of a law but in form of a Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine. The constitutional provision concerning the establishment of the principles of the formation of coalition by the Constitution and the Rules of Procedure was implemented on February 17, 2010 when the Law «On the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine» No.1861-VI entered into force (hereinafter referred to as «the Rules of Procedure»). Therefore the official interpretation of the relevant provisions of the Constitution and the Rules of Procedure shall be provided in their system conjunction.

The Constitution (Articles 83.6 and 83.7) and the Rules of Procedure (Articles 61 and 62) establish the following principles of the formation of the coalition: it is formed upon the results of the elections of the People's Deputies of Ukraine; it is formed after the consultations of the deputy factions were held; the basis for its formation is the agreement of political positions by the deputy factions; upon the results of the consultations the Coalition Agreement is concluded; an indispensable part of such an Agreement is the list of People's Deputies of Ukraine who formed the coalition and whose number presents majority from the constitutional composition of the Verkhovna Rada of Ukraine, which is endorsed by the signatures of these People's Deputies of Ukraine; the coalition is formed

within one month from the day of the first meeting of the newly elected Verkhovna Rada of Ukraine, or within a month from the date when activities of a previous coalition are terminated; the coalition is deemed formed from the moment the chairperson officially proclaims thereupon at the plenary session of the Verkhovna Rada of Ukraine on the basis of the necessary documents submitted to the Secretariat of the Verkhovna Rada of Ukraine.

The creation of coalition in the Verkhovna Rada of Ukraine aimed at the voluntary consolidation of the People's Deputies of Ukraine into a parliamentary majority. The coalition is characterised by the participation therein of deputy factions and majority of People's Deputies of Ukraine from the constitutional composition of the Verkhovna Rada of Ukraine. The need for the participation in the coalition of this number of People's Deputies of Ukraine is confirmed, in particular by Article 83.10 of the Constitution whereby a deputy faction in the Verkhovna Rada of Ukraine whose members make up a majority of People's Deputies of Ukraine within the constitutional composition of the Verkhovna Rada of Ukraine shall enjoy the same rights under the Constitution as a coalition of parliamentary factions in the Verkhovna Rada of Ukraine. Pursuant to Article 66.1.2 of the Rules of Procedure, the activities of the coalition shall be terminated if the number of People's Deputies of Ukraine — its members — becomes less than required by Article 83.6 of the Constitution, i.e. the minority from the constitutional composition of the Verkhovna Rada of Ukraine. Article 83.7 of the Constitution provides for the formation of the coalition not only after the regular or special elections to the Verkhovna Rada of Ukraine but also after the activities of the coalition were terminated. This gives grounds to conclude that under the Constitution it is possible that one parliamentary majority in the Verkhovna Rada of Ukraine may be replaced by the other one depending upon the will of the majority of the People's Deputies of Ukraine from the constitutional composition of the Verkhovna Rada of Ukraine.

According to the Fundamental Law, the State guarantees the freedom of political activity not prohibited by the Constitution and laws (Article 15.4). These guarantees are applicable to the People's Deputies of Ukraine as well (paragraph 3.3 of the motivational part, Decision No. 17-rp/98 dated December 3, 1998).

The analysis of Articles 81.2.6 and 81.6 of the Constitution gives grounds for conclusion that the Fundamental Law does not exclude the possibility and the Rules of Procedure (Article 59.3) allows such a possibility for a People's Deputy of Ukraine to stay in the Verkhovna Rada of Ukraine, not being a member of a deputy faction, especially in case of his/her non-entering or exit from the deputy faction of a political party (election block) by whose voting list he/she was elected until the superior managing body of a respective political party (election block) takes, on the grounds of law, a decision on his/her early termination of authorities. Furthermore, pursuant to Article 59.4 of the Rules of Procedure, a People's Deputy of Ukraine expelled from a political faction is deemed to be an out-of-faction Deputy. According to Article 60.4 of the Rules of Procedure, a deputy faction whose number of Deputies becomes less than the minimum number required by Article 59.1 of the Rules of Procedure is proclaimed to be dissolved by the Chairperson of the Verkhovna Rada of Ukraine within 15 days after such a fact.

The Constitution, prescribing the membership of People's Deputies of Ukraine in deputy factions, does not restrict their right to take independent

decisions, including whether to participate in the majority of the People's Deputies of Ukraine from the constitutional composition of the Verkhovna Rada of Ukraine which forms the coalition. The People's Deputy of Ukraine shall enjoy such a right irrespective of the position of the deputy faction concerning the participation in the coalition. This conclusion is confirmed by the fact that Article 82.1 of the Constitution, providing for the exhaustive list of the grounds for the early termination of the authorities of People's Deputy of Ukraine, does not mention such a ground as expulsion of a People's Deputy of Ukraine from a deputy faction.

The Constitutional Court considers that the interpretation of Article 83.6 of the Constitution and Article 59.4 of the Rules of Procedure in a system conjunction with Articles 1, 5, 15, 36, 38, 69, 76, 79, 80, 81, 83.5, 83.7, 83.9 and 86 of the Constitution and Articles 60 and 61 of the Rules of Procedure should be founded on a sovereign right of the Ukrainian People to exercise power, the recognition of a People's Deputy of Ukraine as an authoritative representative of the Ukrainian People in the Verkhovna Rada of Ukraine, granting him/her the mandate to freely perform such representation and assigning the obligation to act in the interests of all compatriots and the establishment of procedure for adoption of decision in the Verkhovna Rada of Ukraine exclusively by a free expression of the will of People's Deputies.

Therefore, individual People's Deputies of Ukraine, in particular those who are not members of the deputy factions which initiated the creation of coalition, have the right to participate in its formation, i.e. to participate in the majority of the People's Deputies of Ukraine from the constitutional composition of the Verkhovna Rada of Ukraine.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that in the aspect of the constitutional petition, the provisions of Article 83.6 of the Constitution and Article 59.4 of the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine approved by the Law «On the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine» No.1861-VI dated February 10, 2010 in a system conjunction with Articles 1, 5, 15, 36, 38, 69, 76, 79, 80, 81, 83.5, 83.7, 83.9 and 86 of the Constitution and Articles 60 and 61 of the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine shall be understood as allowing the People's Deputies of Ukraine, in particular those who are not members of the deputy factions which initiated the creation of the coalition of deputy factions in the Verkhovna Rada of Ukraine, to participate in the formation of the coalition of deputy factions in the Verkhovna Rada of Ukraine.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним зверненням
громадянина Суботи Артема Анатолійовича
щодо офіційного тлумачення положень пункту 2
частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України
(справа про забезпечення апеляційного оскарження ухвал суду)**

м. Київ
28 квітня 2010 року
№12-рп/2010

Справа №1-30/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуєчого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича — доповідача, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Джуна** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянина Суботи Артема Анатолійовича щодо офіційного тлумачення положень пункту 2 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянина Суботи Артема Анатолійовича.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування положень пункту 2 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача Бринцева В.Д. та вивчивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянин Субота Артем Анатолійович у конституційному зверненні порушив питання про офіційне тлумачення положень пункту 2 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України (далі — Кодекс) щодо забезпечення апеляційного оскарження ухвали суду першої інстанції про відмову у задоволенні заяви про забезпечення позову.

Автор клопотання обґрунтовує своє звернення наявністю неоднозначного застосування судами загальної юрисдикції названої процесуальної норми і як приклад наводить факти, коли в одних випадках суди допускали оскарження в апеляційному порядку ухвал про відмову в забезпеченні позову, в інших — приймали рішення про відмову в їх перегляді.

Посилаючись на пункт 8 частини третьої статті 129 Конституції України, Субота А.А. вважає, що в апеляційному порядку можна оскаржити будь-яку ухвалу щодо забезпечення позову, у тому числі про відмову у забезпеченні позову.

2. Проведені Конституційним Судом України дослідження матеріалів справи, системний аналіз положень Конституції України та інших правових актів дають підстави для таких висновків.

2.1. Відповідно до Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; Україна є правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права, звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина гарантується (стаття 1, частина друга статті 3, частини перша, третя статті 8).

Згідно з частинами першою, другою статті 55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом; кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. З цього приводу Конституційний Суд України у Рішенні від 25 грудня 1997 року №9-зп у справі за зверненням жителів міста Жовті Води зазначив, що суд не може відмовити у правосудді, якщо ущемлюються права і свободи громадян, інакше це було б порушенням права на судовий захист, яке згідно зі статтею 64 Конституції України не може бути обмежене.

Встановлене законодавством апеляційне оскарження судових рішень є складовою права кожного на судовий захист, оскільки перегляд таких рішень в апеляційному порядку гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина.

2.2. Положення пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України визначає одну з основних засад судочинства — забезпечення апеляційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом, і таким чином закріплює гарантії перевірки в апеляційному порядку судових рішень. У статті 293 Кодексу наведено перелік ухвал суду першої інстанції, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення суду. Зокрема, згідно з пунктом 2 зазначеної статті оскаржуються ухвали щодо забезпечення позову, а також щодо скасування забезпечення позову.

Аналізуючи ці норми Кодексу у взаємозв'язку з пунктом 8 частини третьої статті 129 Конституції України, Конституційний Суд України дійшов висновку про можливість апеляційного оскарження судового рішення у випадках, коли закон не містить прямої заборони на таке оскарження.

Отже, такий системний підхід до розуміння змісту пункту 2 частини першої статті 293 Кодексу дає підстави зробити висновок, що окремо від

рішення суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали як про забезпечення позову і щодо скасування забезпечення позову, так і ухвали, якими відмовлено в забезпеченні позову і скасуванні забезпечення позову. Таке розуміння узгоджується з положенням пункту 2 частини третьої статті 129 Конституції України, яким гарантується рівність всіх учасників судового процесу перед законом і судом.

Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України «положення пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України стосовно забезпечення апеляційного оскарження рішення суду, крім випадків, визначених законом, слід розуміти так, що у цивільному процесі апеляційному оскарженню підлягають ухвали за винятком випадків, коли таке оскарження заборонено законом» (абзац сьомий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 27 січня 2010 року №3-рп/2010 у справі про апеляційне оскарження ухвал суду).

Таким чином, положення пункту 2 частини першої статті 293 Кодексу у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України необхідно розуміти як такі, що передбачають право оскаржувати окремо від рішення суду в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції як про забезпечення позову і щодо скасування забезпечення позову, так і ухвали про відмову в забезпеченні позову і скасуванні забезпечення позову.

Виходячи з наведеного та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 66, 67, 69, 94, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного звернення положення пункту 2 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України стосовно можливості апеляційного оскарження ухвал суду щодо забезпечення позову, а також щодо скасування забезпечення позову у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України необхідно розуміти як такі, що передбачають право оскаржувати окремо від рішення суду в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції як про забезпечення позову і щодо скасування забезпечення позову, так і ухвали про відмову в забезпеченні позову і скасуванні забезпечення позову.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положений пункта 2
части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины
по конституционному обращению гражданина Суботы Артема Анатольевича
(дело об обеспечении апелляционного обжалования постановлений суда)**

г. Киев
28 апреля 2010 года
№12-рп/2010

Дело №1-30/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича — докладчика, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений пункта 2 части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины по конституционному обращению гражданина Суботы Артема Анатольевича.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение гражданина Суботы Артема Анатольевича.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения положений пункта 2 части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины.

Заслушав судью-докладчика Брынцева В.Д. и изучив материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Гражданин Субота Артем Анатольевич в конституционном обращении поднял вопрос об официальном толковании положений пункта 2 части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины (далее — Кодекс) об обеспечении апелляционного обжалования постановления суда первой инстанции об отказе в удовлетворении заявления об обеспечении иска.

Автор ходатайства обосновывает свое обращение наличием неоднозначного применения судами общей юрисдикции указанной процессуальной нормы и в качестве примера приводит факты, когда в одних случаях суды допускали обжалование в апелляционном порядке постановлений об отказе в обеспечении иска, в других — принимали решение об отказе в их пересмотре.

Ссылаясь на пункт 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины, Субота А.А. считает, что в апелляционном порядке можно обжаловать любое постановление об обеспечении иска, в том числе об отказе в обеспечении иска.

2. Проведенные Конституционным Судом Украины исследования материалов дела, системный анализ положений Конституции Украины и иных правовых актов дают основания для следующих выводов.

2.1. В соответствии с Конституцией Украины права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства; Украина есть правовое государство, в котором признается и действует принцип верховенства права, обращение в суд для защиты конституционных прав и свобод человека и гражданина гарантируется (статья 1, часть вторая статьи 3, части первая, третья статьи 8).

Согласно частям первой, второй статьи 55 Конституции Украины права и свободы человека и гражданина защищаются судом; каждому гарантируется право на обжалование в суде решений, действий или бездействия органов государственной власти, органов местного самоуправления, должностных и служебных лиц. По этому поводу Конституционный Суд Украины в Решении от 25 декабря 1997 года №9-зп по делу по обращению жителей города Желтые Воды отметил, что суд не может отказать в правосудии, если ущемляются права и свободы граждан, в противном случае это было бы нарушением права на судебную защиту, которое согласно статье 64 Конституции Украины не может быть ограничено.

Установленное законодательством апелляционное обжалование судебных решений является составляющей права каждого на судебную защиту, поскольку пересмотр таких решений в апелляционном порядке гарантирует восстановление нарушенных прав и охраняемых законом интересов человека и гражданина.

2.2. Положение пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины определяет один из основных принципов судопроизводства — обеспечение апелляционного обжалования решения суда, кроме случаев, установленных законом, и таким образом закрепляет гарантии проверки в апелляционном порядке судебных решений. В статье 293 Кодекса приведен перечень постановлений суда первой инстанции, которые могут быть обжалованы в апелляционном порядке отдельно от решения суда. В частности, в соответствии с пунктом 2 указанной статьи оспариваются постановления об обеспечении иска, а также об отмене обеспечения иска.

Анализируя данные нормы Кодекса во взаимосвязи с пунктом 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины, Конституционный Суд Украи-

ны пришел к выводу о возможности апелляционного обжалования судебного решения в случаях, если закон не содержит прямого запрета на такое обжалование.

Следовательно, такой системный подход к пониманию содержания пункта 2 части первой статьи 293 Кодекса дает основания сделать вывод, что отдельно от решения суда могут быть обжалованы в апелляционном порядке постановления как об обеспечении иска и об отмене обеспечения иска, так и постановления, которыми отказано в обеспечении иска и отмене обеспечения иска. Такое понимание согласуется с положением пункта 2 части третьей статьи 129 Конституции Украины, которым гарантируется равенство всех участников судебного процесса перед законом и судом.

В соответствии с правовой позицией Конституционного Суда Украины «положение пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины об обеспечении апелляционного обжалования решения суда, кроме случаев, определенных законом, следует понимать так, что в гражданском процессе апелляционному обжалованию подлежат постановления за исключением случаев, когда такое обжалование запрещено законом» (абзац седьмой подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части Решения от 27 января 2010 года №3-рп/2010 по делу об апелляционном обжаловании постановлений суда).

Таким образом, положения пункта 2 части первой статьи 293 Кодекса во взаимосвязи с положениями пунктов 2, 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины следует понимать как предусматривающие право обжаловать отдельно от решения суда в апелляционном порядке постановления суда первой инстанции как об обеспечении иска и об отмене обеспечения иска, так и постановления об отказе в обеспечении иска и отмене обеспечения иска.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 66, 67, 69, 94, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте конституционного обращения положения пункта 2 части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины о возможности апелляционного обжалования постановлений суда об обеспечении иска, а также об отмене обеспечения иска во взаимосвязи с положениями пунктов 2, 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины следует понимать как предусматривающие право обжаловать отдельно от решения суда в апелляционном порядке постановления суда первой инстанции как об обеспечении иска и об отмене обеспечения иска, так и постановления об отказе в обеспечении иска и отмене обеспечения иска.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННИЙ СУД УКРАЇНИ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.12-rp/2010 dated April 28, 2010 upon the constitutional appeal of citizen Artem Anatoliyovych Subota concerning official interpretation of Article 293.1.2 of the Code on Civil Procedure (case on appellate challenging of court rulings)*

In accordance with the Constitution, human rights and freedoms and their guarantees determine the essence and orientation of the activity of the State; Ukraine is a law-based state where the principle of the rule of law is recognised and effective; appeals to the court in defence of the constitutional human and citizens' rights and freedoms is guaranteed (Articles 1, 3.2, 8.1 and 8.3).

According to Articles 55.1 and 55.2 of the Constitution, human and citizens' rights and freedoms are protected by the court; everyone is guaranteed the right to challenge in court decisions, actions and omissions of the bodies of state power, local self-government and their officials and officers. As the Constitutional Court held in the Decision No.9-zp dated December 25, 1997 (case upon the appeal of the residents of *Zhovti Vody*), a court may not refuse in justice when citizens' rights and freedoms are infringed; otherwise it would be the violation of the right to judicial remedy which may not be restricted under Article 64 of the Constitution.

The appellate challenging of court decisions established by the legislation is a component of everyone's right of judicial remedy since appellate review of such decisions ensures the restoration of the violated human and citizens' rights and interests protected under the law.

Article 129.3.8 determines one of the principles of judiciary — ensuring appellate challenging of court decisions except in cases prescribed by law — and therefore establishes the guarantees of appellate review of court decisions. Article 293 of the Code on Civil Procedure (hereinafter referred to as «the Code») provides the list of the rulings of courts of first instance subject to appellate challenging independently of court decisions. In particular, according to Article 293.2, the rulings to secure the claim and to cancel the security of claim may be so challenged.

Examining these norms of the Code in the conjunction with Article 129.3.8 of the Constitution, the Constitutional Court reached conclusion on the possibility of appellate challenging of the court decision if the law contains no direct prohibition of such challenging.

Thus, on the basis of the system interpretation of Article 293.1, the court rulings to secure the claim and court rulings to cancel the security of claim as well as the rulings on refusal to secure the claim and rulings on refusal to cancel the security of claim shall be subject to appellate challenging. Such understanding is

consistent with Article 129.3.2 of the Constitution that guarantees equality of all participants in court proceedings before the law and court.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that in the aspect of the constitutional appeal, Article 293.1.2 of the Code on Civil Procedure concerning the possibility of appellate challenging of court rulings to secure the claim and court rulings on refusal to secure the claim in conjunction with Articles 129.3.2 and 129.3.8 of the Constitution shall be understood as granting the right to appellate challenging, independently of court decisions, of the rulings to secure the claim and rulings to cancel the security of claim as well as the rulings on refusal to secure the claim and rulings on refusal to cancel the security of claim.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин першої, другої статті 1, пункту 44 статті 2, частини другої статті 4, пункту 45 статті 6, пункту 58 статті 34, статті 34¹, пункту 5, абзацу четвертого пункту 7 частини першої, частини третьої статті 76 Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік», частини п'ятої статті 5 Закону України «Про Національний банк України», Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» та деяких інших законів України»

м. Київ
11 травня 2010 року
№13-рп /2010

Справа №1-22/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижак Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Стецюка** Петра Богдановича — доповідача, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин першої, другої статті 1, пункту 44 статті 2, частини другої статті 4, пункту 45 статті 6, пункту 58 статті 34, статті 34¹, пункту 5, абзацу четвертого пункту 7 частини першої, частини третьої статті 76 Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» від 26 грудня 2008 року №835-VI (Відомості Верховної Ради України, 2009 р., №№20-22, ст.269) із наступними змінами, частини п'ятої статті 5 Закону України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року №679-XIV (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., №29, ст.238) із наступними змінами, Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» та деяких інших законів України» від 21 серпня 2009 року №1608-VI (Голос України, 2009 р., 15 жовтня).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на кон-

ституційне подання про неконституційність окремих положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік», Закону України «Про Національний банк України», Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» та деяких інших законів України».

Заслухавши суддю-доповідача Стецюка П.Б. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати неконституційними положення частин першої, другої статті 1, пункту 44 статті 2, частини другої статті 4, пункту 45 статті 6, пункту 58 статті 34, статті 34¹, пункту 5, абзацу четвертого пункту 7 частини першої, частини третьої статті 76 Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» від 26 грудня 2008 року №835-VI із наступними змінами (далі — Закон №835), частини п'ятої (за поданням — частини третьої) статті 5 Закону України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року №679-XIV із наступними змінами (далі — Закон №679), Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» та деяких інших законів України» від 21 серпня 2009 року №1608-VI (далі — Закон №1608).

У конституційному поданні стверджується, що передбачене внесення Національним банком України у 2009 році до Державного бюджету України перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами поточного року є не чим іншим, як авансовим фінансуванням витрат Державного бюджету України і вимагає здійснення Національним банком України додаткової, нічим не забезпеченої емісії. Це призведе до прискорення темпів інфляції, зриву курсу гривні, що суперечить статтям 1, 3, 46, 48, частині другій статті 99 Конституції України.

На думку глави держави, право затверджувати Державний бюджет України, зокрема головних розпорядників його коштів шляхом встановлення їм бюджетних призначень, належить до законодавчих повноважень парламенту, а отже, наділення Уряду України цим правом є делегуванням парламентом законодавчої функції Кабінету Міністрів України.

Затвердження Кабінетом Міністрів України за попереднім погодженням з комітетами Верховної Ради України з питань бюджету та з питань фінансів і банківської діяльності переліку об'єктів, заходів та обсягів бюджетних коштів, що будуть спрямовані на виконання відповідної бюджетної програми, а також головних розпорядників коштів державного бюджету, як зазначено в конституційному поданні, порушує вимоги частини першої статті 89 Конституції України, за якою комітети Верховної Ради України створюються для здійснення законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання контрольних функцій відповідно до Конституції України.

Президент України наголошує, що положення частини п'ятої статті 5 Закону №679, якими запроваджено підзвітність центрального банку дер-

жави Уряду України, не узгоджуються з принципом економічної самостійності Національного банку України, що є одним з основних у його діяльності і закріплений у Законі №679, а отже, не відповідають статті 6, частині другій статті 19, частині другій статті 85 Конституції України.

Суб'єкт права на конституційне подання також вказує, що норми Закону №1608, якими внесено зміни до Закону №835 та Закону №679, є такими, що набрали чинності з порушенням конституційної процедури, тому є підстави для визнання їх неконституційними.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Голова Верховної Ради України, Міністерство економіки України, Національний банк України, Інститут економіко-правових досліджень Національної академії наук України, Національний університет державної податкової служби України, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Тернопільський національний економічний університет.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи поставлені в конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Україна є правовою державою, в якій органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (стаття 1, частина друга статті 6, частина друга статті 19 Конституції України).

Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади приймає закони та інші акти в порядку, визначеному Конституцією і законами України. Відповідно до пункту 3 частини другої статті 88 Конституції України Голова Верховної Ради України підписує акти, прийняті Верховною Радою України. За правовою позицією Конституційного Суду України акти Верховної Ради України — це рішення Верховної Ради України з питань, віднесених до її компетенції, тобто документи, що приймаються встановленою Конституцією України кількістю голосів народних депутатів України у формі законів, постанов тощо (абзац шостий пункту 5 мотивувальної частини Рішення від 14 жовтня 2003 року №16-рп/2003).

У частині четвертій статті 94 Основного Закону України визначено вимогу стосовно повторного прийняття закону Верховною Радою України не менш як двома третинами від її конституційного складу, що поширюється лише на закони, пропозиції Президента України до яких повністю або частково відхилені.

Автор клопотання стверджує, що Закон №1608 набрав чинності з порушенням процедури, встановленої статтею 94 Конституції України. Президент України наголошує, що повернений ним 3 серпня 2009 року для повторного розгляду парламентом Закон №1608 (прийнятий 1 липня 2009 року) текстуально відрізняється від однойменного закону (прийнятого 21 серпня 2009 року шляхом подолання вето) в частині підпункту 3 пункту 1 розділу I, в якому зазначено дату його прийняття — «1 липня 2009 року».

Конституційний Суд України у Рішенні від 7 липня 2009 року №17-рп/2009 вказав, що навіть коли всі пропозиції Президента України відхилено і за-

кон текстуально залишається незмінним, він має бути прийнятий повторно шляхом голосування народними депутатами України кількістю голосів, визначеною у частині четвертій статті 94 Конституції України. За таких обставин датою прийняття закону слід вважати дату його остаточного голосування за результатами повторного розгляду. Саме ця дата повинна бути вказана при оприлюдненні закону та його опублікуванні (абзац четвертий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення).

Отже, аналіз Закону №1608 свідчить, що його положення текстуально залишилися незмінними, а процедура набрання ним чинності відповідає частині четвертій статті 94 Основного Закону України.

3.2. Згідно з Конституцією України основною функцією Національного банку України є забезпечення стабільності грошової одиниці (частина друга статті 99). На її виконання Національний банк України сприяє дотриманню стабільності банківської системи, а також у межах своїх повноважень — цінової стабільності (частина друга статті 6 Закону №679).

Національний банк України — це центральний банк держави, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, Законом №679 та іншими законами України. Національний банк України є економічно самостійним органом, що здійснює видатки за рахунок власних доходів у межах затвердженого кошторису, а у визначених законом випадках також за рахунок Державного бюджету України (частина перша статті 2, частина перша статті 4 Закону №679). Законом №679 передбачено, що Рада Національного банку України затверджує кошторис доходів та витрат Національного банку України та подає Верховній Раді України і Кабінету Міністрів України до 1 вересня поточного року прогнозовані відомості про сальдо кошторису (пункт 4 частини першої статті 9 Закону №679).

У розділі IX «Взаємовідносини з Президентом України, Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України» Закону №679 закріплено, що Національний банк України підзвітний Президенту України і Верховній Раді України в межах їх конституційних повноважень (частина перша статті 51), та визначено взаємовідносини Національного банку України з Кабінетом Міністрів України (стаття 52).

У Законі №679 встановлено форми підзвітності, зокрема доповідь Голови Національного банку України Верховній Раді України про діяльність Національного банку України, надання Президенту України та Верховній Раді України двічі на рік інформації про стан грошово-кредитного ринку в державі (пункти 4, 5 частини другої статті 51).

Щорічно Національний банк України інформує Верховну Раду України про напрями грошово-кредитної і валютної політики, розробленої Національним банком України на наступний рік та на більш тривалий період (частина друга статті 24 Закону №679). Крім того, Національний банк України щоквартально зобов'язаний надавати інформацію Президенту України, Кабінету Міністрів України та Комітету Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності щодо безготівкової емісії у відповідному періоді, а саме про проведення операцій з рефінансування банків, інтервенцій на міжбанківському валютному ринку, операцій на фондовому ринку (частина третя статті 51 Закону №679).

Отримання Урядом України звіту про виконання кошторису доходів та витрат Національного банку України узгоджується з положеннями Конституції України, які передбачають обов'язки Кабінету Міністрів України разом із проектом закону про Державний бюджет України на наступний рік подавати доповідь про хід виконання Державного бюджету України поточного року, а також звіт про виконання Державного бюджету України (частина друга статті 96, частина перша статті 97, пункт 6 статті 116).

Зі змісту наведених норм вбачається, що запровадження подання Національним банком України Кабінету Міністрів України та Верховній Раді України звіту про виконання кошторису доходів та витрат Національного банку України, яке дістало відображення у частині п'ятій статті 5 Закону №679 в редакції Закону №1608, кореспондується з положеннями пункту 4 частини першої статті 9 Закону №679 і не є втручанням в економічну самостійність Національного банку України, визначену статтею 4 Закону №679. Отже, частина п'ята статті 5 Закону №679 не суперечить статті 6, частині другій статті 19, частині другій статті 85 Конституції України.

4. Згідно зі статтею 150 Основного Закону України та Рішенням Конституційного Суду України від 14 листопада 2001 року №15-рп/2001 у справі щодо прописки юрисдикція Конституційного Суду України поширюється на чинні нормативно-правові акти.

Державний бюджет України затверджується щорічно Верховною Радою України на період з 1 січня по 31 грудня, а за особливих обставин — на інший період (частина перша статті 96 Конституції України) шляхом прийняття відповідного закону.

Оскільки оспорювані положення частин першої, другої статті 1, пункту 44 статті 2, частини другої статті 4, пункту 45 статті 6, пункту 58 статті 34, статті 34¹, частини третьої статті 76 Закону №835 у зв'язку з закінченням бюджетного року втратили чинність, конституційне провадження у справі в цій частині підлягає припиненню на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

Положення пункту 5, абзацу четвертого пункту 7 частини першої статті 76 Закону №835 виключені Законом №1608 і втратили чинність з 15 жовтня 2009 року, тому конституційне провадження і в цій частині підлягає припиненню на вказаних підставах.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 45, 51, 61, 63, 65, 67, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», §51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), положення частини п'ятої статті 5 Закону України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року №679-XIV із змінами, внесеними Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про Дер-

жавний бюджет України на 2009 рік» та деяких інших законів України» від 21 серпня 2009 року №1608-VI.

2. Припинити конституційне провадження у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин першої, другої статті 1, пункту 44 статті 2, частини другої статті 4, пункту 45 статті 6, пункту 58 статті 34, статті 34¹, пункту 5, абзацу четвертого пункту 7 частини першої, частини третьої статті 76 Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» від 26 грудня 2008 року №835-VI із наступними змінами на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей первой, второй статьи 1, пункта 44 статьи 2, части второй статьи 4, пункта 45 статьи 6, пункта 58 статьи 34, статьи 34¹, пункта 5, абзаца четвертого пункта 7 части первой, части третьей статьи 76 Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2009 год», части пятой статьи 5 Закона Украины «О Национальном банке Украины», Закона Украины «О внесении изменений в Закон Украины «О Государственном бюджете Украины на 2009 год» и некоторые другие законы Украины» по конституционному представлению Президента Украины

г. Киев
11 мая 2010 года
№13-рп/2010

Дело №1-22/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Стецюка** Петра Богдановича — докладчика, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело по конституционному представлению Президента Украины о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей первой, второй статьи 1, пункта 44 статьи 2, части второй статьи 4, пункта 45 статьи 6, пункта 58 статьи 34, статьи 34¹, пункта 5, абзаца четвертого пункта 7 части первой, части третьей статьи 76 Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2009 год» от 26 декабря 2008 года №835-VI (Ведомости Верховной Рады Украины, 2009 г., №№20–22, ст.269) с последующими изменениями, части пятой статьи 5 Закона Украины «О Национальном банке Украины» от 20 мая 1999 года №679-XIV (Ведомости Верховной Рады Украины, 1999 г., №29, ст.238) с последующими изменениями, Закона Украины «О внесении изменений в Закон Украины «О Государственном бюджете Украины на 2009 год» и некоторые другие законы Украины» от 21 августа 2009 года №1608-VI (Голос Украины, 2009 г., 15 октября).

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности отдельных положений Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2009 год», Закона Украины «О Национальном банке Украины», Закона Украины «О внесении изменений в Закон Украины «О Государственном бюджете Украины на 2009 год» и некоторые другие законы Украины».

Заслушав судью-докладчика Стецюка П.Б. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Субъект права на конституционное представление — Президент Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать неконституционными положения частей первой, второй статьи 1, пункта 44 статьи 2, части второй статьи 4, пункта 45 статьи 6, пункта 58 статьи 34, статьи 34¹, пункта 5, абзаца четвертого пункта 7 части первой, части третьей статьи 76 Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2009 год» от 26 декабря 2008 года №835-VI с последующими изменениями (далее — Закон №835), части пятой (по представлению — части третьей) статьи 5 Закона Украины «О Национальном банке Украины» от 20 мая 1999 года №679-XIV с последующими изменениями (далее — Закон №679), Закона Украины «О внесении изменений в Закон Украины «О Государственном бюджете Украины на 2009 год» и некоторые другие законы Украины» от 21 августа 2009 года №1608-VI (далее — Закон №1608).

В конституционном представлении утверждается, что предусмотренное внесение Национальным банком Украины в 2009 году в Государственный бюджет Украины превышения сметных доходов над сметными расходами текущего года является не чем иным, как авансовым финансированием расходов Государственного бюджета Украины, и требует осуществления Национальным банком Украины дополнительной, ничем не обеспеченной эмиссии. Это приведет к ускорению темпов инфляции, срыву курса гривны, что противоречит статьям 1, 3, 46, 48, части второй статьи 99 Конституции Украины.

По мнению главы государства, право утверждать Государственный бюджет Украины, в частности главных распорядителей его средств путем установления им бюджетных назначений, относится к законодательным полномочиям парламента, а следовательно, наделение Правительства Украины этим правом является делегированием парламентом законодательной функции Кабинету Министров Украины.

Утверждение Кабинетом Министров Украины по предварительному согласованию с комитетами Верховной Рады Украины по вопросам бюджета и по вопросам финансов и банковской деятельности перечня объектов, мероприятий и объемов бюджетных средств, которые будут направлены на исполнение соответствующей бюджетной программы, а также главных распорядителей средств государственного бюджета, как указано в конституционном представлении, нарушает требования части первой статьи 89 Конституции Украины, согласно которой комитеты Верховной

Рады Украины создаются для осуществления законопроектной работы, подготовки и предварительного рассмотрения вопросов, отнесенных к полномочиям Верховной Рады Украины, выполнения контрольных функций в соответствии с Конституцией Украины.

Президент Украины подчеркивает, что положения части пятой статьи 5 Закона №679, которыми введена подотчетность центрального банка государства Правительству Украины, не согласовываются с принципом экономической самостоятельности Национального банка Украины, являющимся одним из основных в его деятельности и закрепленным в Законе №679, а следовательно, не соответствуют статье 6, части второй статьи 19, части второй статьи 85 Конституции Украины.

Субъект права на конституционное представление также указывает, что нормы Закона №1608, которыми внесены изменения в Закон №835 и Закон №679, являются вступившими в силу с нарушением конституционной процедуры, поэтому имеются основания для признания их неконституционными.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Председатель Верховной Рады Украины, Министерство экономики Украины, Национальный банк Украины, Институт экономико-правовых исследований Национальной академии наук Украины, Национальный университет государственной налоговой службы Украины, Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана, Тернопольский национальный экономический университет.

3. Конституционный Суд Украины, решая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

3.1. Украина является правовым государством, в котором органы государственной власти обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (статья 1, часть вторая статьи 6, часть вторая статьи 19 Конституции Украины).

Верховная Рада Украины как единственный орган законодательной власти принимает законы и другие акты в порядке, определенном Конституцией и законами Украины. В соответствии с пунктом 3 части второй статьи 88 Конституции Украины Председатель Верховной Рады Украины подписывает акты, принятые Верховной Радой Украины. Согласно правовой позиции Конституционного Суда Украины акты Верховной Рады Украины — это решения Верховной Рады Украины по вопросам, отнесенным к ее компетенции, то есть документы, которые принимаются определенным Конституцией Украины количеством голосов народных депутатов Украины в форме законов, постановлений и так далее (абзац шестой пункта 5 мотивировочной части Решения от 14 октября 2003 года №16-рп/2003).

В части четвертой статьи 94 Основного Закона Украины определено требование о повторном принятии закона Верховной Радой Украины не менее чем двумя третями от ее конституционного состава, которое рас-

пространяется лишь на законы, предложения Президента Украины к которым полностью или частично отклонены.

Автор ходатайства утверждает, что Закон №1608 вступил в силу с нарушением процедуры, установленной статьей 94 Конституции Украины. Президент Украины подчеркивает, что возвращенный им 3 августа 2009 года для повторного рассмотрения парламентом Закон №1608 (принятый 1 июля 2009 года) текстуально отличается от одноименного закона (принятого 21 августа 2009 года путем преодоления вето) в части подпункта 3 пункта 1 раздела I, в котором указана дата его принятия — «1 июля 2009 года».

Конституционный Суд Украины в Решении от 7 июля 2009 года №17-рп/2009 указал, что даже если все предложения Президента Украины отклонены и закон текстуально остается неизменным, он должен быть принят повторно путем голосования народными депутатами Украины количеством голосов, определенным в части четвертой статьи 94 Конституции Украины. При таких обстоятельствах датой принятия закона следует считать дату его окончательного голосования по результатам повторного рассмотрения. Именно эта дата должна быть указана при обнародовании закона и его опубликовании (абзац четвертый подпункта 4.1 пункта 4 мотивировочной части Решения).

Следовательно, анализ Закона №1608 свидетельствует, что его положения текстуально остались неизменными, а процедура вступления его в силу соответствует части четвертой статьи 94 Основного Закона Украины.

3.2. Согласно Конституции Украины основной функцией Национального банка Украины является обеспечение стабильности денежной единицы (часть вторая статьи 99). Во исполнение ее Национальный банк Украины содействует соблюдению стабильности банковской системы, а также в пределах своих полномочий — ценовой стабильности (часть вторая статьи 6 Закона №679).

Национальный банк Украины — это центральный банк государства, юридический статус, задачи, функции, полномочия и принципы организации которого определяются Конституцией Украины, Законом №679 и другими законами Украины. Национальный банк Украины является экономически самостоятельным органом, который осуществляет расходы за счет собственных доходов в пределах утвержденной сметы, а в определенных законом случаях также за счет Государственного бюджета Украины (часть первая статьи 2, часть первая статьи 4 Закона №679). Законом №679 предусмотрено, что Совет Национального банка Украины утверждает смету доходов и расходов Национального банка Украины и представляет Верховной Раде Украины и Кабинету Министров Украины до 1 сентября текущего года прогнозируемые сведения о сальдо сметы (пункт 4 части первой статьи 9 Закона №679).

В разделе IX «Взаимоотношения с Президентом Украины, Верховной Радой Украины и Кабинетом Министров Украины» Закона №679 закреплено, что Национальный банк Украины подотчетен Президенту Украины и Верховной Раде Украины в пределах их конституционных полномочий

(часть первая статьи 51), и определены взаимоотношения Национального банка Украины с Кабинетом Министров Украины (статья 52).

В Законе №679 установлены формы подотчетности, в частности доклад Председателя Национального банка Украины Верховной Раде Украины о деятельности Национального банка Украины, предоставление Президенту Украины и Верховной Раде Украины дважды в год информации о состоянии денежно-кредитного рынка в государстве (пункты 4, 5 части второй статьи 51).

Ежегодно Национальный банк Украины информирует Верховную Раду Украины о направлениях денежно-кредитной и валютной политики, разработанной Национальным банком Украины на следующий год и на более длительный период (часть вторая статьи 24 Закона №679). Кроме того, Национальный банк Украины ежеквартально обязан предоставлять информацию Президенту Украины, Кабинету Министров Украины и Комитету Верховной Рады Украины по вопросам финансов и банковской деятельности о безналичной эмиссии в соответствующем периоде, а именно о проведении операций по рефинансированию банков, интервенций на межбанковском валютном рынке, операций на фондовом рынке (часть третья статьи 51 Закона №679).

Получение Правительством Украины отчета о выполнении сметы доходов и расходов Национального банка Украины согласовывается с положениями Конституции Украины, которые предусматривают обязанности Кабинета Министров Украины вместе с проектом закона о Государственном бюджете Украины на следующий год представлять доклад о ходе исполнения Государственного бюджета Украины текущего года, а также отчет об исполнении Государственного бюджета Украины (часть вторая статьи 96, часть первая статьи 97, пункт 6 статьи 116).

Из содержания указанных норм усматривается, что введение представления Национальным банком Украины Кабинету Министров Украины и Верховной Раде Украины отчета об исполнении сметы доходов и расходов Национального банка Украины, что отобразилось в части пятой статьи 5 Закона №679 в редакции Закона №1608, корреспондирует с положениями пункта 4 части первой статьи 9 Закона №679 и не является вмешательством в экономическую самостоятельность Национального банка Украины, определенную статьей 4 Закона №679. Следовательно, часть пятая статьи 5 Закона №679 не противоречит статье 6, части второй статьи 19, части второй статьи 85 Конституции Украины.

4. Согласно статье 150 Основного Закона Украины и Решению Конституционного Суда Украины от 14 ноября 2001 года №15-рп/2001 по делу о прописке юрисдикция Конституционного Суда Украины распространяется на действующие нормативно-правовые акты.

Государственный бюджет Украины утверждается ежегодно Верховной Радой Украины на период с 1 января по 31 декабря, а при особых обстоятельствах — на иной период (часть первая статьи 96 Конституции Украины) путем принятия соответствующего закона.

Поскольку оспариваемые положения частей первой, второй статьи 1, пункта 44 статьи 2, части второй статьи 4, пункта 45 статьи 6, пункта 58

статьи 34, статьи 34¹, части третьей статьи 76 Закона №835 в связи с истечением бюджетного года утратили силу, конституционное производство по делу в этой части подлежит прекращению на основании пункта 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — неподведомственность Конституционному Суду Украины вопросов, поднятых в конституционном представлении.

Положения пункта 5, абзаца четвертого пункта 7 части первой статьи 76 Закона №835 исключены Законом №1608 и утратили силу с 15 октября 2009 года, поэтому конституционное производство и в этой части подлежит прекращению на указанных основаниях.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 45, 51, 61, 63, 65, 67, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», §51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать соответствующим Конституции Украины (конституционным) положение части пятой статьи 5 Закона Украины «О Национальном банке Украины» от 20 мая 1999 года №679-XIV с изменениями, внесенными Законом Украины «О внесении изменений в Закон Украины «О Государственном бюджете Украины на 2009 год» и некоторые другие законы Украины» от 21 августа 2009 года №1608-VI.

2. Прекратить конституционное производство по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей первой, второй статьи 1, пункта 44 статьи 2, части второй статьи 4, пункта 45 статьи 6, пункта 58 статьи 34, статьи 34¹, пункта 5, абзаца четвертого пункта 7 части первой, части третьей статьи 76 Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2009 год» от 26 декабря 2008 года №835-VI с последующими изменениями на основании пункта 3 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — неподведомственность Конституционному Суду Украины вопросов, поднятых в конституционном представлении.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННИЙ СУД УКРАЇНИ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.13-rp/2010 dated May 11, 2010 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of Articles 1.1, 1.2, 2.44, 4.2, 6.45, 34.58, 34¹, 76.1.5, 76.1.7.4 and Article 76.3 of the Law «On the 2009 State Budget of Ukraine», Article 5.5 of the Law «On the National Bank of Ukraine», the Law «On Introducing Amendments to the Law of Ukraine «On the 2009 State Budget of Ukraine» and some other laws of Ukraine»*

Subject of the right to constitutional petition — the President of Ukraine — applied to the Constitutional Court with a petition to recognise as unconstitutional Articles 1, 1.2, 2.44, 4.2, 6.45, 34.58, 34¹, 76.1.5, 76.1.7.4 and 76.3 of the Law of Ukraine «On the 2009 State Budget of Ukraine» No.835-VI dated December 26, 2008 as further amended (hereinafter referred to as «the Law No.835»), Article 5.5 (in the petition — 5.3) of the Law «On the National Bank of Ukraine» No.679-XIV dated May 20, 1999 as further amended (hereinafter referred to as «the Law No.679») and the Law «On Introducing Amendments to the Law of Ukraine «On the 2009 State Budget of Ukraine» and some other laws of Ukraine» No.1608-VI dated August 21, 2009 (hereinafter referred to as «the Law No.1608»).

Ukraine is a law-based state where bodies of state power are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority and in the manner envisaged by the Constitution and laws of Ukraine (Articles 1, 6.2 and 19.2 of the Constitution).

The Verkhovna Rada of Ukraine, as the sole body of legislative power, adopts laws and other acts under the procedure established by the Constitution and laws. According to Article 88.2.3 of the Constitution, the Chairperson of the Verkhovna Rada of Ukraine signs acts adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine. Under the legal position of the Constitutional Court, acts of the Verkhovna Rada of Ukraine are the decisions of the Verkhovna Rada of Ukraine on the issues allocated to its competence, i.e. documents enacted by the number of People's Deputies votes required by the Constitution in the form of laws, resolutions etc. (paragraph 5.6, Decision No.16-rp/2003 dated October 14, 2003).

Article 94.4 of the Fundamental Law contains the requirement regarding the repeat adoption of a law by the Verkhovna Rada of Ukraine by no less than two-thirds from its constitutional composition. It applies only to the laws concerning which the proposals of the President of Ukraine were rejected whether partially or in full.

The Constitutional Court in its Decision No.17-rp/2009 dated July 7, 2009 held that even if all proposals of the President are rejected and the text of a law remains unaltered it shall nevertheless be adopted repeatedly by the vote of the number of People's Deputies required by Article 94.4 of the Constitution. Under such circumstances, the date of the adoption of a law is to be deemed the date of the final vote regarding such a law upon the results of its repeat consideration. It is that date that shall be indicated when the law is promulgated and published (paragraph 4.1 of the Decision).

Analysis of the Law No.1608 shows that its text remained unaltered and therefore the procedure for its entering into force is conformant with the Article 94.4 of the Fundamental Law.

Under the Constitution, the main function of the National Bank of Ukraine is ensuring the stability of the monetary unit (Article 99.2). Fulfilling this function,

the National Bank of Ukraine maintains the stability of the banking system and within the limits of its authority, price stability (Article 6.2 of the Law No.679).

The National Bank of Ukraine is a central bank of the State whose legal status, tasks, functions, authority and principles of organisation are determined by the Constitution, the Law No.679 and by other laws. The National Bank of Ukraine is economically independent body which undertakes expenditures using its own incomes within the approved estimation or the State Budget of Ukraine where it is requires so by law (Articles 2.1 and 4.1 of the Law No.679). The Law No.679 also stipulates that the Council of the National Bank of Ukraine approves the estimation of incomes and expenses of the National Bank of Ukraine and submits to the Verkhovna Rada of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine the predicted data regarding the balance of the estimation until 1 September (Article 9.1.4 of the Law No.679).

It is established in the Chapter IX «Relations with the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine» of the Law No.679 that the National Bank of Ukraine is accountable to the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine within the limits of their constitutional authorities (Article 51.1).

The Law No.679 establishes the forms of the accountability, in particular Reports of the Chairperson of the National Bank of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine on the activities of the National Bank of Ukraine and the submission, twice a year, of the information on the current conditions of the money-and-credit market in the state to the President of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine (Articles 51.2.4 and 51.2.5).

The National Bank of Ukraine informs the Verkhovna Rada of Ukraine on the directions of money-and-credit as well as currency policy elaborated by the National Bank of Ukraine for the next year and for a longer period (Article 24.2 of the Law No.679). Furthermore, the National Bank of Ukraine is obliged to submit quarterly the information on the issues of finances and banking activity concerning cashless emission over a respective period, namely on the conduct of the operations of bank re-financing, interventions on inter-bank currency market and operations on stock market (Article 51.3 of the Law No.679).

Receiving by the Government of Ukraine of the report on the execution of the estimation of the incomes and expenses of the National Bank of Ukraine conforms with the provisions of the Constitution which stipulate the obligation of the Cabinet of Ministers of Ukraine to submit the report on the course of implementation of the State Budget of the current year and the report on the course of implementation of the State Budget of Ukraine with the draft law on the State Budget of Ukraine for the next year (Articles 96.2, 97.1 and 116.6).

The content of the mentioned norms suggests that introducing of the submission by the National Bank of Ukraine to the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Verkhovna Rada of Ukraine of reports on the execution of the estimation of incomes and expenses of the National Bank of Ukraine by Article 5.5 of the Law No.670 as amended by the Law No.1608 conforms with Article 9.14 of the Law No.679 and shall not be considered as intrusion in the economical independence determined by Article 4 of the Law No.679. Therefore Article 5.5 of the Law No.679 does not contradict Articles 6, 19.2 and 85.2 of the Constitution.

Pursuant to Article 150 of the Fundamental Law and the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.15-rp/2001 dated November 14, 2001 (case on physical persons' registration), the jurisdiction of the Constitutional Court of Ukraine extends only to the normative-legal acts in force.

The State Budget of Ukraine is approved annually by the Verkhovna Rada of Ukraine for the period from 1 January to 31 December or for other period under exceptional circumstances (Article 96.1 of the Constitution) in the form of a law.

Since the challenged Articles 1, 1.2, 2.44, 4.2, 6.45, 34.58, 34¹ and 76.3 of the Law No.835 lost its effect when a budgetary year ended, the constitutional proceedings in the case regarding these Articles shall be terminated on the ground of Article 45.3 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» — the lack of authority of the Constitutional Court of Ukraine over the issues raised in the constitutional petition.

Articles 76.1.5 and 76.1.7.4 of the Law No.835 were excluded by the Law No.1608 and lost their effect from October 15, 2009. Therefore the constitutional proceedings regarding these Articles shall be terminated on the mentioned grounds.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional) Article 5.5 of the Law «On the National Bank of Ukraine» No.679-XIV as amended by the Law «On Introducing Amendments to the Law of Ukraine «On the 2009 State Budget of Ukraine» and some other laws of Ukraine» No.1608-VI. dated August 21, 2009.

2. To terminate the constitutional proceedings in the case concerning the constitutionality of Articles 1.1, 1.2, 2.44, 4.2, 6.45, 34.58, 34¹, 76.1.5, 76.1.7.4 and 76.3 of the Law of Ukraine «On the 2009 State Budget of Ukraine» No.835-VI dated December 26, 2008 as further amended on the ground of Article 45.3 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» — the lack of competence of the Constitutional Court over the issues raised by the constitutional petition.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Президента України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
положень частини третьої, абзацу третього частини четвертої,
частин шостої, сьомої, восьмої статті 12¹ Закону України
«Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»,
частини сьомої статті 1 Закону України «Про систему оподаткування»,
абзацу другого пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України
«Про внесення змін до деяких законів України
щодо впорядкування питань соціального захисту населення,
яке проживає на території зони спостереження підприємств
з видобування і переробки уранових руд, ядерних установок і об'єктів,
призначених для поводження з радіоактивними відходами»**

м. Київ
20 травня 2010 року
№14-рп/2010

Справа №1-31/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуєчого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Нікітіна** Юрія Івановича — доповідача, **Стецюка** Петра Богдановича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої, абзацу третього частини четвертої, частин шостої, сьомої, восьмої статті 12¹ Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 8 лютого 1995 року №39/95-ВР в редакції Закону України від 17 листопада 2009 року №1565-VI (Відомості Верховної Ради України, 1995 р., №12, ст.81; 2010 р., №1, ст.3) (далі — Закон №39), частини сьомої статті 1 Закону України «Про систему оподаткування» від 25 червня 1991 року №1251-XII в редакції Закону України від 17 листопада 2009 року №1565-VI (Відомості Верховної Ради України, 1991 р., №39, ст.510; 1997 р., №16, ст.119; 2010 р., №1, ст.3) (далі — Закон №1251), абзацу другого пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо впорядкування питань соціального захисту населення, яке проживає на території зони спостереження підприємств з видобування і переробки уранових руд, ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивни-

ми відходами» від 17 листопада 2009 року №1565-VI (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., №1, ст.3) (далі — Закон №1565) стосовно надання Кабінету Міністрів України повноваження визначати розмір відрахувань та порядок перерахування коштів збору на соціально-економічну компенсацію ризику населення, яке проживає на території зони спостереження.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Президента України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність окремих положень Закону №39, Закону №1251, Закону №1565.

Заслухавши суддю-доповідача Нікітіна Ю.І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Президент України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення частини третьої, абзацу третього частини четвертої, частин шостої, сьомої, восьмої статті 12¹ Закону №39, частини сьомої статті 1 Закону №1251, абзацу другого пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону №1565 щодо надання Кабінету Міністрів України повноваження визначати розмір відрахувань та порядок перерахування коштів збору на соціально-економічну компенсацію ризику населення, яке проживає на території зони спостереження (далі — Збір).

Згідно з вказаними положеннями Закону №39, Закону №1251 та Закону №1565 Кабінету Міністрів України надано право встановлювати:

— порядок перерахування коштів Збору на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, що здійснюється платником Збору щомісячно (частина третя статті 12¹ Закону №39);

— розмір Збору, який сплачують експлуатуючі організації (оператори) ядерних установок за зберігання відпрацьованого ядерного палива у спеціалізованих сховищах, що визначається як величина відрахувань за одиницю відпрацьованого ядерного палива, яке передається на зберігання (абзац третій частини четвертої статті 12¹ Закону №39);

— розмір Збору, який сплачують підприємства з видобування і переробки уранових руд, що визначається як величина відрахувань за одиницю реалізованої кінцевої продукції (без урахування ПДВ) (частина шоста статті 12¹ Закону №39);

— розмір Збору окремо для кожного об'єкта на підставі пропозицій органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади за погодженням із замовником будівництва, що сплачується при будівництві нових підприємств з видобування і переробки уранових руд, ядерних установок (частина восьма статті 12¹ Закону №39);

— розмір та механізм справляння Збору відповідно до Закону №39 (частина сьома статті 1 Закону №1251).

Уряду України також доручено прийняти нормативно-правові акти щодо визначення напрямів та порядку надання соціально-економічної компенсації ризику, порядку визначення розмірів відрахувань та порядку перерахування коштів Збору (абзац другий пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону №1565).

Необхідність звернення до Конституційного Суду України автор клопотання обґрунтовує тим, що вказаними положеннями Закону №39, Закону №1251 та Закону №1565 Кабінет Міністрів України уповноважено визначати розмір та механізм справляння Збору, віднесеного до загальнодержавних податків, зборів (обов'язкових платежів), та закріплювати порядок щомісячного перерахування його коштів. Глава держави вважає, що в такий спосіб Уряду України делеговано виключні законодавчі повноваження Верховної Ради України встановлювати систему оподаткування, податки та збори.

На думку суб'єкта права на конституційне подання, оспорювані положення суперечать частині другій статті 8, частині другій статті 19, частині першій статті 67, статті 75, пункту 3 частини першої статті 85, статті 91, пункту 1 частини другої статті 92 Конституції України.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Голова Верховної Ради України, Державна податкова адміністрація України, науковці Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного університету державної податкової служби України, Науково-дослідного інституту фінансового права Національного університету державної податкової служби України, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії.

3. Виришуючи порушене в конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. Україна є правовою державою; державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову, органи якої здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України; єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент — Верховна Рада України, до її повноважень належить прийняття законів (статті 1, 6, 75, пункт 3 частини першої статті 85 Конституції України).

Згідно з пунктом 1 частини другої статті 92 Основного Закону України система оподаткування, податки і збори встановлюються виключно законами України. В частині першій статті 67 Конституції України визначено, що законом регулюються порядок сплати податків і зборів та їх розміри. Відповідно до пункту 29 частини першої статті 14 Закону №1251 Збір віднесено до загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів).

Отже, встановлення системи оподаткування, податків і зборів, порядку їх сплати і розмірів є виключно прерогативою закону. Аналогічну правову позицію викладено у Рішенні Конституційного Суду України від 24 березня 2005 року №2-рп/2005.

3.2. Кабінет Міністрів України уповноважено встановлювати розмір та механізм справляння Збору, порядок перерахування його коштів на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, йому доручено прийняти нормативно-правові акти щодо порядку визначення розмірів відрахувань та порядку перерахування коштів Збору (частина третя, абзац третій частини четвертої, частини шоста, восьма статті 12¹ Закону №39, частина сьома статті 1 Закону №1251, абзац другий пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону №1565). Тобто за Кабінетом Міністрів України закріплено повноваження визначати елементи правового механізму регулювання податків і зборів (обов'язкових платежів), які мають встановлюватися виключно законами України.

Оскільки встановлення порядку сплати і розмірів податків і зборів є виключно прерогативою закону, права делегування законодавчої функції парламентом іншому органу влади (у даному випадку Кабінету Міністрів України) Основним Законом України не передбачено. Таке делегування порушує вимоги Конституції України, згідно з якими органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України, а органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 6, частина друга статті 19 Основного Закону України). До аналогічних висновків Конституційний Суд України дійшов у рішеннях від 9 жовтня 2008 року №22-рп/2008, від 23 червня 2009 року №15-рп/2009.

З огляду на конституційні повноваження Верховної Ради України у сфері оподаткування конституційне повноваження Кабінету Міністрів України забезпечувати проведення податкової політики (пункт 3 статті 116 Конституції України) не передбачає права встановлювати загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі) або визначати окремі елементи їх правового механізму регулювання. Таку ж правову позицію Конституційний Суд України висловив у Рішенні від 23 червня 2009 року №15-рп/2009.

Таким чином, відповідно до конституційних положень право встановлювати (скасовувати) загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі) належить до законодавчих повноважень Верховної Ради України. Це повноваження передбачає і право парламенту визначати всі елементи правового механізму регулювання податків і зборів (обов'язкових платежів), у тому числі розмір та механізм справляння Збору. Делегування законодавчої функції парламентом іншому органу влади порушує конституційний принцип поділу державної влади, що суперечить вимогам статті 6, частини другої статті 8, частини другої статті 19, частини першої статті 67, пункту 1 частини другої статті 92 Конституції України.

4. У конституційному поданні заявлено клопотання визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення частини сьомої статті 12¹ Закону №39, за яким обсяг відрахувань підприємств з видобування і переробки уранових руд на соціально-економічну компенсацію ризику населення, яке проживає на території зони спостереження, враховується при визначенні ціни кінцевої продукції.

Згідно з Законом України «Про Конституційний Суд України» у конституційному поданні повинне зазначатися правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта або окремих його положень; предметом розгляду Конституційного Суду України може бути конституційне подання, в якому викладаються аргументи і стверджується про неконституційність законів, інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим (пункт 4 частини другої статті 39, частина перша статті 71).

Аналіз конституційного подання вказує на те, що в ньому не наведено правового обґрунтування тверджень щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) частини сьомої статті 12¹ Закону №39. Отже, є підстави для припинення конституційного провадження у справі в цій частині відповідно до пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 45, 51, 61, 65, 67, 69, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 1 §51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення:

— частини третьої, абзацу третього частини четвертої, частин шостої, восьмої статті 12¹ Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 8 лютого 1995 року №39/95-ВР в редакції Закону України від 17 листопада 2009 року №1565-VI, частини сьомої статті 1 Закону України «Про систему оподаткування» від 25 червня 1991 року №1251-XII в редакції Закону України від 17 листопада 2009 року №1565-VI стосовно надання Кабінету Міністрів України повноваження визначати розмір відрахувань та порядок перерахування коштів збору на соціально-економічну компенсацію ризику населення, яке проживає на території зони спостереження;

— абзацу другого пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо впорядкування питань соціального захисту населення, яке проживає на території зони спостереження підприємств з видобування і переробки уранових руд, ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами» від 17 листопада 2009 року №1565-VI в частині доручення Кабінету Міністрів України прийняти нормативно-правові акти щодо порядку визначення розмірів відрахувань та порядку перерахування коштів збору на соціально-економічну компенсацію ризику населення, яке проживає на території зони спостереження.

2. Положення частини третьої, абзацу третього частини четвертої, частин шостої, восьмої статті 12¹ Закону України «Про використання ядерної

енергії та радіаційну безпеку» від 8 лютого 1995 року №39/95-ВР в редакції Закону України від 17 листопада 2009 року №1565-VI, частини сьомої статті 1 Закону України «Про систему оподаткування» від 25 червня 1991 року №1251-XII в редакції Закону України від 17 листопада 2009 року №1565-VI, абзацу другого пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо впорядкування питань соціального захисту населення, яке проживає на території зони спостереження підприємств з видобування і переробки уранових руд, ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами» від 17 листопада 2009 року №1565-VI, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Припинити конституційне провадження у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини сьомої статті 12¹ Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 8 лютого 1995 року №39/95-ВР в редакції Закону України від 17 листопада 2009 року №1565-VI на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений части третьей, абзаца третьего части четвертой, частей шестой, седьмой, восьмой статьи 12¹ Закона Украины «Об использовании ядерной энергии и радиационной безопасности», части седьмой статьи 1 Закона Украины «О системе налогообложения», абзаца второго пункта 3 раздела II «Заключительные положения» Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины по упорядочению вопросов социальной защиты населения, проживающего на территории зоны наблюдения предприятий по добыче и переработке урановых руд, ядерных установок и объектов, предназначенных для обращения с радиоактивными отходами» по конституционному представлению Президента Украины

г. Киев
20 мая 2010 года
№14-рп/2010

Дело №1-31/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Никитина** Юрия Ивановича — докладчика, **Стецюка** Петра Богдановича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело по конституционному представлению Президента Украины о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений части третьей, абзаца третьего части четвертой, частей шестой, седьмой, восьмой статьи 12¹ Закона Украины «Об использовании ядерной энергии и радиационной безопасности» от 8 февраля 1995 года №39/95-ВР в редакции Закона Украины от 17 ноября 2009 года №1565-VI (Ведомости Верховной Рады Украины, 1995 г., №12, ст.81; 2010 г., №1, ст.3) (далее — Закон №39), части седьмой статьи 1 Закона Украины «О системе налогообложения» от 25 июня 1991 года №1251-XII в редакции Закона Украины от 17 ноября 2009 года №1565-VI (Ведомости Верховной Рады Украины, 1991 г., №39, ст.510; 1997 г., №16, ст.119; 2010 г., №1, ст.3) (далее — Закон №1251), абзаца второго пункта 3 раздела II «Заключительные положения» Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины по упорядочению вопросов социальной защиты населения, проживающего на территории зоны наблюдения предприятий по добыче и переработке урановых руд, ядерных установок и объектов,

предназначенных для обращения с радиоактивными отходами» от 17 ноября 2009 года №1565-VI (Ведомости Верховной Рады Украины, 2010 г., №1, ст.3) (далее — Закон №1565) о предоставлении Кабинету Министров Украины полномочия определять размер отчислений и порядок перечисления средств сбора на социально-экономическую компенсацию риска населения, проживающего на территории зоны наблюдения.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Президента Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности отдельных положений Закона №39, Закона №1251, Закона №1565.

Заслушав судью-докладчика Никитина Ю.И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Субъект права на конституционное представление — Президент Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения части третьей, абзаца третьей части четвертой, частей шестой, седьмой, восьмой статьи 12¹ Закона №39, части седьмой статьи 1 Закона №1251, абзаца второго пункта 3 раздела II «Заключительные положения» Закона №1565 о предоставлении Кабинету Министров Украины полномочий определять размер отчислений и порядок перечисления средств сбора на социально-экономическую компенсацию риска населения, проживающего на территории зоны наблюдения (далее — Сбор).

Согласно указанным положениям Закона №39, Закона №1251 и Закона №1565 Кабинету Министров Украины предоставлено право устанавливать:

— порядок перечисления средств Сбора на финансирование мер социально-экономической компенсации риска населения, которое осуществляется плательщиком Сбора ежемесячно (часть третья статьи 12¹ Закона №39);

— размер Сбора, который уплачивают эксплуатирующие организации (операторы) ядерных установок за хранение отработанного ядерного топлива в специализированных хранилищах, который определяется как величина отчислений за единицу отработанного ядерного топлива, которое передается на хранение (абзац третий части четвертой статьи 12¹ Закона №39);

— размер Сбора, который уплачивают предприятия по добыче и переработке урановых руд, который определяется как величина отчислений за единицу реализованной конечной продукции (без учета НДС) (часть шестая статьи 12¹ Закона №39);

— размер Сбора отдельно для каждого объекта на основании предложений органов местного самоуправления и местных органов исполнительной власти по согласованию с заказчиком строительства, который упла-

чивается при строительстве новых предприятий по добыче и переработке урановых руд, ядерных установок (часть восьмая статьи 12¹ Закона №39);

— размер и механизм взыскания Сбора в соответствии с Законом №39 (часть седьмая статьи 1 Закона №1251).

Правительству Украины также поручено принять нормативно-правовые акты по определению направлений и порядка предоставления социально-экономической компенсации риска, порядка определения размеров отчислений и порядка перечисления средств Сбора (абзац второй пункта 3 раздела II «Заключительные положения» Закона №1565).

Необходимость обращения в Конституционный Суд Украины автор ходатайства обосновывает тем, что указанными положениями Закона №39, Закона №1251 и Закона №1565 Кабинет Министров Украины уполномочен определять размер и механизм взыскания Сбора, отнесенного к общегосударственным налогам, сборам (обязательным платежам), и закреплять порядок ежемесячного перечисления его средств. Глава государства считает, что таким способом Правительству Украины делегированы исключительные законодательные полномочия Верховной Рады Украины устанавливать систему налогообложения, налоги и сборы.

По мнению субъекта права на конституционное представление, оспариваемые положения противоречат части второй статьи 8, части второй статьи 19, части первой статьи 67, статье 75, пункту 3 части первой статьи 85, статье 91, пункту 1 части второй статьи 92 Конституции Украины.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Председатель Верховной Рады Украины, Государственная налоговая администрация Украины, научные работники Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Национального университета государственной налоговой службы Украины, Научно-исследовательского института финансового права Национального университета государственной налоговой службы Украины, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии.

3. Решая поднятый в конституционном представлении вопрос, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

3.1. Украина является правовым государством; государственная власть в Украине осуществляется по принципу ее разделения на законодательную, исполнительную и судебную, органы которой осуществляют свои полномочия в установленных Конституцией Украины пределах и в соответствии с законами Украины; единственным органом законодательной власти в Украине является парламент — Верховная Рада Украины, к ее полномочиям относится принятие законов (статьи 1, 6, 75, пункт 3 части первой статьи 85 Конституции Украины).

Согласно пункту 1 части второй статьи 92 Основного Закона Украины система налогообложения, налоги и сборы устанавливаются исключительно законами Украины. В части первой статьи 67 Конституции Украины определено, что законом регулируются порядок уплаты налогов и

сборов и их размеры. В соответствии с пунктом 29 части первой статьи 14 Закона №1251 Сбор отнесен к общегосударственным налогам и сборам (обязательным платежам).

Следовательно, установление системы налогообложения, налогов и сборов, порядка их уплаты и размеров является исключительно прерогативой закона. Аналогичная правовая позиция изложена в Решении Конституционного Суда Украины от 24 марта 2005 года №2-рп/2005.

3.2. Кабинет Министров Украины уполномочен устанавливать размер и механизм взимания Сбора, порядок перечисления его средств на финансирование мер социально-экономической компенсации риска населения, ему поручено принять нормативно-правовые акты о порядке определения размеров отчислений и порядке перечисления средств Сбора (часть третья, абзац третий части четвертой, части шестая, восьмая статьи 12¹ Закона №39, часть седьмая статьи 1 Закона №1251, абзац второй пункта 3 раздела II «Заключительные положения» Закона №1565). То есть за Кабинетом Министров Украины закреплено полномочие определять элементы правового механизма регулирования налогов и сборов (обязательных платежей), которые должны устанавливаться исключительно законами Украины.

Поскольку установление порядка уплаты и размеров налогов и сборов является исключительно прерогативой закона, права делегирования законодательной функции парламентом другому органу власти (в данном случае Кабинету Министров Украины) Основным Законом Украины не предусмотрены. Такое делегирование нарушает требования Конституции Украины, согласно которым органы законодательной, исполнительной и судебной власти осуществляют свои полномочия в установленных настоящей Конституцией пределах и в соответствии с законами Украины, а органы государственной власти и органы местного самоуправления, их должностные лица обязаны действовать лишь на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (часть вторая статьи 6, часть вторая статьи 19 Основного Закона Украины). К аналогичным выводам Конституционный Суд Украины пришел в решениях от 9 октября 2008 года №22-рп/2008, от 23 июня 2009 года №15-рп/2009.

Учитывая конституционные полномочия Верховной Рады Украины в сфере налогообложения, конституционное полномочие Кабинета Министров Украины обеспечивать проведение налоговой политики (пункт 3 статьи 116 Конституции Украины) не предусматривает право устанавливать общегосударственные налоги и сборы (обязательные платежи) или определять отдельные элементы их правового механизма регулирования. Такую же правовую позицию Конституционный Суд Украины изложил в Решении от 23 июня 2009 года №15-рп/2009.

Таким образом, в соответствии с конституционными положениями право устанавливать (отменять) общегосударственные налоги и сборы (обязательные платежи) относится к законодательным полномочиям Верховной Рады Украины. Данное полномочие предусматривает и право парламента определять все элементы правового механизма регулирования

налогов и сборов (обязательных платежей), в том числе размер и механизм взыскания Сбора. Делегирование законодательной функции парламентом другому органу власти нарушает конституционный принцип разделения государственной власти, что противоречит требованиям статьи 6, части второй статьи 8, части второй статьи 19, части первой статьи 67, пункта 1 части второй статьи 92 Конституции Украины.

4. В конституционном представлении заявлено ходатайство признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) положение части седьмой статьи 12¹ Закона №39, согласно которому объем отчислений предпрятий по добыче и переработке урановых руд на социально-экономическую компенсацию риска населения, проживающего на территории зоны наблюдения, учитывается при определении цены конечной продукции.

Согласно Закону Украины «О Конституционном Суде Украины» в конституционном представлении должно указываться правовое обоснование утверждений относительно неконституционности правового акта или отдельных его положений; предметом рассмотрения Конституционного Суда Украины может быть конституционное представление, в котором излагаются аргументы и утверждается о неконституционности законов, иных правовых актов Верховной Рады Украины, актов Президента Украины, актов Кабинета Министров Украины, правовых актов Верховной Рады Автономной Республики Крым (пункт 4 части второй статьи 39, часть первая статьи 71).

Анализ конституционного представления указывает на то, что в нем не приведено правовое обоснование утверждений о несоответствии Конституции Украины (неконституционности) части седьмой статьи 12¹ Закона №39. Следовательно, имеются основания для прекращения конституционного производства по делу в этой части согласно пункту 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины».

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152, статьей 153 Конституции Украины, статьями 45, 51, 61, 65, 67, 69, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», пунктом 1 §51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения:

— части третьей, абзаца третьего части четвертой, частей шестой, восьмой статьи 12¹ Закона Украины «Об использовании ядерной энергии и радиационной безопасности» от 8 февраля 1995 года №39/95-ВР в редакции Закона Украины от 17 ноября 2009 года №1565-VI, части седьмой статьи 1 Закона Украины «О системе налогообложения» от 25 июня 1991 года №1251-XII в редакции Закона Украины от 17 ноября 2009 года №1565-VI о предоставлении Кабинету Министров Украины полномочия определять размер отчислений и порядок перечисления средств сбора на социально-

экономическую компенсацию риска населения, проживающего на территории зоны наблюдения;

— абзаца второго пункта 3 раздела II «Заключительные положения» Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины по упорядочению вопросов социальной защиты населения, проживающего на территории зоны наблюдения предприятий по добыче и переработке урановых руд, ядерных установок и объектов, предназначенных для обращения с радиоактивными отходами» от 17 ноября 2009 года №1565-VI в части поручения Кабинету Министров Украины принять нормативно-правовые акты о порядке определения размеров отчислений и порядке перечисления средств сбора на социально-экономическую компенсацию риска населения, проживающего на территории зоны наблюдения.

2. Положения части третьей, абзаца третьей части четвертой, частей шестой, восьмой статьи 12¹ Закона Украины «Об использовании ядерной энергии и радиационной безопасности» от 8 февраля 1995 года №39/95-ВР в редакции Закона Украины от 17 ноября 2009 года №1565-VI, части седьмой статьи 1 Закона Украины «О системе налогообложения» от 25 июня 1991 года №1251-XII в редакции Закона Украины от 17 ноября 2009 года №1565-VI, абзаца второго пункта 3 раздела II «Заключительные положения» Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины по упорядочению вопросов социальной защиты населения, проживающего на территории зоны наблюдения предприятий по добыче и переработке урановых руд, ядерных установок и объектов, предназначенных для обращения с радиоактивными отходами» от 17 ноября 2009 года №1565-VI, признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Прекратить конституционное производство по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений части седьмой статьи 12¹ Закона Украины «Об использовании ядерной энергии и радиационной безопасности» от 8 февраля 1995 года №39/95-ВР в редакции Закона Украины от 17 ноября 2009 года №1565-VI на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.14-rp/2010 dated May 20, 2010 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of Articles 12¹.3, 12¹.4.3 and 12¹.6–12¹.8 of the Law «On Use of Nuclear Energy and Radiation Security», Article 1.7 of the Law «On the System of Taxation» and paragraph 3.2 of the Chapter II «Final Provisions» of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to some Laws of Ukraine regarding the Settlement of the Issues of Social Protection of the Population Residing on the Territory of Monitored Zones of Plants for Mining and Processing Uranium Ores and Territory of Nuclear Installations and Objects Designated for Dealing with Radioactive Waste»*

Ukraine is a law-based state; the state power is realised on the basis of its division into legislative, executive and judicial; state bodies shall exercise their authorities within the limits envisaged by the Constitution and in accordance with laws; the sole body of legislative power in Ukraine is the Parliament — Verkhovna Rada of Ukraine — and within its competence is the adoption of laws (Articles 1, 6, 75 and 85.1.3 of the Constitution).

According to Article 92.2.1 of the Fundamental Law, the system of taxation, taxes and levies are to be established exclusively by laws of Ukraine. Article 67.1 of the Constitution stipulates that a law shall regulate the procedure of the payment of taxes and levies as well as their amounts. Pursuant to Article 14.1.29 of the Law «On the Taxation System» No.1251-XII dated June 25, 1991 as amended by the Law No.1565-VI dated November 17, 2009 (hereinafter referred to as «the Law No.1251»), the levy for socio-economic compensation for the risk of the population residing on the territory of monitored zones (hereinafter referred to as «the levy») is placed among state-wide taxes and levies (mandatory payments).

The establishment of the taxation system, taxes and levies and the procedure for their payment as well as their amounts is an exclusive prerogative of a law. This is supported by the legal position of the Constitutional Court of Ukraine (Decision No.2-rp/2005 dated March 24, 2005).

The Cabinet of Ministers was authorised to establish the amount and mechanism for collecting the levy, the procedure of allocation its funds to the measures of socio-economic compensation for the risk of the population. It was instructed to adopt normative-legal acts regarding the procedure of determining amounts of payments and the procedure of transferring the funds of the levy (Articles 12¹.3, 12¹.4.3, 12¹.6 and 12¹.8 of the Law «On Use of Nuclear Energy and Radiation Security» No.39/95–VR dated February 8, 1995 as amended by the Law No.1565-VI dated November 17, 2009 (hereinafter referred to as «the Law No.39»), Article 1.7 of the Law No.1251 and paragraph 3.2 of the Chapter II «Final Provisions» of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to Some Laws of Ukraine regarding the Settlement of the Issues of Social Protection of the Population Residing on the Territory of Monitored Zones of Plants for Mining and Processing Uranium Ores and territory of Nuclear Installations and Objects Designated for Dealing with Radioactive Waste» No.1565-VI dated November 17, 2009 (hereinafter referred to as «the Law No.1565»). Thus, the Cabinet of Ministers was vested with the authority to determine the elements of the regulatory mechanism for taxes and levies (mandatory payments) which shall be established exclusively by laws.

Establishing the procedure for payment and amounts of taxes and levies is a legislative prerogative exclusively. The Fundamental Law does not allow the Parliament

to delegate its legislative functions to the other state body (in this case the Cabinet of Ministers of Ukraine). Such delegation violates the requirements of Articles 6.2 and 19.2 of the Fundamental Law that all state bodies shall act on the basis, within the limits of authorities and in the manner envisaged by the Constitution and laws of Ukraine. The same conclusion was reached by the Constitutional Court in its Decisions No.22-рп/2008 dated October 9, 2008 and No.15-рп/2009 dated June 23, 2009.

The constitutional authorities of the Verkhovna Rada of Ukraine in the field of taxation prevent the Cabinet of Ministers, which under Article 116.3 of the Constitution ensures the implementation of tax policy, from establishing state-wide taxes and levies (mandatory payments) or determine individual elements of their regulatory mechanism (see the legal position of the Constitutional Court in the Decision No.15-рп/2009 dated June 23, 2009).

Since the Verkhovna Rada is vested with the legislative authority to establish (abolish) state-wide taxes and levies (mandatory payments), i.e. the right to determine all the elements of regulatory mechanism for taxes and levies, the amount and procedure for collection of the levy also pertains to its competence. The delegation of the legislative function by the Parliament to the other state body violates the principle of the division of state power, which runs contrary to Articles 6, 8.2, 19.2, 67.1 and 92.2.1 of the Constitution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (un-constitutional):

— Articles 12¹.3, 12¹.4.3, 12¹.6 and 12¹.8 of the Law «On Use of Nuclear Energy and Radiation Security» No.39/95-VR dated February 8, 1995 as amended by the Law No.1565–VI dated November 17, 2009 and Article 1.7 of the Law «On the System of Taxation» No.1251-XII dated June 25, 1991 as amended by the Law No.1565-VI dated November 17, 2009 regarding the authorisation of the Cabinet of Ministers of Ukraine to determine the amount of payments and procedure of transferring the funds of levy for socio-economic compensation for the risk of the population residing on the territory of monitored zones;

— paragraph 3.2 of the Chapter II «Final Provisions» of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to Some Laws of Ukraine regarding the Settlement of the Issues of Social Protection of the Population Residing on the Territory of Monitored Zones of Plants for Mining and Processing Uranium Ores and Territory of Nuclear Installations and Objects Designated for Dealing with Radioactive Waste» No.1565-VI dated November 17, 2009 regarding the instruction to the Cabinet of Ministers of Ukraine to determine the amounts of payments and procedure of transferring the funds of levy for socio-economic compensation for the risk of the population residing on the territory of monitored zones;

2. The Articles of the Laws of Ukraine recognised unconstitutional shall lose legal effect from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

3. To terminate the constitutional proceedings in the case concerning the constitutionality of Article 12¹.7 of the Law of Ukraine «On Use of Nuclear Energy and Radiation Security» No.39/95-VR dated February 8, 1995 as amended by the Law No.1565-VI dated November 17, 2009 on the ground of Article 45.2 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» — failure of the constitutional petition to meet the requirements envisaged by the Constitution and the Law «On the Constitutional Court of Ukraine».

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним зверненням громадянки Власової Ганни Іванівни
щодо офіційного тлумачення положення пункту 5 статті 5 Закону України
«Про приватизацію державного житлового фонду»
(справа про безоплатну приватизацію житла)**

м. Київ
10 червня 2010 року
№ 15-рп/2010

Справа № 1-38/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуєчого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича — доповідача, **Маркуш** Марії Андріївни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянки Власової Ганни Іванівни щодо офіційного тлумачення положення пункту 5 статті 5 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» від 19 червня 1992 року № 2482-ХІІ (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 36, ст. 524).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянки Власової Ганни Іванівни.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування положення пункту 5 статті 5 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» судами загальної юрисдикції.

Заслухавши суддю-доповідача Лилака Д.Д. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянка Власова Г.І. звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положення пункту 5 статті 5 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» (далі — Закон), згідно з яким кожний громадянин України має право приватизувати займане ним житло безоплатно в межах номінальної вартості житлового чека або з частковою доплатою один раз, в аспекті питання, чи мають право громадяни України двічі брати участь у приватизації державного житлового фонду.

Суб'єкт права на конституційне звернення обґрунтовує необхідність в офіційному тлумаченні положення пункту 5 статті 5 Закону наявністю неоднозначного його застосування судами загальної юрисдикції. На підтвердження цього Власова Г.І. наводить рішення Каховського міськрайонного суду Херсонської області від 7 листопада 2007 року у справі №2-2283/07, ухвалу Апеляційного суду Херсонської області від 30 січня 2008 року, ухвалу Верховного Суду України від 10 квітня 2008 року у цій справі, в якій вона виступала позивачем до виконавчого комітету Каховської міської ради про визнання розпорядження органу приватизації та свідцтва про право власності на житло частково недійсними та визнання права власності на квартиру. Також у зверненні робиться посилання на рішення Апеляційного суду Чернігівської області від 17 березня 2009 року у справі №22ц-500/2009 за позовом до виконавчого комітету Прилуцької міської ради про визнання права власності на квартиру. Автор клопотання вказує, що зазначені судові рішення містять протилежні висновки щодо змісту положення пункту 5 статті 5 Закону. Так, за однакових юридично значимих обставин (використання житлових чеків для безоплатної приватизації житла) Каховський міськрайонний суд Херсонської області визнав правомірною наступну участь у приватизації іншої квартири державного житлового фонду з використанням житлових чеків. Апеляційний суд Чернігівської області скасував рішення суду першої інстанції через те, що участь у такій приватизації суперечить, зокрема, пункту 5 статті 5 Закону, мотивуючи своє рішення тим, що «кожен громадянин України має право приватизувати займане ним житло лише один раз незалежно від того, приватизується воно безоплатно в межах номінальної вартості житлового чека або з частковою доплатою, чи загальна площа квартири є меншою площею, яку ця сім'я має право безоплатно отримати, і наймачеві та членам його сім'ї видаються житлові чеки, сума яких визначається виходячи з розміру недостатньої площі та відновної вартості одного квадратного метра. В останньому випадку право на повторну участь у приватизації не може виникнути і при набутті особою права користування житловою площею в іншому приміщенні».

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного звернення висловили Верховна Рада України, Президент України, Верховний Суд України, Міністерство з питань житлово-комунального господарства України, Фонд державного майна України, науковці Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.

3. Проведене Конституційним Судом України дослідження матеріалів справи, системний аналіз положень Конституції України та інших правових актів стосовно порушеного у конституційному зверненні питання дають підстави для таких висновків.

3.1. Україна є соціальною, правовою державою, в якій найвищою соціальною цінністю визнається людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека; зміст і спрямованість діяльності держави в соціальній сфері визначають права і свободи людини та їх гарантії (статті 1, 3 Конституції України).

Одним із конституційних прав громадян є право на житло. Гарантіями здійснення цього права є обов'язок створення державою умов, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду; надання державою та органами місцевого самоврядування відповідно до закону житла безоплатно або за доступну плату (частини перша, друга статті 47 Основного Закону України).

Права і свободи людини закріплюються і в міжнародних актах, які є частиною національного законодавства України, у разі надання Верховною Радою України згоди на їх обов'язковість (частина перша статті 9 Конституції України). Загальна декларація прав людини 1948 року передбачає право кожної людини на такий життєвий рівень, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї. У Декларації зазначено, що необхідний життєвий рівень забезпечує, зокрема, житло (пункт 1 статті 25). Аналогічне положення міститься в пункті 1 статті 11 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 року, ратифікованого Указом Президії Верховної Ради УРСР від 19 жовтня 1973 року №2148-VIII, в якому, крім вказаного, закріплено обов'язок держав — учасників Пакту вживати необхідних заходів для забезпечення здійснення такого права.

Отже, право людини на житло є загальновизнаним. Згідно з Конституцією України це право, як і інші конституційні права, є невідчужуваним, непорушним і рівним для всіх без будь-яких обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (частини перша, друга статті 24). Воно не може бути скасоване і обмежене, крім випадків, передбачених Конституцією України (частина друга статті 22, частина перша статті 64 Основного Закону України).

3.2. Однією з засад правової системи України є визнання і дія принципу верховенства права. У Рішенні від 2 листопада 2004 року №15-рп/2004 Конституційний Суд України зазначив, що верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо (абзац другий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини).

Відповідно до частини другої статті 8 Основного Закону України закони та інші нормативно-правові акти повинні прийматися на основі Конституції України і мають відповідати їй.

Закон визначає правові основи приватизації житла як один зі способів набуття його у власність. Метою приватизації державного житлового фонду є створення умов для здійснення права громадян на вільний вибір способу задоволення потреб у житлі, залучення їх до участі в утриманні і збереженні існуючого житла та формування ринкових відносин (преамбула Закону).

Відповідно до Закону приватизація державного житлового фонду здійснюється шляхом його відчуження на користь громадян України у спосіб безоплатної передачі їм квартир (будинків), кімнат у гуртожитках з розра-

хунку санітарної норми 21 квадратний метр загальної площі на наймача і кожного члена його сім'ї та додатково 10 квадратних метрів на сім'ю, а також продажу надлишків загальної площі квартир (будинків) громадянам України, що мешкають в них або перебувають в черзі потребуючих поліпшення житлових умов (частина перша статті 1, частина перша статті 3).

Встановлення зазначеної санітарної норми для безоплатної приватизації житла є законодавчою гарантією держави забезпечити справедливу передачу громадянам України у власність державного житлового фонду на рівних умовах і в рівних розмірах.

Наведена норма Закону після набрання чинності Конституцією України безпосередньо реалізує конституційну вимогу щодо рівності громадян перед законом, не допускає дискримінації громадян України залежно від площі житла, яке вони займали у державному житловому фонді на момент приватизації, забезпечує конституційну гарантію реалізації права на житло шляхом набуття його у власність (частина перша статті 24, частина перша статті 47 Основного Закону України).

Про приватизацію державного житлового фонду як способу набуття права приватної власності зазначено у рішеннях Конституційного Суду України від 28 вересня 2000 року №10-рп/2000 у справі про приватизацію державного житлового фонду (пункт 4 мотивувальної частини) та від 2 березня 2004 року №4-рп/2004 у справі про права співвласників на допоміжні приміщення багатоквартирних будинків (абзац перший підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини).

3.3. Приватизація державного житлового фонду згідно з Законом відбувається шляхом використання всіма громадянами України приватизаційних житлових чеків. Громадянам надано право змінити цільове використання цих чеків, а тому вони можуть бути використані також для приватизації частки майна державних підприємств, земельного фонду (частина перша пункту 1 статті 4 Закону).

Зазначене положення Закону дає підстави для висновку, що приватизація державного житлового фонду не є обов'язком громадян України, а є їх правом, яке повинне реалізовуватися ними на власний розсуд, на умовах, у порядку та спосіб, встановлених законом.

Відповідно до статті 5 Закону умовою безоплатної передачі наймачеві та членам його сім'ї квартири (будинку), що підлягає приватизації, є відповідність загальної площі квартири (будинку) нормі, передбаченій абзацом другим частини першої статті 3 Закону (частина перша пункту 1); якщо загальна площа квартири менше площі, яку має право отримати сім'я наймача безоплатно, наймачу та членам його сім'ї видаються житлові чеки, сума яких визначається виходячи з розміру недостатньої площі та відновної вартості одного квадратного метра (пункт 2); якщо загальна площа квартири (будинку) перевищує площу, яку має право отримати сім'я наймача безоплатно, наймач здійснює доплату цінними паперами, одержаними для приватизації державних підприємств чи землі, а у разі їх відсутності — грошима (пункт 3). Отже, безоплатна приватизація державного житлового фонду обумовлюється загальною площею квартири (будинку), в якій постійно проживає наймач та члени його сім'ї, і санітарною нормою

загальної площі, що підлягає приватизації, та не обмежується кількістю квартир (будинків) державного житлового фонду, площа яких відповідає зазначеній санітарній нормі. Тому громадяни України мають право використати житлові чеки для приватизації державного житлового фонду у повному обсязі незалежно від того, вкладається в санітарну норму загальна площа однієї чи кількох квартир (будинків). Тобто, якщо площа займаної квартири (будинку) менша санітарної норми, то громадянин України має право використати залишок житлового чека для приватизації іншої квартири (будинку) державного житлового фонду, наймачем якої він є, або частки майна державних підприємств, земельного фонду (стаття 4 Закону).

Наведене кореспондується з Житловим кодексом Української РСР (далі — Кодекс). Згідно з нормами статті 48 Кодексу жила приміщення надається громадянам у межах норми жилої площі, але не менше розміру, який визначається Кабінетом Міністрів України і Федерацією професійних спілок України, при цьому враховується жила площа у жилу будинку (квартирі), що перебуває у приватній власності громадян, якщо ними не використані житлові чеки (частина перша); при передачі громадянами житла, яке перебуває у їх приватній власності, органу, який здійснює поліпшення житлових умов, вони мають право на одержання житла у межах встановленої норми жилої площі (частина друга); громадяни, які одержали житло у державному фонді на цих умовах, мають право на його приватизацію відповідно до вимог чинного законодавства (частина третя).

Системний аналіз наведених положень Закону та Кодексу дає підстави для висновку, що право громадянина України на приватизацію державного житлового фонду вважається реалізованим один раз у повному обсязі, якщо він повністю використав житловий чек та у його власність передано загальну площу житла, що не перевищує встановлену санітарну норму і, відповідно, номінальну вартість житлового чека, незалежно від того, відповідає ця площа одній квартирі (будинку) чи кільком.

Це вбачається зі змісту пункту 5 статті 5 Закону, згідно з яким кожний громадянин України має право приватизувати займане ним житло безоплатно в межах номінальної вартості житлового чека або з частковою доплатою один раз. Тобто одноразовість приватизації житла законодавець обумовив номінальною вартістю житлового чека, а не кількістю квартир (будинків), площа яких відповідає цій вартості і встановленій санітарній нормі.

Отже, для приватизації державного житлового фонду житлові чеки вважаються використаними повністю, якщо у власність наймача і кожного члена його сім'ї безоплатно передано з державного житлового фонду загальну площу квартири (будинку) з розрахунку санітарної норми 21 квадратний метр на наймача і кожного члена його сім'ї та додатково 10 квадратних метрів на сім'ю. Так само житловий чек є використаним у повному обсязі один раз, якщо його залишок після безоплатної приватизації житла, площа якого менша санітарної норми, використано для придбання частки майна державних підприємств, земельного фонду (стаття 4, пункт 2 статті 5 Закону) або весь житловий чек використано для приватизації частки майна державних підприємств, земельного фонду. Таким чином тільки

повне використання житлових чеків є фактом реалізації один раз права на безоплатну приватизацію житла, передбаченого пунктом 5 статті 5 Закону.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 46, 51, 66, 67, 69, 94, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного звернення положення пункту 5 статті 5 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» від 19 червня 1992 року №2482-ХІІ, згідно з яким кожний громадянин України має право приватизувати займане ним житло безоплатно в межах номінальної вартості житлового чека або з частковою доплатою один раз, необхідно розуміти так, що право громадян України на безоплатну приватизацію державного житлового фонду вважається реалізованим один раз, якщо:

— громадянин України повністю використав житловий чек для приватизації житла у державному житловому фонді і у його власність безоплатно передано в одній чи кількох квартирах (будинках) загальну площу з розрахунку санітарної норми 21 квадратний метр загальної площі на наймача і кожного члена його сім'ї та додатково 10 квадратних метрів на сім'ю;

— у власність наймача і кожного члена його сім'ї передано загальну площу однієї квартири (будинку), що перевищує встановлену санітарну норму, з оплатою вартості надлишкової загальної площі приватизованого житла;

— у власність наймача і кожного члена його сім'ї передано загальну площу житла, меншу ніж встановлена санітарна норма, а залишок житлового чека використано для приватизації частки майна державних підприємств, земельного фонду;

— весь житловий чек використано для приватизації частки майна державних підприємств, земельного фонду.

Приватизація загальної площі в кількох квартирах (будинках) державного житлового фонду в межах встановленої санітарної норми та номінальної вартості житлового чека не є повторною.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу об официальном толковании положения
пункта 5 статьи 5 Закона Украины
«О приватизации государственного жилищного фонда»
по конституционному обращению гражданки Власовой Анны Ивановны
(дело о безвозмездной приватизации жилья)

г. Киев
10 июня 2010 года
№15-рп/2010

Дело №1-38/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича — докладчика, **Маркуш** Марии Андреевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положения пункта 5 статьи 5 Закона Украины «О приватизации государственного жилищного фонда» от 19 июня 1992 года №2482-ХІІ (Ведомости Верховной Рады Украины, 1992 г., №36, ст.524) по конституционному обращению гражданки Власовой Анны Ивановны.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение гражданки Власовой Анны Ивановны.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения положения пункта 5 статьи 5 Закона Украины «О приватизации государственного жилищного фонда» судами общей юрисдикции.

Заслушав судью-докладчика Лылака Д.Д. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Гражданка Власова А. И. обратилась в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положения пункта 5 статьи 5 Закона Украины «О приватизации государственного жилищного фонда» (далее — Закон), согласно которому каждый гражданин Украины имеет право приватизировать занимаемое им жилье безвозмездно в пределах номинальной стоимости жилищного чека или с частичной до-

платой один раз, в аспекте вопроса, имеют ли право граждане Украины дважды принимать участие в приватизации государственного жилищного фонда.

Субъект права на конституционное обращение обосновывает необходимость в официальном толковании положения пункта 5 статьи 5 Закона наличием неоднозначного его применения судами общей юрисдикции. В подтверждение этого Власова А.И. приводит решение Каховского горрайонного суда Херсонской области от 7 ноября 2007 года по делу №2-2283/07, определение Апелляционного суда Херсонской области от 30 января 2008 года, определение Верховного Суда Украины от 10 апреля 2008 года по этому делу, где она выступала истцом к исполнительному комитету Каховского городского совета о признании распоряжения органа приватизации и свидетельства о праве собственности на жилье частично недействительными и признании права собственности на квартиру. Также в обращении делается ссылка на решение Апелляционного суда Черниговской области от 17 марта 2009 года по делу №22ц-500/2009 по иску против исполнительного комитета Прилуцкого городского совета о признании права собственности на квартиру. Автор ходатайства отмечает, что указанные судебные решения содержат противоположные заключения о содержании положения пункта 5 статьи 5 Закона. Так, при одинаковых юридически значимых обстоятельствах (использование жилищных чеков для безвозмездной приватизации жилья) Каховский горрайонный суд Херсонской области признал правомерным следующее участие в приватизации другой квартиры государственного жилищного фонда с использованием жилищных чеков. Апелляционный суд Черниговской области отменил решение суда первой инстанции по причине того, что участие в такой приватизации противоречит, в частности, пункту 5 статьи 5 Закона, мотивируя свое решение тем, что «каждый гражданин Украины имеет право приватизировать занимаемое им жилье лишь один раз независимо от того, приватизируется оно безвозмездно в пределах номинальной стоимости жилищного чека или с частичной доплатой, или общая площадь квартиры меньше площади, которую эта семья имеет право безвозмездно получить, и нанимателю и членам его семьи выдаются жилищные чеки, сумма которых определяется исходя из размера недостаточной площади и восстановительной стоимости одного квадратного метра. В последнем случае право на повторное участие в приватизации не может возникнуть и при обретении лицом права пользования жилой площадью в другом помещении».

2. Свои позиции относительно предмета конституционного обращения высказали Верховная Рада Украины, Президент Украины, Верховный Суд Украины, Министерство по вопросам жилищно-коммунального хозяйства Украины, Фонд государственного имущества Украины, научные работники Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого.

3. Проведенное Конституционным Судом Украины исследование материалов дела, системный анализ положений Конституции Украины и

других правовых актов по поднятому в конституционном обращении вопросу дают основания для следующих выводов.

3.1. Украина есть социальное, правовое государство, в котором наивысшей социальной ценностью признается человек, его жизнь и здоровье, честь и достоинство, неприкосновенность и безопасность; содержание и направленность деятельности государства в социальной сфере определяют права и свободы человека и их гарантии (статьи 1, 3 Конституции Украины).

Одним из конституционных прав граждан является право на жилище. Гарантиями осуществления этого права является обязанность создания государством условий, при которых каждый гражданин будет иметь возможность построить жилище, приобрести его в собственность или взять в аренду; предоставление государством и органами местного самоуправления в соответствии с законом жилища бесплатно или за доступную плату (часть первая, вторая статьи 47 Основного Закона Украины).

Права и свободы человека закрепляются и в международных актах, являющихся частью национального законодательства Украины, в случае предоставления Верховной Радой Украины согласия на их обязательность (часть первая статьи 9 Конституции Украины). Общая декларация прав человека 1948 года предусматривает право каждого человека на такой жизненный уровень, который является необходимым для поддержания здоровья и благосостояния его самого и его семьи. В Декларации указано, что необходимый жизненный уровень обеспечивает, в частности, жилище (пункт 1 статьи 25). Аналогичное положение содержится в пункте 1 статьи 11 Международного пакта об экономических, социальных и культурных правах 1966 года, ратифицированного Указом Президиума Верховной Рады УССР от 19 октября 1973 года №2148-VIII, в котором, кроме указанного, закреплена обязанность государств — участников Пакта принимать необходимые меры для обеспечения осуществления такого права.

Следовательно, право человека на жилище является общепризнанным. Согласно Конституции Украины это право, как и другие конституционные права, является неотчуждаемым, незыблемым и равным для всех без каких-либо ограничений по признакам расы, цвета кожи, политических, религиозных и иных убеждений, пола, этнического и социального происхождения, имущественного положения, места жительства, по языковому или иным признакам (часть первая, вторая статьи 24). Оно не может быть упразднено и ограничено, кроме случаев, предусмотренных Конституцией Украины (часть вторая статьи 22, часть первая статьи 64 Основного Закона Украины).

3.2. Одной из основ правовой системы Украины является признание и действие принципа верховенства права. В Решении от 2 ноября 2004 года №15-рп/2004 Конституционный Суд Украины указал, что верховенство права требует от государства его воплощения в правотворческую и правоприменительную деятельность, в частности в законы, которые по своему смыслу должны быть проникнуты прежде всего идеями социальной справедливости, свободы, равенства и т. п. (абзац второй подпункта 4.1 пункта 4 мотивировочной части).

В соответствии с частью второй статьи 8 Основного Закона Украины законы и иные нормативно-правовые акты должны приниматься на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей.

Закон определяет правовые основы приватизации жилья как один из способов приобретения его в собственность. Целью приватизации государственного жилищного фонда является создание условий для осуществления права граждан на свободный выбор способа удовлетворения потребностей в жилье, привлечения их к участию в содержании и сохранении существующего жилья и формировании рыночных отношений (преамбула Закона).

В соответствии с Законом приватизация государственного жилищного фонда осуществляется путем его отчуждения в пользу граждан Украины способом безвозмездной передачи им квартир (домов), комнат в общежитиях из расчета санитарной нормы 21 квадратный метр общей площади на нанимателя и каждого члена его семьи и дополнительно 10 квадратных метров на семью, а также продажи излишков общей площади квартир (домов) гражданам Украины, живущим в них или состоящим в очереди нуждающихся в улучшении жилищных условий (часть первая статьи 1, часть первая статьи 3).

Установление указанной санитарной нормы для безвозмездной приватизации жилья является законодательной гарантией государства обеспечить справедливую передачу гражданам Украины в собственность государственного жилищного фонда на равных условиях и в равных размерах.

Приведенная норма Закона после вступления в силу Конституции Украины непосредственно реализует конституционное требование о равенстве граждан перед законом, не допускает дискриминации граждан Украины в зависимости от площади жилья, которое они занимали в государственном жилищном фонде на момент приватизации, обеспечивает конституционную гарантию реализации права на жилище путем обретения его в собственность (часть первая статьи 24, часть первая статьи 47 Основного Закона Украины).

О приватизации государственного жилищного фонда как способе обретения права частной собственности указано в решениях Конституционного Суда Украины от 28 сентября 2000 года №10-рп/2000 по делу о приватизации государственного жилищного фонда (пункт 4 мотивировочной части) и от 2 марта 2004 года №4-рп/2004 по делу о правах совладельцев на вспомогательные помещения многоквартирных домов (абзац первый подпункта 4.2 пункта 4 мотивировочной части).

3.3. Приватизация государственного жилищного фонда согласно Закону происходит путем использования всеми гражданами Украины приватизационных жилищных чеков. Гражданам предоставлено право изменить целевое использование этих чеков, а потому они могут быть использованы также для приватизации доли имущества государственных предприятий, земельного фонда (часть первая пункта 1 статьи 4 Закона).

Указанное положение Закона дает основания для вывода, что приватизация государственного жилищного фонда не является обязанностью граждан Украины, а есть их правом, которое должно реализовываться ими

по собственному усмотрению, на условиях, в порядке и способом, которые установлены законом.

В соответствии со статьей 5 Закона условием безвозмездной передачи нанимателю и членам его семьи квартиры (дома), подлежащей приватизации, является соответствие общей площади квартиры (дома) норме, предусмотренной абзацем вторым части первой статьи 3 Закона (часть первая пункта 1); если общая площадь квартиры меньше площади, которую имеет право получить семья нанимателя безвозмездно, нанимателю и членам его семьи выдаются жилищные чеки, сумма которых определяется исходя из размера недостающей площади и восстановительной стоимости одного квадратного метра (пункт 2); если общая площадь квартиры (дома) превышает площадь, которую имеет право получить семья нанимателя безвозмездно, наниматель осуществляет доплату ценными бумагами, полученными для приватизации государственных предприятий или земли, а в случае их отсутствия — деньгами (пункт 3). Следовательно, безвозмездная приватизация государственного жилищного фонда обуславливается общей площадью квартиры (дома), в которой постоянно проживает наниматель и члены его семьи, и санитарной нормой общей площади, подлежащей приватизации, и не ограничивается количеством квартир (домов) государственного жилищного фонда, площадь которых соответствует указанной санитарной норме. Поэтому граждане Украины имеют право использовать жилищные чеки для приватизации государственного жилищного фонда в полном объеме независимо от того, вкладывается в санитарную норму общая площадь одной или нескольких квартир (домов). То есть, если площадь занимаемой квартиры (дома) меньше санитарной нормы, то гражданин Украины имеет право использовать остаток жилищного чека для приватизации другой квартиры (дома) государственного жилищного фонда, нанимателем которой он является, или доли имущества государственных предприятий, земельного фонда (статья 4 Закона).

Указанное корреспондируется с Жилищным кодексом Украинской ССР (далее — Кодекс). Согласно нормам статьи 48 Кодекса жилое помещение предоставляется гражданам в пределах нормы жилой площади, но не менее размера, определяемого Кабинетом Министров Украины и Федерацией профессиональных союзов Украины, при этом учитывается жилая площадь в жилом доме (квартире), находящаяся в частной собственности граждан, если ими не использованы жилищные чеки (часть первая); при передаче гражданами жилья, находящегося в их частной собственности, органу, осуществляющему улучшение жилищных условий, они имеют право на получение жилья в пределах установленной нормы жилой площади (часть вторая); граждане, получившие жилье в государственном фонде на этих условиях, имеют право на его приватизацию в соответствии с требованиями действующего законодательства (часть третья).

Системный анализ приведенных положений Закона и Кодекса дает основания для вывода, что право гражданина Украины на приватизацию государственного жилищного фонда считается реализованным один раз в полном объеме, если он полностью использовал жилищный чек и в его собственность передана общая площадь жилья, не превышающая установ-

ленную санитарную норму и, соответственно, номинальную стоимость жилищного чека, независимо от того, соответствует эта площадь одной квартире (дома) или нескольким.

Указанное усматривается из содержания пункта 5 статьи 5 Закона, согласно которому каждый гражданин Украины имеет право приватизировать занимаемое им жилье безвозмездно в пределах номинальной стоимости жилищного чека или с частичной доплатой один раз. То есть однократность приватизации жилья законодатель обусловил номинальной стоимостью жилищного чека, а не количеством квартир (домов), площадь которых соответствует этой стоимости и установленной санитарной норме.

Следовательно, для приватизации государственного жилищного фонда жилищные чеки считаются использованными полностью, если в собственность нанимателя и каждого члена его семьи безвозмездно передано из государственного жилищного фонда общую площадь квартиры (дома) из расчета санитарной нормы 21 квадратный метр на нанимателя и каждого члена его семьи и дополнительно 10 квадратных метров на семью. Так же жилищный чек является использованным в полном объеме один раз, если его остаток после безвозмездной приватизации жилья, площадь которого меньше санитарной нормы, использован для приобретения доли имущества государственных предприятий, земельного фонда (статья 4, пункт 2 статьи 5 Закона) или весь жилищный чек использован для приватизации доли имущества государственных предприятий, земельного фонда. Таким образом только полное использование жилищных чеков является фактом реализации один раз права на безвозмездную приватизацию жилья, предусмотренного пунктом 5 статьи 5 Закона.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 46, 51, 66, 67, 69, 94, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте конституционного обращения положение пункта 5 статьи 5 Закона Украины «О приватизации государственного жилищного фонда» от 19 июня 1992 года №2482-ХІІ, согласно которому каждый гражданин Украины имеет право приватизировать занимаемое им жилье безвозмездно в пределах номинальной стоимости жилищного чека или с частичной доплатой один раз, необходимо понимать как то, что право граждан Украины на безвозмездную приватизацию государственного жилищного фонда считается реализованным один раз, если:

— гражданин Украины полностью использовал жилищный чек для приватизации жилья в государственном жилищном фонде, и в его собственность безвозмездно передана в одной или нескольких квартирах (домах) общая площадь из расчета санитарной нормы 21 квадратный метр общей площади на нанимателя и каждого члена его семьи и дополнительно 10 квадратных метров на семью;

— в собственность нанимателя и каждого члена его семьи передана общая площадь одной квартиры (дома), которая превышает установленную

санитарную норму, с оплатой стоимости избыточной общей площади приватизированного жилья;

— в собственность нанимателя и каждого члена его семьи передана общая площадь жилья, меньшая установленной санитарной нормы, а остаток жилищного чека использован для приватизации доли имущества государственных предприятий, земельного фонда;

— весь жилищный чек использован для приватизации доли имущества государственных предприятий, земельного фонда.

Приватизация общей площади в нескольких квартирах (домах) государственного жилищного фонда в пределах установленной санитарной нормы и номинальной стоимости жилищного чека не является повторной.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 15-рп/2010 dated June 10, 2010 in the case upon the constitutional petition of citizen Hanna Ivanivna Vlasova concerning official interpretation of the provision of Article 5.5 of the Law «On Privatisation of State Housing Fund» (case on free of charge privatisation of housing)*

Ukraine is a social, law-based state in which the human being, his or her life and health, honour and dignity, inviolability and security are recognised as the highest social value; human rights and freedoms and their guarantees determine the essence and orientation of the activity of the State in the social sphere (Articles 1, 3 of the Constitution).

The right to housing is one of the constitutional rights of citizens. The guarantees for execution of this right are the obligation of the State to create conditions that enable every citizen to build, to purchase as property or to rent housing; and provision according to the law by the State or local self-government with housing free of charge or at an affordable price (Articles 47.1, 47.2 of the Fundamental Law).

Rights and freedoms of human being are also stipulated in the international acts which are part of the national legislation if they are agreed to be binding by the Verkhovna Rada of Ukraine (Article 9.1). The Universal Declaration of Human Rights of 1948 envisages the right of every human being for such a living standard which is necessary for maintenance of his own and his family's health and well-being. The Declaration defines that housing, in particular, provides necessary living standard (Article 25.1). The same provision is found in Article 11.1 of

the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights of 1966 which was ratified by the Decree of the Presidium of the Verkhovna Rada of the Ukrainian Soviet Socialistic Republic No.2148-VIII dated October 19, 1973. This document, among others, stipulates the obligation of States — Parties to the Covenant to take necessary measures in order to ensure the implementation of this right.

Thus, the right of a human being to housing is generally recognised. Pursuant to the Constitution this right as well as other constitutional rights is inalienable, inviolable and equal for all without any restrictions based on race, colour of skin, political, religious and other beliefs, sex, ethnic and social origin, property status, place of residence, linguistic or other characteristics (Articles 24.1, 24.2). It shall not be abolished and restricted except in cases envisaged by the Constitution (Articles 22.2, 64.1 of the Fundamental Law).

One of the fundamentals of the legal system is recognition and functioning of the principle of the rule of law. The Constitutional Court in its Decision No.15-rp/2004 dated November 2, 2004 specified that the rule of law requires that the state should implement it in law-making and law enforcement activities, in particular in laws which by their essence shall be permeated first of all with the ideas of social justice, freedom, equality etc. (paragraph 2 of item 4.1 of the motivation part).

According to Article 8.2 of the Fundamental Law laws and other normative legal acts shall be adopted on the basis of the Constitution and shall conform to it.

The Law «On Privatisation of State Housing Fund» (hereinafter referred to as «the Law») defines legal grounds for privatisation of housing as one of the means of getting it in ownership. The purpose of state housing fund privatisation is creation of conditions for exercise of citizens' right to free choice of means for satisfaction of housing needs and involvement of citizens to participation in maintenance and preservation of the existing housing and formation of market relations (preamble of the Law).

According to the Law privatisation of the state-owned housing fund is exercised by way of its alienation for the benefit of citizens of Ukraine by means of free of charge transfer to them of apartments (houses), rooms in residential hostels on the basis of the sanitary norm which envisages 21 square meters of total floor space for tenant and every member of his or her family and additional 10 square meters for a family, as well as the sale of redundant total floor space of apartments (houses) to citizens of Ukraine who live there or who are on a list of people in need of improvement of their living conditions (Articles 1.1, 3.1).

Establishment of the mentioned sanitary norm for free of charge privatisation of accommodation is a legislative guarantee of the State to provide free transfer of the state-owned housing fund to citizens of Ukraine on equal conditions and in equal proportion.

After the Constitution entered into force the mentioned norm of the Law directly implements the constitutional requirement concerning equality of citizens before the law, does not allow discrimination of citizens depending on floor space of accommodation which they occupied in state-owned housing fund at the moment of privatisation, provides for the constitutional guarantee to realise the right to housing by means of getting it in ownership (Articles 24.1, 47.1 of the Fundamental Law).

According to the Law privatisation of the state-owned housing fund is exercised by means of use of privatisation housing checks by all of the citizens of Ukraine. Citizens are entitled with the right to change the designated purpose of these checks, so they can be used as well for privatisation of a part of property of state enterprises, land fund (Article 4.1.1 of the Law).

The mentioned provision of the Law gives grounds for conclusion that privatisation of the state-owned housing fund is not an obligation of citizens of Ukraine, but their right which shall be realised at their own discretion on the conditions, in order and in the manner envisaged by law.

In compliance with Article 5 of the Law the condition of free transfer of apartment (house) which is a subject of privatisation to a tenant and members of his or her family is conformity of total floor space of apartment (house) to the norm, stipulated by paragraph 2 of Article 3.1 of the Law (Article 5.1.1); if total floor space is less than the space which the family of a tenant has a right to get free of charge, a tenant and members of his or her family are granted with housing checks the amount of which is defined on the basis of the missing space and relevant cost of one square meter (Article 5.2); if total floor space of apartment (house) exceeds the space which the family of a tenant has a right to get free of charge, a tenant makes additional payment with securities received for privatisation of state enterprises or land, and if there is no any — then a tenants pays money (Article 5.3). Thus, free of charge privatisation of the state-owned housing fund is conditioned by total floor space of apartment (housing) in which a tenant and members of his or her family permanently live and sanitary norm of total floor space which is a subject of privatisation and is not limited with the number of apartments (houses) of the state-owned housing fund the space of which meets the mentioned sanitary norm. Thereby citizens of Ukraine have a right to fully use housing checks for privatisation of the state-owned housing fund regardless of whether total floor space of one or several apartments (houses) meets the sanitary norm. In other words, if space of the occupied apartment (house) is less of the sanitary norm, then citizen of Ukraine has a right to use the remainder of housing check for privatisation of other apartment (house) of the state-owned housing fund which he rents or part of property of state enterprises, land fund (Article 4 of the Law).

The right of citizen of Ukraine to privatisation of state-owned housing fund is considered to be realised once in full scope if he or she has completely used a housing check and total space of housing which does not exceed the established sanitary norm was transferred to his or her property and accordingly nominal value of housing check irrespective of whether this space corresponds to one or several apartments (houses).

Thus, housing checks for privatisation of the state-owned housing fund are considered to be fully used if the total floor space of apartment (house) on the basis of the sanitary norm 21 square meters for a tenant and every member of his or her family and additionally 10 square meters for the family was transferred free of charge to property of a tenant and every member of his or her family. In exactly the same way a housing check is fully used once if its remainder after free of charge privatisation of accommodation the total floor space of which is less than the sanitary norm is used for purchase of part of property of state enterprises, land fund (Articles 4, 5.2 of the Law) or the whole housing check is used for

privatisation of part of property of state enterprises, land fund. Thereby only full use of housing checks is a fact of one time realisation of the right to free of charge privatisation of housing which is envisaged by Article 5.5 of the Law.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that within the aspect of the constitutional petition the provision of Article 5.5 of the Law «On Privatisation of State Housing Fund» No.2482-XII dated June 19, 1992, according to which every citizen of Ukraine has a right to privatise once free of charge the housing he or she occupies within the nominal value of a housing check or with partial additional payment, should be understand in such a way that the right of citizens of Ukraine to free of charge privatisation of state-owned housing fund is considered to be realised once if:

- a citizen of Ukraine has fully used a housing check for privatisation of accommodation in the state-owned housing fund and its total floor space on the basis of the sanitary norm 21 square meters of total floor space for a tenant and every member of his or her family and additionally 10 square meters for the family is transferred free of charge to his or her ownership in one or several apartments (houses);

- total floor space of one apartment (house) which exceeds established sanitary norm with payment of cost for the exceeding floor space of the privatised accommodation is transferred to the ownership of a tenant and every member of his or her family;

- total floor space which is less than established sanitary norm, and remainder of a housing check is used for privatisation of part of property of state enterprises, land fund is transferred to the ownership of a tenant and every member of his or her family;

- the whole housing check was used to privatise a part of property of state enterprises, land fund.

Privatisation of total floor space in several apartments (houses) of the state-owned housing fund within the limits of established sanitary norm and the nominal value of a housing check is not considered to be repeated.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 58 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
положень пунктів 3, 4, 5, 6 статті 9, пунктів 3, 4, 5 статті 10, підпункту «г»
пункту 1 статті 24, пункту 3 статті 26 Закону України
«Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»,
пункту 10 статті 14, статті 33¹ Закону України
«Про комітети Верховної Ради України»**

м. Київ
10 червня 2010 року
№ 16-рп/2010

Справа № 1-36/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича — доповідача, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Нікітіна** Юрія Івановича, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представника суб'єкта права на конституційне подання Вернидубова Івана Васильовича, Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України Селіванова Анатолія Олександровича, Постійного представника Кабінету Міністрів України у Конституційному Суді України Німченка Василя Івановича

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 58 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пунктів 3, 4, 5, 6 статті 9, пунктів 3, 4, 5 статті 10, підпункту «г» пункту 1 статті 24, пункту 3 статті 26 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», пункту 10 статті 14, статті 33¹ Закону України «Про комітети Верховної Ради України».

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 58 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність окремих положень законів України.

Заслухавши суддю-доповідача Бауліна Ю.В., пояснення Вернидубова І.В., Селіванова А.О., Німченка В.І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 58 народних депутатів України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням вирішити питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пунктів 3, 4, 5, 6 статті 9, пунктів 3, 4, 5 статті 10, підпункту «г» пункту 1 статті 24, пункту 3 статті 26 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року №3341-ХІІ (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., №35, ст.358) з наступними змінами (далі — Закон) у частині визначення повноважень Комітету Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією, пункту 10 статті 14, статті 33¹ Закону України «Про комітети Верховної Ради України» від 4 квітня 1995 року №116/95-ВР (Відомості Верховної Ради України, 1995 р., №19, ст.134) з наступними змінами (далі — Закон про комітети).

Оскарженими положеннями Закону Комітет Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією наділено, зокрема, повноваженнями: давати згоду на створення і ліквідацію спеціальних підрозділів по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю органів Міністерства внутрішніх справ України, органів Державної податкової адміністрації України, Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, органів прокуратури України та інших органів і підрозділів, створених для боротьби з корупцією та організованою злочинністю, а також призначення на посади та звільнення з посад керівників спеціальних підрозділів та органів прокуратури з нагляду за виконанням законів спеціальними підрозділами по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю; погоджувати призначення на посади та звільнення з посад начальника Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України, його заступників, начальників управлінь цього Головного управління, начальників управлінь по боротьбі з організованою злочинністю в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, начальника Головного управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Центрального управління Служби безпеки України, його заступників та начальників управлінь, що входять до складу цього Головного управління, начальників спеціальних підрозділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, начальника управління по нагляду за виконанням законів спеціальними підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю Генеральної прокуратури України, начальників відділів цього управління, начальників відповідних відділів органів прокуратури в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі.

Оспорюваними положеннями Закону про комітети було надано комітетам Верховної Ради України (далі — комітети) повноваження з погодження питань, проведення консультацій щодо призначення на посади та

звільнення з посад керівників відповідних державних органів, створення і ліквідації спеціальних державних органів, віднесених до предметів відання комітетів, та здійснення інших погоджень і консультацій у випадках, передбачених законом, а також встановлено, що процедура такого погодження і консультацій визначається спільним рішенням комітетів і відповідного державного органу.

Автори клопотання вважають, що комітети мають право приймати рішення виключно рекомендаційного характеру. Надання їм положеннями законів, конституційність яких оспорується, повноважень приймати державно-владні рішення фактично перетворює комітети на окремі самостійні органи державної влади. Крім того, це дозволяє Верховній Раді України наділяти парламентські органи функціями, зокрема контрольного характеру, яких за Основним Законом України вона не має в цілому. Наведене, на думку народних депутатів України, порушує приписи частини другої статті 6, частини другої статті 8, частини другої статті 19, статті 75, пункту 22 частини першої та частини другої статті 85, частини першої статті 89 Конституції України.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, Комітет Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією, Комітет Верховної Ради України з питань Регламенту, депутатської етики та забезпечення діяльності Верховної Ради України, Комітет Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, Генеральна прокуратура України, Служба безпеки України, науковці Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи поставлені у конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Відповідно до Основного Закону України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову; органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (стаття 6, частина друга статті 19).

Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент — Верховна Рада України (стаття 75 Конституції України).

Одним з повноважень Верховної Ради України є здійснення парламентського контролю у межах, визначених Конституцією України та законом (пункт 33 частини першої статті 85 Основного Закону України).

За Конституцією України парламентський контроль включає контроль за виконанням Державного бюджету України (пункт 4 частини першої статті 85), за діяльністю Кабінету Міністрів України (пункт 13 частини першої статті 85), за використанням позик, одержаних Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій, що не передбачені Державним бюджетом України (пункт 14 частини першої статті 85), та надання парламентом згоди на призначення і звільнення з посад

осіб у випадках, передбачених Конституцією України (абзаци четвертий, п'ятий пункту 8 мотивувальної частини Висновку Конституційного Суду України від 14 березня 2001 року №1-в/2001 у справі про внесення змін до статей 84, 85 та інших Конституції України).

Верховна Рада України для здійснення законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до її повноважень, виконання контрольних функцій відповідно до Конституції України створює з числа народних депутатів України комітети та обирає голів, перших заступників, заступників голів та секретарів комітетів (частина перша статті 89 Конституції України). Комітети є органами Верховної Ради України, які відповідальні перед нею і підзвітні їй.

За своїм конституційним статусом комітети є органами, які забезпечують здійснення парламентом його повноважень. Отже, діяльність комітетів пов'язана з вирішенням питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України (абзац перший підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 5 березня 2003 року №5-рп/2003 у справі про звернення народних депутатів України до Національного банку України).

Комітети згідно з пунктом 4 статті 13 Закону про комітети мають право обговорювати відповідно до предметів їх відання кандидатури посадових осіб, яких за Конституцією України Верховна Рада України обирає і призначає або надає згоду на призначення, та готувати до розгляду висновки щодо цих кандидатур.

Основний Закон України не наділяє комітети самостійними контрольними повноваженнями, вони можуть лише сприяти Верховній Раді України у здійсненні повноважень щодо парламентського контролю, виконуючи певні дії допоміжного (інформаційного, експертного, аналітичного тощо) характеру. Наведене узгоджується з правовою позицією Конституційного Суду України, за якою комітети не є самостійними суб'єктами парламентського контролю. Вони беруть участь у його здійсненні лише на стадії підготовки та попереднього розгляду питань, віднесених до сфери парламентського контролю Верховної Ради України (абзац сьомий пункту 8 мотивувальної частини Висновку Конституційного Суду України від 14 березня 2001 року №1-в/2001).

3.2. Основним Законом України передбачено, що організація та діяльність органів виконавчої влади, прокуратури, органів дізнання і слідства визначаються у формі закону (пункти 12, 14 частини першої статті 92). Крім того, до повноважень Верховної Ради України належить, зокрема, затвердження загальної структури Збройних Сил України, Служби безпеки України, а також Міністерства внутрішніх справ України (пункт 22 частини першої статті 85 Конституції України).

Вказані конституційні приписи реалізовані парламентом у законах України «Про державну податкову службу в Україні», «Про прокуратуру», «Про оборону України», «Про Службу безпеки України», «Про загальну структуру і чисельність Міністерства внутрішніх справ України», «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України», «Про загаль-

ну структуру і чисельність Служби безпеки України», «Про Кабінет Міністрів України» та інших.

У Конституції України передбачено, що Верховна Рада України може здійснювати повноваження з кадрових питань шляхом безпосереднього призначення (обрання) на посаду, звільнення з посади певних посадових осіб — Голови та інших членів Рахункової палати, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Голови Національного банку України за поданням Президента України (пункти 16, 17, 18 частини першої статті 85) тощо, або шляхом надання згоди іншому органу на певні кадрові призначення чи звільнення, зокрема Президентів України щодо кандидатури на посаду Генерального прокурора України (пункт 25 частини першої статті 85, частина перша статті 122).

Оскільки повноваження Верховної Ради України визначаються виключно Основним Законом України, наявність цих конституційних приписів дає підстави для висновку про неможливість наділення парламенту та його органів повноваженнями надавати згоду іншим органам державної влади на кадрові рішення, не передбачені в Конституції України.

Наведене узгоджується з правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в підпункті 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 27 травня 2009 року №12-рп/2009, відповідно до якої аналіз конституційних положень, які врегульовують питання діяльності комітетів, свідчить про відсутність у них повноваження погоджувати призначення на посади і звільнення з них посадових осіб, а також надавати згоду на створення і ліквідацію спеціальних підрозділів (абзац четвертий); за Конституцією України до відання Верховної Ради України не належить вирішення питань щодо призначення на посади і звільнення з посад керівників підрозділів правоохоронних органів, відповідальних за боротьбу з організованою злочинністю і корупцією; функція парламентського комітету щодо погодження призначення на посади і звільнення з посад керівників цих підрозділів виходить за межі повноважень Верховної Ради України (абзац сьомий); повноваження стосовно затвердження структури правоохоронних органів (створення та ліквідація окремих підрозділів) здійснює згідно з Конституцією України безпосередньо Верховна Рада України (абзац восьмий).

3.3. Оцінюючи оскаржені суб'єктом права на конституційне подання положення Закону, Конституційний Суд України виходить з того, що вони за своїм змістом відтворюють законодавчі положення, які визнані Рішенням Конституційного Суду України від 27 травня 2009 року №12-рп/2009 неконституційними.

Відповідно до частини другої статті 150 Конституції України рішення та висновки Конституційного Суду України є остаточними і обов'язковими до виконання. Обов'язок виконання рішення Конституційного Суду України є вимогою Конституції України, яка має найвищу юридичну силу щодо всіх інших нормативно-правових актів (пункти 3, 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 2000 року №15-рп/2000 у справі про порядок виконання рішень Конституційного Суду України).

Це виключає можливість органу державної влади, у тому числі парламенту, органу місцевого самоврядування, їх посадових осіб відтворювати положення правових актів, визнаних Конституційним Судом України неконституційними, крім випадків, коли положення Конституції України, через невідповідність яким певний акт (його окремі положення) було визнано неконституційним, у подальшому змінені в порядку, передбаченому розділом XIII Основного Закону України.

Отже, є підстави визнати оскаржені положення законів України такими, що не відповідають частині другій статті 6, частині другій статті 19, пунктам 3, 33 частини першої статті 85, частині першій статті 89, пунктам 12, 14 частини першої статті 92, частині другій статті 150 Конституції України.

4. Відповідно до частини третьої статті 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» з тих самих підстав підлягають визнанню неконституційними положення абзацу шостого підпункту 2 пункту 1 додатку «Предмети відання комітетів Верховної Ради України шостого скликання та Спеціальної контрольної комісії Верховної Ради України з питань приватизації», затвердженого Постановою Верховної Ради України від 4 грудня 2007 року №4-VI «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України шостого скликання», за якими до повноважень Комітету Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією віднесено призначення на посади та звільнення з посад, пов'язаних з предметом відання, а також здійснення відповідних погоджень у випадках, передбачених законом.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 67, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними):

1) положення пункту 10 статті 14, статті 33¹ Закону України «Про комітети Верховної Ради України» від 4 квітня 1995 року №116/95-ВР з наступними змінами;

2) положення Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року №3341-XII з наступними змінами, а саме:

— пунктів 3, 4, 5, 6 статті 9 щодо погодження з Комітетом Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією питань, передбачених у цих пунктах;

— пунктів 3, 4, 5 статті 10 щодо погодження з Комітетом Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією питань, передбачених у цих пунктах;

— підпункту «г» пункту 1 статті 24;

— пункту 3 статті 26 щодо погодження з Комітетом Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією питання, передбаченого у цьому пункті;

3) положення абзацу шостого підпункту 2 пункту 1 додатку «Предмети відання комітетів Верховної Ради України шостого скликання та Спеціальної контрольної комісії Верховної Ради України з питань приватизації», затвердженого Постановою Верховної Ради України від 4 грудня 2007 року №4-VI «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України шостого скликання».

2. Положення законів України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про комітети Верховної Ради України», а також додатку «Предмети відання комітетів Верховної Ради України шостого скликання та Спеціальної контрольної комісії Верховної Ради України з питань приватизації», затвердженого Постановою Верховної Ради України «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України шостого скликання», визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

4. Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений пунктов 3, 4, 5, 6 статьи 9, пунктов 3, 4, 5 статьи 10, подпункта «г» пункта 1 статьи 24, пункта 3 статьи 26 Закона Украины «Об организационно-правовых основах борьбы с организованной преступностью», пункта 10 статьи 14, статьи 33¹ Закона Украины «О комитетах Верховной Рады Украины» по конституционному представлению 58 народных депутатов Украины

г. Киев
10 июня 2010 года
№16-рп/2010

Дело №1-36/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича — докладчика, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Никитина** Юрия Ивановича, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

при участии представителя субъекта права на конституционное представление Вернидубова Ивана Васильевича, Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины Селиванова Анатолия Александровича, Постоянного представителя Кабинета Министров Украины в Конституционном Суде Украины Нимченко Василия Ивановича

рассмотрел в пленарном заседании дело по конституционному представлению 58 народных депутатов Украины о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений пунктов 3, 4, 5, 6 статьи 9, пунктов 3, 4, 5 статьи 10, подпункта «г» пункта 1 статьи 24, пункта 3 статьи 26 Закона Украины «Об организационно-правовых основах борьбы с организованной преступностью», пункта 10 статьи 14, статьи 33¹ Закона Украины «О комитетах Верховной Рады Украины».

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 58 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности отдельных положений законов Украины.

Заслушав судью-докладчика Баулина Ю.В., пояснения Вернидубова И.В., Селиванова А.А., Нимченко В.И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Субъект права на конституционное представление — 58 народных депутатов Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством решить вопрос о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений пунктов 3, 4, 5, 6 статьи 9, пунктов 3, 4, 5 статьи 10, подпункта «г» пункта 1 статьи 24, пункта 3 статьи 26 Закона Украины «Об организационно-правовых основах борьбы с организованной преступностью» от 30 июня 1993 года №3341-ХП (Ведомости Верховной Рады Украины, 1993 г., №35, ст.358) с последующими изменениями (далее — Закон) в части определения полномочий Комитета Верховной Рады Украины по вопросам борьбы с организованной преступностью и коррупцией, пункта 10 статьи 14, статьи 33¹ Закона Украины «О комитетах Верховной Рады Украины» от 4 апреля 1995 года №116/95-ВР (Ведомости Верховной Рады Украины, 1995 г., №19, ст.134) с последующими изменениями (далее — Закон о комитетах).

Оспариваемыми положениями Закона Комитет Верховной Рады Украины по вопросам борьбы с организованной преступностью и коррупцией наделен, в частности, полномочиями: давать согласие на создание и ликвидацию специальных подразделений по борьбе с коррупцией и организованной преступностью органов Министерства внутренних дел Украины, органов Государственной налоговой администрации Украины, Службы безопасности Украины, Военной службы правопорядка в Вооруженных Силах Украины, органов прокуратуры Украины и других органов и подразделений, созданных для борьбы с коррупцией и организованной преступностью, а также назначение на должности и освобождение от должностей руководителей специальных подразделений и органов прокуратуры по надзору за выполнением законов специальными подразделениями по борьбе с коррупцией и организованной преступностью; согласовывать назначение на должности и освобождение от должностей начальника Главного управления по борьбе с организованной преступностью Министерства внутренних дел Украины, его заместителей, начальников управлений этого Главного управления, начальников управлений по борьбе с организованной преступностью в Автономной Республике Крым, областях, городах Киеве и Севастополе, начальника Главного управления по борьбе с коррупцией и организованной преступностью Центрального управления Службы безопасности Украины, его заместителей и начальников управлений, которые входят в состав этого Главного управления, начальников специальных подразделений по борьбе с коррупцией и организованной преступностью в Автономной Республике Крым, областях, городах Киеве и Севастополе, начальника управления по надзору за выполнением законов специальными подразделениями по борьбе с организованной преступностью Генеральной прокуратуры Украины, начальников отделов этого управления, начальников соответствующих отделов органов прокуратуры в Автономной Республике Крым, областях, городах Киеве и Севастополе.

Оспариваемыми положениями Закона о комитетах были предоставлены комитетам Верховной Рады Украины (далее — комитеты) полномочия по согласованию вопросов, проведению консультаций о назначении на должности и освобождении от должностей руководителей соответствующих государственных органов, созданию и ликвидации специальных государственных органов, отнесенных к предметам ведения комитетов, и осуществлению других согласований и консультаций в случаях, предусмотренных законом, а также установлено, что процедура такого согласования и консультаций определяется общим решением комитетов и соответствующего государственного органа.

Авторы ходатайства считают, что комитеты имеют право принимать решения исключительно рекомендательного характера. Предоставление им положениями законов, конституционность которых оспаривается, полномочий принимать государственно-властные решения фактически превращает комитеты в отдельные самостоятельные органы государственной власти. Кроме того, это позволяет Верховной Раде Украины наделять парламентские органы функциями, в частности контрольного характера, которых согласно Основному Закону Украины она не имеет в целом. Изложенное, по мнению народных депутатов Украины, нарушает предписания части второй статьи 6, части второй статьи 8, части второй статьи 19, статьи 75, пункта 22 части первой и части второй статьи 85, части первой статьи 89 Конституции Украины.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления высказали Президент Украины, Председатель Верховной Рады Украины, Премьер-министр Украины, Комитет Верховной Рады Украины по вопросам борьбы с организованной преступностью и коррупцией, Комитет Верховной Рады Украины по вопросам Регламента, депутатской этики и обеспечения деятельности Верховной Рады Украины, Комитет Верховной Рады Украины по вопросам законодательного обеспечения правоохранительной деятельности, Генеральная прокуратура Украины, Служба безопасности Украины, научные работники Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого.

3. Конституционный Суд Украины, решая поставленные в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

3.1. В соответствии с Основным Законом Украины государственная власть в Украине осуществляется по принципу ее разделения на законодательную, исполнительную и судебную; органы государственной власти обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (статья 6, часть вторая статьи 19).

Единственным органом законодательной власти в Украине является парламент — Верховная Рада Украины (статья 75 Конституции Украины).

Одним из полномочий Верховной Рады Украины является осуществление парламентского контроля в пределах, определенных Конституцией Украины и законом (пункт 33 части первой статьи 85 Основного Закона Украины).

Согласно Конституции Украины парламентский контроль включает контроль за исполнением Государственного бюджета Украины (пункт 4 части первой статьи 85), за деятельностью Кабинета Министров Украины (пункт 13 части первой статьи 85), за использованием займов, полученных Украиной от иностранных государств, банков и международных финансовых организаций, которые не предусмотрены Государственным бюджетом Украины (пункт 14 части первой статьи 85), и дачу парламентом согласия на назначение и увольнение с должностей лиц в случаях, предусмотренных Конституцией Украины (абзацы четвертый, пятый пункта 8 мотивировочной части Заключения Конституционного Суда Украины от 14 марта 2001 года №1-в/2001 по делу о внесении изменений в статьи 84, 85 и другие Конституции Украины).

Верховная Рада Украины для осуществления законопроектной работы, подготовки и предварительного рассмотрения вопросов, отнесенных к ее полномочиям, выполнения контрольных функций в соответствии с Конституцией Украины создает из числа народных депутатов Украины комитеты и избирает председателей, первых заместителей, заместителей председателей и секретарей комитетов (часть первая статьи 89 Конституции Украины). Комитеты являются органами Верховной Рады Украины, которые ответственны перед ней и подотчетны ей.

По своему конституционному статусу комитеты являются органами, обеспечивающими осуществление парламентом его полномочий. Следовательно, деятельность комитетов связана с решением вопросов, отнесенных к полномочиям Верховной Рады Украины (абзац первый подпункта 4.2 пункта 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 5 марта 2003 года №5-рп/2003 по делу об обращении народных депутатов Украины в Национальный банк Украины).

Комитеты согласно пункту 4 статьи 13 Закона о комитетах имеют право обсуждать в соответствии с предметами их ведения кандидатуры должностных лиц, которых согласно Конституции Украины Верховная Рада Украины избирает и назначает или предоставляет согласие на назначение, и готовить к рассмотрению заключения по этим кандидатурам.

Основной Закон Украины не наделяет комитеты самостоятельными контрольными полномочиями, они могут лишь оказывать содействие Верховной Раде Украины в осуществлении полномочий относительно парламентского контроля, выполняя определенные действия вспомогательного (информационного, экспертного, аналитического и т. п.) характера. Приведенное согласовывается с правовой позицией Конституционного Суда Украины, согласно которой комитеты не являются самостоятельными субъектами парламентского контроля. Они принимают участие в его осуществлении только на стадии подготовки и предварительного рассмотрения вопросов, отнесенных к сфере парламентского контроля Верховной Рады Украины (абзац седьмой пункта 8 мотивировочной части Заключения Конституционного Суда Украины от 14 марта 2001 года №1-в/2001).

3.2. Основным Законом Украины предусмотрено, что организация и деятельность органов исполнительной власти, прокуратуры, органов дознания и следствия определяются в форме закона (пункты 12, 14 части

первой статьи 92). Кроме того, к полномочиям Верховной Рады Украины относится, в частности, утверждение общей структуры Вооруженных Сил Украины, Службы безопасности Украины, а также Министерства внутренних дел Украины (пункт 22 части первой статьи 85 Конституции Украины).

Указанные конституционные предписания реализованы парламентом в законах Украины «О государственной налоговой службе в Украине», «О прокуратуре», «Об обороне Украины», «О Службе безопасности Украины», «Об общей структуре и численности Министерства внутренних дел Украины», «О Военной службе правопорядка в Вооруженных Силах Украины», «Об общей структуре и численности Службы безопасности Украины», «О Кабинете Министров Украины» и других.

В Конституции Украины предусмотрено, что Верховная Рада Украины может осуществлять полномочия по кадровым вопросам путем непосредственного назначения (избрания) на должность, освобождения от должности определенных должностных лиц — Председателя и других членов Счетной палаты, Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека, Председателя Национального банка Украины по представлению Президента Украины (пункты 16, 17, 18 части первой статьи 85) и т. п., или путем дачи согласия другому органу на определенные кадровые назначения или освобождения, в частности Президенту Украины относительно кандидатуры на должность Генерального прокурора Украины (пункт 25 части первой статьи 85, часть первая статьи 122).

Поскольку полномочия Верховной Рады Украины определяются исключительно Основным Законом Украины, наличие этих конституционных предписаний дает основания для вывода о невозможности наделения парламента и его органов полномочиями давать согласие другим органам государственной власти на кадровые решения, не предусмотренные в Конституции Украины.

Приведенное согласовывается с правовой позицией Конституционного Суда Украины, изложенной в подпункте 3.2 пункта 3 мотивировочной части Решения от 27 мая 2009 года №12-рп/2009, в соответствии с которой анализ конституционных положений, регулирующих вопросы деятельности комитетов, свидетельствует об отсутствии у них полномочий согласовывать назначение на должности и освобождение от них должностных лиц, а также давать согласие на создание и ликвидацию специальных подразделений (абзац четвертый); по Конституции Украины к ведению Верховной Рады Украины не относится решение вопросов о назначении на должности и освобождении от должностей руководителей подразделений правоохранительных органов, ответственных за борьбу с организованной преступностью и коррупцией; функция парламентского комитета по согласованию назначения на должности и освобождения от должностей руководителей этих подразделений выходит за пределы полномочий Верховной Рады Украины (абзац седьмой); полномочия по утверждению структуры правоохранительных органов (создание и ликвидация отдельных подразделений) осуществляет согласно Конституции Украины непосредственно Верховная Рада Украины (абзац восьмой).

3.3. Оценивая обжалованные субъектом права на конституционное представление положения Закона, Конституционный Суд Украины исходит из того, что они по своему содержанию воссоздают законодательные положения, признанные Решением Конституционного Суда Украины от 27 мая 2009 года №12-рп/2009 неконституционными.

В соответствии с частью второй статьи 150 Конституции Украины решения и заключения Конституционного Суда Украины являются окончательными и обязательными к исполнению. Обязанность исполнения решения Конституционного Суда Украины является требованием Конституции Украины, которая имеет наивысшую юридическую силу по отношению ко всем иным нормативно-правовым актам (пункты 3, 4 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 14 декабря 2000 года №15-рп/2000 по делу о порядке выполнения решений Конституционного Суда Украины).

Это исключает возможность органа государственной власти, в том числе парламента, органа местного самоуправления, их должностных лиц воссоздавать положения правовых актов, признанных Конституционным Судом Украины неконституционными, кроме случаев, когда положения Конституции Украины, вследствие несоответствия которым определенный акт (его отдельные положения) был признан неконституционным, в дальнейшем изменены в порядке, предусмотренном разделом XIII Основного Закона Украины.

Следовательно, имеются основания признать оспариваемые положения законов Украины не соответствующими части второй статьи 6, части второй статьи 19, пунктам 3, 33 части первой статьи 85, части первой статьи 89, пунктам 12, 14 части первой статьи 92, части второй статьи 150 Конституции Украины.

4. В соответствии с частью третьей статьи 61 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» на тех же основаниях подлежат признанию неконституционными положения абзаца шестого подпункта 2 пункта 1 приложения «Предметы ведения комитетов Верховной Рады Украины шестого созыва и Специальной контрольной комиссии Верховной Рады Украины по вопросам приватизации», утвержденного Постановлением Верховной Рады Украины от 4 декабря 2007 года №4-VI «О перечне, количественном составе и предметах ведения комитетов Верховной Рады Украины шестого созыва», согласно которым к полномочиям Комитета Верховной Рады Украины по вопросам борьбы с организованной преступностью и коррупцией отнесено назначение на должности и освобождение от должностей, связанных с предметом ведения, а также осуществление соответствующих согласований в случаях, предусмотренных законом.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 67, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

решил:

1. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными):

1) положения пункта 10 статьи 14, статьи 33¹ Закона Украины «О комитетах Верховной Рады Украины» от 4 апреля 1995 года №116/95-ВР с последующими изменениями;

2) положения Закона Украины «Об организационно-правовых основах борьбы с организованной преступностью» от 30 июня 1993 года №3341-ХІІ с последующими изменениями, а именно:

— пунктов 3, 4, 5, 6 статьи 9 о согласовании с Комитетом Верховной Рады Украины по вопросам борьбы с организованной преступностью и коррупцией вопросов, предусмотренных в этих пунктах;

— пунктов 3, 4, 5 статьи 10 о согласовании с Комитетом Верховной Рады Украины по вопросам борьбы с организованной преступностью и коррупцией вопросов, предусмотренных в этих пунктах;

— подпункта «г» пункта 1 статьи 24;

— пункта 3 статьи 26 о согласовании с Комитетом Верховной Рады Украины по вопросам борьбы с организованной преступностью и коррупцией вопроса, предусмотренного в этом пункте;

3) положение абзаца шестого подпункта 2 пункта 1 приложения «Предметы ведения комитетов Верховной Рады Украины шестого созыва и Специальной контрольной комиссии Верховной Рады Украины по вопросам приватизации», утвержденного Постановлением Верховной Рады Украины от 4 декабря 2007 года №4-VI «О перечне, количественном составе и предметах ведения комитетов Верховной Рады Украины шестого созыва».

2. Положения законов Украины «Об организационно-правовых основах борьбы с организованной преступностью», «О комитетах Верховной Рады Украины», а также приложения «Предметы ведения комитетов Верховной Рады Украины шестого созыва и Специальной контрольной комиссии Верховной Рады Украины по вопросам приватизации», утвержденного Постановлением Верховной Рады Украины «О перечне, количественном составе и предметах ведения комитетов Верховной Рады Украины шестого созыва», признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

4. Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 16-rp/2010 dated June 10, 2010 in the case upon the constitutional petition of 58 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Articles 9.3, 9.4, 9.5, 9.6, 10.3, 10.4, 10.5, sub-item «d» of Article 24.1, Article 26.3 of the Law «On Organisational and Legal Principles of Combating Organised Crime», Articles 14.10, 33-1 of the Law «On Committees of the Verkhovna Rada of Ukraine»*

According to the Fundamental Law state power in Ukraine is exercised on the principle of its division into legislative, executive and judicial power; bodies of state power are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority, and in the manner envisaged by the Constitution and laws (Articles 6, 19.2).

The sole body of legislative power in Ukraine is the Parliament — the Verkhovna Rada of Ukraine (Article 75 of the Constitution).

One of the powers of the Verkhovna Rada of Ukraine is exercising parliamentary control within the scope provided for by the Constitution and law (Article 85.1.33 of the Fundamental Law).

Pursuant to the Constitution the parliamentary control includes exercising control over the implementation of the State Budget of Ukraine (Article 85.1.4), the activities of the Cabinet of Ministers of Ukraine (Article 85.1.13), the use of loans received by Ukraine from foreign states, banks and international financial organisations not envisaged by the State Budget of Ukraine (Article 85.1.14) and granting consent of the Parliament for the appointment to office and dismissing from office of officials in cases envisaged by the Constitution (paragraphs 4, 5, item 8 of the motivation part of the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No.1-v/2001 dated March 14, 2001).

In order to carry out its legislative drafting activities, prepare and conduct the preliminary consideration of issues falling within its competence, and perform its control functions under the Constitution, the Verkhovna Rada of Ukraine sets up Committees of the Verkhovna Rada of Ukraine composed of National Deputies of Ukraine and elects Chairpersons, First Deputy Chairpersons, Deputy Chairpersons and Secretaries to these Committees (Article 89.1 of the Constitution). Committees are bodies of the Verkhovna Rada of Ukraine which are responsible and accountable to it.

Pursuant to their constitutional status committees are bodies which provide for exercising by the Parliament of its authorities. Thus, the activity of committees is related with the solution of issues pertaining to the authorities of the Verkhovna Rada of Ukraine (paragraph 1, sub-item 4.2 of the motivation part of the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.5-rp/2003 dated March 5, 2003).

According to Article 13.4 of the Law «On Committees of the Verkhovna Rada of Ukraine» No.116/95-BP dated April 4, 1995 (hereinafter referred to as «the Law on Committees») the Committees conforming to their competence have a right to discuss candidacies of officials, whom pursuant to the Constitution the Verkhovna Rada of Ukraine elects and appoints or gives consent for appointment, as well as to prepare for consideration opinions concerning these candidacies.

The Fundamental Law does not vest the Committees with independent control powers, they can only facilitate the Verkhovna Rada of Ukraine in exercising the authority concerning the parliamentary control by executing certain auxiliary

(information, expert, analytical etc.) activities. This conforms to the legal position of the Constitutional Court pursuant to which the Committees are not independent subjects of the parliamentary control. They take part in its execution only at the stage of preparation and preliminary consideration of issues related to the sphere of the parliamentary control of the Verkhovna Rada of Ukraine (paragraph 7, item 8 of the motivation part of the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No.1-v/2001 dated March 14, 2001).

The Fundamental Law envisages that organisation and activities of bodies of executive power, the public prosecution, the bodies of inquiry and investigation are determined exclusively by laws (Articles 92.1.12, 92.1.14). Moreover, the powers of the Verkhovna Rada of Ukraine include, in particular, confirming the general structure of the Armed Forces of Ukraine, Security Service of Ukraine, and the Ministry of Internal Affairs of Ukraine (Article 85.1.22 of the Constitution).

The Constitution makes provisions for the Verkhovna Rada of Ukraine to exercise its authority concerning personnel issues by means of direct appointment (election) to office, dismissal from the office of certain officials — the Chairperson and other members of the Chamber of Accounting, the Authorised Human Rights Representative of the Verkhovna Rada of Ukraine, the Chairperson of the National Bank of Ukraine upon the submission by the President of Ukraine (Articles 85.1.16, 85.1.17, 85.1.18) etc., or by means of granting consent to the other body for certain appointments or dismissals, specifically to the President of Ukraine concerning the candidacy for the office of the Prosecutor General of Ukraine (Articles 85.1.25, 122.1).

Since the powers of the Verkhovna Rada of Ukraine are defined exclusively by the Fundamental Law, these constitutional stipulations give grounds for a conclusion concerning impossibility to grant the Parliament and its bodies with the authority to grant consent to other state bodies for personnel issues which are not envisaged by the Constitution.

Examining the provisions of the Law of Ukraine «On Organisational Legal Principles of Combating Organised Crime» No.3341-XII dated June 30, 1993 (hereinafter referred to as «the Law») disputed by the subject of the right to constitutional petition, the Constitutional Court of Ukraine proceeds from the fact that by their essence they reflect the legislative provisions which were recognised as unconstitutional by the Decision of the Constitutional Court No.12-rp/2009 dated May 27, 2009.

According to Article 150.2 of the Constitution decisions and opinions of the Constitutional Court are final and mandatory for execution. The obligation to execute decisions of the Constitutional Court is a requirement of the Constitution which has the highest legal force concerning all other normative legal acts (paragraphs 3, 4 of the motivation part of the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.15-rp/2000 dated December 14, 2000).

This eliminates a possibility for a state body, including the Parliament, a body of local self-government, their officials to reflect provisions of legal acts which were recognised as unconstitutional by the Constitutional Court, except the cases when the provisions of the Constitution, which were the ground for a certain act (its separate provisions) to be recognised as unconstitutional, are subsequently changed in the manner envisaged by Chapter XIII of the Fundamental Law.

Thus, there are grounds to recognise the disputed provisions of the laws as non-conforming to Articles 6.2, 19.2, 85.1.3, 85.1.33, 89.1, 92.1.12, 92.1.14, 150.2 of the Constitution.

Pursuant to Article 61.3 of the Law «On the Constitutional Court of Ukraine» there are the same grounds to recognise as unconstitutional the provisions of paragraph 6 of item 1.2 of the Appendix «Competence of the Committees of the Verkhovna Rada of Ukraine of the 6th Convocation and the Special Control Commission of the Verkhovna Rada of Ukraine on Privatisation», approved by the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On List, Member Composition and Competence of the Committees of the Verkhovna Rada of Ukraine of the 6th Convocation» No.4-VI dated December 4, 2007 which provided the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on Combating Organised Crime and Corruption with the authority to appoint to office and dismiss from office of officials related to their competence, as well as respective approval in cases envisaged by law.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional):

1) provisions of Articles 10, 14.10, 33-1 of the Law «On Committees of the Verkhovna Rada of Ukraine» No.116/95-BP dated April 4, 1995 as amended;

2) provisions of the Law «On Organisational and Legal Principles of Combating Organised Crime» No.3341-XII dated June 30, 1993 as amended, in particular:

— Articles 9.3, 9.4, 9.5, 9.6 concerning approval with the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on Combating Organised Crime and Corruption of issues envisaged in these items;

— Articles 10.3, 10.4, 10.5 concerning agreement with the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on Fighting Organised Crime and Corruption of issues envisaged in these items;

— sub-item «d» of Article 24.1;

— Article 26.3 concerning approval with the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on Combating Organised Crime and Corruption of issue envisaged in this item;

3) provisions of paragraph 6 of item 1.2 of Appendix «Competence of the Committees of the Verkhovna Rada of Ukraine of the 6th Convocation and the Special Control Commission of the Verkhovna Rada of Ukraine on Privatisation», approved by the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On List, Member Composition and Competence of the Committees of the Verkhovna Rada of Ukraine of the 6th Convocation» No.4-VI dated December 4, 2007.

2. Provisions of the laws «On Organisational Legal Principles of Combating Organised Crime», «On Committees of the Verkhovna Rada of Ukraine», and Appendix «Competence of the Committees of the Verkhovna Rada of Ukraine of the 6th Convocation and the Special Control Commission of the Verkhovna Rada of Ukraine on Privatisation» approved by the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On List, Member Composition and Competence of the Committees of the Verkhovna Rada of Ukraine of the 6th Convocation» recognised to be unconstitutional lose their legal force from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію»

м. Київ
29 червня 2010 року
№ 17-рп/2010

Справа № 1-25/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуєчого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Винокурова** Сергія Маркіяновича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича — доповідача, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представників суб'єкта права на конституційне подання: Кузьменко Валентини Павлівни, Таргулової Ірини Герасимівни, Фадеевої Ніни Миколаївни — радників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України Селіванова Анатолія Олександровича, представника Генеральної прокуратури України Кудрявцева Віктора Вікторовича — заступника Генерального прокурора України, представників Міністерства внутрішніх справ України: Ратушняка Віктора Івановича — заступника Міністра внутрішніх справ України, Приндюка Геннадія Іполитовича — начальника Управління юридичного забезпечення Міністерства внутрішніх справ України,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» від 20 грудня 1990 року № 565-ХІІ (Відомості Верховної Ради УРСР, 1991 р., № 4, ст. 20) з наступними змінами.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 82 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спірного питання щодо конституційності вказаного у конституційному поданні положення, виявленого Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини у процесі діяльності.

Заслухавши суддю-доповідача Дідківського А.О., пояснення Кузьменко В.П., Таргулової І.Г., Селіванова А.О., Кудрявцева В.В., Приндюка Г.І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Уповноважений Верховної Ради України з прав людини — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати неконституційним положення абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» від 20 грудня 1990 року №565-ХІІ з наступними змінами (далі — Закон), згідно з яким міліції надано право затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях осіб, яких запідозрено у занятті бродяжництвом, — на строк до 30 діб за вмотивованим рішенням суду.

Автор клопотання стверджує, що оспорюване положення суперечить статтям 29, 33, 58 Конституції України, оскільки порушує права громадян на свободу та особисту недоторканність, свободу пересування та вільний вибір місця проживання і надає право працівникам міліції застосовувати заходи примусу до осіб за діяння, які не визнаються правопорушенням відповідно до законодавства України.

2. Свої позиції щодо предмета конституційного подання висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Голова Верховного Суду України, Генеральна прокуратура України, Міністерство юстиції України, Міністерство внутрішніх справ України, науковці Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії, Київського національного університету внутрішніх справ, Харківського національного університету внутрішніх справ, Львівського державного університету внутрішніх справ.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи порушене в конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Україна є демократичною, правовою державою; людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (стаття 1, частини перша, друга статті 3 Конституції України).

В Україні визнається і діє принцип верховенства права (частина перша статті 8 Основного Закону України). Конституційний Суд України в абзаці другому підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 2 листопада 2004 року №15-рп/2004 зазначив, що верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо.

Одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності, у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадяни-

на і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлених такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки.

Конституційний Суд України у Рішенні від 22 вересня 2005 року №5-рп/2005 у справі про постійне користування земельними ділянками вказав, що із конституційних принципів рівності і справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі (абзац другий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини).

Європейський суд з прав людини неодноразово звертав увагу на недосконалість чинного законодавства України і необхідність дотримуватися принципу правової визначеності. Так, у рішенні від 6 листопада 2008 року у справі «Єлоєв проти України» зазначено таке: «Суд вважає, що відсутність чітко сформульованих положень, які б визначали, чи можливо належним чином продовжити (якщо так, то за яких умов) застосування на стадії судового слідства запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, обраного на визначений період на стадії досудового слідства, не відповідає критерію «передбачуваності закону» для цілей пункту 1 статті 5 Конвенції. Суд також нагадує, що практика, яка виникла у зв'язку із законодавчою прогалиною і яка зумовлює тримання особи під вартою протягом необмеженого і непередбачуваного строку за обставин, коли таке тримання не передбачається ні конкретним положенням законодавства, ні будь-яким судовим рішенням, сама по собі суперечить принципу юридичної визначеності, який імплікований Конвенцією і який становить один із основних елементів верховенства права» (пункт 53).

У рішенні від 18 грудня 2008 року у справі «Новік проти України» Європейський суд з прав людини зазначив, що «коли йдеться про позбавлення свободи, надзвичайно важливою умовою є забезпечення загального принципу юридичної визначеності. Вимога «якості закону» у розумінні пункту 1 статті 5 Конвенції означає, що коли національний закон передбачає можливість позбавлення свободи, такий закон має бути достатньо доступним, чітко сформульованим і передбачуваним у своєму застосуванні для того, щоб виключити будь-який ризик свавілля» (пункт 19).

3.2. Відповідно до статті 29 Конституції України кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність (частина перша), ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом (частина друга), у разі нагальної необхідності запобігти злочинові чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом (частина третя).

Основними міжнародними актами, в яких закріплено право кожної людини на свободу і особисту недоторканність, є:

— Загальна декларація прав людини 1948 року, у статті 3 якої проголошено, що кожна людина має право на життя, свободу та особисту недо-

торканність, а у статті 9 — ніхто не може бути підданий безпідставному арешту, затриманню або видворенню;

— Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року, в пункті 1 статті 9 якого зазначено, що кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність; ніхто не може бути підданий свавільному арешту чи триманню під вартою; ніхто не може бути позбавлений волі інакше як на підставах і відповідно до процедури, які встановлені законом;

— Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, пункт 1 статті 5 якої проголошує, що кожен має право на свободу та особисту недоторканність; нікого не може бути позбавлено свободи, крім випадків та відповідно до процедури, яка встановлена законом, зокрема законного затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, психічно хворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг.

Положення статті 29 Конституції України визначають затримання, арешт і тримання під вартою як примусові заходи, що обмежують право на свободу та на особисту недоторканність особи і можуть застосовуватися тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.

Конституційний Суд України вважає, що словосполучення «тільки на підставах та в порядку, встановлених законом» передбачає обов'язок органів державної влади та їх посадових осіб забезпечувати дотримання норм як матеріального, так і процесуального права при затриманні.

Наведене означає, що затриманий має право на перевірку компетентним судом не лише додержання органами державної влади та їх посадовими особами норм процесуального права, на підставі яких проводилося затримання, а й обґрунтованості підозри, яка стала підставою для затримання, законності мети, з якою воно застосовувалося та чи було необхідним і виправданим за конкретних обставин.

Затримання у будь-якому випадку не може бути визнане обґрунтованим, якщо діяння, які інкримінуються затриманому, на час їх вчинення не могли розцінюватися або не визнавалися законом як правопорушення.

Аналогічної позиції дотримувався Європейський суд з прав людини у рішеннях від 23 жовтня 2008 року у справі «Солдатенко проти України», від 6 листопада 2008 року у справі «Слоєв проти України», від 19 лютого 2009 року у справі «Микола Кучеренко проти України».

3.3. Оспорюване положення Закону надає міліції право затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях осіб, яких запідозрено у занятті бродяжництвом,— на строк до 30 діб за вмотивованим рішенням суду.

З цієї норми вбачається, що метою такого затримання є з'ясування причетності особи до заняття бродяжництвом, тобто до скоєння злочину чи іншого правопорушення. Наявність цього права у міліції була зумовлена існуванням кримінальної відповідальності за такі діяння відповідно до статті 214 Кримінального кодексу України у редакції 1960 року. Проте склад злочину, визначеного цією статтею, був декриміналізований Законом України «Про внесення доповнень і змін до Кримінального кодексу України, Кримінально-процесуального кодексу Української РСР і Ко-

дексу Української РСР про адміністративні правопорушення» від 7 липня 1992 року №2547-ХІІ.

Згідно з пунктом 22 частини першої статті 92 Конституції України виключно законами України визначаються засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них.

У Кримінальному кодексі України встановлено, що злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим кодексом (частина третя статті 3), хоча системний аналіз його норм свідчить, що бродяжництво не визнається у ньому як суспільно небезпечне діяння і відповідальності за його вчинення не передбачено.

Не дає визначення бродяжництва як правопорушення і Кодекс України про адміністративні правопорушення та інші закони України.

Оспорюваним положенням Закону встановлено тільки підставу затримання. Закон не передбачає змісту, ознак бродяжництва та процедури достатньо доступної, чітко сформульованої і передбачуваної у своєму застосуванні, тобто такої, яка давала б можливість запобігти ризику свавільного затримання будь-якої особи за підозрою у занятті бродяжництвом, а це несумісно з принципом правової визначеності.

За правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною у Рішенні від 26 червня 2003 року №12-рп/2003, затримання треба розуміти як тимчасовий запобіжний кримінально-процесуальний і як адміністративно-процесуальний заходи, застосування яких обмежує право на свободу та особисту недоторканність (абзац четвертий пункту 6 мотивувальної частини).

Системний аналіз норм Кримінально-процесуального кодексу України, зокрема статей 106, 115, 149, 165², та Кодексу України про адміністративні правопорушення (статей 260, 261, 262 та інших) з урахуванням того, що бродяжництво не визнається законами України злочиним чи адміністративним правопорушенням, дає підстави дійти висновку про відсутність у цих нормах процедури та порядку розгляду судом питань щодо затримання особи за підозрою у занятті бродяжництвом.

Враховуючи викладене, Конституційний Суд України вважає, що положення абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону не відповідають частині першій статті 8, частинам першій, другій, третій статті 29, частині другій статті 55, частині другій статті 58 Основного Закону України.

3.4. Згідно з Конституцією України кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом (частина перша статті 33).

Право на свободу пересування і вибору місця проживання як невід'ємне право кожної людини закріплено також Загальною декларацією прав людини 1948 року (пункт 1 статті 13), Міжнародним пактом про громадянські і політичні права 1966 року (стаття 12), Протоколом №4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (стаття 2).

Зазначені положення Конституції України та міжнародно-правових актів дістали свій подальший розвиток і конкретизацію у Законі України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні»

від 11 грудня 2003 року №1382-IV (далі — Закон №1382). Зокрема, у статті 2 Закону №1382 закріплюється гарантія на свободу пересування та вільний вибір місця проживання, а у статтях 12, 13 визначено коло осіб, щодо яких обмежується свобода пересування та вільний вибір місця проживання.

У вказаних статтях Закону №1382 не передбачено обмеження права на свободу пересування та вільний вибір місця проживання людини через підозру у занятті бродяжництвом.

Виходячи з наведеного Конституційний Суд України вважає, що положення абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону не відповідають частині першій статті 33 Конституції України.

3.5. Конституційний Суд України, вирішуючи порушене в конституційно-му поданні питання, виявив із зазначених підстав невідповідність Конституції України положення пункту 11 частини першої статті 11 Закону щодо права міліції проводити фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку, дактилоскопію осіб, які затримані за підозрою у занятті бродяжництвом, що відповідно до частини третьої статті 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» є підставою для визнання його неконституційним.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 70, 73, 82 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» від 20 грудня 1990 року №565-ХІІ з наступними змінами, а саме:

— абзацу восьмого пункту 5, згідно з яким міліції надається право затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях осіб, яких запідозрено у занятті бродяжництвом, — на строк до 30 діб за вмотивованим рішенням суду;

— пункту 11 в частині права міліції проводити фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку, дактилоскопію осіб, які затримані за підозрою у занятті бродяжництвом.

2. Положення абзацу восьмого пункту 5 та пункту 11 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію», які визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)
абзаца восьмого пункта 5 части первой статьи 11
Закона Украины «О милиции» по конституционному представлению
Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека**

г. Киев
29 июня 2010 года
№17-рп/2010

Дело №1-25/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Винокурова** Сергея Маркияновича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича — докладчика, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича,

с участием представителей субъекта права на конституционное представление: Кузьменко Валентины Павловны, Таргуловой Ирины Герасимовны, Фадеевой Нины Николаевны — советников Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека, Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины Селиванова Анатолия Александровича, представителя Генеральной прокуратуры Украины Кудрявцева Виктора Викторовича — заместителя Генерального прокурора Украины, представителей Министерства внутренних дел Украины: Ратушняка Виктора Ивановича — заместителя Министра внутренних дел Украины, Приндюка Геннадия Ипполитовича — начальника Управления юридического обеспечения Министерства внутренних дел Украины,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) абзаца восьмого пункта 5 части первой статьи 11 Закона Украины «О милиции» от 20 декабря 1990 года №565-ХП (Ведомости Верховной Рады УССР, 1991 г., №4, ст.20) с последующими изменениями по конституционному представлению Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 82 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спорного вопро-

са о конституционности указанного в конституционном представлении положения, выявленного Уполномоченным Верховной Рады Украины по правам человека в процессе деятельности.

Заслушав судью-докладчика Дидковского А.А., объяснения Кузьменко В.П., Таргуловой И.Г., Селиванова А.А., Кудрявцева В.В., Приндюка Г.И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Субъект права на конституционное представление — Уполномоченный Верховной Рады Украины по правам человека — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать неконституционным положение абзаца восьмого пункта 5 части первой статьи 11 Закона Украины «О милиции» от 20 декабря 1990 года №565-ХП с последующими изменениями (далее — Закон), согласно которому милиции предоставлено право задерживать и содержать в специально отведенных для этого помещениях лиц, подозреваемых в занятии бродяжничеством, — на срок до 30 суток по мотивированному решению суда.

Автор ходатайства утверждает, что оспариваемое положение противоречит статьям 29, 33, 58 Конституции Украины, поскольку нарушает права граждан на свободу и личную неприкосновенность, свободу передвижения и свободный выбор места жительства и дает право работникам милиции применять меры пресечения к лицам за деяния, которые не признаются правонарушением согласно законодательству Украины.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Президент Украины, Председатель Верховной Рады Украины, Председатель Верховного Суда Украины, Генеральная прокуратура Украины, Министерство юстиции Украины, Министерство внутренних дел Украины, научные сотрудники Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии, Киевского национального университета внутренних дел, Харьковского национального университета внутренних дел, Львовского государственного университета внутренних дел.

3. Конституционный Суд Украины, решая поднятый в конституционном представлении вопрос, исходит из следующего.

3.1. Украина является демократическим, правовым государством; человек, его жизнь и здоровье, честь и достоинство, неприкосновенность и безопасность признаются в Украине наивысшей социальной ценностью; права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства, которое отвечает перед человеком за свою деятельность; утверждение и обеспечение прав и свобод человека является главной обязанностью государства (статья 1, части первая, вторая статьи 3 Конституции Украины).

В Украине признается и действует принцип верховенства права (часть первая статьи 8 Основного Закона Украины). Конституционный Суд Украи-

ны в абзаце втором подпункта 4.1 пункта 4 мотивировочной части Решения от 2 ноября 2004 года №15-рп/2004 указал, что верховенство права требует от государства его воплощения в правотворческую и правоприменительную деятельность, в частности в законы, которые по своему смыслу должны быть проникнуты прежде всего идеями социальной справедливости, свободы, равенства и т. п.

Одним из элементов верховенства права является принцип правовой определенности, в котором утверждается, что ограничение основных прав человека и гражданина и воплощение этих ограничений на практике допустимо лишь при условии обеспечения предсказуемости применения правовых норм, устанавливаемых такими ограничениями. То есть ограничение любого права должно базироваться на критериях, которые дадут возможность лицу отделять правомерное поведение от противоправного, предусматривать юридические последствия своего поведения.

Конституционный Суд Украины в Решении от 22 сентября 2005 года №5-рп/2005 по делу о постоянном пользовании земельными участками указал, что из конституционных принципов равенства и справедливости вытекает требование определенности, ясности и недвусмысленности правовой нормы, поскольку иное не может обеспечить ее одинаковое применение, не исключает неограниченности трактования в правоприменительной практике и неизбежно приводит к произволу (абзац второй подпункта 5.4 пункта 5 мотивировочной части).

Европейский суд по правам человека неоднократно обращал внимание на несовершенство действующего законодательства Украины и необходимость придерживаться принципа правовой определенности. Так, в решении от 6 ноября 2008 года по делу «Елоев против Украины» указано следующее: «Суд считает, что отсутствие четко сформулированных положений, которые определяли бы, возможно ли надлежащим образом продолжить (если да, то при каких условиях) применение на стадии судебного следствия меры пресечения в виде содержания под стражей, избранной на определенный период на стадии досудебного следствия, не соответствует критерию «предсказуемости закона» для целей пункта 1 статьи 5 Конвенции. Суд также напоминает, что практика, возникшая в связи с законодательным пробелом и определяющая содержание лица под стражей в течение неограниченного и непредвиденного срока в обстоятельствах, когда такое содержание не предполагается ни конкретным положением законодательства, ни каким-либо судебным решением, сама по себе противоречит принципу юридической определенности, имплицитованному Конвенцией и являющемуся одним из основных элементов верховенства права» (пункт 53).

В решении от 18 декабря 2008 года по делу «Новик против Украины» Европейский суд по правам человека указал, что «когда речь идет о лишении свободы, чрезвычайно важным условием является обеспечение общего принципа юридической определенности. Требование «качества закона» в понимании пункта 1 статьи 5 Конвенции означает, что когда национальный закон предусматривает возможность лишения свободы, такой закон должен быть достаточно доступным, четко сформулированным и предсказуемым в своем применении для того, чтобы исключить какой-либо риск произвола» (пункт 19).

3.2. Согласно статье 29 Конституции Украины каждый человек имеет право на свободу и личную неприкосновенность (часть первая), никто не может быть арестован или содержаться под стражей иначе как по мотивированному решению суда и только на основаниях и в порядке, установленных законом (часть вторая), в случае настоятельной необходимости предотвратить преступление или его пресечь уполномоченные на то законом органы могут применить содержание лица под стражей в качестве временной меры пресечения, обоснованность которой в течение семидесяти двух часов должна быть проверена судом (часть третья).

Основными международными актами, в которых закреплено право каждого человека на свободу и личную неприкосновенность, являются:

— Всеобщая декларация прав человека 1948 года, в статье 3 которой провозглашено, что каждый человек имеет право на жизнь, свободу и личную неприкосновенность, а в статье 9 — никто не может быть подвергнут произвольному аресту, задержанию или изгнанию;

— Международный пакт о гражданских и политических правах 1966 года, в пункте 1 статьи 9 которого указано, что каждый человек имеет право на свободу и личную неприкосновенность; никто не может быть подвергнут произвольному аресту или содержанию под стражей; никто не должен быть лишен свободы иначе как на основаниях и в соответствии с процедурой, которые установлены законом;

— Конвенция о защите прав человека и основных свобод 1950 года, пункт 1 статьи 5 которой гласит, что каждый имеет право на свободу и личную неприкосновенность; никто не может быть лишен свободы, кроме случаев и согласно процедуре, установленной законом, в частности законного задержания лиц с целью предотвращения распространения инфекционных заболеваний, душевнобольных, алкоголиков либо наркоманов или бродяг.

Положения статьи 29 Конституции Украины определяют задержание, арест и содержание под стражей как меры пресечения, которые ограничивают право на свободу и на личную неприкосновенность лица и могут применяться только на основаниях и в порядке, установленных законом.

Конституционный Суд Украины считает, что словосочетание «только на основаниях и в порядке, установленных законом» предусматривает обязанность органов государственной власти и их должностных лиц обеспечивать соблюдение норм как материального, так и процессуального права при задержании.

Указанное означает, что задержанный имеет право на проверку компетентным судом не только соблюдения органами государственной власти и их должностными лицами норм процессуального права, на основании которых проводилось задержание, но и обоснованности подозрения, послужившего основанием для задержания, законности цели, с которой оно применялось и было ли необходимым и оправданным в конкретных обстоятельствах.

Задержание в любом случае не может быть признано обоснованным, если действия, которые инкриминируются задержанному, на время их совершения не могли расцениваться или не признавались законом как правонарушение.

Аналогичной позиции придерживался Европейский суд по правам человека в решениях от 23 октября 2008 года по делу «Солдатенко против Украины», от 6 ноября 2008 года по делу «Елоев против Украины», от 19 февраля 2009 года по делу «Николай Кучеренко против Украины».

3.3. Оспариваемое положение Закона предоставляет милиции право задерживать и содержать в специально отведенных для этого помещениях лиц, заподозренных в занятии бродяжничеством,— на срок до 30 суток по мотивированному решению суда.

Из данной нормы усматривается, что целью такого задержания является выяснение причастности лица к занятию бродяжничеством, то есть к совершению преступления или другого правонарушения. Наличие данного права у милиции было обусловлено существованием уголовной ответственности за такие деяния согласно статье 214 Уголовного кодекса Украины в редакции 1960 года. Однако состав преступления, определенный данной статьей, был декриминализован Законом Украины «О внесении дополнений и изменений в Уголовный кодекс Украины, Уголовно-процессуальный кодекс Украинской ССР и Кодекс Украинской ССР об административных правонарушениях» от 7 июля 1992 года №2547-ХІІ.

Согласно пункту 22 части первой статьи 92 Конституции Украины исключительно законами Украины определяются основы гражданско-правовой ответственности; деяния, являющиеся преступлениями, административными или дисциплинарными правонарушениями, и ответственность за них.

В Уголовном кодексе Украины установлено, что преступность деяния, а также его наказуемость и иные уголовно-правовые последствия определяются только этим кодексом (часть третья статьи 3), хотя системный анализ его норм свидетельствует, что бродяжничество не признается в нем как общественно-опасное деяние и ответственность за его совершение не предусмотрена.

Не дает определения бродяжничества как правонарушения и Кодекс Украины об административных правонарушениях и другие законы Украины.

Оспариваемым положением Закона установлено только основание для задержания. Закон не предусматривает содержания, признаков бродяжничества и процедуры достаточно доступной, четко сформулированной и предсказуемой в своем применении, то есть такой, которая позволяла бы предотвратить риск произвольного задержания какого-либо лица по подозрению в занятии бродяжничеством, а это несовместимо с принципом правовой определенности.

По правовой позиции Конституционного Суда Украины, изложенной в Решении от 26 июня 2003 года №12-рп/2003, задержание необходимо понимать как временную уголовно-процессуальную и как административно-процессуальную меры пресечения, применение которых ограничивает право на свободу и личную неприкосновенность (абзац четвертый пункта 6 мотивировочной части).

Системный анализ норм Уголовно-процессуального кодекса Украины, в частности статей 106, 115, 149, 165², и Кодекса Украины об админист-

ративных правонарушениях (статей 260, 261, 262 и других) с учетом того, что бродяжничество не признается законами Украины преступлением или административным правонарушением, дает основания сделать вывод об отсутствии в данных нормах процедуры и порядка рассмотрения судом вопросов о задержании лица по подозрению в занятии бродяжничеством.

Учитывая изложенное, Конституционный Суд Украины считает, что положения абзаца восьмого пункта 5 части первой статьи 11 Закона не соответствуют части первой статьи 8, частям первой, второй, третьей статьи 29, части второй статьи 55, части второй статьи 58 Основного Закона Украины.

3.4. Согласно Конституции Украины каждому, кто на законных основаниях находится на территории Украины, гарантируется свобода передвижения, свободный выбор места жительства, право свободно покидать территорию Украины, за исключением ограничений, устанавливаемых законом (часть первая статьи 33).

Право на свободу передвижения и выбора места жительства как неотъемлемое право каждого человека закреплено также Общей декларацией прав человека 1948 года (пункт 1 статьи 13), Международным пактом о гражданских и политических правах 1966 года (статья 12), Протоколом №4 к Конвенции о защите прав человека и основных свобод 1950 года (статья 2).

Указанные положения Конституции Украины и международно-правовых актов получили дальнейшее развитие и конкретизацию в Законе Украины «О свободе передвижения и свободном выборе места жительства в Украине» от 11 декабря 2003 года №1382-IV (далее — Закон №1382). В частности, в статье 2 Закона №1382 закрепляется гарантия на свободу передвижения и свободный выбор места жительства, а в статьях 12, 13 определен круг лиц, в отношении которых ограничивается свобода передвижения и свободный выбор места жительства.

В указанных статьях Закона №1382 не предусмотрено ограничение права на свободу передвижения и свободный выбор места жительства человека по подозрению в занятии бродяжничеством.

Исходя из изложенного, Конституционный Суд Украины считает, что положения абзаца восьмого пункта 5 части первой статьи 11 Закона не соответствуют части первой статьи 33 Конституции Украины.

3.5. Конституционный Суд Украины, решая поднятый в конституционном представлении вопрос, выявил на указанных основаниях несоответствие Конституции Украины положения пункта 11 части первой статьи 11 Закона относительно права милиции проводить фотографирование, звукозапись, кино- и видеосъемку, дактилоскопию лиц, задержанных по подозрению в занятии бродяжничеством, что согласно части третьей статьи 61 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является основанием для признания его неконституционным.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65,

70, 73, 82 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения части первой статьи 11 Закона Украины «О милиции» от 20 декабря 1990 года №565-ХІІ с последующими изменениями, а именно:

— абзаца восьмого пункта 5, согласно которому милиции предоставляется право задерживать и содержать в специально отведенных для этого помещениях лиц, заподозренных в занятии бродяжничеством, — на срок до 30 суток по мотивированному решению суда;

— пункта 11 в части права милиции проводить фотографирование, звукозапись, кино- и видеосъемку, дактилоскопию лиц, задержанных по подозрению в занятии бродяжничеством.

2. Положения абзаца восьмого пункта 5 и пункта 11 части первой статьи 11 Закона Украины «О милиции», признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.17-rp/2010 dated June 29, 2010 in the case upon the constitutional petition of the Authorised Human Rights Representative of the Verkhovna Rada of Ukraine on conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of paragraph 8 of Article 11.1.5 of the Law of Ukraine «On Militia»*

Subject of the right to constitutional petition — the Authorised Human Rights Representative of the Verkhovna Rada of Ukraine — applied to the Constitutional Court with a petition to recognise as unconstitutional the provisions of paragraph 8 of Article 11.1.5 of the Law «On Militia» No.565-XII dated December 20, 1990 as amended (hereinafter referred to as «the Law») according to which militia has a right to arrest people suspected of vagrancy and to detain them in specially designated premises — for the period up to 30 days under the substantiated court decision.

Ukraine is a democratic, law-based state; the human being, his or her life and health, honour and dignity, inviolability and security are recognised in Ukraine as

the highest social value; human rights and freedoms and their guarantees determine the essence and orientation of the activity of the State which is answerable to the individual for its activity; affirmation and ensuring of human rights and freedoms is the main duty of the State (Articles 1, 3.1, 3.2 of the Constitution).

The principle of the rule of law is recognised and effective in Ukraine (Article 8.1 of the Fundamental Law).

One of the elements of the rule of law is the principle of legal certainty which states that restriction of the fundamental human and citizens rights and implementation of these restrictions are acceptable only on condition of ensuring predictability of application of the legal norms established by these restrictions. In other words, restriction of any right should be based on the criteria which provide a person the possibility to distinguish lawful behaviour from unlawful behaviour, and to foresee legal consequences of his/her behaviour.

Pursuant to Article 29 of the Constitution every person has the right to freedom and personal inviolability (Article 29.1), no one shall be arrested or held in custody other than pursuant to a substantiated court decision and only on the grounds and in accordance with the procedure established by law (Article 29.2), in the event of an urgent necessity to prevent or stop a crime, bodies authorised by law may hold a person in custody as a temporary preventive measure, the reasonable grounds for which shall be verified by a court within seventy-two hours (Article 29.3).

The provisions of Article 29 of the Constitution define detention, arrest and holding in custody as enforcement measures which restrict the right to freedom and personal inviolability of a person and can be applied only on the grounds and in accordance with the procedure established by law.

The Constitutional Court deems that the word combination «only on the grounds and in accordance with the procedure established by law» envisages the obligation of the state bodies and their officials to ensure observance of norms of both material and procedural law during arrest.

The above-mentioned means that a detained person has a right for the competent court to check not only observance of norms of procedural law by the state bodies and their officials which were the grounds for arrest, but arguments for suspicion which were the grounds for arrest, lawfulness of the object-matter of its enforcement and whether it was necessary and justified under particular circumstances.

Arrest shall not be recognised as well-founded in any case if deeds, which are incriminated to a detainee, could not be qualified or were not considered by law as violation of law at the time of their execution.

The disputed provision of the Law provide police with a right to arrest people who are suspected of vagrancy and to detain them in specially designated premises — for the period up to 30 days under the court decision.

This norm means that the objective of such an arrest is to ascertain involvement of a person in vagrancy, i.e. committing of crime or other violation of law. This right was conditioned on criminal responsibility for such deeds envisaged by Article 214 of the Criminal Code in its wording as of 1960. However, components of crime defined by this Article were decriminalised by the Law «On Introducing Amendments and Supplements to the Criminal Code of Ukraine, Criminal Procedural Code of the Ukrainian SSR and the Code of the Ukrainian SSR on Administrative Offences» No.2547-XII dated July 7, 1992.

According to Article 92.1.22 of the Constitution the principles of civil legal liability acts that are crimes, administrative or disciplinary offences, and liability for them shall be determined exclusively by the laws of Ukraine.

The Criminal Code envisages that criminality of acts, as well as their punishment and other criminal legal consequences are determined exclusively by this code (Article 3.3). However, the system analysis of the norms of this code testifies that vagrancy is not indicated in it as an action injurious to the public and responsibility for its perpetration is not provided.

Neither the Code of Administrative Offences nor other laws provide the definition of vagrancy as a violation of law either.

The disputed provision of the Law establishes only the grounds for arrest. The Law does not envisage the content, signs of vagrancy and the procedure which is accessible enough, clearly-worded and provided in its enforcement, i.e. the procedure which would enable to prevent the risk of willful arrest of any person on suspicion of vagrancy while this does not conform to the principle of legal certainty.

The system analysis of the norms of the Criminal Procedural Code, specifically Articles 106, 115, 149, 165², and the Code of Administrative Offences (Articles 260, 261, 262 etc.) taking into consideration that vagrancy is not determined by laws as a crime or administrative offence gives grounds to conclude that these norms do not envisage the procedure and the order of consideration by courts of issues concerning arrest of a person on suspicion of vagrancy.

With regard to the above-mentioned, the Constitutional Court considers the that provisions of paragraph 8 of Article 11.1.5 of the Law do not conform to Articles 8.1, 29.1, 29.2, 29.3, 55.2, 58.2 of the Fundamental Law.

Pursuant to the Constitution everyone who is legally present on the territory of Ukraine is guaranteed freedom of movement, free choice of place of residence, and the right to freely leave the territory of Ukraine, with the exception of restrictions established by law (Article 33.1).

Provisions of the Constitution of Ukraine and international legal acts found their further development and specification in the Law «On Freedom of Movement and Free Choice of Place of Residence in Ukraine» No.1382-VI dated December 11, 2003 (hereinafter referred to as «the Law No.1382»). In particular, Article 2 of the Law No.1382 envisages guarantee of freedom of movement and free choice of place of residence, and Articles 12, 13 define people whose freedom of movement and free choice of place of residence are limited.

The above-mentioned Articles of the Law No.1382 do not envisage restriction of the right to freedom of movement and free choice of place of residence of a person on suspicion of vagrancy.

Proceeding from foregoing the Constitutional Court deems that provisions of paragraph 8 of Article 11.1.5 of the Law do not conform to Article 33.1 of the Constitution.

Examining the issue raised in the constitutional petition the Constitutional Court identified — on the mentioned grounds — non-conformity of the provisions of Article 11.1.11 of the Law on the right of police to take photographs, to conduct sound recording, filming and video recording, fingerprint identification of people who are arrested on suspicion of vagrancy to the Constitution which is the reason for considering it unconstitutional according to Article 61.3 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine».

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the provisions of Article 11.1 of the Law «On Militia» No.565-XII dated December 20, 1990 as amended, in particular:

— paragraph 8 of Article 11.1.5 according to which militia has a right to arrest people who are suspected of vagrancy and to detain them in specially designated premises — for the period up to 30 days under the court decision;

— Article 11.1.11 in part of the right of militia to take photographs, to conduct sound recording, filming and video recording, fingerprint identification of people who are arrested on suspicion of vagrancy.

2. The provisions of paragraph 8 of Article 11.1.5 and Article 11.1.11 of the Law «On Militia» recognised as unconstitutional lose their legal effect from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

References:

Judgments of the European Court of Human Rights:

«*Yeloyev v. Ukraine*» (06.11.08);

«*Novik v. Ukraine*» (18.12.08);

«*Soldatenko v. Ukraine*» (23.10.08);

«*Nikolay Kucherenko v. Ukraine*» (19.02.09).

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним зверненням
громадянина Слободянюка Івана Івановича
щодо офіційного тлумачення положення пункту 12 частини першої статті 293
Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями
пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України

м. Київ
8 липня 2010 року
№18-рп/2010

Справа №1-43/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Стрижака Андрія Андрійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Винокурова** Сергія Маркіяновича, **Головіна** Анатолія Сергійовича, **Джуня** В'ячеслава Васильовича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Мачужак** Ярослави Василівни, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича — доповідача,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянина Слободянюка Івана Івановича щодо офіційного тлумачення положення пункту 12 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянина Слободянюка Івана Івановича.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами України положення пункту 12 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача Шишкіна В.І. та розглянувши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянин Слободянюк І.І. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положення пункту 12 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК України) стосовно можливості апеляційного оскарження

ухвал суду першої інстанції щодо роз'яснення рішення суду, а також про відмову в роз'ясненні рішення суду у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України. На його думку, в одних випадках суди України розглядали в апеляційному порядку скарги на ухвали про відмову в роз'ясненні рішення, а в інших — відмовляли у прийнятті до розгляду таких скарг.

На підтвердження неоднозначного застосування пункту 12 частини першої статті 293 ЦПК України суб'єкт права на конституційне звернення посилається на ухвалу Дарницького районного суду міста Києва від 26 березня 2008 року, якою відмовлено в роз'ясненні рішення суду і в резолютивній частині якої зазначено, що ухвала оскарженню не підлягає, та на ухвалу колегії суддів судової палати у цивільних справах Апеляційного суду міста Києва від 24 квітня 2008 року, у якій визначено, що названою нормою не передбачена можливість подання скарги на ухвалу про відмову в роз'ясненні рішення суду. Проте Оболонський районний суд міста Києва ухвалою від 28 вересня 2007 року та Шевченківський районний суд міста Києва ухвалою від 6 липня 2009 року, відмовляючи в задоволенні заяв про роз'яснення рішень судів, вказали на можливість оскарження цих ухвал в апеляційному порядку. З ухвали колегії суддів судової палати у цивільних справах Апеляційного суду Автономної Республіки Крим від 21 березня 2007 року також вбачається, що її було прийнято саме за результатами розгляду апеляційної скарги на ухвалу Київського районного суду міста Сімферополя від 6 лютого 2007 року про відмову у роз'ясненні рішення суду.

Така невизначеність, як стверджує автор клопотання, призвела до порушення його конституційних прав і свобод. Необґрунтована відмова у роз'ясненні незрозумілих положень судового рішення, яке набрало законної сили, фактично унеможливує його виконання.

2. Дослідивши матеріали справи, проаналізувавши норми Конституції України та ЦПК України, Конституційний Суд України дійшов таких висновків.

2.1. Основний Закон України встановлює, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, головним обов'язком якої є їх утвердження і забезпечення (частина друга статті 3); права і свободи людини і громадянина захищаються судом, кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частини перша, друга статті 55).

Реалізацію права особи на судовий захист може бути здійснено також шляхом апеляційного оскарження актів судів першої інстанції, оскільки їх перегляд у такому порядку гарантує відновлення порушених прав людини і громадянина. Отже, право на апеляційне оскарження судових рішень у контексті частин першої, другої статті 55, пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України є складовою права кожного на звернення до суду будь-якої інстанції відповідно до закону.

Забезпечення державою апеляційного оскарження судових актів згідно з пунктом 8 частини третьої статті 129 Конституції України є однією з

основних засад судочинства. Це конституційне положення реалізовано в главі 1 розділу V ЦПК України, у якій врегульовано питання апеляційного оскарження судових рішень і ухвал. Зокрема, у статті 293 ЦПК України наведено перелік ухвал суду першої інстанції, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення суду.

Конституційний Суд України вже аналізував положення статті 293 ЦПК України у взаємозв'язку з пунктом 8 частини третьої статті 129 Основного Закону України і висловлював правову позицію щодо можливості апеляційного оскарження ухвал суду, якщо закон не містить прямої заборони на таке оскарження (абзаци п'ятий, сьомий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 27 січня 2010 року №3-рп/2010, абзац четвертий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 28 квітня 2010 року №12-рп/2010).

2.2. У частині першій статті 221 ЦПК України передбачено таку процесуальну дію, як роз'яснення рішення суду, якщо його зміст є незрозумілим для осіб, які брали участь у справі, або для державного виконавця. Суд за їхньою заявою, поданою з дотриманням умов, що вказані в частині другій цієї статті, здійснює таке роз'яснення, постановляючи відповідну ухвалу.

Особливістю ухвали про роз'яснення рішення суду або про відмову в роз'ясненні рішення суду є те, що суд може постановити її в будь-який час до настання обмежень, визначених у частині другій статті 221 ЦПК України, зокрема після набуття ним законної сили. Це виключає можливість оскарження такої ухвали разом з цим рішенням, тому вона може бути оскаржена самостійно. Можливість апеляційного оскарження ухвал суду стосовно процедур реалізації права, передбаченого статтею 221 ЦПК України, у пункті 12 частини першої статті 293 ЦПК України визначено без будь-яких обмежень.

Конституційний Суд України в Рішенні від 25 грудня 1997 року №9-зп у справі за зверненням жителів міста Жовті Води зазначив, що суд не може відмовити у правосудді, якщо мають місце ущемлення прав і свобод громадян, інакше це було б порушенням права на судовий захист, яке згідно зі статтею 64 Конституції України не може бути обмежене.

Виходячи з викладеного Конституційний Суд України вважає, що апеляційному оскарженню підлягають як ухвали про роз'яснення рішення суду, так і ухвали про відмову в його роз'ясненні. Відмова у реалізації такої можливості може призвести до порушення конституційних засад судочинства — рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, забезпечення апеляційного оскарження рішення суду (пункти 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України).

Враховуючи наведене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 67, 69, 94, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного звернення положення пункту 12 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України стосовно

можливості апеляційного оскарження ухвал суду першої інстанції щодо роз'яснення рішення суду у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України необхідно розуміти як таке, що передбачає право оскаржувати в апеляційному порядку окремо від рішення суду ухвали суду першої інстанції як про роз'яснення рішення, так і про відмову в роз'ясненні рішення.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положения пункта 12
части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины
во взаимосвязи с положениями пунктов 2, 8 части третьей статьи 129
Конституции Украины по конституционному обращению
гражданина Слободянюка Ивана Ивановича**

г. Киев
8 июля 2010 года
№18-рп/2010

Дело №1-43/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Стрижака Андрея Андреевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Винокурова** Сергея Маркияновича, **Головина** Анатолия Сергеевича, **Джуня** Вячеслава Васильевича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Мачужак** Ярославы Васильевны, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича — докладчика,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положения пункта 12 части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины во взаимосвязи с положениями пунктов 2, 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины по конституционному обращению гражданина Слободянюка Ивана Ивановича.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение гражданина Слободянюка Ивана Ивановича.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения судами Украины положения пункта 12 части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины.

Заслушав судью-докладчика Шишкина В.И. и рассмотрев материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Гражданин Слободянюк И.И. обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством дать официальное толкование положения пункта 12 части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины (далее — ГПК Украины) о возможности апелляционного обжалования определений суда первой инстанции относительно разъяснения

решения суда, а также об отказе в разъяснении решения суда во взаимосвязи с положениями пунктов 2, 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины. По его мнению, в одних случаях суды Украины рассматривали в апелляционном порядке жалобы на определения об отказе в разъяснении решения, а в других — отказывали в принятии к рассмотрению таких жалоб.

В подтверждение неоднозначного применения пункта 12 части первой статьи 293 ГПК Украины субъект права на конституционное обращение ссылается на определение Дарницкого районного суда города Киева от 26 марта 2008 года, которым отказано в разъяснении решения суда и в резолютивной части которого указано, что определение обжалованию не подлежит, и на определение коллегии судей судебной палаты по гражданским делам Апелляционного суда города Киева от 24 апреля 2008 года, в котором определено, что указанной нормой не предусмотрена возможность подачи жалобы на определение об отказе в разъяснении решения суда. Однако Оболонский районный суд города Киева определением от 28 сентября 2007 года и Шевченковский районный суд города Киева определением от 6 июля 2009 года, отказывая в удовлетворении заявлений о разъяснении решений судов, указали на возможность обжалования данных определений в апелляционном порядке. Из определения коллегии судей судебной палаты по гражданским делам Апелляционного суда Автономной Республики Крым от 21 марта 2007 года также усматривается, что оно было принято именно по результатам рассмотрения апелляционной жалобы на определение Киевского районного суда города Симферополя от 6 февраля 2007 года об отказе в разъяснении решения суда.

Такая неопределенность, как утверждает автор ходатайства, привела к нарушению его конституционных прав и свобод. Необоснованный отказ в разъяснении непонятных положений судебного решения, вступившего в законную силу, фактически делает невозможным его выполнение.

2. Исследовав материалы дела, проанализировав нормы Конституции Украины и ГПК Украины, Конституционный Суд Украины пришел к следующим выводам.

2.1. Основной Закон Украины устанавливает, что права и свободы человека и их гарантии определяют содержание и направленность деятельности государства, главной обязанностью которого является их утверждение и обеспечение (часть вторая статьи 3); права и свободы человека и гражданина защищаются судом, каждому гарантируется право на обжалование в суде решений, действий или бездействия органов государственной власти, органов местного самоуправления, должностных и служебных лиц (часть первая, вторая статьи 55).

Реализация права лица на судебную защиту может быть осуществлена также путем апелляционного обжалования актов судов первой инстанции, поскольку их пересмотр в таком порядке гарантирует восстановление нарушенных прав человека и гражданина. Следовательно, право на апелляционное обжалование судебных решений в контексте частей первой, второй статьи 55, пункта 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины

является составляющим права каждого на обращение в суд любой инстанции в соответствии с законом.

Обеспечение государством апелляционного обжалования судебных актов согласно пункту 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины является одним из основных принципов судопроизводства. Данное конституционное положение реализовано в главе 1 раздела V ГПК Украины, в которой урегулирован вопрос апелляционного обжалования судебных решений и определений. В частности, в статье 293 ГПК Украины приведен перечень определений суда первой инстанции, которые могут быть обжалованы в апелляционном порядке отдельно от решения суда.

Конституционный Суд Украины уже анализировал положение статьи 293 ГПК Украины во взаимосвязи с пунктом 8 части третьей статьи 129 Основного Закона Украины и высказывал правовую позицию о возможности апелляционного обжалования постановлений суда, если закон не содержит прямого запрета на такое обжалование (абзацы пятый, седьмой подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части Решения от 27 января 2010 года №3-рп/2010, абзац четвертый подпункта 2.2 пункта 2 мотивировочной части Решения от 28 апреля 2010 года №12-рп/2010).

2.2. В части первой статьи 221 ГПК Украины предусмотрено такое процессуальное действие, как разъяснение решения суда, если его содержание является непонятным для лиц, принимавших участие в деле, или для государственного исполнителя. Суд по их заявлению, поданному с соблюдением условий, указанных в части второй данной статьи, осуществляет такое разъяснение, постановляя соответствующее определение.

Особенностью определения о разъяснении решения суда или об отказе в разъяснении решения суда является то, что суд может вынести его в любое время до наступления ограничений, определенных в части второй статьи 221 ГПК Украины, в частности после вступления им в законную силу. Это исключает возможность обжалования такого определения вместе с этим решением, поэтому оно может быть обжаловано самостоятельно. Возможность апелляционного обжалования определений суда относительно процедур реализации права, предусмотренного статьей 221 ГПК Украины, в пункте 12 части первой статьи 293 ГПК Украины определено без каких-либо ограничений.

Конституционный Суд Украины в Решении от 25 декабря 1997 года №9-зп по делу по обращениям жителей города Желтые Воды указал, что суд не может отказать в правосудии, если имеют место ущемления прав и свобод граждан, иначе это было бы нарушением права на судебную защиту, которое согласно статье 64 Конституции Украины не может быть ограничено.

Исходя из изложенного Конституционный Суд Украины считает, что апелляционному обжалованию подлежат как определения о разъяснении решения суда, так и определения об отказе в его разъяснении. Отказ в реализации такой возможности может привести к нарушению конституционных принципов судопроизводства — равенство всех участников судебного процесса перед законом и судом, обеспечение апелляционного обжалования решения суда (пункты 2, 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины).

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 153 Конституции Украины, статьями 51, 67, 69, 94, 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. В аспекте конституционного обращения положение пункта 12 части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины о возможности апелляционного обжалования определений суда первой инстанции относительно разъяснения решения суда во взаимосвязи с положениями пунктов 2, 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины следует понимать как предусматривающее право оспаривать в апелляционном порядке отдельно от решения суда определения суда первой инстанции как о разъяснении решения, так и об отказе в разъяснении решения.

2. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.18-pp/2010 dated July 8, 2010 in the case upon the constitutional appeal of citizen Ivan I. Slobodianiuk concerning the official interpretation of Article 293.1.12 of the Code on Civil Procedure of Ukraine in conjunction with Articles 129.3.2 and 129.3.8 of the Constitution of Ukraine*

Citizen Ivan I. Slobodianiuk applied for official interpretation of Article 293.1.12 of the Code on Civil Procedure of Ukraine (hereinafter referred to as «the CCP») regarding the possibility for appellate challenging of first instance court rulings on explanation of the court decisions and first instance court rulings on refusal to render such explanation in conjunction with Articles 129.3.2 and 129.3.8 of the Constitution. In his view, in some cases courts heard appeals against rulings on refusal to render explanation of the court decision while in other recognised such appeals inadmissible.

As the petitioner states, this uncertainty resulted in violation of his constitutional rights and freedoms. Groundless refusal to explain unclear provisions of a court decision which entered into legal force de facto makes impossible its enforcement.

The Fundamental Law prescribes that human rights and freedoms and their guarantees determine the essence and orientation of the activity of the state whose primary duty is their ensuring and affirmation (Article 3.2); human and citizens' rights and freedoms are protected by the court (Article 55.1); everyone is guaranteed the right to challenge in court the decisions, actions or omission

of bodies of state power, bodies of local self-government, officials and officers (Article 55.2).

Individual's right to judicial remedy may also be exercised through appellate challenging of acts of first instance courts since their review guarantees restoration of the violated human and citizen's rights. Thus, the right to appellate challenging of court decisions in the context of Articles 55.1, 55.2 and 129.3.8 of the Constitution is a constituent element of the right to judicial remedy in accordance with law.

State ensuring of the right to challenge judicial acts by appeal is one of the core principles of judiciary by virtue of Article 129.3.8 of the Constitution. This constitutional provision is elaborated in Chapter 1, Part V of the CCP which sets forth rules for appellate challenging of judicial decisions and rulings. In particular, Article 293 of the CCP provides the list of rulings of first instance courts which can be challenged independently of the court decision.

The Constitutional Court of Ukraine earlier examined Article 293 of the CCP in conjunction with Article 129.3.8 of the Fundamental Law and expressed its legal position regarding the possibility of appellate challenging of court rulings where law contains no direct prohibition of such challenging (Decision No.3-rp/2010 dated January 27, 2010 and Decision No.12-rp/2010 dated April 28, 2010).

Article 221.1 of the CCP provides for such procedural action as explanation of a court decision if its content is not clear for the persons involved in the litigation or state enforcement officer. Upon their motion submitted in compliance with the requirements of Article 221.2 the court renders the explanation by adoption of a ruling.

The special feature of a ruling on explanation of a court decision or a ruling on refusal to render such explanation is that the court may adopt it any time until the restrictions mentioned in Article 221.2 of the CCP come into existence, in particular after the decision enters into legal force. By that means a chance of bringing appeal against the ruling together with bringing appeal against the decision is eliminated. Therefore such a ruling may be challenged independently. Furthermore, the procedure of bringing appeal against court rulings in order to realise the right provided for by Article 221 of the CCP is established in Article 293.1.12 without any restrictions.

On the grounds of the aforementioned the Constitutional Court concludes that both rulings on explanation of court decisions and rulings on refusal to render such explanation are subject to appellate challenging. Denial of this possibility may lead to the infringement of constitutional principles of judiciary — equality of all participants in court proceedings before the law and court and ensuring appellate challenging of court decisions (Articles 129.3.2 and 129.3.8 of the Constitution).

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held that in the aspect of the constitutional appeal, Article 293.1.12 of the Code On Civil Procedure of Ukraine regarding the possibility of appellate challenging of rulings of first instance courts on explanation of the court decision in conjunction with Articles 129.3.2 and 129.3.8 of the Constitution are to be understood as providing the right to challenge by appeal, independently of a court decision, rulings of first instance courts on explanation of the court decision and rulings of first instance courts on refusal to render such explanation.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Верховного Суду України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
положень Закону України
«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України
щодо підвідомчості справ, пов'язаних із соціальними виплатами»**

м. Київ

Справа №1-40/2010

9 вересня 2010 року

№19-рп/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Винокурова** Сергія Маркіяновича, **Дідківського** Анатолія Олександровича, **Домбровського** Івана Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Стецюка** Петра Богдановича, **Стрижака** Андрія Андрійовича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шишкіна** Віктора Івановича — доповідача,

за участю уповноважених представників суб'єкта права на конституційне подання Яреми Анатолія Григоровича — заступника Голови Верховного Суду України, Хавронюка Миколи Івановича — заступника керівника апарату Верховного Суду України — начальника правового управління; Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України — Селіванова Анатолія Олександровича; залучених до участі у розгляді справи представників Вищого адміністративного суду України Цуркана Михайла Івановича — заступника Голови Вищого адміністративного суду України, Перепелюка Володимира Григоровича — заступника начальника Секретаріату Голови Вищого адміністративного суду України,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов'язаних із соціальними виплатами» від 18 лютого 2010 року №1691-VI (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., №19, ст.154).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Верховного Суду України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність тверджень суб'єкта права на конституційне подання щодо неконституційності положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов'язаних із соціальними виплатами».

Заслухавши суддю-доповідача Шишкіна В.І., пояснення Хавронюка М.І., Яреми А.Г., Селіванова А.О., Перепелюка В.Г., Цуркана М.І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Верховний Суд України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням вирішити питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов'язаних із соціальними виплатами» від 18 лютого 2010 року №1691-VI (далі — Закон №1691). Законом №1691 внесено зміни до Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК України) та Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС України), згідно з якими розгляд спорів, пов'язаних із соціальними виплатами, здійснюється в порядку цивільного судочинства.

На думку Верховного Суду України, положення Закону №1691 суперечать частині третій статті 22, частині другій статті 24, частинам першій, другій статті 55, статті 64 Конституції України, оскільки запровадження такого порядку розгляду справ щодо соціальних правовідносин значно звужує обсяг права громадян на судовий захист у спорах з органами державної влади.

У конституційному поданні акцентовано на тому, що при вирішенні спорів у порядку адміністративного судочинства громадяни звільнюються від плати за матеріально-технічне забезпечення розгляду справ. З метою реалізації такого завдання адміністративного судочинства, як захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, у цьому виді судового провадження діє принцип офіційності, за яким суд вживає передбачені законом заходи, необхідні для з'ясування всіх обставин у справі, зокрема щодо виявлення та витребування доказів з власної ініціативи. Суд може вирішувати справу також на основі наявних доказів, якщо особа, яка бере участь у справі, не надасть на його пропозицію докази для підтвердження обставин, на які вона посилається. Обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на суб'єкта владних повноважень, якщо він як відповідач заперечує адміністративний позов.

Таким чином, автор клопотання стверджує, що розгляд справ, пов'язаних із соціальними виплатами, у порядку адміністративного судочинства до передачі цих справ на розгляд у порядку цивільного судочинства забезпечував більш ефективний судовий захист прав і свобод найменш соціально захищених громадян.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Вищий адміністративний суд України, Академія суддів України, науковці Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії, Центру політико-правових реформ.

3. Вирішуючи питання, порушене в конституційному поданні, Конституційний Суд України виходить з такого.

3.1. З набранням чинності КАС України 1 вересня 2005 року всі публічно-правові спори, у яких хоча б однією зі сторін є суб'єкт владних повноважень, віднесені до підсудності адміністративних судів (частини перша, друга статті 2, пункти 1, 2, 7 частини першої статті 3 КАС України). Окружним адміністративним судам відповідно до частини другої статті 18 КАС України в редакції Закону України від 6 липня 2005 року №2747-IV були підсудні всі адміністративні справи, у яких однією зі сторін є орган державної влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, їх посадова чи службова особа, крім справ з приводу їхніх рішень, дій чи бездіяльності у справах про адміністративні проступки. Такий обсяг предметної підсудності містив і правові спори, пов'язані із соціальними виплатами, якщо відповідачем у справі був будь-який із вказаних органів чи посадовців — суб'єкт владних повноважень.

Законом України від 25 грудня 2008 року №808-VI до КАС України внесені зміни, за якими спори, пов'язані із соціальними виплатами, на підставі нового пункту 3 частини першої статті 18 КАС України почали розглядати за підсудністю місцеві загальні суди в порядку адміністративного судочинства.

Законом №1691 (пункт 2 розділу I) вказаний пункт 3 частини першої статті 18 КАС України виключено, а частину першу статті 15 ЦПК України викладено в новій редакції, де за змістом пункту 2 спори, пов'язані із соціальними виплатами, незалежно від статусу відповідача належить розглядати в порядку цивільного судочинства (абзац четвертий пункту 1 розділу I).

3.2. Відповідно до частини другої статті 3 Конституції України головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини, за свою діяльність держава відповідає перед людиною. Забезпечення прав і свобод потребує, зокрема, законодавчого закріплення механізмів (процедур), які створюють реальні можливості для здійснення кожним громадянином прав і свобод (абзац четвертий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 24 грудня 2004 року №22-рп/2004). До таких механізмів належить структурована система судів і види судового провадження, встановлені державою. Судовий захист вважається найбільш дієвою гарантією відновлення порушених прав і свобод людини і громадянина.

В Україні систему судів утворено згідно з положеннями статей 6, 124, 125 Конституції України із застосуванням принципу спеціалізації з метою забезпечення найбільш ефективних механізмів захисту прав і свобод людини у відповідних правовідносинах.

За приписом частини першої статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) кожен при вирішенні питання щодо його прав та обов'язків має право на справедливий і відкритий розгляд незалежним і безстороннім судом, встановленим законом. У розвиток вказаного положення Європейський суд з прав людини в Рішенні

від 25 лютого 1993 року у справі «Доббертен проти Франції» зазначив, що частина перша статті 6 Конвенції змушує держави-учасниці організувати їхню судову систему в такий спосіб, щоб їхні суди і трибунали виконували кожну зі своїх функцій (пункт 44), притаманну відповідній судовій установі.

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено, що судова влада реалізується шляхом здійснення правосуддя у рамках відповідних судових процедур (частина друга статті 1), в системі судів загальної юрисдикції (частина перша статті 3) діють спеціалізовані суди (частини друга, третя статті 17, стаття 18), до яких належать господарські, адміністративні суди (частини друга, третя статті 21, частина третя статті 26, частина друга статті 31). Головними критеріями судової спеціалізації визнається предмет спірних правовідносин і властива для його розгляду процедура. Процесуальними кодексами України встановлено неоднакову процедуру судового провадження щодо різних правовідносин.

На підставі положень Конституції України про судову спеціалізацію (частина перша статті 125) і про гарантування кожного права на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частина друга статті 55) в Україні утворено окрему систему судів адміністративної юрисдикції. Захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень визначено як безпосереднє завдання адміністративного судочинства (частина перша статті 2 КАС України). Адміністративне судочинство як спеціалізований вид судової діяльності стало тим конституційно і законодавчо закріпленим механізмом, що збільшив можливості людини для здійснення права на судовий захист від протиправних рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень.

Системний аналіз вказаних норм Конституції та законів України дає підстави стверджувати, що розмежування юрисдикційних повноважень між загальними і спеціалізованими судами підпорядковано гарантіям права кожної людини на ефективний судовий захист. За таким підходом усі публічно-правові спори, у яких хоча б однією зі сторін є суб'єкт владних повноважень, належать до адміністративної юрисдикції і за компетенцією мають бути розглянуті адміністративними судами (пункти 1, 2, 7 статті 3, частина перша статті 17 КАС України). Це стосується також підсудності спорів, пов'язаних із соціальними виплатами, у яких за позовом фізичної особи відповідачем є суб'єкт владних повноважень.

Отже, додержання конституційного принципу спеціалізації при прийнятті законів щодо організації і діяльності судів України є конституційним обов'язком законодавця. Внесені Законом №1691 зміни до КАС України і ЦПК України, якими спори, пов'язані із соціальними виплатами, вилучені з компетенції судів спеціалізованої (адміністративної) юрисдикції і передані в підсудність загальним судам (цивільна юрисдикція), не відповідають частині першій статті 125 Конституції України.

3.3. Конституційний принцип спеціалізації, відповідно до якого утворено систему адміністративних судів, зумовив впровадження властивого

йому порядку судочинства. Цей порядок у порівнянні з цивільним судочинством має відмінності в процесуальних правах і обов'язках як осіб, які беруть участь у справі, так і суду в зборі та дослідженні доказів, що має забезпечити процесуальні можливості захисту прав, свобод та інтересів позивача у спорі із суб'єктом владних повноважень.

В адміністративному судочинстві, на відміну від цивільного судочинства, діє принцип офіційності, який полягає в активній позиції суду щодо з'ясування всіх обставин у справі (частини четверта, п'ята статті 11, частина друга статті 69, частина п'ята статті 71 КАС України). Обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на суб'єкта владних повноважень, якщо він як відповідач заперечує адміністративний позов (частина друга статті 71 КАС України), а в цивільному судочинстві кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень (частина перша статті 11, частина перша статті 60 ЦПК України). «Суб'єкт владних повноважень повинен подати суду всі наявні у нього документи та матеріали, які можуть бути використані як докази у справі. У разі невиконання цього обов'язку суд витребує названі документи та матеріали, а якщо такі приписи відповідач без поважних причин не виконує, то «суд вирішує справу на основі наявних доказів» (частини четверта, шоста статті 71 КАС України). Цивільно-процесуальне законодавство не встановлює для суду таких повноважень.

Адміністративні справи з приводу оскарження правових актів індивідуальної дії, а також дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, які стосуються інтересів конкретної особи, відповідно до частини другої статті 19 КАС України вирішуються адміністративними судами за вибором позивача, крім випадків, встановлених цим кодексом. Проте в цивільному судочинстві згідно зі статтею 109 ЦПК України суд розглядає позови за місцем проживання чи місцезнаходженням відповідача, крім випадків, зазначених у статті 110 ЦПК України.

Адміністративне судочинство допускає вихід за межі позовних вимог, якщо це необхідно для захисту прав людини, а також об'єднання в одне провадження кількох заявлених позивачем вимог, які за іншими законами належить розглядати в порядку різного судочинства (частина друга статті 11, частина друга статті 21 КАС України), що не допускається у цивільному судочинстві (частина перша статті 11, стаття 16 ЦПК України).

У частині третій статті 87 КАС України, на відміну від частини третьої статті 79 ЦПК України, не передбачено судових витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи, які сплачує позивач при поданні цивільного позову (частина п'ята статті 119 ЦПК України).

В адміністративному судочинстві, на відміну від цивільного судочинства, фізична особа як позивач до суб'єкта владних повноважень має переваги щодо компенсації судових витрат, а на прохання позивача службовцем апарату адміністративного суду може бути надана допомога в оформленні позовної заяви (частини перша, п'ята статті 94, частина третя статті 105 КАС України).

Виходячи з викладеного є підстави констатувати, що вказаними змінами до КАС України і ЦПК України порушено принцип спеціалізації в судочинстві та звужено раніше встановлені законом процесуальні права і гарантії осо-

би, а механізм судового захисту її прав став менш ефективним і доступним. Таке твердження корелюється з правовою позицією Конституційного Суду України, за якою «звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням. У традиційному розумінні діяльності визначальними поняття змісту прав людини є умови і засоби, які становлять можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку. Обсяг прав людини — це їх сутнісна властивість, виражена кількісними показниками можливостей людини, які відображені відповідними правами, що не є однорідними і загальними. Загальновизнаним є правило, згідно з яким сутність змісту основного права в жодному разі не може бути порушена» (абзац четвертий підпункту 5.2 пункту 5 мотивувальної частини Рішення від 22 вересня 2005 року №5-рп/2005).

Відповідно до частини третьої статті 22 Конституції України при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Проте зміни до КАС України і ЦПК України звулили процесуальні права позивача у справах, пов'язаних із соціальними виплатами, обмеживши його можливості в судовому захисті своїх прав у спорах із суб'єктом владних повноважень, що порушує частину третю статті 22, частину першу статті 55 Основного Закону України.

На підставі викладеного Конституційний Суд України дійшов висновку, що положення пункту 2 розділу I Закону №1691 щодо виключення пункту 3 з частини першої статті 18 КАС України, пункту 2 розділу II «Після набрання чинності цим Законом адміністративні суди завершують розгляд справ, провадження в яких було відкрито за пунктом 3 частини першої статті 18 Кодексу адміністративного судочинства України. Адміністративні позови, апеляційні та касаційні скарги чи подання, подані до набрання чинності цим Законом до відповідних адміністративних судів в адміністративних справах, передбачених пунктом 3 частини першої статті 18 Кодексу адміністративного судочинства України, і за якими провадження не відкрито, передаються цими судами до відповідних судів, які здійснюватимуть їх розгляд у порядку цивільного судочинства» та пункт 2 частини першої статті 15 ЦПК України в редакції Закону №1691 про підсудність судам цивільної юрисдикції всіх справ, пов'язаних із соціальними виплатами, суперечать частині третій статті 22, частині першій статті 55, частині першій статті 125 Конституції України.

Враховуючи наведене та керуючись статтями 147, 150, 152, 153 Конституції України, статтями 51, 52, 61, 63, 65, 67, 69 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов'язаних із соціальними виплатами» від 18 лютого 2010 року №1691-VI, а саме:

— пункту 2 розділу I: «Пункт 3 частини першої статті 18 Кодексу адміністративного судочинства України (Відомості Верховної Ради України, 2005 р., №№35–37, ст.446) виключити»;

— пункту 2 розділу II: «Після набрання чинності цим Законом адміністративні суди завершують розгляд справ, провадження в яких було відкрито за пунктом 3 частини першої статті 18 Кодексу адміністративного судочинства України. Адміністративні позови, апеляційні та касаційні скарги чи подання, подані до набрання чинності цим Законом до відповідних адміністративних судів в адміністративних справах, передбачених пунктом 3 частини першої статті 18 Кодексу адміністративного судочинства України, і за якими провадження не відкрито, передаються цими судами до відповідних судів, які здійснюватимуть їх розгляд у порядку цивільного судочинства».

2. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), пункт 2 частини першої статті 15 Цивільного процесуального кодексу України в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов'язаних із соціальними виплатами» від 18 лютого 2010 року №1691-VI.

3. Положення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов'язаних із соціальними виплатами» від 18 лютого 2010 року №1691-VI та Цивільного процесуального кодексу України, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)
положений Закона Украины
«О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины
относительно подведомственности дел, связанных с социальными выплатами»
по конституционному представлению Верховного Суда Украины

г. Киев
9 сентября 2010 года
№19-рп/2010

Дело №1-40/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Головина Анатолия Сергеевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Винокурова** Сергея Маркияновича, **Дидковского** Анатолия Александровича, **Домбровского** Ивана Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Стецюка** Петра Богдановича, **Стрижака** Андрея Андреевича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шишкина** Виктора Ивановича — докладчика,

с участием уполномоченных представителей субъекта права на конституционное представление Яремы Анатолия Григорьевича — заместителя Председателя Верховного Суда Украины, Хавронюка Николая Ивановича — заместителя руководителя аппарата Верховного Суда Украины — начальника правового управления; Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины — Селиванова Анатолия Александровича; привлеченных к участию в рассмотрении дела представителей Высшего административного суда Украины Цуркана Михаила Ивановича — заместителя Председателя Высшего административного суда Украины, Перепелюка Владимира Григорьевича — заместителя начальника Секретариата Председателя Высшего административного суда Украины,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно подведомственности дел, связанных с социальными выплатами» от 18 февраля 2010 года №1691-VI (Ведомости Верховной Рады Украины, 2010 г., №19, ст.154) по конституционному представлению Верховного Суда Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Верховного Суда Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие утверждений субъекта права на конституционное представление о неконституционности положений Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно подведомственности дел, связанных с социальными выплатами».

Заслушав судью-докладчика Шишкина В.И., объяснения Хавронюка Н.И., Яремы А.Г., Селиванова А.А., Перепелюка В.Г., Цуркана М.И. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Субъект права на конституционное представление — Верховный Суд Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством решить вопрос о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно подведомственности дел, связанных с социальными выплатами» от 18 февраля 2010 года №1691-VI (далее — Закон №1691). Законом №1691 внесены изменения в Гражданский процессуальный кодекс Украины (далее — ГПК Украины) и Кодекс административного судопроизводства Украины (далее — КАС Украины), в соответствии с которыми рассмотрение споров, связанных с социальными выплатами, осуществляется в порядке гражданского судопроизводства.

По мнению Верховного Суда Украины, положения Закона №1691 противоречат части третьей статьи 22, части второй статьи 24, частям первой, второй статьи 55, статье 64 Конституции Украины, поскольку установление такого порядка рассмотрения дел о социальных правоотношениях значительно сужает объем права граждан на судебную защиту в спорах с органами государственной власти.

В конституционном представлении подчеркнуто, что при решении споров в порядке административного судопроизводства граждане освобождаются от платы за материально-техническое обеспечение рассмотрения дел. С целью реализации такой задачи административного судопроизводства, как защита прав, свобод и интересов физических лиц, в этом виде судебного производства действует принцип официальности, согласно которому суд принимает предусмотренные законом меры, необходимые для выяснения всех обстоятельств по делу, в частности относительно выявления и истребования доказательств по собственной инициативе. Суд может решать дело также на основании имеющихся доказательств, если лицо, принимающее участие в деле, не предоставит по его предложению доказательства для подтверждения обстоятельств, на которые оно ссылается. Обязанность по доказыванию правомерности своего решения, действий или бездействия возлагается на субъекта властных полномочий, если он как ответчик отрицает административный иск.

Таким образом, автор ходатайства утверждает, что рассмотрение дел, связанных с социальными выплатами, в порядке административного судопроизводства до передачи этих дел на рассмотрение в порядке гражд-

данского судопроизводства обеспечивало более эффективную судебную защиту прав и свобод наименее социально защищенных граждан.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Президент Украины, Председатель Верховной Рады Украины, Уполномоченный Верховной Рады Украины по правам человека, Высший административный суд Украины, Академия судей Украины, научные работники Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Львовского национального университета имени Ивана Франко, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии, Центра политико-правовых реформ.

3. Решая вопросы, поднятые в конституционном представлении, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

3.1. Со вступлением в силу КАС Украины 1 сентября 2005 года все публично-правовые споры, в которых хотя бы одной из сторон является субъект властных полномочий, отнесены к подсудности административных судов (часть первая, вторая статьи 2, пункты 1, 2, 7 части первой статьи 3 КАС Украины). Окружным административным судам в соответствии с частью второй статьи 18 КАС Украины в редакции Закона Украины от 6 июля 2005 года №2747-IV были подсудны все административные дела, в которых одной из сторон является орган государственной власти, иной государственный орган, орган власти Автономной Республики Крым, их должностное или служебное лицо, кроме дел относительно их решений, действий или бездействия по делам об административных проступках. Такой объем предметной подсудности содержал и правовые споры, связанные с социальными выплатами, если ответчиком по делу был какой-либо из указанных органов или должностное лицо — субъект властных полномочий.

Законом Украины от 25 декабря 2008 года №808-VI в КАС Украины внесены изменения, согласно которым споры, связанные с социальными выплатами, на основании нового пункта 3 части первой статьи 18 КАС Украины начали рассматривать по подсудности местных общие суды в порядке административного судопроизводства.

Законом №1691 (пункт 2 раздела I) указанный пункт 3 части первой статьи 18 КАС Украины исключен, а часть первая статьи 15 ГПК Украины изложена в новой редакции, где по смыслу пункта 2 споры, связанные с социальными выплатами, независимо от статуса ответчика надлежит рассматривать в порядке гражданского судопроизводства (абзац четвертый пункта 1 раздела I).

3.2. В соответствии с частью второй статьи 3 Конституции Украины главной обязанностью государства является утверждение и обеспечение прав и свобод человека, за свою деятельность государство отвечает перед человеком. Обеспечение прав и свобод требует, в частности, законодательного закрепления механизмов (процедур), создающих реальные возможности для осуществления каждым гражданином прав и свобод

(абзац четвертый подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 24 декабря 2004 года №22-рп/2004). К таким механизмам относится структурированная система судов и виды судебного производства, установленные государством. Судебная защита считается наиболее действенной гарантией восстановления нарушенных прав и свобод человека и гражданина.

В Украине система судов создана в соответствии с положениями статей 6, 124, 125 Конституции Украины с применением принципа специализации с целью обеспечения наиболее эффективных механизмов защиты прав и свобод человека в соответствующих правоотношениях.

По предписанию части первой статьи 6 Конвенции о защите прав человека и основополагающих свобод (далее — Конвенция) каждый при решении вопроса о его правах и обязанностях имеет право на справедливое и открытое рассмотрение независимым и беспристрастным судом, установленным законом. В развитие указанного положения Европейский суд по правам человека в Решении от 25 февраля 1993 года по делу «Добберген против Франции» указал, что часть первая статьи 6 Конвенции заставляет государства-участники организовать их судебную систему таким образом, чтобы их суды и трибуналы выполняли каждую из своих функций (пункт 44), присущую соответствующему судебному учреждению.

Законом Украины «О судоустройстве и статусе судей» предусмотрено, что судебная власть реализуется путем осуществления правосудия в рамках соответствующих судебных процедур (часть вторая статьи 1), в системе судов общей юрисдикции (часть первая статьи 3) действуют специализированные суды (части вторая, третья статьи 17, статья 18), к которым относятся хозяйственные, административные суды (часть вторая, третья статьи 21, часть третья статьи 26, часть вторая статьи 31). Главными критериями судебной специализации признается предмет спорных правоотношений и присущая его рассмотрению процедура. Процессуальными кодексами Украины установлена неодинаковая процедура судебного производства относительно разных правоотношений.

На основании положений Конституции Украины о судебной специализации (часть первая статьи 125) и о гарантировании каждому права на обжалование в суде решений, действий или бездействия органов государственной власти, органов местного самоуправления, должностных и служебных лиц (часть вторая статьи 55) в Украине образована отдельная система судов административной юрисдикции. Защита прав, свобод и интересов физических лиц в сфере публично-правовых отношений от нарушений со стороны субъектов властных полномочий определена как непосредственная задача административного судопроизводства (часть первая статьи 2 КАС Украины). Административное судопроизводство как специализированный вид судебной деятельности стало тем конституционно и законодательно закрепленным механизмом, который увеличил возможности человека для осуществления права на судебную защиту от противоправных решений, действий или бездействия субъектов властных полномочий.

Системный анализ указанных норм Конституции и законов Украины дает основания утверждать, что размежевание юрисдикционных полно-

мочий между общими и специализированными судами подчинено гарантиям права каждого человека на эффективную судебную защиту. Согласно такому подходу все публично-правовые споры, в которых хотя бы одной из сторон является субъект властных полномочий, относятся к административной юрисдикции и по компетенции должны быть рассмотрены административными судами (пункты 1, 2, 7 статьи 3, часть первая статьи 17 КАС Украины). Это касается также подсудности споров, связанных с социальными выплатами, в которых по иску физического лица ответчиком является субъект властных полномочий.

Следовательно, соблюдение конституционного принципа специализации при принятии законов об организации и деятельности судов Украины является конституционной обязанностью законодателя. Внесенные Законом №1691 изменения в КАС Украины и ГПК Украины, которыми споры, связанные с социальными выплатами, изъяты из компетенции судов специализированной (административной) юрисдикции и переданы в подсудность общим судам (гражданская юрисдикция), не соответствуют части первой статьи 125 Конституции Украины.

3.3. Конституционный принцип специализации, в соответствии с которым создана система административных судов, обусловил внедрение присущего ему порядка судопроизводства. Этот порядок по сравнению с гражданским судопроизводством имеет отличия в процессуальных правах и обязанностях как лиц, участвующих в деле, так и суда в сборе и исследовании доказательств, что должно обеспечить процессуальные возможности защиты прав, свобод и интересов истца в споре с субъектом властных полномочий.

В административном судопроизводстве, в отличие от гражданского судопроизводства, действует принцип официальности, состоящий в активной позиции суда относительно выяснения всех обстоятельств по делу (части четвертая, пятая статьи 11, часть вторая статьи 69, часть пятая статьи 71 КАС Украины). Обязанность по доказыванию правомерности своего решения, действия или бездействия возлагается на субъекта властных полномочий, если он как ответчик отрицает административный иск (часть вторая статьи 71 КАС Украины), а в гражданском судопроизводстве каждая сторона обязана доказать обстоятельства, на которые она ссылается как на основание своих требований и возражений (часть первая статьи 11, часть первая статьи 60 ГПК Украины). «Субъект властных полномочий должен предоставить суду все имеющиеся у него документы и материалы, которые могут быть использованы как доказательства по делу. В случае невыполнения этой обязанности суд истребует названные документы и материалы», а если данные предписания ответчик без уважительных причин не выполняет, «суд решает дело на основании имеющихся доказательств» (части четвертая, шестая статьи 71 КАС Украины). Гражданско-процессуальное законодательство не устанавливает для суда таких полномочий.

Административные дела по поводу обжалования правовых актов индивидуального действия, а также действий или бездействия субъектов властных полномочий, касающиеся интересов конкретного лица, в соответствии с частью второй статьи 19 КАС Украины решаются административными

судами по выбору истца, кроме случаев, установленных данным кодексом. Тем не менее в гражданском судопроизводстве согласно статье 109 ГПК Украины суд рассматривает иски по месту проживания или месту нахождения ответчика, кроме случаев, указанных в статье 110 ГПК Украины.

Административное судопроизводство допускает выход за пределы исковых требований, если это необходимо для защиты прав человека, а также объединение в одно производство нескольких заявленных истцом требований, которые по другим законам следует рассматривать в порядке разного судопроизводства (часть вторая статьи 11, часть вторая статьи 21 КАС Украины), что не допускается в гражданском судопроизводстве (часть первая статьи 11, статья 16 ГПК Украины).

В части третьей статьи 87 КАС Украины, в отличие от части третьей статьи 79 ГПК Украины, не предусмотрены судебные издержки на информационно-техническое обеспечение рассмотрения дела, которые платит истец при подаче гражданского иска (часть пятая статьи 119 ГПК Украины).

В административном судопроизводстве, в отличие от гражданского судопроизводства, физическое лицо как истец к субъекту властных полномочий имеет преимущества по компенсации судебных издержек, а по просьбе истца служащим аппарата административного суда может быть предоставлена помощь в оформлении искового заявления (части первая, пятая статьи 94, часть третья статьи 105 КАС Украины).

Исходя из изложенного имеются основания констатировать, что указанными изменениями в КАС Украины и ГПК Украины нарушен принцип специализации в судопроизводстве и сужены ранее установленные законом процессуальные права и гарантии лица, а механизм судебной защиты его прав стал менее эффективным и доступным. Такое утверждение коррелируется с правовой позицией Конституционного Суда Украины, по которой «сужение содержания и объема прав и свобод является их ограничением. В традиционном понимании деятельности определяющими понятиями содержания прав человека являются условия и средства, которые составляют возможности человека, необходимые для удовлетворения потребностей его существования и развития. Объем прав человека — это их сущностное свойство, выраженное количественными показателями возможностей человека, отображенных соответствующими правами, которые не являются однородными и общими. Общепризнанным есть правило, согласно которому сущность содержания основного права ни в коем случае не может быть нарушена» (абзац четвертый подпункта 5.2 пункта 5 мотивировочной части Решения от 22 сентября 2005 года №5-рп/2005).

Согласно части третьей статьи 22 Конституции Украины при принятии новых законов или внесении изменений в действующие законы не допускается сужение содержания и объема существующих прав и свобод. Тем не менее изменения в КАС Украины и ГПК Украины сузили процессуальные права истца по делам, связанным с социальными выплатами, ограничив его возможности в судебной защите своих прав в спорах с субъектом властных полномочий, что нарушает часть третью статьи 22, часть первую статьи 55 Основного Закона Украины.

На основании изложенного Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что положения пункта 2 раздела I Закона №1691 об исключе-

нии пункта 3 из части первой статьи 18 КАС Украины, пункта 2 раздела II «После вступления в силу данного Закона административные суды завершают рассмотрение дел, производство по которым было открыто согласно пункту 3 части первой статьи 18 Кодекса административного судопроизводства Украины. Административные иски, апелляционные и кассационные жалобы или представления, поданные до вступления в силу данного Закона в соответствующие административные суды по административным делам, предусмотренным пунктом 3 части первой статьи 18 Кодекса административного судопроизводства Украины, и по которым производство не открыто, передаются этими судами в соответствующие суды, которые будут осуществлять их рассмотрение в порядке гражданского судопроизводства» и пункт 2 части первой статьи 15 ГПК Украины в редакции Закона №1691 о подсудности судам гражданской юрисдикции всех дел, связанных с социальными выплатами, противоречат части третьей статьи 22, части первой статьи 55, части первой статьи 125 Конституции Украины.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, 152, 153 Конституции Украины, статьями 51, 52, 61, 63, 65, 67, 69 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно подведомственности дел, связанных с социальными выплатами» от 18 февраля 2010 года №1691-VI, а именно:

— пункта 2 раздела I: «Пункт 3 части первой статьи 18 Кодекса административного судопроизводства Украины (Ведомости Верховной Рады Украины, 2005 г., №№35–37, ст.446) исключить»;

— пункта 2 раздела II: «После вступления в силу данного Закона административные суды завершают рассмотрение дел, производство по которым было открыто согласно пункту 3 части первой статьи 18 Кодекса административного судопроизводства Украины. Административные иски, апелляционные и кассационные жалобы или представления, поданные до вступления в силу данного Закона в соответствующие административные суды по административным делам, предусмотренным пунктом 3 части первой статьи 18 Кодекса административного судопроизводства Украины, и по которым производство не открыто, передаются этими судами в соответствующие суды, которые будут осуществлять их рассмотрение в порядке гражданского судопроизводства».

2. Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) пункт 2 части первой статьи 15 Гражданского процессуального кодекса Украины в редакции Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно подведомственности дел, связанных с социальными выплатами» от 18 февраля 2010 года №1691-VI.

3. Положения Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно подведомственности дел, связанных с социальными выплатами» от 18 февраля 2010 года №1691-VI и Гражданского процессуального кодекса Украины, признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 19-рп/2010 dated September 9, 2010 in the case upon the constitutional petition of the Supreme Court of Ukraine on conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine Concerning Jurisdiction of Cases on Social Benefits»*

After the Code of Administrative Proceedings (hereinafter referred to as «the CAP») entered into force on September 1, 2005 all public legal disputes, in which at least one of the parties exercises state authority, were related to the jurisdiction of administrative courts (Articles 2.1.2, 3.1.1.2.7 of the CAP). According to Article 18.2 of the CAP in the wording of the Law dated July 6, 2005 district administrative courts had jurisdiction over all administrative cases in which one of the parties was a body of state power, other state body, body of the Autonomous Republic of Crimea, their officials or officers except cases on their decisions, actions or omissions in cases on administrative offences. Such scope of subject-matter jurisdiction also included legal disputes related to social benefits if a respondent in the relevant case was one of the mentioned bodies or officials — a subject of authority.

The Law dated December 25, 2008 introduced amendments to the CAP according to which on the grounds of Article 18.1.3 local courts of general jurisdiction began to consider disputes concerning social benefits in the course of administrative proceedings.

The Law of Ukraine «On Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine Concerning Jurisdiction of Cases on Social Benefits» No.1691-VI dated February 18, 2010 (hereinafter referred to as «the Law №1691») (Chapter I.2) removed Article 18.1.3 of the CAP and redrafted Article 15.1 of the Civil Procedural Code (hereinafter referred to as «the CPC»). Pursuant to item 2 of the latter Article disputes concerning social benefits regardless of

the status of a respondent shall be considered in the course of civil proceedings (Chapter I.1.4).

The system of courts in Ukraine was established in conformity with the provisions of Articles 6, 124, 125 of the Constitution with application of the principle of specialisation in order to provide the most effective mechanism of human rights and freedoms protection in relevant legal relations.

The Law «On the Judiciary and Status of Judges» envisages that the judicial power is implemented by means of exercise of justice within the frameworks of relevant judicial procedures (Article 1.2); there are specialised courts (Articles 17.2.3, 18) acting in the system of courts of general jurisdiction (Article 3.1) which include commercial and administrative courts (Articles 21.2.3, 26.3, 31.2). The main criteria of the judicial specialisation are: subject of disputable legal relations and appropriate procedure of its consideration. The procedural codes establish different judicial proceedings concerning different legal relations.

On the grounds of the provisions of the Constitution regarding the judicial specialisation (Article 125.1) and the guarantee to every person to challenge in court the decisions, actions or omission of bodies of state power, bodies of local self-government, officials and officers (Article 55.2) special system of courts of administrative jurisdiction was established in Ukraine. Protection of rights, freedoms and interests of individuals in the sphere of public legal relations from violations on the part of subjects of authority is defined as a direct mission of the administrative jurisdiction (Article 2.1 of the CAP). The administrative jurisdiction as a specialised type of judicial activity became that very mechanism fixed constitutionally and legally which enhanced the possibility to execute the right to judicial protection from illegal decisions, actions or omissions of subjects of authority.

Division of jurisdictional authority among general and specialised courts is subjected to guarantees of the right of every person to the effective judicial protection. Based upon this approach all public legal disputes, in which at least one of them exercises state authority, belong to the administrative jurisdiction and shall be considered by the administrative courts by their jurisdiction (Articles 3.1.2.7, 17.1 of the CAP). It also refers to the jurisdiction of disputes concerning social benefits, in which pursuant to the claim of an individual the respondent is a subject of authority.

Thus, observance of the constitutional principle of specialisation in law-making process concerning organisation and activities of courts in Ukraine is a constitutional obligation of legislator. The amendments to the CAP and the CPC, introduced by the Law №1691, which exempted the disputes on social benefits from the jurisdiction of courts of specialised (administrative) jurisdiction and referred them to the jurisdiction of general courts (civil jurisdiction), do not conform with Article 125.1 of the Constitution.

Unlike the civil jurisdiction, the principle of officiality acts in the administrative jurisdiction, which means active position of court concerning examination of all facts in a case (Articles 11.4.5, 69.2, 71.5 of the CAP). The obligation to prove lawfulness of its decision, action or omission is imposed on a subject of authority if it objects to the administrative claim as a respondent (Article 71.2 of the CAP), while in the civil jurisdiction each party shall prove the facts which it refers to as a ground for its demands and objections (Articles 11.1, 60.1 of the CPC). «Subject

of authority shall submit to court all available documents and materials which can be used as a proof in a case. If this obligation is not satisfied, court applies for mentioned documents and materials», and if a respondent does not fulfill such prescription without a valid reason court «considers a case on the grounds of available proofs» (Article 71.4.6 of the CAP). The civil procedural legislation does not envisage such an authority for the court.

According to Article 19.2 of the CAP, the administrative cases on appeal against legal acts of individual action, as well as actions or omissions of subjects of authority concerning interests of a particular person are considered by administrative courts upon the choice of an applicant unless otherwise provided by this Code. At the same time, in the civil jurisdiction, pursuant to Article 109 of the CPC, court considers appeals according to place of residence or location of a respondent unless otherwise provided in Article 110 of the CPC.

The administrative jurisdiction allows exceeding the limits of complaint if it is necessary for human rights protection, as well as joining several complaints of an applicant into one proceeding which shall be considered in the course of different jurisdictions, according to other laws (Articles 11.2, 21.2 of the CAP), which is inadmissible in the civil jurisdiction (Articles 11.1, 16 of the CPC).

Unlike Article 79.3 of the CPC, Article 87.3 of the CAP does not envisage judicial expenses for information and technical provision of the consideration of a case, which shall be paid by an applicant filing a civil claim (Article 119.5 of the CPC).

In contrast to the civil jurisdiction, an individual as a claimant to a subject of authority has an advantage concerning compensation of judicial expenses in the administrative jurisdiction, and upon a request of an applicant administrative court's employee can provide him/her assistance in filing a claim (Articles 94.1.5, 105.3 of the CAP).

The mentioned amendments to the CAP and the CPC violated the principle of specialisation of the judiciary and diminished procedural rights and guarantees of a person previously established by law, and the mechanism of judicial protection of the rights became less effective and accessible.

Pursuant to Article 22.3 of the Constitution the content and the scope of existing rights and freedoms shall not be diminished in adoption of new laws or in the amendment of laws that are in force. However, amendments to the CAP and the CPC diminished applicant's procedural rights in cases on social benefits which limited applicant's possibilities in judicial protection of his/her rights in disputes with a subject of authority thereby violating Articles 22.3 and 55.1 of the Fundamental Law.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the provisions of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine Concerning Jurisdiction of Cases on Social Benefits» No.1691-VI dated February 18, 2010, in particular:

— Chapter I.2: «to remove Article 18.1.3 of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine»;

— Chapter II.2: «After this Law enters into force the administrative courts complete consideration of cases judicial proceedings in which were initiated on

the basis of Article 18.1.3 of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine». Administrative claims, appellate and cassation appeals or petitions, submitted to relative administrative courts in administrative cases envisaged by Article 18.1.3 of the Code of Administrative Proceedings before this Law entered into force, and judicial proceedings in which were not initiated shall be forwarded by these courts to relevant courts which will consider them in the course of civil proceedings».

2. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) Article 15.1.2 of the Civil Procedural Code in wording of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine Concerning Jurisdiction of Cases on Social Benefits» No.1691-VI dated February 18, 2010.

3. Provisions of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine Concerning Jurisdiction of Cases on Social Benefits» No.1691-VI dated February 18, 2010 and the Civil Procedural Code recognised as non-constitutional lose their legal effect from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України
«Про внесення змін до Конституції України»
від 8 грудня 2004 року №2222-IV
(справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України)**

м. Київ
30 вересня 2010 року
№20-рп/2010

Справа №1-45/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича — доповідача, **Винокурова** Сергія Маркіяновича, **Гульбгя** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Стрижака** Андрія Андрійовича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шаптали** Наталі Костянтинівни, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представників суб'єкта права на конституційне подання Забарського Владислава Валерійовича, Шпенова Дмитра Юрійовича — народних депутатів України, представника Верховної Ради України Віламової Наталії Олександрівни, представника Президента України у Конституційному Суді України Лукаш Олени Леонідівни, Постійного представника Кабінету Міністрів України у Конституційному Суді України Вознюка Володимира Денисовича

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року №2222-IV (Відомості Верховної Ради України, 2005 р., №2, ст.44).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 252 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про невідповідність Конституції України (неконституційність) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року №2222-IV.

Заслухавши суддю-доповідача Вдовіченка С.Л., пояснення Забарського В.В., Шпенюва Д.Ю., Віламової Н.О., Лукаш О.Л., Вознюка В.Д. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 252 народних депутати України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року №2222-IV (далі — Закон №2222).

На думку авторів клопотання, підставою для визнання неконституційним Закону №2222 в цілому є порушення встановленої Конституцією України процедури його розгляду та ухвалення, оскільки відповідний проект закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 19 вересня 2003 року за реєстраційним №4180 (далі — Законопроект №4180) з поправками був розглянутий та ухвалений Верховною Радою України як Закон №2222 без обов'язкового у такому разі висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України (стаття 159 Основного Закону України).

Як стверджують народні депутати України, внесені у такий спосіб зміни до Конституції України призвели до порушення статті 1, частин другої, третьої, четвертої статті 5, статті 6, частини першої статті 8, частини другої статті 19, пункту 1 частини першої статті 85, статті 159 Основного Закону України.

Суб'єкт права на конституційне подання акцентує, що Верховна Рада України, приймаючи Закон №2222, мала право розглядати Законопроект №4180, щодо якого було дано висновок Конституційного Суду України, і приймати відповідний закон про внесення змін до Конституції України без внесення жодних поправок, а у разі їх внесення — лише після надання Конституційним Судом України висновку про те, що законопроект з внесеними до нього поправками відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України. Народні депутати України зауважують, що порівняно із Законопроектом №4180 з внесеними до нього поправками, щодо якого Конституційний Суд України дав Висновок від 12 жовтня 2004 року №2-в/2004, у Законі №2222 наявні такі зміни:

«1) у пункті 1 розділу I:

в абзаці першому виключено цифри «120» з переліку статей Конституції України, які викладаються зазначеним пунктом у новій редакції;

змінено нову редакцію статей 78, 81, 85, 90 Конституції України, а саме:

у частині першій нової редакції статті 78 виключено слова «крім випадків, передбачених цією Конституцією»;

у частині другій нової редакції статті 78 виключено слова «(крім посад членів Кабінету Міністрів України)»;

у пункті 6 частини другої та частині шостій нової редакції статті 81 виключено слова «(виключення)»;

у пункті 22 частини першої нової редакції статті 85 слова «Збройних Сил України, Служби безпеки України, інших утворених відповідно до за-

конів України військових формувань» замінено словами «Служби безпеки України, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань»;

у пункті 26 частини першої нової редакції статті 85 слова «половини складу Конституційного Суду України» замінено словами «третини складу Конституційного Суду України»;

нову редакцію статті 90 доповнено новою частиною четвертою такого змісту:

«Повноваження Верховної Ради України, що обрана на позачергових виборах, проведених після дострокового припинення Президентом України повноважень Верховної Ради України попереднього скликання, не можуть бути припинені протягом одного року з дня її обрання».

У зв'язку з цим частина четверта нової редакції статті 90 (за законопроектом) у новій редакції цієї статті у Законі стала частиною п'ятою;

у частині п'ятій нової редакції статті 90 (що у законопроекті була частиною четвертою нової редакції статті 90) слова «останні шість місяців строку повноважень Верховної Ради України та Президента України» замінено словами «останні шість місяців строку повноважень Верховної Ради України або Президента України»;

також з пункту 1 розділу I Закону виключено викладення в новій редакції статті 120 Конституції України, натомість у Законі з'явився новий пункт 8 розділу I, яким у новій редакції викладено лише частину першу статті 120 Конституції України. При цьому з редакції цієї частини виключено слова «випадків, передбачених частиною другою цієї статті, а також», передбачена ж законопроектом частина друга нової редакції статті 120 («Члени Кабінету Міністрів України можуть суміщати свою посаду з мандатом народного депутата України») взагалі виключена;

у пункті 1 розділу I Закону також виключено слова «Розділ VI. КАБІNET МІНІСТРІВ УКРАЇНИ. ІНШІ ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ»;

2) у пункті 4 розділу I Закону нову редакцію частини четвертої статті 94 Конституції України після слів «невідкладно офіційно оприлюднюється Головою Верховної Ради України» доповнено словами «і опубліковується»;

3) пункт 5 розділу I Закону є редакційним об'єднанням положень абзацу першого та підпункту «а» пункту 5 розділу I законопроекту;

4) у пункті 6 розділу I:

перший абзац пункту 6 редакційно об'єднав положення абзаців першого, другого та десятого пункту 6 розділу I законопроекту, при цьому цифри «8–13», «15», «16» замінено цифрами «8–16»;

виключено абзац «пункт 14 виключити»;

змінено нову редакцію пунктів статті 106 Конституції України:

передбачену у законопроекті редакцію пункту 12 частини першої статті 106 у Законі викладено як пункт 14, при цьому слова «подання про призначення Голови Служби безпеки України» замінено словами «подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України»;

частину першу доповнено новим пунктом такого змісту:

«12) призначає на посади та звільняє з посад половину складу Ради Національного банку України»;

у новій редакції пункту 22 частини першої слова «половину складу Конституційного Суду України» замінено словами «третину складу Конституційного Суду України»;

5) у підпункті «а» пункту 7 Розділу I змінено редакцію пунктів статті 116 Конституції України:

у пункті 9² виключено слова «голів місцевих державних адміністрацій»; виключено положення щодо доповнення статті 116 Конституції України пунктом 9³ такого змісту:

«9³) призначає на посади та звільняє з посад половину складу Ради Національного банку України».

Відповідно, й в абзаці першому слова і цифри «пунктами 9¹, 9² і 9³» замінено словами і цифрами «пунктами 9¹ і 9²»;

б) у Законі виключено пункт 8 розділу I законопроекту, яким частини четверта, восьма — десята статті 118 Конституції України викладалися в такій редакції:

«Голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду і звільняються з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України»;

«Рішення голів місцевих державних адміністрацій, що суперечать Конституції та законам України, іншим актам законодавства України, можуть бути відповідно до закону скасовані Президентом України, Кабінетом Міністрів України або головою місцевої державної адміністрації вищого рівня.

Обласна чи районна рада може висловити недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації, на підставі чого Кабінет Міністрів України приймає рішення і дає обґрунтовану відповідь.

Якщо недовіру голові районної чи обласної державної адміністрації висловили дві третини депутатів від складу відповідної ради, Кабінет Міністрів України приймає рішення про відставку голови відповідної місцевої державної адміністрації».

Натомість, як вже зазначалось вище, у пункті 8 розділу I Закону вміщено іншу норму — зміни до частини першої статті 120 Конституції України;

7) у пункті 10 розділу I нову редакцію частини першої статті 122 Конституції України після слова «Прокуратуру» доповнено словом «України»;

8) у Законі виключено положення пункту 11 розділу I законопроекту щодо викладення пункту 2 частини п'ятої статті 126 Конституції України в такій редакції:

«2) досягнення суддею шістдесяти п'яти років, а суддями Конституційного Суду України та Верховного Суду України — сімдесяти років».

У зв'язку з цим пункт 12 законопроекту у Законі перенумеровано на пункт 11;

9) у Законі виключено положення пункту 13 розділу I законопроекту, яким частина друга статті 148 Конституції України викладалася в такій редакції:

«Президент України, Верховна Рада України призначають по дев'ять суддів Конституційного Суду України»;

10) у розділі II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону:

пункт 1 викладено в новій, суттєво відмінній від законопроекту редакції; виключено положення пунктів 4–9».

Обґрунтовуючи своє клопотання, суб'єкт права на конституційне подання посилається на правові позиції Конституційного Суду України, викладені у рішеннях від 9 червня 1998 року №8-рп/98 у справі щодо внесення змін до Конституції України, від 27 березня 2000 року №3-рп/2000 у справі про всеукраїнський референдум за народною ініціативою, від 5 жовтня 2005 року №6-рп/2005 у справі про здійснення влади народом, від 26 червня 2008 року №13-рп/2008 у справі про повноваження Конституційного Суду України.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, Міністерство юстиції України, науковці Інституту держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної юридичної академії.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи порушені у конституційному поданні питання, виходить з такого.

3.1. Україна є демократичною, правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права (стаття 1, частина перша статті 8 Конституції України).

Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8 Основного Закону України). Зазначені вимоги стосуються і внесення змін до Конституції України.

В Основному Законі України передбачено засади поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, здійснення повноважень органами державної влади на підставі, в межах та у спосіб, встановлених Конституцією та законами України (стаття 6, частина друга статті 19).

Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент — Верховна Рада України (стаття 75 Конституції України). У пункті 1 частини першої статті 85 Конституції України визначено повноваження Верховної Ради України вносити зміни до Конституції України, але виключно в межах і порядку, передбачених розділом XIII Конституції України.

3.2. Відповідно до статті 159 Основного Закону України законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності його вимогам статей 157 і 158 Конституції України. Передбачена статтею 159 Конституції України особлива процедура розгляду законопроекту про внесення змін до Конституції України спрямована на те, щоб не допустити внесення змін до Основного Закону України всупереч вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Згідно з офіційним тлумаченням положень статті 159 Конституції України, наданим Конституційним Судом України у Рішенні від 9 червня 1998 року №8-рп/98 у справі щодо внесення змін до Конституції України,

«у разі внесення в процесі розгляду у Верховній Раді України поправок до законопроекту він приймається Верховною Радою України за умови наявності висновку Конституційного Суду України про те, що законопроект з внесеними до нього поправками відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України» (абзац другий пункту 2 резолютивної частини). При цьому Конституційний Суд України у вказаному рішенні зазначив, що згідно із статтею 159 Конституції України обов'язкової перевірки на відповідність статтям 157 і 158 Конституції України підлягає не тільки законопроект, поданий до Верховної Ради України в порядку статей 154, 155 і 156 Конституції України, але й усі можливі поправки, внесені до нього у процесі його розгляду на пленарному засіданні Верховної Ради України. Законопроект, який за висновком Конституційного Суду України відповідав вимогам статей 157 і 158 Конституції України і до якого було внесено поправки під час розгляду на пленарному засіданні Верховної Ради України, підлягає також перевірці Конституційним Судом України щодо відповідності цього законопроекту вимогам зазначених статей Конституції України перед прийняттям його як закону про внесення змін до Конституції України (абзац шостий, сьомий пункту 3 мотивувальної частини).

Отже, за Основним Законом України наявність відповідного висновку Конституційного Суду України є обов'язковою умовою розгляду законопроекту про внесення змін до Конституції України на пленарному засіданні Верховної Ради України. Здійснення Конституційним Судом України попереднього (превентивного) контролю відповідності такого законопроекту вимогам, встановленим статтями 157 і 158 Конституції України, з усіма можливими поправками, внесеними до нього у процесі розгляду на пленарному засіданні Верховної Ради України, є невід'ємною стадією конституційної процедури внесення змін до Основного Закону України.

3.3. Згідно з частиною першою статті 152 Конституції України закони за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності.

Конституційний Суд України у Рішенні від 26 червня 2008 року №13-рп/2008 у справі про повноваження Конституційного Суду України дійшов висновку, що Конституційний Суд України повинен здійснювати наступний конституційний контроль і щодо закону про внесення змін до Конституції України після набрання ним чинності, оскільки відсутність судового контролю за процедурою його розгляду та ухвалення, визначеною у розділі XIII Конституції України, може мати наслідком обмеження чи скасування прав і свобод людини і громадянина, ліквідацію незалежності чи порушення територіальної цілісності України або зміну конституційного ладу у спосіб, що не передбачений Основним Законом України (абзац третій підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини).

4. Вирішуючи питання, порушені у конституційному поданні, Конституційний Суд України виходить з того, що конституційному контролю підлягає не зміст Закону №2222, а встановлена Конституцією України процедура його розгляду та ухвалення. Аналогічний підхід був застосо-

ваний Конституційним Судом України у Рішенні від 7 липня 2009 року №17-рп/2009 у справі про конституційно встановлену процедуру набрання чинності законом. Вказаним рішенням визнано неконституційним Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень Конституційного Суду України, особливостей провадження у справах за конституційними зверненнями та недопущення зловживань правом на конституційне подання» від 19 березня 2009 року №1168-VI.

Конституційний Суд України 10 грудня 2003 року дав Висновок №3-в/2003 щодо відповідності Законопроекту №4180 вимогам статей 157 і 158 Конституції України у справі про внесення змін до статей 76, 78, 81, 82 та інших Конституції України.

У процесі доопрацювання Законопроекту №4180 та попереднього його схвалення 23 червня 2004 року більшістю від конституційного складу Верховної Ради України до нього були внесені зміни, у тому числі доповнення, уточнення формулювань приписів та редакційні правки. На Законопроект №4180 з внесеними до нього поправками 23 червня 2004 року Конституційний Суд України дав Висновок від 12 жовтня 2004 року №2-в/2004.

Під час подальшого розгляду Законопроекту №4180 Верховною Радою України до нього знову були внесені поправки (зміни). Однак змінений Законопроект №4180 не був направлений Верховною Радою України до Конституційного Суду України для надання висновку щодо його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України, а був розглянутий і ухвалений нею 8 грудня 2004 року як Закон №2222.

Аналіз Законопроекту №4180, щодо якого Конституційний Суд України дав Висновок від 12 жовтня 2004 року №2-в/2004, та Закону №2222 дозволяє констатувати, що Законом №2222 до Конституції України були внесені положення частини четвертої статті 90, пункту 12 частини першої статті 106, які не містилися у Законопроекті №4180, що був на розгляді в Конституційному Суді України.

Порівняно із Законопроектом №4180 змістовно різняться змінені Законом №2222 положення частин першої, другої статті 78, пункту 6 частини другої, частини шостої статті 81, пункту 26 частини першої статті 85, частини четвертої статті 90, частини четвертої статті 94, пунктів 14, 22 частини першої статті 106, пункту 9² статті 116, частини першої статті 120 Конституції України. Із запропонованих Законопроектом №4180 змін до Конституції України Верховною Радою України виключені положення щодо доповнення пунктом 9³ статті 116, частинами четвертою, восьмою, дев'ятою, десятою статті 118, частиною другою статті 120, пунктом 2 частини п'ятої статті 126, частиною другою статті 148 Конституції України.

З аналізу Закону №2222 та Законопроекту №4180 вбачається також наявність у Законі №2222 редакційних доповнень, виправлень та уточнень, частково зумовлених вказаними змістовими змінами та вимогами правил законодавчої техніки. У такий спосіб змінені пункт 22 частини першої статті 85, частина перша статті 122 Конституції України та абзац перший пункту 1, підпункт «а» пункту 6, підпункт «а» пункту 7, пункти 8, 10, 11 розділу I Закону №2222. Крім того, з пункту 1 розділу I Законопроекту №4180 вилучено слова: «РОЗДІЛ VI. КАБІNET МІНІСТРІВ УКРАЇНИ. ІНШІ

ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ», а з підпункту «а» пункту 6 розділу I — абзац дев'ятий: «пункт 14 виключити».

Відмінності наявні як у положеннях, що стосуються безпосередньо змін до Конституції України, так і в положеннях розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону №2222. Зокрема, пункт 1 розділу II викладено у новій редакції, а пункти 4, 5, 6, 7, 8, 9, які передбачалися Законопроектом №4180, виключено.

Таким чином, 8 грудня 2004 року Верховна Рада України розглянула Законопроект №4180 з поправками, щодо якого Конституційний Суд України не давав висновку, і ухвалила Закон №2222, чим порушила вимоги частини другої статті 19, статті 159 Конституції України.

5. Згідно з частиною другою статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

У Конституції України окремо встановлено повноваження Верховної Ради України щодо внесення змін до Конституції України відповідно до процедури, передбаченої розділом XIII (пункт 1 частини першої статті 85), і прийняття законів (пункт 3 частини першої статті 85) за процедурою, встановленою її статтями 91, 93. Отже, зазначені повноваження Верховної Ради України є самостійними і відрізняються за конституційною процедурою їх реалізації.

Згідно зі статтею 91 Основного Закону України Верховна Рада України приймає закони, постанови та інші акти більшістю від її конституційного складу, крім випадків, передбачених Конституцією України. Натомість законопроект про внесення змін до Конституції України, крім розділу I «Загальні засади», розділу III «Вибори. Референдум» і розділу XIII «Внесення змін до Конституції України», попередньо схвалений більшістю від конституційного складу Верховної Ради України, вважається прийнятим, якщо на наступній черговій сесії Верховної Ради України за нього проголосувало не менш як дві третини від конституційного складу Верховної Ради України (стаття 155 Основного Закону України).

Дотримання встановленої Конституцією України процедури розгляду, ухвалення та набрання чинності законами, у тому числі й законами про внесення змін до Конституції України, є однією з умов легітимності законодавчого процесу.

Верховна Рада України 8 грудня 2004 року одним (одночасним) голосуванням прийняла Закон №2222 разом із Постановою Верховної Ради України «Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України» №2223-IV та Законом України «Про особливості застосування Закону України «Про вибори Президента України» при повторному голосуванні 26 грудня 2004 року» №2221-IV. Одночасне прийняття самостійних правових актів, предмет регулювання яких та визначені у статтях 91, 155 Конституції України процедури їх розгляду і ухвалення є різними, свідчить про порушення Верховною Радою України частини другої статті 19 Конституції України при прийнятті Закону №2222.

Про недотримання конституційної процедури розгляду та ухвалення Закону №2222 зауважили у своїх висновках європейські та вітчизняні

публічні інститути, зокрема Парламентська Асамблея Ради Європи, Національна комісія із зміцнення демократії та утвердження верховенства права, Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеціанська Комісія). На їх думку, ця процедура була впроваджена з порушеннями принципів демократичної держави і верховенства права. У документах вказаних організацій йдеться про такі порушення, як розгляд Верховною Радою України без висновку Конституційного Суду України остаточного тексту Законопроекту №4180, одночасне голосування за прийняття декількох нормативно-правових актів.

Так, у пункті 14 Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи від 5 жовтня 2005 року №1466 «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» зазначено: «Парламентська Асамблея також занепокоєна, що нові конституційні зміни були схвалені без попереднього розгляду Конституційним Судом так, як це передбачено статтею 159 української Конституції та як це витлумачено в рішенні Конституційного Суду України від 1998 року».

У Висновку Національної комісії із зміцнення демократії та утвердження верховенства права, ухваленому 27 грудня 2005 року, вказано, що розгляд і прийняття Закону №2222 здійснено Верховною Радою України з порушенням вимог статті 159 Конституції України.

Таким чином, Верховна Рада України прийняла Закон №2222, не дотримавши встановленої Конституцією України процедури його розгляду та ухвалення, чим порушила положення її частини другої статті 6, частини другої статті 19, пункту 1 частини першої статті 85, статті 159.

6. Конституція України має найвищу юридичну силу, а її норми є нормами прямої дії (стаття 8 Конституції України). Основний Закон держави гарантує суверенітет України, її територіальну цілісність, права і свободи людини і громадянина, неприпустимість їх скасування або звуження змісту та обсягу, забезпечення правового порядку в Україні, відповідно до якого органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (статті 2, 19, 21, 22).

Підставою для втрати чинності законом у цілому або його окремими положеннями є, зокрема, визнання закону, його окремих положень такими, що втратили чинність, єдиним органом законодавчої влади — Верховною Радою України, або визнання їх такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні — Конституційним Судом України.

Частина друга статті 152 Конституції України передбачає, що закони, інші правові акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність. Керуючись вказаною нормою, Конституційний Суд України при ухваленні Рішення від 24 грудня 1997 року №8-зп зазначив, що «закони, інші правові акти мають юридичну силу до визнання їх неконституційними окремим рішенням органу конституційного контролю» (абзац третій пункту 4 мотивувальної частини).

Конституційний Суд України виходить з того, що визнання неконституційним Закону №2222 у зв'язку з порушенням процедури його розгляду

та ухвалення означає відновлення дії попередньої редакції норм Конституції України, які були змінені, доповнені та виключені Законом №2222. Це забезпечує стабільність конституційного ладу в Україні, гарантування конституційних прав і свобод людини і громадянина, цілісність, непорушність та безперервність дії Конституції України, її верховенство як Основного Закону держави на всій території України.

Аналогічні правові наслідки мали місце після ухвалення Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 2009 року №17-рп/2009 у справі про конституційно встановлену процедуру набрання чинності законом, в результаті якого положення Закону України «Про Конституційний Суд України» відновили свою дію в попередній редакції.

Як зазначив Конституційний Суд України в абзаці третьому пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 14 грудня 2000 року №15-рп/2000, «рішення Конституційного Суду України мають пряму дію і для набрання чинності не потребують підтверджень з боку будь-яких органів державної влади. Обов'язок виконання рішення Конституційного Суду України є вимогою Конституції України (частина друга статті 150), яка має найвищу юридичну силу щодо всіх інших нормативно-правових актів (частина друга статті 8)».

Згідно з частиною другою статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» у разі необхідності Конституційний Суд України має право визначити у своєму рішенні порядок і строки його виконання та покласти на відповідні державні органи обов'язок забезпечити це виконання. В абзаці шостому пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 14 грудня 2000 року №15-рп/2000 вказано, що «додаткове визначення у рішеннях, висновках Конституційного Суду України порядку їх виконання не скасовує і не підміняє загальної обов'язковості їх виконання. Незалежно від того, наявні чи відсутні в рішеннях, висновках Конституційного Суду України приписи щодо порядку їх виконання, відповідні закони, інші правові акти або їх окремі положення, визнані за цими рішеннями неконституційними, не підлягають застосуванню як такі, що втратили чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність».

Керуючись частиною другою статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України вважає за необхідне покласти на органи державної влади обов'язок щодо невідкладного виконання цього Рішення стосовно приведення нормативно-правових актів у відповідність до Конституції України від 28 червня 1996 року в редакції, що існувала до внесення до неї змін Законом №2222.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 51, 63, 65, 67, 69, 70, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), Закон України «Про внесення змін до Конституції України»

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

від 8 грудня 2004 року №2222-IV у зв'язку з порушенням конституційної процедури його розгляду та прийняття.

2. Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року №2222-IV, визнаний неконституційним, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Згідно з частиною другою статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» покласти на органи державної влади обов'язок щодо невідкладного виконання цього Рішення стосовно приведення нормативно-правових актів у відповідність до Конституції України від 28 червня 1996 року в редакції, що існувала до внесення до неї змін Законом України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року №2222-IV.

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)
Закона Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины»
от 8 декабря 2004 года №2222-IV
по конституционному представлению 252 народных депутатов Украины
(дело о соблюдении процедуры внесения изменений в Конституцию Украины)

г. Киев
30 сентября 2010 года
№20-рп/2010

Дело №1-45/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Головина Анатолия Сергеевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича — докладчика, **Винокурова** Сергея Маркияновича, **Гульгая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Стрижка** Андрея Андреевича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шишкина** Виктора Ивановича,

с участием представителей субъекта права на конституционное представление Забарского Владислава Валерьевича, Шпенова Дмитрия Юрьевича — народных депутатов Украины, представителя Верховной Рады Украины Вилаговой Натальи Александровны, Представителя Президента Украины в Конституционном Суде Украины Лукаш Елены Леонидовны, Постоянного представителя Кабинета Министров Украины в Конституционном Суде Украины Вознюка Владимира Денисовича

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) Закона Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины» от 8 декабря 2004 года №2222-IV (Ведомости Верховной Рады Украины, 2005 г., №2, ст.44) по конституционному представлению 252 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 252 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о несоответствии Конституции Украины (неконституционности) Закона Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины» от 8 декабря 2004 года №2222-IV.

Заслушав судью-докладчика Вдовиченко С.Л., объяснения Забарского В.В., Шпенюва Д.Ю., Виламовой Н.А., Лукаш Е.Л., Вознюка В.Д. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Субъект права на конституционное представление — 252 народных депутата Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) Закон Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины» от 8 декабря 2004 года №2222-IV (далее — Закон №2222).

По мнению авторов ходатайства, основанием для признания неконституционным Закона №2222 в целом является нарушение установленной Конституцией Украины процедуры его рассмотрения и принятия, поскольку соответствующий проект закона Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины» от 19 сентября 2003 года под регистрационным №4180 (далее — Законопроект №4180) с поправками был рассмотрен и принят Верховной Радой Украины как Закон №2222 без обязательного в таком случае заключения Конституционного Суда Украины о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины (статья 159 Основного Закона Украины).

Как утверждают народные депутаты Украины, внесенные таким способом изменения в Конституцию Украины привели к нарушению статьи 1, частей второй, третьей, четвертой статьи 5, статьи 6, части первой статьи 8, части второй статьи 19, пункта 1 части первой статьи 85, статьи 159 Основного Закона Украины.

Субъект права на конституционное представление подчеркивает, что Верховная Рада Украины, принимая Закон №2222, имела право рассматривать Законопроект №4180, относительно которого было дано заключение Конституционного Суда Украины, и принимать соответствующий закон о внесении изменений в Конституцию Украины без внесения каких-либо поправок, а в случае их внесения — только после дачи Конституционным Судом Украины заключения о том, что законопроект с внесенными в него поправками соответствует требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины. Народные депутаты Украины отмечают, что по сравнению с Законопроектом №4180 с внесенными в него поправками, относительно которого Конституционный Суд Украины дал Заключение от 12 октября 2004 года №2-в/2004, в Законе №2222 имеются следующие изменения:

«1) в пункте 1 раздела I:

в абзаце первом исключены цифры «120» из перечня статей Конституции Украины, которые излагаются указанным пунктом в новой редакции;

изменена новая редакция статей 78, 81, 85, 90 Конституции Украины, а именно:

в части первой новой редакции статьи 78 исключены слова «кроме случаев, предусмотренных настоящей Конституцией»;

в части второй новой редакции статьи 78 исключены слова «(кроме должностей членов Кабинета Министров Украины)»;

в пункте 6 части второй и части шестой новой редакции статьи 81 исключены слова «(исключения)»;

в пункте 22 части первой новой редакции статьи 85 слова «Вооруженных Сил Украины, Службы безопасности Украины, иных созданных в соответствии с законами Украины воинских формирований» заменены словами «Службы безопасности Украины, Вооруженных Сил Украины, иных созданных в соответствии с законами Украины воинских формирований»;

в пункте 26 части первой новой редакции статьи 85 слова «половины состава Конституционного Суда Украины» заменены словами «трети состава Конституционного Суда Украины»;

новая редакция статьи 90 дополнена новой частью четвертой следующего содержания:

«Полномочия Верховной Рады Украины, избранной на внеочередных выборах, проведенных после досрочного прекращения Президентом Украины полномочий Верховной Рады Украины предыдущего созыва, не могут быть прекращены в течение одного года со дня ее избрания».

В связи с этим часть четвертая новой редакции статьи 90 (по законопроекту) в новой редакции данной статьи в Законе стала частью пятой;

в части пятой новой редакции статьи 90 (которая в законопроекте была частью четвертой новой редакции статьи 90) слова «последние шесть месяцев срока полномочий Верховной Рады Украины и Президента Украины» заменены словами «последние шесть месяцев срока полномочий Верховной Рады Украины или Президента Украины»;

также из пункта 1 раздела I Закона исключено изложение в новой редакции статьи 120 Конституции Украины, вместе с тем в Законе появился новый пункт 8 раздела I, которым в новой редакции изложена только часть первая статьи 120 Конституции Украины. При этом из редакции этой части исключены слова «случаев, предусмотренных частью второй данной статьи, а также», предусмотренная же законопроектом часть вторая новой редакции статьи 120 («Члены Кабинета Министров Украины могут совмещать свою должность с мандатом народного депутата Украины») вообще исключена;

в пункте 1 раздела I Закона также исключены слова «Раздел VI. КАБИНЕТ МИНИСТРОВ УКРАИНЫ. ДРУГИЕ ОРГАНЫ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ»;

2) в пункте 4 раздела I Закона новая редакция части четвертой статьи 94 Конституции Украины после слов «безотлагательно официально обнаружится Председателем Верховной Рады Украины» дополнена словами «и публикуется»;

3) пункт 5 раздела I Закона является редакционным объединением положений абзаца первого и подпункта «а» пункта 5 раздела I законопроекта;

4) в пункте 6 раздела I:

первый абзац пункта 6 редакционно объединил положения абзацев первого, второго и десятого пункта 6 раздела I законопроекта, при этом цифры «8–13», «15», «16» заменены цифрами «8–16»;

исключен абзац «пункт 14 исключить»;

изменена новая редакция пунктов статьи 106 Конституции Украины: предусмотренная в законопроекте редакция пункта 12 части первой статьи 106 в Законе изложена как пункт 14, при этом слова «представление о назначении Председателя Службы безопасности Украины» заменены словами «представление о назначении на должность и освобождении от должности Председателя Службы безопасности Украины»;

часть первая дополнена новым пунктом следующего содержания:

«12) назначает на должности и освобождает от должностей половину состава Совета Национального банка Украины»;

в новой редакции пункта 22 части первой слова «половину состава Конституционного Суда Украины» заменены словами «треть состава Конституционного Суда Украины»;

5) в подпункте «а» пункта 7 Раздела I изменена редакция пунктов статьи 116 Конституции Украины:

в пункте 9² исключены слова «председателей местных государственных администраций»;

исключены положения о дополнении статьи 116 Конституции Украины пунктом 9³ следующего содержания:

«9³) назначает на должности и освобождает от должностей половину состава Совета Национального банка Украины».

Соответственно, и в абзаце первом слова и цифры «пунктами 9¹, 9² и 9³» заменены словами и цифрами «пунктами 9¹ и 9²»;

6) в Законе исключен пункт 8 раздела I законопроекта, которым части четвертая, восьмая — десятая статьи 118 Конституции Украины излагались в следующей редакции:

«Председатели местных государственных администраций назначаются на должность и освобождаются от должности Кабинетом Министров Украины по представлению Премьер-министра Украины»;

«Решения председателей местных государственных администраций, противоречащие Конституции и законам Украины, иным актам законодательства Украины, могут быть в соответствии с законом отменены Президентом Украины, Кабинетом Министров Украины или председателем местной государственной администрации высшего уровня.

Областной или районный совет может выразить недоверие председателю соответствующей местной государственной администрации, на основании чего Кабинет Министров Украины принимает решение и дает обоснованный ответ.

Если недоверие председателю районной или областной государственной администрации выразили две трети депутатов от состава соответствующего совета, Кабинет Министров Украины принимает решение об отставке председателя соответствующей местной государственной администрации».

Вместе с тем, как уже отмечалось выше, в пункте 8 раздела I Закона помещена другая норма — изменения к части первой статьи 120 Конституции Украины;

7) в пункте 10 раздела I новая редакция части первой статьи 122 Конституции Украины после слова «Прокуратуру» дополнена словом «Украины»;

8) в Законе исключены положения пункта 11 раздела I законопроекта об изложении пункта 2 части пятой статьи 126 Конституции Украины в следующей редакции:

«2) достижение судьей шестидесяти пяти лет, а судьями Конституционного Суда Украины и Верховного Суда Украины — семидесяти лет».

В связи с этим пункт 12 законопроекта в Законе перенумерован на пункт 11;

9) в Законе исключено положение пункта 13 раздела I законопроекта, которым часть вторая статьи 148 Конституции Украины излагалась в следующей редакции:

«Президент Украины, Верховная Рада Украины назначают по девять судей Конституционного Суда Украины»;

10) в разделе II «Заключительные и переходные положения» Закона: пункт 1 изложен в новой, существенно отличной от законопроекта редакции;

исключены положения пунктов 4–9».

Обосновывая свое ходатайство, субъект права на конституционное представление ссылается на правовые позиции Конституционного Суда Украины, изложенные в решениях от 9 июня 1998 года №8-рп/98 по делу о внесении изменений в Конституцию Украины, от 27 марта 2000 года №3-рп/2000 по делу о всеукраинском референдуме по народной инициативе, от 5 октября 2005 года №6-рп/2005 по делу об осуществлении власти народом, от 26 июня 2008 года №13-рп/2008 по делу о полномочиях Конституционного Суда Украины.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Президент Украины, Председатель Верховной Рады Украины, Премьер-министр Украины, Министерство юстиции Украины, научные работники Института государства и права им. В.М. Корецкого Национальной академии наук Украины, Киевского национального университета имени Тараса Шевченко, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого, Одесской национальной юридической академии.

3. Конституционный Суд Украины, решая поднятые в конституционном представлении вопросы, исходит из следующего.

3.1. Украина является демократическим, правовым государством, в котором признается и действует принцип верховенства права (статья 1, часть первая статьи 8 Конституции Украины).

Конституция Украины имеет высшую юридическую силу; законы и иные нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей (часть вторая статьи 8 Основного Закона Украины). Указанные требования касаются и внесения изменений в Конституцию Украины.

В Основном Законе Украины предусмотрены принципы разделения государственной власти на законодательную, исполнительную и судебную, осуществление полномочий органами государственной власти на

основании, в пределах и способом, установленных Конституцией и законами Украины (статья 6, часть вторая статьи 19).

Единственным органом законодательной власти в Украине является парламент — Верховная Рада Украины (статья 75 Конституции Украины). В пункте 1 части первой статьи 85 Конституции Украины определены полномочия Верховной Рады Украины вносить изменения в Конституцию Украины, но исключительно в пределах и порядке, предусмотренных разделом XIII Конституции Украины.

3.2. Согласно статье 159 Основного Закона Украины законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины рассматривается Верховной Радой Украины при наличии заключения Конституционного Суда Украины о его соответствии требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины. Предусмотренная статьей 159 Конституции Украины особая процедура рассмотрения законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины направлена на то, чтобы не допустить внесения изменений в Основной Закон Украины вопреки требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины.

В соответствии с официальным толкованием положений статьи 159 Конституции Украины, данным Конституционным Судом Украины в Решении от 9 июня 1998 года №8-рп/98 по делу о внесении изменений в Конституцию Украины, «в случае внесения в процессе рассмотрения в Верховной Раде Украины поправок в законопроект он принимается Верховной Радой Украины при условии наличия заключения Конституционного Суда Украины о том, что законопроект с внесенными в него поправками соответствует требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины» (абзац второй пункта 2 резолютивной части). При этом Конституционный Суд Украины в названном решении указал, что в соответствии со статьей 159 Конституции Украины обязательной проверке на соответствие статьям 157 и 158 Конституции Украины подлежит не только законопроект, представленный в Верховную Раду Украины в порядке статей 154, 155 и 156 Конституции Украины, но и все возможные поправки, внесенные в него в процессе его рассмотрения в пленарном заседании Верховной Рады Украины. Законопроект, который согласно заключению Конституционного Суда Украины соответствовал требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины и в который были внесены поправки во время рассмотрения в пленарном заседании Верховной Рады Украины, подлежит также проверке Конституционным Судом Украины на соответствие этого законопроекта требованиям указанных статей Конституции Украины перед принятием его как закона о внесении изменений в Конституцию Украины (абзацы шестой, седьмой пункта 3 мотивировочной части).

Следовательно, согласно Основному Закону Украины наличие соответствующего заключения Конституционного Суда Украины является обязательным условием рассмотрения законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины в пленарном заседании Верховной Рады Украины. Осуществление Конституционным Судом Украины предварительного (превентивного) контроля соответствия такого законопроекта требованиям, установленным статьями 157 и 158 Конституции Украины,

со всеми возможными поправками, внесенными в него в процессе рассмотрения в пленарном заседании Верховной Рады Украины, является неотъемлемой стадией конституционной процедуры внесения изменений в Основной Закон Украины.

3.3. В соответствии с частью первой статьи 152 Конституции Украины законы по решению Конституционного Суда Украины признаются неконституционными полностью или в отдельной части, если они не соответствуют Конституции Украины либо если была нарушена установленная Конституцией Украины процедура их рассмотрения, принятия или вступления их в силу.

Конституционный Суд Украины в Решении от 26 июня 2008 года №13-рп/2008 по делу о полномочиях Конституционного Суда Украины пришел к выводу, что Конституционный Суд Украины должен осуществлять последующий конституционный контроль и относительно закона о внесении изменений в Конституцию Украины после вступления его в силу, поскольку отсутствие судебного контроля за процедурой его рассмотрения и принятия, определенной в разделе XIII Конституции Украины, может иметь следствием ограничение либо упразднение прав и свобод человека и гражданина, ликвидацию независимости или нарушение территориальной целостности Украины либо изменение конституционного строя способом, не предусмотренным Основным Законом Украины (абзац третий подпункта 3.2 пункта 3 мотивировочной части).

4. Решая вопросы, поднятые в конституционном представлении, Конституционный Суд Украины исходит из того, что конституционному контролю подлежит не содержание Закона №2222, а установленная Конституцией Украины процедура его рассмотрения и принятия. Аналогичный подход был применен Конституционным Судом Украины в Решении от 7 июля 2009 года №17-рп/2009 по делу о конституционно установленной процедуре вступления в силу закона. Указанным решением признан неконституционным Закон Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины относительно полномочий Конституционного Суда Украины, особенностей производства по делам по конституционным обращениям и недопущения злоупотреблений правом на конституционное представление» от 19 марта 2009 года №1168-VI.

Конституционный Суд Украины 10 декабря 2003 года дал Заключение №3-в/2003 о соответствии Законопроекта №4180 требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по делу о внесении изменений в статьи 76, 78, 81, 82 и другие Конституции Украины.

В процессе доработки Законопроекта №4180 и предварительного его одобрения 23 июня 2004 года большинством от конституционного состава Верховной Рады Украины в него были внесены изменения, в том числе дополнения, уточнения формулировок предписаний и редакционные правки. На Законопроект №4180 с внесенными в него поправками 23 июня 2004 года Конституционный Суд Украины дал Заключение от 12 октября 2004 года №2-в/2004.

Во время дальнейшего рассмотрения Законопроекта №4180 Верховной Радой Украины в него снова были внесены поправки (изменения). Однако измененный Законопроект №4180 не был направлен Верховной Радой Украины в Конституционный Суд Украины для дачи заключения о его соответствии требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины, а был рассмотрен и принят ею 8 декабря 2004 года как Закон №2222.

Анализ Законопроекта №4180, относительно которого Конституционный Суд Украины дал Заключение от 12 октября 2004 года №2-в/2004, и Закона №2222 позволяет констатировать, что Законом №2222 в Конституцию Украины были внесены положения части четвертой статьи 90, пункта 12 части первой статьи 106, не содержащиеся в Законопроекте №4180, который был на рассмотрении в Конституционном Суде Украины.

В сравнении с Законопроектом №4180 содержательно различаются измененные Законом №2222 положения частей первой, второй статьи 78, пункта 6 части второй, части шестой статьи 81, пункта 26 части первой статьи 85, части четвертой статьи 90, части четвертой статьи 94, пунктов 14, 22 части первой статьи 106, пункта 9² статьи 116, части первой статьи 120 Конституции Украины. Из предложенных Законопроектом №4180 изменений в Конституцию Украины Верховной Радой Украины исключены положения о дополнении пунктом 9³ статьи 116, частями четвертой, восьмой, девятой, десятой статьи 118, частью второй статьи 120, пунктом 2 части пятой статьи 126, частью второй статьи 148 Конституции Украины.

Из анализа Закона №2222 и Законопроекта №4180 усматривается также наличие в Законе №2222 редакционных дополнений, исправлений и уточнений, частично обусловленных указанными содержательными изменениями и требованиями правил законодательной техники. Таким образом изменены пункт 22 части первой статьи 85, часть первая статьи 122 Конституции Украины и абзац первый пункта 1, подпункт «а» пункта 6, подпункт «а» пункта 7, пункты 8, 10, 11 раздела I Закона №2222. Кроме этого, из пункта 1 раздела I Законопроекта №4180 изъяты слова: «РАЗДЕЛ VI. КАБИНЕТ МИНИСТРОВ УКРАИНЫ. ДРУГИЕ ОРГАНЫ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ», а из подпункта «а» пункта 6 раздела I — абзац девятый: «пункт 14 исключить».

Отличия имеются как в положениях, касающихся непосредственно изменений в Конституцию Украины, так и в положениях раздела II «Заключительные и переходные положения» Закона №2222. В частности, пункт I раздела II изложен в новой редакции, а пункты 4, 5, 6, 7, 8, 9, которые предполагались Законопроектом №4180, исключены.

Таким образом, 8 декабря 2004 года Верховная Рада Украины рассмотрела Законопроект №4180 с поправками, относительно которого Конституционный Суд Украины не давал заключения, и постановила Закон №2222, чем нарушила требования части второй статьи 19, статьи 159 Конституции Украины.

5. В соответствии с частью второй статьи 19 Конституции Украины органы государственной власти и органы местного самоуправления, их должностные лица обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины.

В Конституции Украины отдельно установлены полномочия Верховной Рады Украины по внесению изменений в Конституцию Украины согласно процедуре, предусмотренной разделом XIII (пункт 1 части первой статьи 85), и принятию законов (пункт 3 части первой статьи 85) по процедуре, установленной ее статьями 91, 93. Следовательно, указанные полномочия Верховной Рады Украины являются самостоятельными и отличаются конституционной процедурой их реализации.

Согласно статье 91 Основного Закона Украины Верховная Рада Украины принимает законы, постановления и иные акты большинством от ее конституционного состава, кроме случаев, предусмотренных Конституцией Украины. Вместе с тем законопроект о внесении изменений в Конституцию Украины, кроме раздела I «Общие положения», раздела III «Выборы. Референдум» и раздела XIII «Внесение изменений в Конституцию Украины», предварительно одобренный большинством от конституционного состава Верховной Рады Украины, считается принятым, если на следующей очередной сессии Верховной Рады Украины за него проголосовало не менее двух третей от конституционного состава Верховной Рады Украины (статья 155 Основного Закона Украины).

Соблюдение установленной Конституцией Украины процедуры рассмотрения, принятия и вступления в силу законов, в том числе и законов о внесении изменений в Конституцию Украины, является одним из условий легитимности законодательного процесса.

Верховная Рада Украины 8 декабря 2004 года одним (одновременным) голосованием приняла Закон №2222 вместе с Постановлением Верховной Рады Украины «О предварительном одобрении законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины» №2223-IV и Законом Украины «Об особенностях применения Закона Украины «О выборах Президента Украины» при повторном голосовании 26 декабря 2004 года» №2221-IV. Одновременное принятие самостоятельных правовых актов, предмет регулирования которых и определенные в статьях 91, 155 Конституции Украины процедуры их рассмотрения и принятия являются разными, свидетельствует о нарушении Верховной Радой Украины части второй статьи 19 Конституции Украины при принятии Закона №2222.

Несоблюдение конституционной процедуры рассмотрения и принятия Закона №2222 отметили в своих заключениях европейские и отечественные публичные институты, в частности Парламентская Ассамблея Совета Европы, Национальная комиссия по укреплению демократии и утверждению верховенства права, Европейская Комиссия «За демократию через право» (Венецианская Комиссия). По их мнению, данная процедура была внедрена с нарушениями принципов демократического государства и верховенства права. В документах указанных организаций речь идет о таких нарушениях, как рассмотрение Верховной Радой Украины без заключения Конституционного Суда Украины окончательного текста Законопроекта №4180, одновременное голосование за принятие нескольких нормативно-правовых актов.

Так, в пункте 14 Резолюции Парламентской Ассамблеи Совета Европы от 5 октября 2005 года №1466 «О выполнении обязанностей и обязательств Украиной» указано: «Парламентская Ассамблея также обеспокоена тем,

что новые конституционные изменения были одобрены без предварительного рассмотрения Конституционным Судом так, как это предусмотрено статьей 159 украинской Конституции и как это истолковано в решении Конституционного Суда Украины от 1998 года».

В Заключении Национальной комиссии по укреплению демократии и утверждению верховенства права, принятом 27 декабря 2005 года, указано, что рассмотрение и принятие Закона №2222 осуществлено Верховной Радой Украины с нарушением требований статьи 159 Конституции Украины.

Таким образом, Верховная Рада Украины приняла Закон №2222, не придерживаясь установленной Конституцией Украины процедуры его рассмотрения и принятия, чем нарушила положения ее части второй статьи 6, части второй статьи 19, пункта 1 части первой статьи 85, статьи 159.

6. Конституция Украины имеет высшую юридическую силу, а ее нормы являются нормами прямого действия (статья 8 Конституции Украины). Основной Закон государства гарантирует суверенитет Украины, ее территориальную целостность, права и свободы человека и гражданина, недопустимость их отмены или сужения содержания и объема, обеспечение правового порядка в Украине, в соответствии с которым органы государственной власти, органы местного самоуправления, их должностные лица обязаны действовать только на основании, в пределах полномочий и способом, которые предусмотрены Конституцией и законами Украины (статьи 2, 19, 21, 22).

Основанием для утраты силы законом в целом или его отдельных положений является, в частности, признание закона, его отдельных положений утратившими силу единственным органом законодательной власти — Верховной Радой Украины, либо признание их не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) единственным органом конституционной юрисдикции в Украине — Конституционным Судом Украины.

Часть вторая статьи 152 Конституции Украины предусматривает, что законы, иные правовые акты или их отдельные положения, признанные неконституционными, теряют силу со дня постановления Конституционным Судом Украины решения об их неконституционности. Руководствуясь указанной нормой, Конституционный Суд Украины при принятии Решения от 24 декабря 1997 года №8-зп указал, что «законы, другие правовые акты имеют юридическую силу до признания их неконституционными отдельным решением органа конституционного контроля» (абзац третий пункта 4 мотивировочной части).

Конституционный Суд Украины исходит из того, что признание неконституционным Закона №2222 в связи с нарушением процедуры его рассмотрения и принятия означает возобновление действия предыдущей редакции норм Конституции Украины, которые были изменены, дополнены и исключены Законом №2222. Это обеспечивает стабильность конституционного порядка в Украине, гарантирование конституционных прав и свобод человека и гражданина, целостность, незыблемость и непрерывность действия Конституции Украины, ее верховенство как Основного Закона государства на всей территории Украины.

Аналогичные правовые последствия имели место после постановления Решения Конституционного Суда Украины от 7 июля 2009 года №17-рп/2009 по делу о конституционно установленной процедуре вступления в силу закона, в результате которого положения Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» возобновили свое действие в предыдущей редакции.

Как указал Конституционный Суд Украины в абзаце третьем пункта 4 мотивировочной части Решения от 14 декабря 2000 года №15-рп/2000, «решения Конституционного Суда Украины имеют прямое действие и для вступления в силу не требуют подтверждений со стороны любых органов государственной власти. Обязанность выполнения решения Конституционного Суда Украины является требованием Конституции Украины (часть вторая статьи 150), имеющей наивысшую юридическую силу по отношению ко всем иным нормативно-правовым актам (часть вторая статьи 8)».

В соответствии с частью второй статьи 70 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» в случае необходимости Конституционный Суд Украины имеет право определить в своем решении порядок и сроки его выполнения и возложить на соответствующие государственные органы обязанность обеспечить это выполнение. В абзаце шестом пункта 4 мотивировочной части Решения от 14 декабря 2000 года №15-рп/2000 указано, что «дополнительное определение в решениях, заключениях Конституционного Суда Украины порядка их выполнения не отменяет и не подменяет общей обязательности их выполнения. Независимо от того, имеются или отсутствуют в решениях, заключениях Конституционного Суда Украины предписания о порядке их выполнения, соответствующие законы, иные правовые акты или их отдельные положения, признанные этими решениями неконституционными, не подлежат применению как утратившие силу со дня принятия Конституционным Судом Украины решения об их неконституционности».

Руководствуясь частью второй статьи 70 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины считает необходимым возложить на органы государственной власти обязанность по неотложному выполнению настоящего Решения о приведении нормативно-правовых актов в соответствие с Конституцией Украины от 28 июня 1996 года в редакции, существовавшей до внесения в нее изменений Законом №2222.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152, статьей 153 Конституции Украины, статьями 51, 63, 65, 67, 69, 70, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующим Конституции Украины (неконституционным) Закон Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины» от 8 декабря 2004 года №2222-IV в связи с нарушением конституционной процедуры его рассмотрения и принятия.

2. Закон Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины» от 8 декабря 2004 года №2222-IV, признанный неконституционным, утрачивает силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. В соответствии с частью второй статьи 70 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» возложить на органы государственной власти обязанность по неотложному выполнению настоящего Решения о приведении нормативно-правовых актов в соответствие с Конституцией Украины от 28 июня 1996 года в редакции, существовавшей до внесения в нее изменений Законом Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины» от 8 декабря 2004 года №2222-IV.

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.20-rp/2010 dated September 30, 2010 in the case upon the constitutional petition of 252 People's Deputies of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine» No.2222-IV dated December 8, 2004 (case on observance of the procedure of introducing amendments the Constitution of Ukraine)

The subject of the right to constitutional petition — 252 People's Deputies of Ukraine — applied to the Constitutional Court of Ukraine with a petition to recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine» No.2222-IV dated December 8, 2004 (hereinafter referred to as «the Law No.2222»). The authors of the petition considered that the ground for the Law No.2222 to be recognised as unconstitutional is a violation of the procedure established by the Constitution of Ukraine for its review and adoption, because the relevant draft Law «On Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine» No.4180, dated September 19, 2003 (hereinafter referred to as «the draft law No.4180») with amendments was reviewed and approved by the Verkhovna Rada of Ukraine as the Law No.2222 without obligatory Opinion of the Constitutional Court of Ukraine on the conformity of the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine with the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine (Article 159 of the Constitution of Ukraine).

Ukraine is a democratic, law-based state, in which the principle of the rule of law is recognised and effective (Articles 1, 8.1 of the Constitution).

The Constitution of Ukraine has the highest legal force. Laws and other normative legal acts are adopted on the basis of the Constitution of Ukraine and shall conform to it (Article 8.2 of the Constitution). The mentioned requirements are also applicable to introduction of amendments to the Constitution.

The principles of the division of state power into legislative, executive and judicial branches are provided in the Constitution of Ukraine, and these branches are obliged to act only on the grounds, within the limits of authority, and in the manner envisaged by the Constitution and the laws of Ukraine (Articles 6, 19.2 of the Constitution).

The sole body of legislative power in Ukraine is the Parliament — the Verkhovna Rada of Ukraine (Article 75 of the Constitution). Article 85.1.1 of the Constitution of Ukraine sets forth the authority of the Verkhovna Rada of Ukraine to introduce amendments to the Constitution of Ukraine only within the limits and under the procedure specified in Chapter XIII of the Constitution.

In accordance with Article 159 of the Constitution of Ukraine a draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine is considered by the Verkhovna Rada of Ukraine upon the availability of an opinion of the Constitutional Court of Ukraine on the conformity with the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution. The special procedure of consideration of the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine provided by Article 159 of the Constitution of Ukraine is aimed at preventing amendments to the Basic Law against the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution.

According to the Basic Law the availability of a relevant opinion of the Constitutional Court of Ukraine is an obligatory prerequisite for consideration of the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine at the plenary session of the Verkhovna Rada of Ukraine. Execution by the Constitutional Court of Ukraine of the preventive control over compliance of this draft law to the requirements of Article 157 and 158 of the Constitution, with all possible amendments introduced to it in the process of its consideration at the plenary session of the Verkhovna Rada of Ukraine, is an essential stage of the constitutional procedure of introducing amendments to the Constitution of Ukraine.

In deciding on issues raised in the constitutional petition, the Constitutional Court of Ukraine proceeds from the fact that it is not the content of the Law No.2222 that is subject to constitutional control, but the procedure of its review and adoption established by the Constitution.

The Constitutional Court of Ukraine provided its Opinion No.3-v/2004 dated December 10, 2003 concerning the conformity of the draft law of Ukraine No.4180 with the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution in case on introducing amendments to Articles 76, 78, 81, 82 and others of the Constitution of Ukraine.

In the process of finalisation of the draft law No.4180 and its preliminary approval on June 23, 2004 by the majority of the Verkhovna Rada of Ukraine, the draft law was amended, including supplements, clarification of definitions and editorial changes. The Constitutional Court of Ukraine provided its Opinion

No.2-v/2004 on October 12, 2004 concerning the draft law No.4180 as amended on June 23, 2004

During further consideration of the draft law No.4180 the Verkhovna Rada of Ukraine again introduced amendments to it. However, the amended draft law No.4180 was not submitted by the Verkhovna Rada of Ukraine to the Constitutional Court of Ukraine for providing an Opinion on its conformity with Articles 157 and 158 of the Constitution, but instead was reviewed and adopted on December 8, 2004 as the Law No.2222.

The Law No.2222 amended the provisions of Articles 90.4, 106.1.12 of the Constitution, which the draft law No.4180 considered by the Constitutional Court of Ukraine did not contain.

In comparison with the draft law No.4180 the provisions of Articles 78.1, 78.2, 81.2.6, 81.6, 85.1.26, 90.4, 94.4, 106.1.14, 106.1.22, 116.9², 120.1 of the Constitution substantially differed with those contained in the Law No.2222. From the amendments to the Constitution proposed by the draft law No.4180 of Ukraine the Verkhovna Rada excluded the provisions on supplementing Articles 116.9³, 118.4, 118.8, 118.9, 118.10, 120.2, 126.5.2, 148.2 of the Constitution.

As it may be seen from the comparative analysis of the Law No.2222 and the draft law No.4180 the former contains editorial additions, corrections and clarifications, partly caused by the specified changes of the content and requirements of the rules of legislative techniques. In this way there were changed Articles 85.1.22, 122.1 of the Constitution and paragraph 1 of item 1, sub-item «a» of item 6, sub-item «a» of item 7, items 8, 10, 11 of the Section I of the Law No.2222. In addition, the words «CHAPTER VI. THE CABINET OF MINISTERS OF UKRAINE. OTHER BODIES OF EXECUTIVE POWER» were excluded from item 1 of Section I of the draft law No.4180, as well as paragraph 9 «item 14 to be removed» were also excluded from sub-item «a» of item 6 of Section I of abovementioned draft law.

Thus, on December 8, 2004 the Verkhovna Rada of Ukraine considered the draft law No.4180 with amendments to which the Constitutional Court of Ukraine had not provided its Opinion and adopted the Law No.2222, thus violating the requirements of Articles 19.2 and 159 of the Constitution of Ukraine.

Observance of the constitutional procedures of consideration, adoption and enforcement of laws, including laws on introducing amendments to the Constitution of Ukraine, is one of the condition of the legitimacy of the legislative process.

The Verkhovna Rada of Ukraine on December 8, 2004 during one (simultaneous) vote adopted the Law No.2222 together with the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On preliminary approval of the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine» №2223-IV and the Law of Ukraine «On Specific Features of Implementation of the Law of Ukraine «On Presidential Elections of Ukraine» during repeat vote on December 26, 2004» №2221-IV.

The simultaneous adoption of independent legal acts, which have different subjects of regulation and procedures for their review and adoption set forth in Articles 91, 155 of the Constitution, is the evidence of violation by the Verkhovna Rada of Ukraine of Article 19.2 of the Constitution of Ukraine during adoption of the Law No.2222.

The reasons for the loss of its legal force by a law as a whole or by its separate provisions are, in particular, the recognition of such law, or its separate provisions

as such that lost their legal force by the sole legislative body — the Verkhovna Rada of Ukraine, or recognition of such law as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) by the sole body of constitutional jurisdiction in Ukraine — the Constitutional Court.

The Constitutional Court of Ukraine proceeds from the fact that the recognition of the Law No.2222 as unconstitutional in view of the violation of the procedure for its review and adoption means the renewal of the effect of the norms of the previous wording of the Constitution of Ukraine, which were amended, supplemented and removed by the Law No.2222.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine» No.2222-IV dated December 8, 2004 in view of the violation of the constitutional procedure for its review and adoption.

2. The Law of Ukraine «On Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine» No.2222-IV dated December 8, 2004 recognised as non-constitutional loses its legal force from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

3. According to Article 70.2 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» to oblige the state bodies to ensure the immediate execution of this Decision on bringing the normative legal acts in conformity with the Constitution of Ukraine dated June 28, 1996 in the wording that had existed before it was amended by the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine» No.2222-IV dated December 8, 2004.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням Верховного Суду України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
положень законів України «Про засади запобігання та протидії корупції»,
«Про відповідальність юридичних осіб
за вчинення корупційних правопорушень»,
«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України
щодо відповідальності за корупційні правопорушення»
(справа про корупційні правопорушення
та введення в дію антикорупційних законів)**

м. Київ
6 жовтня 2010 року
№21-рп/2010

Справа №1-27/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича — доповідача, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Винокурова** Сергія Маркіяновича, **Гульгая** Михайла Мирославо-вича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Стрижака** Андрія Андрійовича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шаптали** Наталі Костянтинівни, **Шишкіна** Віктора Івановича,

за участю представника суб'єкта права на конституційне подання — заступника керівника апарату Верховного Суду України, начальника правового управління Хавронюка Миколи Івановича, Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України Селіванова Анатолія Олександровича, заступника Міністра юстиції України Притики Юрія Дмитровича, начальника управління правового забезпечення Генеральної прокуратури України Бурдоля Євгена Павловича

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень законів України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 року №1506-VI (Відомості Верховної Ради України, 2009 р., №45, ст.691) з наступними змінами, «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» від 11 червня 2009 року №1507-VI (Відомості Верховної Ради України, 2009 р., №45, ст.692) з наступними змінами, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушен-

ня» від 11 червня 2009 року №1508-VI (Відомості Верховної Ради України, 2009 р., №46, ст.699) з наступними змінами.

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання Верховного Суду України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтями 71, 82 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність спору щодо конституційності положень зазначених законів.

Заслухавши суддю-доповідача Бринцева В.Д., пояснення Хавронюка М.І., Селіванова А.О., Притики Ю.Д., Бурдоля Є.П. та вивчивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Верховний Суд України звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення законів України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 року №1506-VI (далі — Закон №1506), «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» від 11 червня 2009 року №1507-VI (далі — Закон №1507), «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 11 червня 2009 року №1508-VI (далі — Закон №1508).

Суб'єкт права на конституційне подання наголошує, що оспорювані положення законів не відповідають частині другій статті 8, частині третій статті 22, частині першій статті 32, частині першій статті 42, частині першій статті 55, частині першій статті 57, частині другій статті 78, пункту 1 частини першої статті 92, частині п'ятій статті 94, статті 121, частині другій статті 127, частині третій статті 129 Конституції України.

Верховний Суд України стверджує про неконституційність пункту 1 розділу VIII «Прикінцеві положення» Закону №1506, статті 28 Закону №1507 та розділу II Закону №1508 щодо набрання законами чинності з дня їх опублікування і введення в дію з 1 січня 2010 року, а також окремих положень Закону №1506:

— пункту 2 частини першої статті 4 стосовно заборони, зокрема, суддям, народним депутатам України займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, що здійснюється в позаробочий час) безпосередньо або через інших осіб, якщо інше не передбачено законом;

— абзацу третього частини четвертої статті 3, статті 26 стосовно наділення органів прокуратури України повноваженнями щодо координації діяльності правоохоронних органів з питань протидії корупції та здійснення нагляду за виконанням законів у сфері запобігання та протидії корупції;

— частин першої, другої статті 9 у системному зв'язку з визначенням поняття «близькі особи», наведеним в абзаці другому частини першої статті 1, а також статті 212²⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення;

— абзацу третього частини третьої статті 9 щодо затвердження Кабінетом Міністрів України положення про організацію проведення спеціальної перевірки.

Крім того, суб'єкт права на конституційне подання вказує на неконституційність Закону №1507 в цілому, вважаючи його таким, що повністю не відповідає частині першій статті 55, пунктам 1, 3, 4, 7 частини третьої статті 129 Конституції України. Неконституційність Верховний Суд України мотивує тим, що в Законі №1507 не передбачено норм, якими б повною мірою було закріплено конституційні засади судочинства, що містяться в статті 129 Основного Закону України.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного подання висловили Президент України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, комітети Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією та з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, Генеральна прокуратура України, Державна судова адміністрація України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністр юстиції України, Служба безпеки України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, фахівці Національної академії прокуратури України, Національної академії Служби безпеки України, Академії суддів України, Одеської національної юридичної академії.

3. Конституційний Суд України, вирішуючи питання, порушені в конституційному поданні, виходить з того, що Україна є демократичною, правовою державою, в якій визнається і діє принцип верховенства права; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави; органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України (стаття 1, частина друга статті 3, частина друга статті 6, частина перша статті 8 Основного Закону України).

Конституція України має найвищу юридичну силу, її норми є нормами прямої дії; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них визначаються виключно законами України (частини друга, третя статті 8, пункт 22 частини першої статті 92 Конституції України).

Згідно з частинами другою, третьою статті 22, частиною першою статті 64 Основного Закону України конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані; при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод; конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. На необхідність дотримуватись цих конституційних положень Конституційний Суд України звернув увагу в Рішенні від 22 вересня 2005 року №5-рп/2005 у справі про постійне користування земельними ділянками.

Наведені конституційні засади враховуються Конституційним Судом України у процесі перевірки на конституційність оспорюваних положень антикорупційних законів.

3.1. У пункті 1 розділу VIII «Прикінцеві положення» Закону №1506, статті 28 Закону №1507 та розділі II Закону №1508 передбачено, що ці закони набувають чинності з дня їх опублікування і вводяться в дію з 1 січня 2010 року. Законами України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції» від 23 грудня 2009 року №1787-VI (далі — Закон №1787), від 10 березня 2010 року №1962-VI (далі — Закон №1962) відтерміновано введення в дію оспорюваних законів спочатку до 1 квітня 2010 року, а потім — до 1 січня 2011 року.

На думку суб'єкта права на конституційне подання, положення щодо набрання законами чинності з дня їх опублікування і введення в дію з 1 січня 2010 року є неконституційними, оскільки Верховна Рада України «включила у процес набуття чинності» цими законами всупереч Конституції України «такий елемент, як введення їх у дію». Не передбачений Основним Законом України механізм набрання законом чинності, як зазначає Верховний Суд України, «може призвести до порушення гарантованих конституційних прав і свобод людини і громадянина», про які йдеться у частині третій статті 57 Конституції України.

Конституційний Суд України при вирішенні цього питання виходить з того, що стадії законодавчого процесу, який, зокрема, включає порядок внесення та розгляду законопроектів, прийняття законів та набрання ними чинності, визначені на конституційному рівні.

Умови набрання чинності законами закріплено частиною п'ятою статті 94 Конституції України, за якою закон набирає чинності через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування. Головною метою цієї конституційної норми є недопущення набрання законом чинності до моменту його офіційного оприлюднення, чим забезпечується реалізація конституційних положень, відповідно до яких закони не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність осіб; ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення (стаття 58 Конституції України).

Згідно з частинами другою, третьою статті 57 Основного Закону України закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом. Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними.

Конституційний Суд України неодноразово звертав увагу на забезпечення дотримання положень Конституції України, які унормовують законодавчий процес, і наголошував, що «офіційне оприлюднення, опублікування закону є конституційно встановленою процедурою, необхідною для набрання ним чинності» (абзац сьомий підпункту 4.1 пункту 4 Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 2009 року №17-рп/2009).

У цьому контексті Конституційний Суд України вважає, що положення частини п'ятої статті 94 Конституції України надають право Верховній Раді України встановлювати строк набрання законами чинності не тільки через 10 днів після їх офіційного опублікування, а й з моменту, визначеного самим законом, зокрема з дати введення закону в дію. Тобто закони чи окремі їх положення можуть вводитися в дію після дня набрання ними чинності.

Системний аналіз цієї статті у взаємозв'язку з іншими нормами Конституції України свідчить, що введення закону в дію не з моменту набрання ним чинності, а з моменту окремо визначеного в ньому строку, з якого він застосовується, передбачено в розділі XV «Перехідні положення» Конституції України. Так, у пункті 11 цього розділу визначено, що частина перша статті 99 Конституції України вводиться в дію після введення національної грошової одиниці — гривні, а у пункті 9 — що прокуратура продовжує виконувати функцію нагляду за додержанням і застосуванням законів та функцію попереднього слідства до введення в дію відповідних законів.

Таким чином, Основним Законом України передбачено порядок і строки набрання законом чинності, а також введення в дію окремих його положень. Виходячи з цього законодавець, враховуючи різні обставини, може встановити іншу дату введення закону в дію.

Отже, розмежування в оспорюваних законах моменту введення їх в дію і набрання ними чинності не суперечить положенням статті 57, частини п'ятої статті 94 Конституції України і не може тлумачитися як порушення встановленої Конституцією України процедури набрання цими законами чинності. Тому положення пункту 1 розділу VIII «Прикінцеві положення» Закону №1506, статті 28 Закону №1507 та розділу II Закону №1508 із змінами, внесеними Законом №1787, Законом №1962, відповідають Конституції України.

3.2. Згідно з пунктом 2 частини першої статті 4 Закону №1506 корупційним правопорушенням вважається зайняття іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту, що здійснюється в позаробочий час) особами, зазначеними у пунктах 1, 2, 3 частини першої статті 2 цього закону. До них належать особи, уповноважені на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування та прирівняні до них, а також ті, які обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, фізичні особи — підприємці. Крім того, статтею 212²⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлюється відповідальність за порушення обмежень щодо зайняття підприємницькою діяльністю та вимог щодо сумісництва.

Суб'єкт права на конституційне подання вважає, що народні депутати України та судді на відміну від інших посадових осіб мають право поєднувати свою основну діяльність із можливістю викладати в освітніх установах чи здійснювати наукову та творчу діяльність, у тому числі в робочий час.

3.2.1. Конституційний Суд України, вирішуючи це питання, виходить із змісту положень частини другої статті 127 Конституції України, за якими професійні судді не можуть належати до політичних партій та профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої. Це конституційне положення враховувалося при прийнятті відповідних законів. Зокрема, в чинному Законі України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року №2453-VI, прийнятому пізніше ніж Закон №1506, не міститься жодних обмежень щодо зайняття судьями викладацькою, науковою і творчою діяльністю (частина друга статті 53).

Оскільки питання меж діяльності суддів у викладацькій, науковій і творчій сферах повною мірою унормовано Конституцією України, законом не можуть встановлюватися будь-які обмеження права на цю діяльність, крім випадків, передбачених Конституцією України (стаття 64 Основного Закону України).

На конституційному рівні інакше унормовано питання щодо суміщення службової діяльності з іншою роботою членів Кабінету Міністрів України, керівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, які мають право займатися викладацькою, науковою та творчою роботою у позаробочий час (частина перша статті 120 Конституції України). Виходячи з цього положення пункту 2 частини першої статті 4 Закону №1506 стосовно наведеного кола осіб є такими, що відповідають Конституції України, і оцінюються Конституційним Судом України як виняток із загального правила.

3.2.2. У процесі розгляду справи виявлено також ознаки невідповідності Конституції України окремих положень щодо заборони іншим особам, зазначеним у пунктах 1, 2, 3 частини першої статті 2 Закону №1506, зокрема і народним депутатам України, займатися викладацькою, науковою та творчою діяльністю, медичною практикою, інструкторською та суддівською практикою із спорту, що здійснюється у робочий час, крім положень, щодо яких відкрито провадження у справі. Тому на підставі частини третьої статті 61 Закону України «Про Конституційний Суд України» Конституційний Суд України вважає за необхідне перевірити на конституційність не лише заборону певної діяльності в робочий час судьям, а й іншим особам, вказаним у наведеній нормі Закону №1506.

Вирішуючи це питання, Конституційний Суд України виходить з аналізу норм Конституції України, визнання і дії в Україні принципу верховенства права, а також міжнародно-правових норм і рішень міжнародних судових установ, які є обов'язковими для держави. При цьому необхідно враховувати, насамперед, що термін «корупція» означає «використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб» (абзац п'ятий частини першої статті 1 Закону №1506).

Зайняття особами, вказаними у пунктах 1, 2, 3 частини першої статті 2 Закону №1506, в тому числі і народними депутатами України, викладаць-

кою, науковою та творчою діяльністю, медичною практикою, інструкторською та суддівською практикою із спорту кваліфікується як «корупційне правопорушення» у разі, якщо ця діяльність здійснюється цими особами у робочий час.

Однак Конституцією України громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості (частина перша статті 54). Відповідно до частини першої статті 41 Основного Закону України кожен має право розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ці конституційні гарантії розвинуті у відповідних законах.

Згідно з положеннями статті 1 Закону України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки», статті 45 Закону України «Про освіту», статті 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» творча діяльність людини призводить до створення якісно нових духовних або матеріальних цінностей, яких потребує суспільство. Наукова і викладацька діяльність є видами інтелектуальної і творчої діяльності, що спрямована на одержання, поширення, використання нових знань, фахових навичок, їх практичне застосування.

Відповідно до частини першої статті 3 Конституції України людина визнається в Україні найвищою соціальною цінністю. В частині другій цієї статті вказується, що держава відповідає перед людиною за свою діяльність, зміст і спрямованість якої визначаються правами і свободами людини та їх гарантіями.

Оскільки за частиною першою статті 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України, Конституційний Суд України звертає увагу на те, що у ратифікованих Україною Цивільній конвенції про боротьбу з корупцією 1999 року, Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією 1999 року, Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції 2003 року корупційна діяльність безпосередньо пов'язується з корисливими діями (бездіяльністю) посадової особи при виконанні покладених на неї службових обов'язків. Зазначене може прирівнюватися до давання чи отримання хабара, зловживання службовим становищем чи впливом, сприяння відмиванню отриманих від корупційних злочинів доходів, їх приховування, розкрадання чи нецільового використання майна, перешкоджання здійсненню правосуддя, а також незаконного збагачення як значного збільшення доходів, яке перевищує законні доходи особи і яке вона не може раціонально обґрунтувати, тощо.

Наведені положення унеможливають визнання законодавцем корупційними діями здійснення суто наукової чи викладацької діяльності, якщо вона є джерелом законного та раціонально обґрунтованого за розміром доходу, ніяк не пов'язана з корисливими діями (бездіяльністю) особи при безпосередньому виконанні покладених на неї службових обов'язків.

Всі ці особливості інтелектуальної сфери діяльності людини враховує чинний Закон України «Про боротьбу з корупцією», який не встановлює адміністративної відповідальності для осіб, уповноважених на виконання функцій держави, за зайняття викладацькою, науковою, творчою діяльністю у робочий час.

Згідно з частиною третьою статті 22 Конституції України при прийнятті нових законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Оспорювані положення пункту 2 частини першої статті 4 Закону №1506 забороняють особам, зазначеним у пунктах 1, 2, 3 частини першої статті 2 цього закону, займатися діяльністю, яка була їм дозволена до прийняття Закону №1506, що суперечить названій конституційній нормі.

З метою ефективного використання робочого часу державними посадовими особами законодавцем можуть бути передбачені додаткові дозвільні механізми (регулятори), які унормовують їх участь у науковій і викладацькій діяльності не за основним місцем роботи, але не шляхом визнання цих дій корупційними і встановлення адміністративної відповідальності лише за сам факт здійснення її не в позаробочий час. Слід виходити з того, що будь-яке обмеження прав людини і громадянина повинне бути не тільки юридично обґрунтованим, а й соціально виправданим і адекватним.

Конституційний Суд України вважає, що визнання «корупційним правопорушенням» зайняття особами, вказаними у пунктах 1, 2, 3 частини першої статті 2 Закону №1506, викладацькою, науковою та творчою діяльністю, медичною практикою, інструкторською та суддівською практикою із спорту в межах робочого часу, крім осіб, визначених у частині першій статті 120 Конституції України, не відповідає положенням статей 3, 22, 64, 78, 127 Конституції України, і отже, положення пункту 2 частини першої статті 4 Закону №1506 стосовно застосування словосполучення «що здійснюються в позаробочий час» та статті 212²⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо застосування словосполучення «у позаробочий час» є неконституційними.

4. Суб'єкт права на конституційне подання наголошує також на невідповідності Конституції України частин першої, другої статті 9 Закону №1506 у системному зв'язку з визначенням поняття «близькі особи», наведеного в абзаці другому частини першої статті 1 цього закону. Верховний Суд України зазначає, що ці положення, якими встановлюються вимоги щодо проведення спеціальної перевірки стосовно не лише особи, яка претендує на зайняття посади, а й близьких їй осіб, є такими, що суперечать приписам статті 32 Конституції України.

Конституційний Суд України, аналізуючи ці положення, вбачає, що лише окремі з них є неконституційними.

4.1. Статтею 9 Закону №1506 передбачено, що стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, проводиться спеціальна перевірка, зокрема, відомостей, поданих особисто. Спеціальній перевірці підлягають відомості стосовно особи, яка претендує на посаду, про притягнення її до кримінальної відповідальності та відповідальності за корупційні правопорушення, достовірність інформації про доходи, їх джерела та зобов'язання фінансового характеру, у тому числі за кордоном, наявність у неї корпоративних прав, а також дані про стан здоров'я, освіту, науковий ступінь, вчене звання, підвищення кваліфікації.

Надання інформації стосовно доходів та зобов'язань фінансового характеру особами, що претендують на зайняття відповідних посад або займають їх, передбачене статтею 13 Закону України «Про державну службу», статтею 13 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування». Обмеження, пов'язані з необхідністю фінансового контролю для цієї категорії осіб, сприяють виявленню корупційних правопорушень, тому є важливими у доборі кадрів та захисті економіки держави.

Встановлені законодавством процедури, що забезпечують формування належного корпусу осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, враховують конституційні положення щодо обов'язків кожного перед суспільством і права кожної людини на вільний розвиток своєї особистості, закріплені у статті 23 Конституції України, і не порушують конституційну норму, яка передбачає можливість збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу за її згодою у випадках, визначених законом (частина друга статті 32 Конституції України).

Таким чином, положення частин першої, другої статті 9 Закону №1506 щодо спеціальної перевірки безпосередньо стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, відповідають Конституції України (є конституційними).

4.2. У пунктах 2, 3 частини другої статті 9 Закону №1506 передбачено проведення спеціальної перевірки не лише стосовно особи, яка претендує на зайняття відповідної посади, а й щодо осіб, до яких відповідно до абзацу другого частини першої статті 1 цього закону належать подружжя, діти, батьки, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки, усиновлювачі, усиновлені, а також інші особи за умови їх постійного проживання разом із суб'єктом, визначеним у частині першій статті 2 Закону №1506, і ведення з ним спільного господарства.

Перевіряючи на конституційність вказані положення, Конституційний Суд України виходить з такого.

Згідно з частинами першою, другою, четвертою статті 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України; не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди; кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації.

Перелік близьких осіб незалежно від місця їх проживання і ведення спільного господарства, а також інших осіб за умови їх постійного проживання з особою, яка претендує на зайняття відповідної посади, та ведення з нею спільного господарства, визначений в абзаці другому частини першої статті 1 Закону №1506, дає можливість державним органам втручатися в їхнє особисте та сімейне життя, безпідставно отримувати відомості особистого характеру, що суперечить наведеній нормі Основного Закону

України. Крім того, слід враховувати й те, що близькі особи не претендують на зайняття зазначених посад, а лише опосередковано (родинними чи іншими зв'язками) пов'язані з особами, які претендують на це або займають вказані посади. Надання інформації про близьких та інших осіб без їх згоди особою, яка претендує на зайняття відповідної посади, може призвести до отримання недостовірних даних, внаслідок чого вона буде нести відповідальність згідно зі статтею 164¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення.

При вирішенні цього питання Конституційний Суд України виходить з частини першої статті 64 Основного Закону України, за якою конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, встановлених Конституцією України.

Отже, стосовно близьких та інших осіб, зазначених в абзаці другому частини першої статті 1 Закону №1506, не може проводитися спеціальна перевірка, передбачена пунктами 2, 3 частини другої статті 9 цього закону, оскільки це суперечить положенням статті 32, частини першої статті 64 Конституції України.

5. Суб'єкт права на конституційне подання ставить питання про визнання неконституційними положень Закону №1506, а саме: абзацу третього частини четвертої статті 3, статті 26 стосовно повноважень органів прокуратури України щодо координації діяльності правоохоронних органів з питань протидії корупції та здійснення нагляду за виконанням законів у цій сфері; абзацу третього частини третьої статті 9 щодо затвердження Кабінетом Міністрів України положення про організацію проведення спеціальної перевірки, а також наголошує на неконституційності Закону №1507 в цілому, мотивуючи тим, що в ньому не передбачено норм, якими закріплювалися б конституційні засади судочинства, визначені в статті 129 Основного Закону України.

Відповідно до пункту 4 частини другої статті 39 Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному поданні наводиться правове обґрунтування тверджень щодо неконституційності правового акта чи окремих його положень. Таким чином, предметом розгляду Конституційного Суду України може бути конституційне подання, в якому не лише стверджується про неконституційність законів, а й викладаються аргументи на підтвердження цього (частина перша статті 71 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Суб'єкт права на конституційне подання не навів правового обґрунтування неконституційності оспорюваних положень.

Отже, відсутність такого обґрунтування згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження.

Виявлення зазначених обставин під час розгляду справи у наступних стадіях зумовлює припинення провадження у цій частині на пленарному засіданні Конституційного Суду України.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, стаття-

ми 39, 45, 51, 61, 63, 65, 69, 71, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 1 §51 Регламенту Конституційного Суду України, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), положення:

— пункту 1 розділу VIII «Прикінцеві положення» Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 року №1506-VI, статті 28 Закону України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» від 11 червня 2009 року №1507-VI, розділу II Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 11 червня 2009 року №1508-VI із змінами, внесеними законами України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції» від 23 грудня 2009 року №1787-VI та від 10 березня 2010 року №1962-VI;

— пункту 2 частини першої статті 4 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 року №1506-VI щодо права членів Кабінету Міністрів України, керівників центральних та місцевих органів виконавчої влади займатися викладацькою, науковою та творчою діяльністю лише у позаробочий час;

— частин першої, другої статті 9 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 року №1506-VI стосовно спеціальної перевірки осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування (крім положень пунктів 2, 3 частини другої цієї статті щодо близьких осіб).

2. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними):

— словосполучення «що здійснюються в позаробочий час», яке міститься у пункті 2 частини першої статті 4 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 року №1506-VI, та словосполучення «у позаробочий час», яке міститься у статті 212²⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення, крім його поширення на осіб, вказаних у частині першій статті 120 Конституції України;

— словосполучення «та близьких їй осіб», яке міститься у пунктах 2, 3 частини другої статті 9 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 року №1506-VI.

3. Положення Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 року №1506-VI та Кодексу України про адміністративні правопорушення, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

4. Припинити конституційне провадження у справі щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) абзацу третього частини четвертої статті 3, абзацу третього частини третьої статті 9,

статті 26 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 11 червня 2009 року №1506-VI, Закону України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» від 11 червня 2009 року №1507-VI на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

5. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений законов Украины «О принципах предупреждения и противодействия коррупции», «Об ответственности юридических лиц за совершение коррупционных правонарушений», «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно ответственности за коррупционные правонарушения» по конституционному представлению Верховного Суда Украины (дело о коррупционных правонарушениях и введении в действие антикоррупционных законов)

г. Киев
6 октября 2010 года
№21-рп/2010

Дело №1-27/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Головина Анатолия Сергеевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича — докладчика, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Винокурова** Сергея Маркияновича, **Гульгая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Сергейчука** Олега Анатолиевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Стрижака** Андрея Андреевича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шишкина** Виктора Ивановича,

при участии представителя субъекта права на конституционное представление — заместителя руководителя аппарата Верховного Суда Украины, начальника правового управления Хавронюка Николая Ивановича, Постоянного представителя Верховной Рады Украины в Конституционном Суде Украины Селиванова Анатолия Александровича, заместителя Министра юстиции Украины Притыки Юрия Дмитриевича, начальника управления правового обеспечения Генеральной прокуратуры Украины Бурдоля Евгения Павловича

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений законов Украины «О принципах предупреждения и противодействия коррупции» от 11 июня 2009 года №1506-VI (Ведомости Верховной Рады Украины, 2009 г., №45, ст.691) с последующими изменениями, «Об ответственности юридических лиц за совершение коррупционных правонарушений» от 11 июня 2009 года №1507-VI (Ведомости Верховной Рады Украины, 2009 г., №45, ст.692) с последующими изменениями, «О внесении изменений в некоторые за-

конодательные акты Украины относительно ответственности за коррупционные правонарушения» от 11 июня 2009 года №1508-VI (Ведомости Верховной Рады Украины, 2009 г., №46, ст.699) с последующими изменениями по конституционному представлению Верховного Суда Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление Верховного Суда Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статьям 71, 82 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие спора о конституционности положений указанных законов.

Заслушав судью-докладчика Брынцева В.Д., пояснения Хавронюка Н.И., Селиванова А.А., Притыки Ю.Д., Бурдоля Е.П. и изучив материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Верховный Суд Украины обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения законов Украины «О принципах предупреждения и противодействия коррупции» от 11 июня 2009 года №1506-VI (далее — Закон №1506), «Об ответственности юридических лиц за совершение коррупционных правонарушений» от 11 июня 2009 года №1507-VI (далее — Закон №1507), «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины об ответственности за коррупционные правонарушения» от 11 июня 2009 года №1508-VI (далее — Закон №1508).

Субъект права на конституционное представление подчеркивает, что оспариваемые положения законов не соответствуют части второй статьи 8, части третьей статьи 22, части первой статьи 32, части первой статьи 42, части первой статьи 55, части первой статьи 57, части второй статьи 78, пункту 1 части первой статьи 92, части пятой статьи 94, статье 121, части второй статьи 127, части третьей статьи 129 Конституции Украины.

Верховный Суд Украины утверждает о неконституционности пункта 1 раздела VIII «Заключительные положения» Закона №1506, статьи 28 Закона №1507 и раздела II Закона №1508 о вступлении в силу законов со дня их опубликования и введения в действие с 1 января 2010 года, а также отдельных положений Закона №1506:

— пункта 2 части первой статьи 4 о запрете, в частности, судьям, народным депутатам Украины заниматься другой оплачиваемой или предпринимательской деятельностью (кроме преподавательской, научной и творческой деятельности, которые осуществляются во внерабочее время) непосредственно или через других лиц, если иное не предусмотрено законом;

— абзаца третьей части четвертой статьи 3, статьи 26 о наделении органов прокуратуры Украины полномочиями по координации деятельности правоохранительных органов по вопросам противодействия коррупции и осуществления надзора за исполнением законов в сфере предупреждения и противодействия коррупции;

— частей первой, второй статьи 9 в системной связи с определением понятия «близкие лица», приведенным в абзаце втором части первой ста-

тьи 1, а также статьи 212²⁴ Кодекса Украины об административных правонарушениях;

— абзаца третьей части третьей статьи 9 об утверждении Кабинетом Министров Украины положения об организации проведения специальной проверки.

Кроме того, субъект права на конституционное представление указывает на неконституционность Закона №1507 в целом, считая его полностью не соответствующим части первой статьи 55, пунктам 1, 3, 4, 7 части третьей статьи 129 Конституции Украины. Неконституционность Верховный Суд Украины мотивирует тем, что в Законе №1507 не предусмотрены нормы, которыми бы в полной мере были закреплены конституционные основы судопроизводства, содержащиеся в статье 129 Основного Закона Украины.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного представления изложили Президент Украины, Председатель Верховной Рады Украины, Премьер-министр Украины, комитеты Верховной Рады Украины по вопросам борьбы с организованной преступностью и коррупцией и по вопросам законодательного обеспечения правоохранительной деятельности, Генеральная прокуратура Украины, Государственная судебная администрация Украины, Министерство внутренних дел Украины, Министерство юстиции Украины, Служба безопасности Украины, Уполномоченный Верховной Рады Украины по правам человека, специалисты Национальной академии прокуратуры Украины, Национальной академии Службы безопасности Украины, Академии судей Украины, Одесской национальной юридической академии.

3. Конституционный Суд Украины, решая вопросы, поднятые в конституционном представлении, исходит из того, что Украина является демократическим, правовым государством, в котором признается и действует принцип верховенства права; государство отвечает перед человеком за свою деятельность; утверждение и обеспечение прав и свобод человека является главной обязанностью государства; органы законодательной, исполнительной и судебной власти осуществляют свои полномочия в установленных Конституцией Украины пределах и в соответствии с законами Украины (статья 1, часть вторая статьи 3, часть вторая статьи 6, часть первая статьи 8 Основного Закона Украины).

Конституция Украины имеет высшую юридическую силу, ее нормы являются нормами прямого действия; законы и иные нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей; деяния, являющиеся преступлениями, административными или дисциплинарными правонарушениями, и ответственность за них определяются исключительно законами Украины (часть вторая, третья статьи 8, пункт 22 части первой статьи 92 Конституции Украины).

Согласно частям второй, третьей статьи 22, части первой статьи 64 Основного Закона Украины конституционные права и свободы гарантируются и не могут быть упразднены; при принятии новых законов или внесении изменений в действующие законы не допускается сужение содер-

жания и объема существующих прав и свобод; конституционные права и свободы человека и гражданина не могут быть ограничены, кроме случаев, предусмотренных Конституцией Украины. На необходимость придерживаться данных конституционных положений Конституционный Суд Украины обратил внимание в Решении от 22 сентября 2005 года №5-рп/2005 по делу о постоянном пользовании земельными участками.

Приведенные конституционные основы учитываются Конституционным Судом Украины в процессе проверки на конституционность оспариваемых положений антикоррупционных законов.

3.1. В пункте 1 раздела VIII «Заключительные положения» Закона №1506, статьи 28 Закона №1507 и разделе II Закона №1508 предусмотрено, что данные законы вступают в силу со дня их опубликования и вводятся в действие с 1 января 2010 года. Законами Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины по предупреждению и противодействию коррупции» от 23 декабря 2009 года №1787-VI (далее — Закон №1787), от 10 марта 2010 года №1962-VI (далее — Закон №1962) отсрочено введение в действие оспариваемых законов сначала до 1 апреля 2010 года, а потом — до 1 января 2011 года.

По мнению субъекта права на конституционное представление, положение о вступлении в силу законов со дня их опубликования и введении в действие с 1 января 2010 года являются неконституционными, поскольку Верховная Рада Украины «включила в процесс вступления в силу» данными законами вопреки Конституции Украины «такой элемент, как введение их в действие». Не предусмотренный Основным Законом Украины механизм вступления в силу закона, как отмечает Верховный Суд Украины, «может привести к нарушению гарантированных конституционных прав и свобод человека и гражданина», о которых идет речь в части третьей статьи 57 Конституции Украины.

Конституционный Суд Украины при решении данного вопроса исходит из того, что стадии законодательного процесса, который, в частности, включает порядок внесения и рассмотрения законопроектов, принятие законов и вступление их в силу, определены на конституционном уровне.

Условия вступления в силу законов закреплены частью пятой статьи 94 Конституции Украины, согласно которой закон вступает в силу через десять дней со дня его официального опубликования, если иное не предусмотрено самим законом, но не ранее дня его опубликования. Главной целью указанной конституционной нормы является недопущение вступления закона в силу до момента его официального опубликования, чем обеспечивается реализация конституционных положений, в соответствии с которыми законы не имеют обратного действия во времени, кроме случаев, когда они смягчают или отменяют ответственность лиц; никто не может отвечать за деяния, которые на момент их совершения не признавались законом как правонарушения (статья 58 Конституции Украины).

Согласно частям второй, третьей статьи 57 Основного Закона Украины законы и иные нормативно-правовые акты, определяющие права и обязанности граждан, должны быть доведены до сведения населения в порядке, установленном законом. Законы и иные нормативно-правовые

акты, определяющие права и обязанности граждан, которые не доведены до сведения населения в порядке, установленном законом, являются недействительными.

Конституционный Суд Украины неоднократно обращал внимание на обеспечение соблюдения положений Конституции Украины, которые нормируют законодательный процесс, и подчеркивал, что «официальное обнародование, опубликование закона является конституционно установленной процедурой, необходимой для вступления его в силу» (абзац седьмой подпункта 4.1 пункта 4 Решения Конституционного Суда Украины от 7 июля 2009 года №17-рп/2009).

В данном контексте Конституционный Суд Украины считает, что положения части пятой статьи 94 Конституции Украины предоставляют право Верховной Раде Украины устанавливать срок вступления законов в силу не только через 10 дней после их официального опубликования, но и с момента, определенного самим законом, в частности с даты введения закона в действие. То есть законы или отдельные их положения могут вводиться в действие после дня вступления их в силу.

Системный анализ указанной статьи во взаимосвязи с другими нормами Конституции Украины свидетельствует, что введение закона в действие не с момента вступления его в силу, а с момента отдельно определенного в нем срока, с которого он применяется, предусмотрено в разделе XV «Переходные положения» Конституции Украины. Так, в пункте 11 этого раздела определено, что часть первая статьи 99 Конституции Украины вводится в действие после введения национальной денежной единицы — гривни, а в пункте 9 — что прокуратура продолжает выполнять функцию надзора за соблюдением и применением законов и функцию предварительного следствия до введения в действие соответствующих законов.

Таким образом, Основным Законом Украины предусмотрены порядок и сроки вступления закона в силу, а также введение в действие отдельных его положений. Исходя из этого законодатель, учитывая разные обстоятельства, может установить другую дату введения закона в действие.

Следовательно, размежевание в оспариваемых законах момента введения их в действие и вступление их в силу не противоречит положениям статьи 57, части пятой статьи 94 Конституции Украины и не может толковаться как нарушение установленной Конституцией Украины процедуры вступления этих законов в силу. Поэтому положения пункта 1 раздела VIII «Заключительные положения» Закона №1506, статьи 28 Закона №1507 и раздела II Закона №1508 с изменениями, внесенными Законом №1787, Законом №1962, соответствуют Конституции Украины.

3.2. Согласно пункту 2 части первой статьи 4 Закона №1506 коррупционным правонарушением считается занятие другой оплачиваемой или предпринимательской деятельностью (кроме преподавательской, научной и творческой деятельности, медицинской практики, инструкторской и судейской практики по спорту, которые осуществляются во внерабочее время) лицами, указанными в пунктах 1, 2, 3 части первой статьи 2 данного закона. К ним относятся лица, уполномоченные на исполнение функций государства или органов местного самоуправления и приравненные к ним,

а также занимающие должности, связанные с исполнением организационно-распорядительных либо административно-хозяйственных обязанностей, физические лица — предприниматели. Кроме этого, статьей 212²⁴ Кодекса Украины об административных правонарушениях устанавливается ответственность за нарушение ограничений по занятию предпринимательской деятельностью и требований относительно совместительства.

Субъект права на конституционное представление считает, что народные депутаты Украины и судьи, в отличие от других должностных лиц, имеют право сочетать свою основную деятельность с возможностью преподавать в образовательных учреждениях или осуществлять научную и творческую деятельность, в том числе в рабочее время.

3.2.1. Конституционный Суд Украины, решая данный вопрос, исходит из содержания положений части второй статьи 127 Конституции Украины, согласно которым профессиональные судьи не могут принадлежать к политическим партиям и профсоюзам, принимать участие в какой бы то ни было политической деятельности, иметь представительский мандат, занимать какие-либо иные оплачиваемые должности, выполнять другую оплачиваемую работу, кроме научной, преподавательской и творческой. Указанное конституционное положение учитывалось при принятии соответствующих законов. В частности, в действующем Законе Украины «О судостроительстве и статусе судей» от 7 июля 2010 года №2453-VI, принятом позднее чем Закон №1506, не содержится никаких ограничений относительно занятия судьями преподавательской, научной и творческой деятельностью (часть вторая статьи 53).

Поскольку вопрос пределов деятельности судей в преподавательской, научной и творческой сферах в полной мере нормирован Конституцией Украины, законом не могут устанавливаться любые ограничения права на эту деятельность, кроме случаев, предусмотренных Конституцией Украины (статья 64 Основного Закона Украины).

На конституционном уровне иначе нормирован вопрос о совмещении служебной деятельности с другой работой членов Кабинета Министров Украины, руководителей центральных и местных органов исполнительной власти, которые имеют право заниматься преподавательской, научной и творческой работой во вне рабочее время (часть первая статьи 120 Конституции Украины). Исходя из указанного положения пункта 2 части первой статьи 4 Закона №1506 о приведенном круге лиц являются соответствующими Конституции Украины и оцениваются Конституционным Судом Украины как исключение из общего правила.

3.2.2. В процессе рассмотрения дела выявлено также признаки несоответствия Конституции Украины отдельных положений о запрете другим лицам, указанным в пунктах 1, 2, 3 части первой статьи 2 Закона №1506, в частности и народным депутатам Украины, заниматься преподавательской, научной и творческой деятельностью, медицинской практикой, инструкторской и судейской практикой по спорту, которые осуществляются в рабочее время, кроме положений, по которым открыто производство по делу. Поэтому на основании части третьей статьи 61 Закона Украи-

ны «О Конституционном Суде Украины» Конституционный Суд Украины считает необходимым проверить на конституционность не только запрет определенной деятельности в рабочее время судьям, но и другим лицам, указанным в приведенной норме Закона №1506.

Решая данный вопрос, Конституционный Суд Украины исходит из анализа норм Конституции Украины, признания и действия в Украине принципа верховенства права, а также международно-правовых норм и решений международных судебных учреждений, которые являются обязательными для государства. При этом необходимо учитывать, прежде всего, что термин «коррупция» означает «использование лицом предоставленных ему служебных полномочий и связанных с этим возможностей с целью получения неправомерной выгоды или принятие обещания/предложения такой выгоды для себя либо других лиц» (абзац пятый части первой статьи 1 Закона №1506).

Занятие лицами, указанными в пунктах 1, 2, 3 части первой статьи 2 Закона №1506, в том числе и народными депутатами Украины, преподавательской, научной и творческой деятельностью, медицинской практикой, инструкторской и судейской практикой по спорту квалифицируется как «коррупционное правонарушение» в случае, если эта деятельность осуществляется указанными лицами в рабочее время.

Однако Конституцией Украины гражданам гарантируется свобода литературного, художественного, научного и технического творчества (часть первая статьи 54). В соответствии с частью первой статьи 41 Основного Закона Украины каждый имеет право распоряжаться результатами своей интеллектуальной, творческой деятельности. Указанные конституционные гарантии развиты в соответствующих законах.

Согласно положениям статьи 1 Закона Украины «О профессиональных творческих работниках и творческих союзах», статьи 45 Закона Украины «Об образовании», статьи 1 Закона Украины «О научной и научно-технической деятельности» творческая деятельность человека приводит к созданию качественно новых духовных или материальных ценностей, которых требует общество. Научная и преподавательская деятельность являются видами интеллектуальной и творческой деятельности, направленной на получение, распространение, использование новых знаний, профессиональных привычек, их практическое применение.

В соответствии с частью первой статьи 3 Конституции Украины человек признается в Украине наивысшей социальной ценностью. В части второй данной статьи указывается, что государство отвечает перед человеком за свою деятельность, содержание и направленность которой определяются правами и свободами человека и их гарантиями.

Поскольку согласно части первой статьи 9 Конституции Украины действующие международные договоры, согласие на обязательность которых дано Верховной Радой Украины, являются частью национального законодательства Украины, Конституционный Суд Украины обращает внимание на то, что в ратифицированных Украиной Гражданской конвенции о борьбе с коррупцией 1999 года, Криминальной конвенции о борьбе с коррупцией 1999 года, Конвенции Организации Объединенных Наций против коррупции 2003 года коррупционная деятельность непо-

средственно связывается с корыстными действиями (бездеятельностью) должностного лица при исполнении возложенных на него служебных обязанностей. Указанное может приравниваться к даче или получению взятки, злоупотреблению служебным положением или влиянием, содействию отмыванию полученных от коррупционных преступлений доходов, их утаиванию, разворовыванию или нецелевому использованию имущества, препятствованию осуществлению правосудия, а также незаконному обогащению как значительному увеличению доходов, которое превышает законные доходы лица и которое оно не может рационально обосновать, и т. п.

Приведенные положения делают невозможным признание законодателем коррупционными действиями осуществление сугубо научной или преподавательской деятельности, если она является источником законного и рационально обоснованного по размеру дохода, никак не связана с корыстными действиями (бездеятельностью) лица при непосредственном исполнении возложенных на него служебных обязанностей.

Все эти особенности интеллектуальной сферы деятельности человека учитывает действующий Закон Украины «О борьбе с коррупцией», который не устанавливает административную ответственность для лиц, уполномоченных на исполнение функций государства, за занятие преподавательской, научной, творческой деятельностью в рабочее время.

Согласно части третьей статьи 22 Конституции Украины при принятии новых законов не допускается сужение содержания и объема существующих прав и свобод. Оспариваемые положения пункта 2 части первой статьи 4 Закона №1506 запрещают лицам, указанным в пунктах 1, 2, 3 части первой статьи 2 данного закона, заниматься деятельностью, которая была им разрешена до принятия Закона №1506, что противоречит указанной конституционной норме.

С целью эффективного использования рабочего времени государственными должностными лицами законодателем могут быть предусмотрены дополнительные разрешительные механизмы (регуляторы), которые нормируют их участие в научной и преподавательской деятельности не по основному месту работы, но не путем признания этих действий коррупционными и установления административной ответственности лишь за сам факт осуществления ее не во внерабочее время. Следует исходить из того, что любое ограничение прав человека и гражданина должно быть не только юридически обоснованным, но и социально оправданным и адекватным.

Конституционный Суд Украины считает, что признание «коррупционным правонарушением» занятия лицами, указанными в пунктах 1, 2, 3 части первой статьи 2 Закона №1506, преподавательской, научной и творческой деятельностью, медицинской практикой, инструкторской и судейской практикой по спорту в пределах рабочего времени, кроме лиц, определенных в части первой статьи 120 Конституции Украины, не соответствует положениям статей 3, 22, 64, 78, 127 Конституции Украины, и следовательно, положения пункта 2 части первой статьи 4 Закона №1506 о применении словосочетания «которые осуществляются во внерабочее время» и статьи 212²⁴ Кодекса Украины об административных правонару-

шениях относительно применения словосочетания «во внерабочее время» являются неконституционными.

4. Субъект права на конституционное представление подчеркивает также несоответствие Конституции Украины частей первой, второй статьи 9 Закона №1506 в системной связи с определением понятия «близкие лица», приведенного в абзаце втором части первой статьи 1 указанного закона. Верховный Суд Украины отмечает, что данные положения, которыми устанавливаются требования по проведению специальной проверки относительно не только лица, претендующего на занятие должности, но и близких ему лиц, являются противоречащими предписаниям статьи 32 Конституции Украины.

Конституционный Суд Украины, анализируя указанные положения, усматривает, что лишь отдельные из них являются неконституционными.

4.1. Статьей 9 Закона №1506 предусмотрено, что в отношении лиц, претендующих на занятие должностей, связанных с исполнением функций государства или органов местного самоуправления, проводится специальная проверка, в частности, сведений, представленных лично. Специальной проверке подлежат сведения о лице, претендующем на должность, о привлечении его к уголовной ответственности и ответственности за коррупционные правонарушения, достоверности информации о доходах, их источниках и обязательствах финансового характера, в том числе за границей, наличии у него корпоративных прав, а также данные о состоянии здоровья, образовании, научной степени, ученом звании, повышении квалификации.

Представление информации о доходах и обязательствах финансового характера лицами, которые претендуют на занятие соответствующих должностей или занимают их, предусмотрено статьей 13 Закона Украины «О государственной службе», статьей 13 Закона Украины «О службе в органах местного самоуправления». Ограничения, связанные с необходимостью финансового контроля для данной категории лиц, содействуют выявлению коррупционных правонарушений, поэтому являются важными в подборе кадров и защите экономики государства.

Установленные законодательством процедуры, обеспечивающие формирование надлежащего корпуса лиц, которые претендуют на занятие должностей, связанных с исполнением функций государства или органов местного самоуправления, учитывают конституционные положения об обязанностях каждого перед обществом и права каждого человека на свободное развитие своей личности, закрепленные в статье 23 Конституции Украины, и не нарушают конституционную норму, предусматривающую возможность сбора, хранения, использования и распространения конфиденциальной информации о лице по его согласию в случаях, определенных законом (часть вторая статьи 32 Конституции Украины).

Таким образом, положения частей первой, второй статьи 9 Закона №1506 о специальной проверке непосредственно в отношении лиц, претендующих на занятие должностей, связанных с исполнением функций государства или

органов местного самоуправления, соответствуют Конституции Украины (являются конституционными).

4.2. В пунктах 2, 3 части второй статьи 9 Закона №1506 предусмотрено проведение специальной проверки не только в отношении лица, претендующего на занятие соответствующей должности, но и в отношении лиц, к которым в соответствии с абзацем вторым части первой статьи 1 данного закона относятся супруги, дети, родители, родные братья и сестры, дед, бабушка, внуки, усыновители, усыновленные, а также другие лица при условии их постоянного проживания совместно с субъектом, определенным в части первой статьи 2 Закона №1506, и ведения с ним совместного хозяйства.

Проверяя на конституционность указанные положения, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

Согласно частям первой, второй, четвертой статьи 32 Конституции Украины никто не может подвергаться вмешательству в его личную и семейную жизнь, кроме случаев, предусмотренных Конституцией Украины; не допускается сбор, хранение, использование и распространение конфиденциальной информации о лице без его согласия; каждому гарантируется судебная защита права опровергать недостоверную информацию о себе и членах своей семьи и права требовать изъятия любой информации, а также право на возмещение материального и морального ущерба, причиненного сбором, хранением, использованием и распространением такой недостоверной информации.

Перечень близких лиц независимо от места их проживания и ведения совместного хозяйства, а также других лиц при условии их постоянного проживания с лицом, претендующим на занятие соответствующей должности, и ведения с ним совместного хозяйства, определенный в абзаце втором части первой статьи 1 Закона №1506, дает возможность государственным органам вмешиваться в их личную и семейную жизнь, безосновательно получать сведения личного характера, что противоречит приведенной норме Основного Закона Украины. Кроме того, следует учитывать и то, что близкие лица не претендуют на занятие указанных должностей, а лишь опосредствованно (родственными или другими связями) связаны с лицами, претендующими на это или занимающими указанные должности. Предоставление информации о близких и других лицах без их согласия лицом, претендующим на занятие соответствующей должности, может привести к получению недостоверных данных, вследствие чего оно будет нести ответственность согласно статье 164¹ Кодекса Украины об административных правонарушениях.

При решении данного вопроса Конституционный Суд Украины исходит из части первой статьи 64 Основного Закона Украины, согласно которой конституционные права и свободы человека и гражданина не могут быть ограничены, кроме случаев, установленных Конституцией Украины.

Следовательно, в отношении близких и других лиц, указанных в абзаце втором части первой статьи 1 Закона №1506, не может проводиться специальная проверка, предусмотренная пунктами 2, 3 части второй статьи 9

данного закона, поскольку это противоречит положениям статьи 32, части первой статьи 64 Конституции Украины.

5. Субъект права на конституционное представление поднимает вопрос о признании неконституционными положений Закона №1506, а именно: абзаца третьего части четвертой статьи 3, статьи 26 о полномочиях органов прокуратуры Украины относительно координации деятельности правоохранительных органов по вопросам противодействия коррупции и осуществления надзора за исполнением законов в этой сфере; абзаца третьего части третьей статьи 9 относительно утверждения Кабинетом Министров Украины положения об организации проведения специальной проверки, а также подчеркивает неконституционность Закона №1507 в целом, мотивируя тем, что в нем не предусмотрены нормы, которыми закреплялись бы конституционные основы судопроизводства, определенные в статье 129 Основного Закона Украины.

В соответствии с пунктом 4 части второй статьи 39 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» в конституционном представлении приводится правовое обоснование утверждений относительно неконституционности правового акта или отдельных его положений. Таким образом, предметом рассмотрения Конституционного Суда Украины может быть конституционное представление, в котором не только утверждается о неконституционности законов, но и излагаются аргументы в подтверждение этого (часть первая статьи 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины»).

Субъект права на конституционное представление не привел правового обоснования неконституционности оспариваемых положений.

Следовательно, отсутствие такого обоснования согласно пункту 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является основанием для отказа в открытии конституционного производства.

Выявление указанных обстоятельств во время рассмотрения дела в следующих стадиях обуславливает прекращение производства в этой части на пленарном заседании Конституционного Суда Украины.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152, статьей 153 Конституции Украины, статьями 39, 45, 51, 61, 63, 65, 69, 71, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», пунктом 1 §51 Регламента Конституционного Суда Украины, Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать соответствующими Конституции Украины (конституционными) положения:

— пункта 1 раздела VIII «Заключительные положения» Закона Украины «О принципах предупреждения и противодействия коррупции» от 11 июня 2009 года №1506-VI, статьи 28 Закона Украины «Об ответственности юридических лиц за совершение коррупционных правонарушений» от 11 июня 2009 года №1507-VI, раздела II Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно от-

ветственности за коррупционные правонарушения» от 11 июня 2009 года №1508-VI с изменениями, внесенными законами Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины по предупреждению и противодействию коррупции» от 23 декабря 2009 года №1787-VI и от 10 марта 2010 года №1962-VI;

— пункта 2 части первой статьи 4 Закона Украины «О принципах предупреждения и противодействия коррупции» от 11 июня 2009 года №1506-VI относительно права членов Кабинета Министров Украины, руководителей центральных и местных органов исполнительной власти заниматься преподавательской, научной и творческой деятельностью только во вне-рабочее время;

— частей первой, второй статьи 9 Закона Украины «О принципах предупреждения и противодействия коррупции» от 11 июня 2009 года №1506-VI о специальной проверке лиц, претендующих на занятие должностей, связанных с исполнением функций государства или органов местного самоуправления (кроме положений пунктов 2, 3 части второй указанной статьи относительно близких лиц).

2. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными):

— словосочетание «которые осуществляются во вне-рабочее время», содержащееся в пункте 2 части первой статьи 4 Закона Украины «О принципах предупреждения и противодействия коррупции» от 11 июня 2009 года №1506-VI, и словосочетание «во вне-рабочее время», содержащееся в статье 212²⁴ Кодекса Украины об административных правонарушениях, кроме его распространения на лица, указанные в части первой статьи 120 Конституции Украины;

— словосочетание «и близких ему лиц», содержащееся в пунктах 2, 3 части второй статьи 9 Закона Украины «О принципах предупреждения и противодействия коррупции» от 11 июня 2009 года №1506-VI.

3. Положения Закона Украины «О принципах предупреждения и противодействия коррупции» от 11 июня 2009 года №1506-VI и Кодекса Украины об административных правонарушениях, признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

4. Прекратить конституционное производство по делу о проверке на соответствие Конституции Украины (конституционность) абзаца третьего части четвертой статьи 3, абзаца третьего части третьей статьи 9, статьи 26 Закона Украины «О принципах предупреждения и противодействия коррупции» от 11 июня 2009 года №1506-VI, Закона Украины «Об ответственности юридических лиц за совершение коррупционных правонарушений» от 11 июня 2009 года №1507-VI на основании пункта 2 статьи 45 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» — несоответствие конституционного представления требованиям, предусмотренным Конституцией Украины, Законом Украины «О Конституционном Суде Украины».

5. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.21-рр/2010 dated October 6, 2010 in the case upon the constitutional petition of the Supreme Court of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of laws of Ukraine «On Basic Principles of Prevention and Counteracting Corruption», «On Liability of Legal Entities for Corruption-Related Offences», «On Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine concerning Liability for Corruption Offences» (case on corruption offences and enactment of the anti-corruption legislation)*

Item 1 of Section VIII «Final Provisions» of the Law of Ukraine «On Basic Principles of Prevention and Counteracting Corruption» No.1506-VI dated June 11, 2009 (hereinafter referred to as «the Law No.1506»), Article 28 of the Law of Ukraine «On Liability of Legal Entities for Corruption-Related Offences» No.1507-VI dated June 11, 2009 (hereinafter referred to as «the Law No.1507») and Section II of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine concerning Liability for Corruption Offences» No.1508-VI dated June 11, 2009 (hereinafter referred to as «the Law No.1508») envisage that these laws become effective from the day they are published and enacted from January 1, 2010. The laws of Ukraine «On Introducing Amendments to some Laws of Ukraine concerning Prevention and Counteracting Corruption» No.1787-VI dated December 23, 2009 (hereinafter referred to as «the Law No.1787») and No.1962-VI dated March 10, 2010 (hereinafter referred to as «the Law No.1962») postponed the term of enactment of the disputed laws firstly until April 1, 2010 and later until January 1, 2011.

The Constitutional Court of Ukraine proceeds from the fact that the stages of legislative process are defined at the constitutional level and, in particular, include the procedure of submission and consideration of the draft laws, adoption of laws and their entry into effect

According to Articles 57.2, 57.3 of the Basic Law laws and other normative legal acts that determine the rights and duties of citizens shall be brought to the notice of the population by the procedure established by law. Laws and other normative legal acts that determine the rights and duties of citizens, but that are not brought to the notice of the population by the procedure established by law, are not effective.

In this context the Constitutional Court of Ukraine considers that the provisions of Article 94.5 of the Constitution of Ukraine entitle the Verkhovna

Rada of Ukraine to determine the terms for laws to become effective not only in ten days from the day of their official publication but also from the moment defined in the law itself, in particular, from the day of their enactment. That means that the laws or their separate provisions can be enacted after the day they became effective.

Thus, the Basic Law envisages the order and terms of entry into force for the law and also enactment of its separate provisions. Hence the legislator can determine other day of law's enactment taking into consideration various circumstances.

Therefore, the differentiation between the moments of their enactment and becoming effective in the disputed laws do not contradict the provisions of Articles 57, 94.5 of the Constitution of Ukraine and can not be interpreted as a violation of the constitutional procedure of entry into force of the laws. That is why the provision of item 1 of the Section VIII «Final Provisions» of the Law No.1506, Article 28 of the Law No.1507 and Section II of the Law No.1508 amended by the Laws No.1787 and No.1962 conform with the Constitution.

According to Article 4.1.2 of the Law No.1506 the corruption offence is defined as the performance of other remunerated work or the entrepreneurship (except teaching, scholarly and creative activities, medical practice, coach or referee's work in sports that are performed outside of working hours) by the individuals mentioned in Articles 2.1.1, 2.1.2, 2.1.3 of this Law. This category includes those who are authorised to execute the functions of the State or the local self-government or are equal to them, and also those who hold offices related to performance of organisational and regulatory or administrative duties, physical entities — entrepreneurs. Moreover, Article 212²⁴ of the Code of Ukraine On Administrative Offences establishes the liability for the violation of restrictions related to performance of entrepreneurship and requirements concerning compatibility.

The Constitutional Court of Ukraine proceeds from the contents of the provisions of Article 127.2 of the Constitution of Ukraine according to which the professional judges shall not belong to political parties and trade unions, take part in any political activity, hold a representative mandate, occupy any other paid positions, perform other remunerated work except scholarly, teaching and creative activity.

As far as the issues of the limits of the activities of judges in scholarly, teaching and creative activity are completely regulated by the Constitution of Ukraine, the law may not establish any restriction of the right to perform such activities, except cases envisaged by the Constitution of Ukraine (Article 64 of the Fundamental Law).

The issue of compatibility of offices of the civil servant and other remunerated work of the members of the Cabinet of Ministers of Ukraine, chief officers of central and local bodies of executive power and local-self government who have the right to perform teaching, scholarly and creative work outside working hours (Article 120.1 of the Constitution of Ukraine) at the constitutional level is regulated in another way. With regard to this the provisions of Article 4.1.2 of the Law No.1506 concerning the abovementioned persons are conforming with the Constitution and are considered by the Constitutional Court of Ukraine as an exception to the general rule.

The performance of teaching, scholarly and creative work, medical practice, coach or referee's work in sports by the persons mentioned in Articles 2.1.1, 2.1.2, 2.1.3 of the Law No.1506, including People's Deputies of Ukraine is qualified as «corruption offence» in case these persons perform this work during working hours.

However, the Constitution of Ukraine guarantees to the citizens the freedom of literary, artistic, scientific and technical creativity (Article 54.1). In accordance with Article 41.1 of the Basic Law everyone has the right to dispose of the results of his or her intellectual and creative activity.

Since under Article 9.1 of the Constitution of Ukraine international treaties that are in force, agreed to be binding by the Verkhovna Rada of Ukraine, are part of the national legislation of Ukraine the Constitutional Court of Ukraine takes into account the fact that the Civil Law Convention on Corruption of 1999, the Criminal Law Convention on Corruption of 1999 and the United Nations Convention against Corruption (UNCAC) of 2003 ratified by Ukraine directly relate corruption with self-interested actions (omissions) of officials during execution of their professional duties.

The given provisions render it impossible to recognise by the legislator of the performance of scholarly or teaching work as corruption in case it is the source of legal income of reasonably proved amount and it is not connected with self-interested actions (omissions) of officials during execution of his or her professional duties.

All these specific features of the intellectual activity of an individual are taken into consideration in the effective Law of Ukraine «On the Prevention of Corruption» that does not establish administrative liability for the persons authorised to execute the functions of the State for their performance of teaching, scholarly and creative work during working hours.

According to Article 22.3 of the Constitution of Ukraine the content and scope of existing rights and freedoms shall not be diminished in the adoption of new laws or in the amendment of laws that are in force. The disputed Article 4.1.2 of the Law of Ukraine No.1506 prohibits for persons mentioned in Articles 2.1.1, 2.1.2, 2.1.3 of this Law to perform activities that were sanctioned before the adoption of the Law No.1506, which contravenes the abovementioned constitutional norm.

In order to use the working hours more effectively by the officials the legislator can envisage additional permissive mechanisms (regulators) which regulate their performance of scholarly and teaching work outside main working place. But it should not be done by way of recognising such activities and work as corruption and establishing administrative liability solely for the fact it is performed outside working hours. It should be taken into account that every restriction of the human and citizens' rights should be not only legally substantiated but also be socially justifiable and adequate.

Article 9 of the Law No.1506 envisages that candidates to hold office related to implementation of the functions of the State undergo special examination, especially, regarding the information submitted personally. This examination is applied towards the information about the candidate, record of his or her criminal liability or liability for corruption offences, reliable information about incomes, their sources and financial liabilities, including those from abroad, and availability of his or her corporate rights, information about state of health, level of education, scientific degree and rank, professional qualifications.

The reporting on incomes and financial liabilities by office seekers or the persons who already hold the office is envisaged by Article 13 of the Law of Ukraine «On Civil Service» and by Article 13 of the Law of Ukraine «On Civil Service at the Bodies of Local Self-Government». Restrictions related to the necessity of financial control for this category of individuals facilitate identification of corruption offences and that is why they are very important for personnel selection and for the defense of the national economy.

The procedures established by legislation provide formation of appropriate corps of personnel who are candidates to hold offices related to the execution of functions of the State or bodies of local self-government and take into consideration the constitutional provisions of social responsibility of every individual, duties before the society and the right of every individual to free development of his or her personality stipulated in Article 23 of the Constitution of Ukraine. Also they do not violate the constitutional norm which envisages the opportunity of collection, storage, usage and dissemination of confidential information about a person in cases determined by law (Article 32.2 of the Constitution of Ukraine).

Hereby the provisions of Articles 9.1, 9.2 of the Law No.1506 concerning the special testing of persons who are candidates to hold offices related to execution of functions of the State or bodies of local self-government conform with the Constitution (are constitutional).

Articles 9.2.2, 9.2.3 of the Law No.1506 envisage the special examination not only for office seekers but also — according to paragraph two Article 1.1 — spouses, children, parents, whole blood brothers and sisters, grandfather and grandmother, grandchildren, adopters, adopted and also other individuals on conditions of permanent cohabitation and joint household with the person defined in paragraph 1 of Article 2 of Law No.1506.

The list of connected persons irrespective of their place of residence and joint household as well as other persons who permanently cohabit and run joint household with the person seeking the office, defined in paragraph two Article 1.1 of the Law No.1506 gives the opportunity for the state bodies to interfere in one's private life and familial privacy, groundlessly obtain private information which violates the abovementioned norm of the Basic Law. Moreover, it should be taken into account that connected persons are not office seekers but are only indirectly (ties of blood etc.) connected with the person who is an office seeker or already holds the office. The reporting on one's connected and other persons without consent by a person who is an office seeker can cause the obtaining of invalid data whereupon the person would bear liability under Article 164¹ of the Code of Ukraine On Administrative Offences.

Therefore, the special examination envisaged by Articles 9.2.2, 9.2.3 of the Law No.1506 may not be applied to one's connected and persons, mentioned in paragraph two Article 1.1 of the Law No.1506 because it violates the provisions of Articles 32, 64.1 of the Constitution of Ukraine.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as conforming with the Constitution of Ukraine (constitutional) the provisions of:

— item 1 of the Section VIII «Final Provisions» of the Law of Ukraine «On Basic Principles of Prevention and Counteracting Corruption» No.1506-VI dated

June 11, 2009; Article 28 of the Law of Ukraine «On Liability of Legal Entities for Corruption-Related Offences» No.1507-VI dated June 11, 2009; Section II of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine concerning Liability for Corruption Offences» No.1508-VI dated June 11, 2009 with amendments introduced by laws of Ukraine «On Introducing Amendments to some Laws of Ukraine concerning Prevention and Counteracting Corruption» No.1787-VI dated December 23, 2009 and No.1962-VI dated March 10, 2010;

— Article 4.1.2. of Law of Ukraine «On Basic Principles of Prevention and Counteracting Corruption» No.1506-VI dated June 11, 2009 concerning the right of the members of the Cabinet of Ministers of Ukraine, chief officers of central and local bodies of executive power and local-self government to perform teaching, scholarly and creative work only outside of working hours;

— Articles 9.1, 9.2 of the Law of Ukraine «On Basic Principles of Prevention and Counteracting Corruption» No.1506-VI dated June 11, 2009 concerning special examination for candidates to the offices related with the implementation of the functions of the State or bodies of local self-government (except the provisions of Articles 9.2.2, 9.2.3 concerning one's connected persons).

2. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (un-constitutional):

— word combination «which are performed outside of working hours» in Article 4.1.2 of the Law of Ukraine «On Basic Principles of Prevention and Counteracting Corruption» No.1506-VI dated June 11, 2009 and word combination «outside of working hours» in Article 214²⁴ of the Code of Ukraine On Administrative Offences, except its application towards individuals mentioned in Article 120.1 of the Constitution of Ukraine;

— word combination «one's connected persons» in Articles 9.2.2, 9.2.3 of the Law of Ukraine «On Basic Principles of Prevention and Counteracting Corruption» No.1506-VI dated June 11, 2009.

3. The provisions of the Law of Ukraine «On Basic Principles of Prevention and Counteracting Corruption» No.1506-VI dated June 11, 2009 and the Code of Ukraine On Administrative Offences declared unconstitutional lose their effect from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

4. To terminate the constitutional proceedings in case concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of paragraph 3 Article 3.4, paragraph 3 Article 9.3, Article 26 of the Law of Ukraine «On Basic Principles of Prevention and Counteracting Corruption» No.1506-VI dated June 11, 2009, Law of Ukraine «On Liability of Legal Entities for Corruption-Related Offences» No.1507-VI dated June 11, 2009 on the grounds of Article 45.2 of Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» — constitutional petition does not meet the requirements envisaged by the Constitution of Ukraine and the Law «On the Constitutional Court of Ukraine».

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень
статей 14, 24, 64, пунктів 7–13 розділу VII «Прикінцеві положення»
Закону України «Про Державний бюджет України на 2010 рік»**

м. Київ
30 листопада 2010 року
№22-рп/2010

Справа №1-47/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого, доповідача, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Винокурова** Сергія Маркіяновича, **Гульгая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Маркуш** Марії Андріївни, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Стрижака** Андрія Андрійовича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шапгали** Наталі Костянтинівни, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 14, 24, 64, пунктів 7–13 розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» від 27 квітня 2010 року №2154-VI (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., №№22–25, ст.263) (далі — Закон).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 39, 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне подання 54 народних депутатів України.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 71 Закону України «Про Конституційний Суд України» є твердження суб'єкта права на конституційне подання про неконституційність зазначених положень Закону.

Заслухавши суддю-доповідача Головіна А.С. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — 54 народних депутати України — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення Закону, а саме:

— статті 14, якою встановлено, що «при здійсненні державних запозичень та наданні державних гарантій Міністр фінансів України за дорученням Кабінету Міністрів України має право брати зобов'язання від імені України, пов'язані із здійсненням таких запозичень та наданням

державних гарантій, у тому числі щодо відмови від суверенного імунітету в можливих судових справах, пов'язаних із поверненням кредитів (позик) та звільненням платежів згідно з договорами від будь-яких комісій, податків і зборів (обов'язкових платежів), протягом часу дії зобов'язання з повернення запозичених коштів»;

— статті 24, яка передбачає, що «на часткову зміну частини другої статті 21 Закону України «Про приватизацію державного майна» (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., №17, ст.122; 2002 р., №12–13, ст.92; 2003 р., №10–11, ст.86; 2005 р., №7–8, ст.162, №№17–19, ст.267; 2006 р., №4, ст.59, №№9–11, ст.96; 2007 р., №7–8, ст.66; 2008 р., №№5–8, ст.78; 2009 р., №№20–22, ст.269) дозволити у процесі приватизації державного майна оплату його вартості у вільно конвертованій іноземній валюті»;

— статті 64, якою встановлено, що «до членів сім'ї пільговика при наданні пільг належать: дружина (чоловік), їхні неповнолітні діти (до 18 років); неодружені повнолітні діти, які визнані інвалідами з дитинства I та II групи або інвалідами I групи; особа, яка проживає разом з інвалідом війни I групи та доглядає за ним за умови, що інвалід війни не перебуває у шлюбі; непрацездатні батьки; особа, яка знаходиться під опікою або піклуванням громадянина, що має право на пільги, та проживає разом з ним»;

— пунктів 7–13 розділу VII «Прикінцеві положення», якими передбачено:

«7. З метою зменшення дефіциту бюджету у 2010 році надати право Кабінету Міністрів України за погодженням з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету приймати рішення щодо перегляду деяких розмірів виплат, визначених законодавством, та по інших законодавчих актах, які передбачають додаткові видатки з державного та місцевих бюджетів.

8. Установити, що у 2010 році окремі положення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (Відомості Верховної Ради України, 2008 р., №27–28, ст.253; 2009 р., №16, ст.223, №26, ст.328) застосовуються з урахуванням таких змін:

у розділі II «Прикінцеві положення»:

зупинити на 2010 рік дію абзаців двадцять першого — двадцять третього пункту 4;

у пункті 6 цифри «2,27» змінити цифрами «3,19».

9. Установити, що у 2010 році окремі положення Земельного кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2002 р., №3–4, ст.27) застосовуються з урахуванням таких змін:

текст статті 209 викласти у такій редакції:

«1. Кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва зараховуються у розмірі: 100 відсотків — до бюджетів міст Києва та Севастополя; 25 відсотків — до бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів, 75 відсотків — до бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, 15 відсотків — до районних бюджетів, 60 відсотків — до бюджетів міст районного значення, селищ, сіл та їх об'єднань.

2. Кошти, які надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, використовуються виключно на освоєння земель для сільськогосподарських і лісогосподар-

ських потреб, поліпшення відповідних угідь, охорону земель відповідно до розроблених програм та проектів землеустрою, проведення нормативної грошової оцінки землі, розмежування земель державної та комунальної власності. Використання цих коштів на інші цілі не допускається».

10. Установити, що у 2010 році окремі положення Закону України «Про господарські товариства» (Відомості Верховної Ради України, 1991 р., №49, ст.682; 1998 р., №18, ст.89) застосовуються з урахуванням таких змін:

1) у третьому реченні статті 15 після слова «розрахунків» доповнити словами «та сплати обов'язкової суми дивідендів»;

2) пункт «д» частини п'ятої статті 41 після слова «(дивідендів)» доповнити словами «з урахуванням вимог, передбачених цим та іншими законами».

11. Установити, що у 2010 році окремі положення Закону України «Про акціонерні товариства» (Відомості Верховної Ради України, 2008 р., №50–51, ст.384) застосовуються з урахуванням таких змін:

1) у статті 30:

в абзаці першому частини другої слова «в обсязі, встановленому рішенням загальних зборів акціонерного товариства» виключити;

частину другу після абзацу першого доповнити двома новими абзацами такого змісту:

«Виплата дивідендів здійснюється господарським товариством з чистого прибутку у звітному році та/або нерозподіленого прибутку в розмірі не менше 30 відсотків.

Розмір виплати дивідендів може бути збільшений за рішенням загальних зборів акціонерного товариства».

У зв'язку з цим абзац другий вважати абзацом четвертим;

абзац перший частини третьої викласти в такій редакції:

«3. Рішення про виплату дивідендів в розмірі більше 30 відсотків за протими акціями приймається загальними зборами акціонерного товариства»;

2) у частині другій статті 33:

пункт 12 доповнити словами «з урахуванням вимог, передбачених цим та іншими законами»;

пункт 15 викласти в такій редакції:

«15) затвердження річних дивідендів у розмірі, що перевищує їх обсяг, встановлений абзацом другим частини другої статті 30 цього Закону».

12. Зупинити на 2010 рік дію:

1) Закону України «Про рентні платежі за нафту, природний газ і газовий конденсат» (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., №19, ст.272, №43–44, ст.493; 2005 р., №7–8, ст.162, №№17–19, ст.267; 2006 р., №№9–11, ст.96; 2007 р., №3, ст.31; 2008 р., №№5–8, ст.78, №27–28, ст.253);

2) абзацу другого преамбули Закону України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., №10, ст.44; 2003 р., №24, ст.154; 2010 р., №2–3, ст.11);

3) частин другої та шостої статті 16 (щодо умов надання спеціальних дозволів на користування надрами) та частини першої статті 34 (щодо визначення розміру збору за видачу спеціальних дозволів на користування надрами) Кодексу України про надра (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., №36, ст.340);

4) статей 14–16 Закону України «Про нафту і газ» (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., №50, ст.262; 2004 р., №17–18, ст.250; 2005 р., №7–8, ст.162, №№17–19, ст.267; 2006 р., №№9–11, ст.96; 2007 р., №7–8, ст.66; 2008 р., №№5–8, ст.78, №27–28, ст.253) в частині умов надання спеціальних дозволів на користування надрами;

5) абзаців восьмого та десятого частини другої статті 6 Закону України «Про державну геологічну службу України» (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., №51, ст.456; 2004 р., №17–18, ст.250; 2005 р., №7–8, ст.162, №№17–19, ст.267; 2006 р., №№9–11, ст.96, №22, ст.184; 2007 р., №7–8, ст.66; 2008 р., №№5–8, ст.78, №27–28, ст.253; 2009 р., №29, ст.391) в частині надання повноважень та умов надання спеціальних дозволів на користування надрами.

13. Установити, що у 2010 році окремі положення Закону України «Про державну податкову службу в Україні» (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., №15, ст.84; 2005 р., №10, ст.187, №№17–19, ст.267) застосовуються з урахуванням таких змін:

пункт 11 частини першої статті 11 викласти у такій редакції:

«11) застосовувати до платників податків фінансові (штрафні) санкції, стягувати до бюджетів та державних цільових фондів суми недоїмки, пені у випадках, порядку та розмірі, встановлених законодавством, а також стягувати до державного бюджету суми заборгованості суб'єктів господарювання за кредитами, залученими державою або під державні гарантії, бюджетними позичками та фінансовою допомогою, наданою на поворотній основі, та нарахованої на неї пені у порядку, передбаченому Законом України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами».

Суб'єкт права на конституційне подання стверджує, що, оскільки статтею 95 Конституції України у взаємозв'язку з частиною другою статті 38 Бюджетного кодексу України (далі — Кодекс) встановлено вичерпний перелік правовідносин, які можуть регулюватися законом про Державний бюджет України (виключно визначення доходів та видатків держави на загальносуспільні потреби), є підстави вважати положення статей 14, 24, 64, пунктів 7–13 розділу VII «Прикінцеві положення» Закону такими, що не відповідають Конституції України, а також посилається на правові позиції, висловлені Конституційним Судом України у рішеннях від 9 липня 2007 року №6-рп/2007 (справа про соціальні гарантії громадян), від 22 травня 2008 року №10-рп/2008 (справа щодо предмета та змісту закону про Державний бюджет України).

2. Вирішуючи питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) оспорюваних положень Закону, Конституційний Суд України виходить з такого.

2.1. Згідно з Основним Законом України до повноважень Верховної Ради України належить затвердження Державного бюджету України (пункт 4 частини першої статті 85, частина перша статті 96) виключно у формі закону (пункт 1 частини другої статті 92, частина друга статті 95).

Окремої процедури розгляду, ухвалення і набрання чинності законом про Державний бюджет України, відмінної від процедури розгляду, ухвалення і

набрання чинності іншими законами, у Конституції України не визначено, але встановлено деякі особливості щодо його змісту, якими обумовлені і певні вимоги до цієї процедури. Зокрема, проект закону про Державний бюджет України розробляє і подає до Верховної Ради України Кабінет Міністрів України разом із доповіддю про хід виконання Державного бюджету України поточного року. Дія в часі закону про Державний бюджет України обмежується конкретним періодом — з 1 січня по 31 грудня, а за особливих обставин — іншим періодом (стаття 96, пункт 6 статті 116 Основного Закону України).

За змістом частини другої статті 95 Конституції України тільки законом про Державний бюджет України повинні визначатися будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, розмір і цільове спрямування цих видатків.

Структура і зміст закону про Державний бюджет України визначені частиною другою статті 38 Кодексу, а порядок подання та розгляду законопроектів, які впливають на дохідну чи видаткову частини бюджету,— статтею 27 Кодексу.

2.2. Конституційний Суд України неодноразово за зверненнями суб'єктів права на конституційне подання розглядав справи і приймав рішення щодо відповідності Конституції України (конституційності) законів про Державний бюджет України чи їх окремих положень.

Зокрема, у Рішенні від 9 липня 2007 року №6-рп/2007 (справа про соціальні гарантії громадян) Конституційний Суд України встановив, що вимоги щодо змісту закону про Державний бюджет України містяться в частині другій статті 95 Конституції України, положення якої конкретизовано у статті 38 Кодексу; визначений частиною другою статті 95 Конституції України, частиною другою статті 38 Кодексу перелік правовідносин, які регулюються законом про Державний бюджет України, є вичерпним; зі змісту положень Конституції України та Кодексу вбачається, що закон про Державний бюджет України як правовий акт, чітко зумовлений поняттям бюджету як плану формування та використання фінансових ресурсів, має особливий предмет регулювання, відмінний від інших законів України — він стосується виключно встановлення доходів та видатків держави на загальносуспільні потреби, тому цим законом не можуть вноситися зміни, зупинятися дія чинних законів України, а також встановлюватися інше (додаткове) правове регулювання відносин, що є предметом інших законів України (абзаци четвертий, п'ятий, шостий пункту 4 мотивувальної частини).

Визнавши вказаним рішенням окремі положення Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» такими, що не відповідають Конституції України, Конституційний Суд України звернув увагу Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України на необхідність додержання положень статей 1, 3, 6, 8, 19, 22, 95, 96 Конституції України, статей 4, 27, частини другої статті 38 Кодексу при підготовці, прийнятті та введенні в дію закону про Державний бюджет України (пункти 1, 4 резолютивної частини).

На зазначених положеннях Основного Закону України, Кодексу і наведених правових позиціях Конституційного Суду України ґрунтувалося його Рішення від 22 травня 2008 року №10-рп/2008 у справі щодо предмета та

змісту закону про Державний бюджет України, яким визнано неконституційними окремі положення Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (пункт 2 резолютивної частини). У цьому рішенні Конституційний Суд України дійшов висновку, що законом про Державний бюджет України не можна вносити зміни до інших законів, зупиняти їх дію чи скасовувати їх, оскільки з об'єктивних причин це створює протиріччя у законодавстві; у разі необхідності зупинення дії законів, внесення до них змін і доповнень, визнання їх нечинними мають використовуватися окремі закони (абзаци третій, четвертий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини).

2.3. Всупереч конституційним вимогам щодо предметного регулювання законом про Державний бюджет України та правовим позиціям, висловленим Конституційним Судом України у рішеннях від 9 липня 2007 року №6-рп/2007, від 22 травня 2008 року №10-рп/2008, Законом внесено зміни та доповнення до ряду законодавчих актів (стаття 24, пункти 8, 9, 10, 11, 13 розділу VII «Прикінцеві положення»), зупинено на 2010 рік дію окремих законів (пункт 12 розділу VII «Прикінцеві положення»), а також встановлено правове регулювання відносин, що є предметом інших законів України (статті 14, 64, пункт 7 розділу VII «Прикінцеві положення»).

Конституційний Суд України на підставі дослідження матеріалів справи, із врахуванням відповідних норм Конституції України (стаття 95), Кодексу та своїх правових позицій, викладених у зазначених рішеннях, дійшов висновку, що положення статей 14, 24, 64, пунктів 7–13 розділу VII «Прикінцеві положення» Закону суперечать Конституції України.

Виходячи з викладеного та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 51, 61, 63, 65, 70, 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення статей 14, 24, 64, пунктів 7–13 розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» від 27 квітня 2010 року №2154-VI.

2. Положення Закону України «Про Державний бюджет України на 2010 рік», визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности)
положений статей 14, 24, 64, пунктов 7–13 раздела VII
«Заключительные положения» Закона Украины
«О Государственном бюджете Украины на 2010 год»
по конституционному представлению 54 народных депутатов Украины

г. Киев
30 ноября 2010 года
№22-рп/2010

Дело №1-47/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Головина Анатолия Сергеевича — председательствующего, докладчика, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Винокурова** Сергея Маркияновича, **Гульгая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Маркуш** Марии Андреевны, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Стрижака** Андрея Андреевича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений статей 14, 24, 64, пунктов 7–13 раздела VII «Заключительные положения» Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2010 год» от 27 апреля 2010 года №2154-VI (Ведомости Верховной Рады Украины, 2010 г., №№22–25, ст.263) (далее — Закон) по конституционному представлению 54 народных депутатов Украины.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 39, 40 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное представление 54 народных депутатов Украины.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 71 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является утверждение субъекта права на конституционное представление о неконституционности указанных положений Закона.

Заслушав судью-докладчика Головина А.С. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

установил:

1. Субъект права на конституционное представление — 54 народных депутата Украины — обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения Закона, а именно:

— статьи 14, которой установлено, что «при осуществлении государственных заимствований и предоставлении государственных гарантий Ми-

нистр финансов Украины по поручению Кабинета Министров Украины имеет право принимать обязательства от имени Украины, связанные с осуществлением таких заимствований и предоставлением государственных гарантий, в том числе относительно отказа от суверенного иммунитета в возможных судебных делах, связанных с возвращением кредитов (займов) и освобождением платежей согласно договорам от любых комиссий, налогов и сборов (обязательных платежей), в течение времени действия обязательства по возврату заимствованных средств»;

— статьи 24, которая предусматривает, что «на частичное изменение части второй статьи 21 Закона Украины «О приватизации государственного имущества» (Ведомости Верховной Рады Украины, 1997 г., №17, ст.122; 2002 г., №12–13, ст.92; 2003 г., №10–11, ст.86; 2005 г., №7–8, ст.162, №№17–19, ст.267; 2006 г., №4, ст.59, №№9–11, ст.96; 2007 г., №7–8, ст.66; 2008 г., №№5–8, ст.78; 2009 г., №№20–22, ст.269) разрешить в процессе приватизации государственного имущества оплату его стоимости в свободно конвертируемой иностранной валюте»;

— статьи 64, которой установлено, что «к членам семьи льготника при предоставлении льгот относятся: жена (муж), их несовершеннолетние дети (до 18 лет); неженатые совершеннолетние дети, признанные инвалидами с детства I и II группы или инвалидами I группы; лицо, проживающее совместно с инвалидом войны I группы и ухаживающее за ним при условии, что инвалид войны не состоит в браке; нетрудоспособные родители; лицо, находящееся под опекой или попечением гражданина, имеющего право на льготы, и проживающее совместно с ним»;

— пунктов 7–13 раздела VII «Заключительные положения», которыми предусмотрено:

«7. В целях уменьшения дефицита бюджета в 2010 году предоставить право Кабинету Министров Украины по согласованию с Комитетом Верховной Рады Украины по вопросам бюджета принимать решения относительно пересмотра некоторых размеров выплат, определенных законодательством, и по другим законодательным актам, предусматривающим дополнительные расходы из государственного и местных бюджетов.

8. Установить, что в 2010 году отдельные положения Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины» (Ведомости Верховной Рады Украины, 2008 г., №27–28, ст.253; 2009 г., №16, ст.223, №26, ст.328) применяются с учетом следующих изменений:

в разделе II «Заключительные положения»:

приостановить на 2010 год действие абзацев двадцать первого — двадцать третьего пункта 4;

в пункте 6 цифры «2,27» заменить цифрами «3,19».

9. Установить, что в 2010 году отдельные положения Земельного кодекса Украины (Ведомости Верховной Рады Украины, 2002 г., №3–4, ст.27) применяются с учетом следующих изменений:

текст статьи 209 изложить в следующей редакции:

«1. Средства от возмещения потерь сельскохозяйственного и лесохозяйственного производства зачисляются в размере: 100 процентов — в бюджеты городов Киева и Севастополя; 25 процентов — в бюджет Автономной Республики Крым и областные бюджеты, 75 процентов — в бюджеты

городов республиканского Автономной Республики Крым и областного значения, 15 процентов — в районные бюджеты, 60 процентов — в бюджеты городов районного значения, поселков, сел и их объединений.

2. Средства, поступающие в порядке возмещения потерь сельскохозяйственного и лесохозяйственного производства, используются исключительно на освоение земель для сельскохозяйственных и лесохозяйственных нужд, улучшение соответствующих угодий, охрану земель в соответствии с разработанными программами и проектами землеустройства, проведение нормативной денежной оценки земли, размежевание земель государственной и коммунальной собственности. Использование этих средств на иные цели не допускается».

10. Установить, что в 2010 году отдельные положения Закона Украины «О хозяйственных обществах» (Ведомости Верховной Рады Украины, 1991 г., №49, ст.682; 1998 г., №18, ст.89) применяются с учетом следующих изменений:

1) в третьем предложении статьи 15 после слова «расчетов» дополнить словами «и уплаты обязательной суммы дивидендов»;

2) пункт «д» части пятой статьи 41 после слова «(дивидендов)» дополнить словами «с учетом требований, предусмотренных настоящим и другими законами».

11. Установить, что в 2010 году отдельные положения Закона Украины «Об акционерных обществах» (Ведомости Верховной Рады Украины, 2008 г., №50–51, ст.384) применяются с учетом следующих изменений:

1) в статье 30:

в абзаце первом части второй слова «в объеме, установленном решением общего собрания акционерного общества» исключить;

часть вторую после абзаца первого дополнить двумя новыми абзацами следующего содержания:

«Выплата дивидендов осуществляется хозяйственным обществом из чистой прибыли в отчетном году и/или нераспределенной прибыли в размере не менее 30 процентов.

Размер выплаты дивидендов может быть увеличен по решению общего собрания акционерного общества».

В связи с этим абзац второй считать абзацем четвертым;

абзац первый части третьей изложить в следующей редакции:

«3. Решение о выплате дивидендов в размере более 30 процентов по простым акциям принимается общим собранием акционерного общества»;

2) в части второй статьи 33:

пункт 12 дополнить словами «с учетом требований, предусмотренных настоящим и другими законами»;

пункт 15 изложить в следующей редакции:

«15) утверждение годовых дивидендов в размере, превышающем их объем, установленный абзацем вторым части второй статьи 30 настоящего Закона».

12. Приостановить на 2010 год действие:

1) Закона Украины «О рентных платежах за нефть, природный газ и газовый конденсат» (Ведомости Верховной Рады Украины, 2004 г., №19,

ст.272, №43–44, ст.493; 2005 г., №7–8, ст.162, №№17–19, ст.267; 2006 г., №№9–11, ст.96; 2007 г., №3, ст.31; 2008 г., №№5–8, ст.78, №27–28, ст.253);

2) абзаца второго преамбулы Закона Украины «О порядке погашения обязательств плательщиков налогов перед бюджетами и государственными целевыми фондами» (Ведомости Верховной Рады Украины, 2001 г., №10, ст.44; 2003 г., №24, ст.154; 2010 г., №2–3, ст.11);

3) частей второй и шестой статьи 16 (в отношении условий предоставления специальных разрешений на пользование недрами) и части первой статьи 34 (в отношении определения размера сбора за выдачу специальных разрешений на пользование недрами) Кодекса Украины о недрах (Ведомости Верховной Рады Украины, 1994 г., №36, ст.340);

4) статей 14–16 Закона Украины «О нефти и газе» (Ведомости Верховной Рады Украины, 2001 г., №50, ст.262; 2004 г., №17–18, ст.250; 2005 г., №7–8, ст.162, №№17–19, ст.267; 2006 г., №№9–11, ст.96; 2007 г., №7–8, ст.66; 2008 г., №№5–8, ст.78, №27–28, ст.253) в части условий предоставления специальных разрешений на пользование недрами;

5) абзацев восьмого и десятого части второй статьи 6 Закона Украины «О государственной геологической службе Украины» (Ведомости Верховной Рады Украины, 1999 г., №51, ст.456; 2004 г., №17–18, ст.250; 2005 г., №7–8, ст.162, №№17–19, ст.267; 2006 г., №№9–11, ст.96, №22, ст.184; 2007 г., №7–8, ст.66; 2008 г., №№5–8, ст.78, №27–28, ст.253; 2009 г., №29, ст.391) в части предоставления полномочий и условий предоставления специальных разрешений на пользование недрами.

13. Установить, что в 2010 году отдельные положения Закона Украины «О государственной налоговой службе в Украине» (Ведомости Верховной Рады Украины, 1994 г., №15, ст.84; 2005 г., №10, ст.187, №№17–19, ст.267) применяются с учетом следующих изменений:

пункт 11 части первой статьи 11 изложить в следующей редакции:

«11) применять к плательщикам налогов финансовые (штрафные) санкции, взыскивать в бюджеты и государственные целевые фонды суммы недоимки, пени в случаях, порядке и размере, установленных законодательством, а также взыскивать в государственный бюджет суммы задолженности субъектов хозяйствования по кредитам, привлеченным государством или под государственные гарантии, бюджетным ссудам и финансовой помощи, предоставленной на возвратной основе, и начисленной на нее пени в порядке, предусмотренном Законом Украины «О порядке погашения обязательств плательщиков налогов перед бюджетами и государственными целевыми фондами».

Субъект права на конституционное представление утверждает, что поскольку статьей 95 Конституции Украины во взаимосвязи с частью второй статьи 38 Бюджетного кодекса Украины (далее — Кодекс) установлен исчерпывающий перечень правоотношений, которые могут регулироваться законом о Государственном бюджете Украины (исключительно определение доходов и расходов государства на общественные нужды), имеются основания считать положения статей 14, 24, 64, пунктов 7–13 раздела VII «Заключительные положения» Закона не соответствующими Конституции Украины, а также ссылается на правовые позиции, изложенные Конституционным Судом Украи-

ны в решениях от 9 июля 2007 года №6-рп/2007 (дело о социальных гарантиях граждан), от 22 мая 2008 года №10-рп/2008 (дело о предмете и содержании закона о Государственном бюджете Украины).

2. Решая вопрос о соответствии Конституции Украины (конституционности) оспариваемых положений Закона, Конституционный Суд Украины исходит из следующего.

2.1. В соответствии с Основным Законом Украины к полномочиям Верховной Рады Украины относится утверждение Государственного бюджета Украины (пункт 4 части первой статьи 85, часть первая статьи 96) исключительно в форме закона (пункт 1 части второй статьи 92, часть вторая статьи 95).

Отдельной процедуры рассмотрения, принятия и вступления в силу закона о Государственном бюджете Украины, отличной от процедуры рассмотрения, принятия и вступления в силу других законов, в Конституции Украины не определено, но установлены некоторые особенности относительно его содержания, которыми обусловлены и определенные требования к данной процедуре. В частности, проект закона о Государственном бюджете Украины разрабатывает и представляет в Верховную Раду Украины Кабинет Министров Украины вместе с докладом о ходе исполнения Государственного бюджета Украины текущего года. Действие во времени закона о Государственном бюджете Украины ограничивается конкретным периодом — с 1 января по 31 декабря, а при особых обстоятельствах — иным периодом (статья 96, пункт 6 статьи 116 Основного Закона Украины).

Согласно содержанию части второй статьи 95 Конституции Украины исключительно законом о Государственном бюджете Украины должны определяться любые расходы государства на нужды всего общества, размер и целевое назначение этих расходов.

Структура и содержание закона о Государственном бюджете Украины определены частью второй статьи 38 Кодекса, а порядок представления и рассмотрения законопроектов, влияющих на доходную или расходную части бюджета, — статьей 27 Кодекса.

2.2. Конституционный Суд Украины неоднократно по обращениям субъектов права на конституционное представление рассматривал дела и принимал решения о соответствии Конституции Украины (конституционности) законов о Государственном бюджете Украины либо их отдельных положений.

В частности, в Решении от 9 июля 2007 года №6-рп/2007 (дело о социальных гарантиях граждан) Конституционный Суд Украины установил, что требования относительно содержания закона о Государственном бюджете Украины заключены в части второй статьи 95 Конституции Украины, положение которой конкретизировано в статье 38 Кодекса; установленный частью второй статьи 95 Конституции Украины, частью второй статьи 38 Кодекса перечень правоотношений, регулируемых законом о Государственном бюджете Украины, является исчерпывающим; из содержания по-

ложений Конституции Украины и Кодекса усматривается, что закон о Государственном бюджете Украины как правовой акт, четко обусловленный понятием бюджета как плана формирования и использования финансовых ресурсов, имеет особый предмет регулирования, отличный от других законов Украины — он касается исключительно установления доходов и расходов государства на общественные нужды, поэтому этим законом не могут вноситься изменения, приостанавливаться действие действующих законов Украины, а также устанавливаться иное (дополнительное) правовое регулирование отношений, являющихся предметом других законов Украины (абзацы четвертый, пятый, шестой пункта 4 мотивировочной части).

Признав указанным решением отдельные положения Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2007 год» не соответствующими Конституции Украины, Конституционный Суд Украины обратил внимание Верховной Рады Украины, Президента Украины, Кабинета Министров Украины на необходимость соблюдения положений статей 1, 3, 6, 8, 19, 22, 95, 96 Конституции Украины, статей 4, 27, части второй статьи 38 Кодекса при подготовке, принятии и введении в действие закона о Государственном бюджете Украины (пункты 1, 4 резолютивной части).

На указанных положениях Основного Закона Украины, Кодекса и приведенных правовых позициях Конституционного Суда Украины основывалось его Решение от 22 мая 2008 года №10-рп/2008 по делу о предмете и содержании закона о Государственном бюджете Украины, которым признаны неконституционными отдельные положения Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2008 год и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины» (пункт 2 резолютивной части). В этом решении Конституционный Суд Украины пришел к выводу, что законом о Государственном бюджете Украины нельзя вносить изменения в другие законы, приостанавливать их действие либо отменять их, поскольку по объективным причинам это создает противоречия в законодательстве; в случае необходимости приостановки действия законов, внесения в них изменений и дополнений, признания их недействующими должны использоваться отдельные законы (абзацы третий, четвертый подпункта 5.4 пункта 5 мотивировочной части).

2.3. Вопреки конституционным требованиям о предметном регулировании законом о Государственном бюджете Украины и правовым позициям, изложенным Конституционным Судом Украины в решениях от 9 июля 2007 года №6-рп/2007, от 22 мая 2008 года №10-рп/2008, Законом внесены изменения и дополнения в ряд законодательных актов (статья 24, пункты 8, 9, 10, 11, 13 раздела VII «Заключительные положения»), приостановлено на 2010 год действие отдельных законов (пункт 12 раздела VII «Заключительные положения»), а также установлено правовое регулирование отношений, что является предметом других законов Украины (статьи 14, 64, пункт 7 раздела VII «Заключительные положения»).

Конституционный Суд Украины на основании исследования материалов дела, с учетом соответствующих норм Конституции Украины (статья 95), Кодекса и своих правовых позиций, изложенных в указанных ре-

шениях, пришел к выводу, что положения статей 14, 24, 64, пунктов 7–13 раздела VII «Заключительные положения» Закона противоречат Конституции Украины.

Исходя из изложенного и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152, статьей 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 63, 65, 70, 73 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) положения статей 14, 24, 64, пунктов 7–13 раздела VII «Заключительные положения» Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2010 год» от 27 апреля 2010 года №2154-VI.

2. Положения Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2010 год», признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.22-rp/2010 dated November 30, 2010 in the case upon the constitutional petition of 54 People's Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Articles 14, 24, 64, items 7–13 of Chapter VII «Final Provisions» of the Law of Ukraine «On the 2010 State Budget of Ukraine»*

According to the Fundamental Law the powers of the Verkhovna Rada of Ukraine include approving of the State Budget of Ukraine (Articles 85.1.4, 96.1) exclusively by the laws (Articles 92.2.1, 95.2).

The Constitution does not stipulate special procedure of review, adoption and entry into force of the law on the State Budget of Ukraine other than that of review, adoption and entry into force for all other laws, however it provides for some special features regarding its content which conditions certain requirements to this procedure. In particular, the Cabinet of Ministers of Ukraine elaborates the draft law on the State Budget of Ukraine and submits it to the Verkhovna Rada of Ukraine with the report on the course of the implementation of the State Budget of Ukraine in the current year. The effect of the law on the State Budget

of Ukraine is limited by the certain period — from January 1 to December 31 and under special circumstances — for a different period (Articles 96, 116.6 of the Fundamental Law).

Pursuant to Article 95.2 of the Constitution any state expenditure for the needs of the entire society, the extent and purposes of these expenditures are determined exclusively by the law on the State Budget of Ukraine.

Structure and content of the law on the State Budget of Ukraine are determined by Article 38.2 of the Budgetary Code of Ukraine (hereinafter referred to as «the Code»), and the order of submission and review of the draft laws which influence revenue and expenditure of the budget is determined by Article 27 of the Code.

Contrary to the constitutional requirements concerning the objective regulation by the law on the State Budget of Ukraine and the legal positions stated by the Constitutional Court of Ukraine in its Decisions No.6-rp/2007 dated July 9, 2007, No.10-rp/2008 dated May 22, 2008, the Law «On the 2010 State Budget of Ukraine» No.2154-VI dated April 27, 2010, amended and supplemented some legal acts (Article 24, items 8, 9, 10, 11, 13 of Chapter VII «Final Provisions»), suspended the effect of certain laws in 2010 (item 12 of Chapter VII «Final Provisions») and also established legal regulation of the relations which are the subject of other laws of Ukraine (Articles 14, 64, item 7 of Chapter VII «Final Transitions»).

The Constitutional Court of Ukraine on the assumption of materials of the case, taking into account relevant norms of the Constitution of Ukraine (Article 95), the Code and its legal positions stated in the mentioned Decisions, came to a conclusion that the provisions of Articles 14, 24, 64, items 7–13 of Chapter VII «Final Provisions» of the Law contravene with the Constitution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) the provisions of Articles 14, 24, 64, items 7–13 of Chapter VII «Final Provisions» of the Law of Ukraine «On the 2010 State Budget of Ukraine» No.2154-VI dated April 27, 2010.

2. The provisions of the Law of Ukraine «On the 2010 State Budget of Ukraine» declared unconstitutional lose their legal force from the day the Constitutional Court of Ukraine adopts this Decision.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

**у справі за конституційним зверненням
громадянина Багінського Артема Олександровича
щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14¹
Кодексу України про адміністративні правопорушення
(справа про адміністративну відповідальність
у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху)**

м. Київ
22 грудня 2010 року
№23-рп/2010

Справа №1-34/2010

Конституційний Суд України у складі суддів:

Головіна Анатолія Сергійовича — головуючого, **Бауліна** Юрія Васильовича, **Бринцева** Василя Дмитровича, **Вдовіченка** Сергія Леонідовича, **Винокурова** Сергія Маркіяновича, **Гультая** Михайла Мирославовича, **Запорожця** Михайла Петровича, **Кампа** Володимира Михайловича, **Колоса** Михайла Івановича, **Лилака** Дмитра Дмитровича, **Маркуш** Марії Андріївни — доповідача, **Овчаренка** В'ячеслава Андрійовича, **Сергейчука** Олега Анатолійовича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Стрижака** Андрія Андрійовича, **Ткачука** Павла Миколайовича, **Шаптали** Наталі Костянтинівни, **Шишкіна** Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Приводом для розгляду справи згідно зі статтями 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» стало конституційне звернення громадянина Багінського Артема Олександровича.

Підставою для розгляду справи відповідно до статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» є наявність неоднозначного застосування судами України положень частини першої статті 14¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Заслухавши суддю-доповідача Маркуш М.А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Суб'єкт права на конституційне звернення — громадянин Багінський А.О. — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — Кодекс) в контексті вимог до спеціальних технічних засобів, що мають функції фото- і кіно-

зйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, дані яких можуть використовуватися як доказ вини власників (співвласників) транспортних засобів. Багінський А.О. зазначає, що суди загальної юрисдикції за однакових обставин неоднозначно застосовують положення Кодексу щодо використання даних, зафіксованих вказаними технічними засобами, як підстави для притягнення до адміністративної відповідальності власників (співвласників) транспортних засобів в частині належності та допустимості доказів, а це призводить до грубих порушень конституційних прав і свобод громадян, передбачених статтею 29, частиною другою статті 61, статтею 63 Конституції України.

Автор клопотання також наголошує, що положення частини першої статті 14¹ Кодексу презумують відповідальність власника (співвласника) транспортного засобу за вчинене правопорушення. На його думку, виходячи з принципу верховенства права конституційна презумпція невинуватості особи поширюється і на обвинувачення її у вчиненні адміністративного правопорушення.

2. Свої позиції стосовно предмета конституційного звернення висловили Голова Верховної Ради України, Верховний Суд України, Міністерство внутрішніх справ України, науковці Київського національного університету внутрішніх справ, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.

3. Конституційний Суд України, розглядаючи порушені у конституційному зверненні питання, виходить з такого.

Виключно законами України визначаються діяння, які є адміністративними правопорушеннями, та відповідальність за них (пункт 22 частини першої статті 92 Конституції України).

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» від 24 вересня 2008 року №586-VI (далі — Закон) Кодекс було доповнено статтею 14¹ «Відповідальність власників (співвласників) транспортних засобів». Частиною першою цієї статті визначено, що «до адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху у разі їх фіксації працюючими в автоматичному режимі спеціальними технічними засобами, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобами фото- і кінозйомки, відеозапису притягаються власники (співвласники) транспортних засобів».

З метою встановлення процедури застосування зазначеної норми Кодексу було також доповнено частиною шостою статті 258, за якою у разі виявлення адміністративного правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксованого за допомогою працюючих в автоматичному режимі спеціальних технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, протокол про адміністративне правопорушення не складається, а постанова у справі про адміністративне правопорушення виноситься без участі особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. Копії постанови у справі про адміністративне правопорушення та матеріалів, зафіксованих за допомогою

працюючих в автоматичному режимі спеціальних технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, надсилаються особі, яка притягається до адміністративної відповідальності, протягом трьох днів з дня винесення такої постанови.

Аналіз положень статті 14¹ Кодексу в системному зв'язку з положеннями статті 258 стосовно фіксації порушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху «працюючими в автоматичному режимі спеціальними технічними засобами, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобами фото- і кінозйомки, відеозапису» дає підстави для висновку, що вказані технічні прилади та технічні засоби спеціально створені та призначені саме для фіксації за допомогою властивих їм функцій запису зображення на електронний носій чи світлочутливу плівку фактичних даних (показань) у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху і є достатніми для визначення суті правопорушення.

Положення частини шостої статті 258 Кодексу тісно пов'язані з положеннями його статті 14¹ та впливають на прийняття рішення у справі, тому згідно з частиною другою статті 95 Закону України «Про Конституційний Суд України» повинні бути перевірені на предмет їх відповідності Конституції України.

4. Конституційний принцип правової держави передбачає встановлення правопорядку, який повинен гарантувати кожному утвердження і забезпечення прав і свобод людини (статті 1, 3, частина друга статті 19 Основного Закону України). Конституція України визначає основні права і свободи людини і громадянина та гарантії їх дотримання і захисту, зокрема: права і свободи людини і громадянина, закріплені в Конституції України, не є вичерпними; конституційні права і свободи не можуть бути скасовані; при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (стаття 22); громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом (частина перша статті 24); юридична відповідальність особи має індивідуальний характер (частина друга статті 61); обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях; усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь (частина третя статті 62); конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України (частина перша статті 64).

4.1. Конституційний Суд України на підставі наведеного дійшов висновку, що адміністративна відповідальність в Україні та процедура притягнення до адміністративної відповідальності ґрунтуються на конституційних принципах та правових презумпціях, які зумовлені визнанням і дією принципу верховенства права в Україні. Конституція України має найвищу юридичну силу, закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8 Конституції України).

Елементами верховенства права є принципи рівності і справедливості, правової визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки

інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі (абзац другий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року №5-рп/2005). Принцип правової визначеності означає, що «обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки» (абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року №17-рп/2010). Наведені конституційні засади враховуються Конституційним Судом України у процесі перевірки на відповідність Конституції України положень статті 14¹, частини шостої статті 258 Кодексу.

4.2. Згідно з частиною другою статті 61 Конституції України юридична відповідальність особи має індивідуальний характер. Необхідність індивідуалізації адміністративної відповідальності передбачена частиною другою статті 33 Кодексу, якою визначено, що при накладенні стягнення враховується характер вчиненого правопорушення, особа порушника, ступінь його вини, майновий стан, обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність. У Кодексі конкретизовано й інші конституційні принципи, зокрема принцип рівності громадян перед законом (стаття 248).

Кодексом закріплено низку гарантій забезпечення прав суб'єктів, які притягаються до адміністративної відповідальності. В сукупності з наведеними конституційними нормами ці гарантії створюють систему процесуальних механізмів захисту вказаних осіб. У контексті питання, що розглядається, Конституційний Суд України враховує положення статей 9, 33, 248, 268 Кодексу. За змістом статті 9 Кодексу саме винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність суб'єкта адміністративної відповідальності є однією з ознак адміністративного правопорушення (проступку). Статтею 268 Кодексу встановлено перелік прав особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, зокрема: особа має право знайомитися з матеріалами справи, давати пояснення, подавати докази, заявляти клопотання, при розгляді справи користуватися юридичною допомогою адвоката, іншого фахівця у галузі права; справа про адміністративне правопорушення розглядається в присутності особи, яка притягається до адміністративної відповідальності; під час відсутності цієї особи справу може бути розглянуто лише у випадках, коли є дані про своєчасне її сповіщення про місце і час розгляду справи і якщо від неї не надійшло клопотання про відкладення розгляду справи.

Орган (посадова особа) при розгляді справи, зокрема, зобов'язаний з'ясувати: чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи винна дана особа в його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності, а також інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи, характер вчиненого правопорушення, особу порушника, ступінь

його вини, майновий стан, обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність; повинен своєчасно, всебічно, повно і об'єктивно з'ясувати обставини справи, вирішити її в точній відповідності до закону тощо (статті 245, 280 Кодексу). Згідно з Кодексом провадження у справі про адміністративне правопорушення не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю через відсутність події і складу адміністративного правопорушення (пункт 1 статті 247); справа про адміністративне правопорушення розглядається відкрито, крім випадків, коли це суперечить інтересам охорони державної таємниці (частина перша статті 249); оцінка доказів ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному дослідженні всіх обставин справи в їх сукупності (стаття 252) тощо. Положення зазначених статей визначають систему процесуальних механізмів, які в сукупності з наведеними конституційними нормами унеможливають притягнення до адміністративної відповідальності особи, яка не вчиняла правопорушення.

4.3. Конституційний Суд України звертає увагу на те, що перевірена на предмет конституційності стаття 14¹ Кодексу, яка міститься в Загальній частині Кодексу, встановлює особливості притягнення до адміністративної відповідальності саме власників (співвласників) транспортних засобів, однак безпосередньо не визначає складу правопорушення, а тому не може бути самостійною підставою для притягнення до такої відповідальності. Види правопорушень та процедура притягнення до адміністративної відповідальності визначені в Особливій частині Кодексу. Положення статті 14¹ Кодексу можуть застосовуватися лише в системному зв'язку з низкою інших статей, передбачених Особливою частиною Кодексу, диспозиції яких у безальтернативній формі визначають суб'єктом, який притягається до відповідальності за вчинення правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, особу, яка винна у вчиненні цього правопорушення, зокрема водія транспортного засобу. За відсутності в статтях Особливої частини Кодексу, які визначають склад адміністративних правопорушень, вказівки на те, що суб'єктами цих правопорушень є власники (співвласники) транспортних засобів, ці суб'єкти можуть притягатися до адміністративної відповідальності виключно за наявності в їхніх діях складу певного адміністративного порушення, інше створює правову невизначеність у встановленні суб'єкта, що притягається до відповідальності в цій сфері.

Словосполучення «власник (співвласник) транспортного засобу», використане у статті 14¹ Кодексу, означає, що таким власником (співвласником) може бути як фізична, так і юридична особа (статті 2, 318 Цивільного кодексу України). Конституційний Суд України виходячи з конституційного принципу індивідуалізації юридичної відповідальності (частина друга статті 61 Конституції України), правової доктрини, положень Кодексу (статті 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 27, 30, 31, 32 Загальної частини та Особлива частина) та своєї правової позиції, за якою «суб'єктом адміністративної відповідальності є лише фізична особа» (абзац другий пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 30 травня 2001 року №7-рп/2001 у справі про відповідальність юридичних осіб), вважає, що суб'єктом, який підлягає адміністративній відповідальності в сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, є фізична особа.

З наведеного Конституційний Суд України дійшов висновку про невідповідність вимогам частини другої статті 8, статті 22, частин першої, другої статті 24, частини другої статті 61, статей 62, 64 Конституції України положень статті 14¹, частини шостої статті 258 Кодексу, що згідно з частиною другою статті 95 Закону України «Про Конституційний Суд України» є підставою для визнання їх неконституційними.

5. Відповідно до частини другої статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» у разі необхідності Конституційний Суд України може визначити у своєму рішенні порядок і строки його виконання, а також покласти на відповідні державні органи обов'язки щодо забезпечення виконання рішення.

Стан правового регулювання притягнення осіб до адміністративної відповідальності, зокрема процедури застосування заходів впливу до порушників у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, Конституційний Суд України вважає таким, що не відповідає конституційному визначенню України як правової держави, а тому рекомендує Верховній Раді України в найкоротші терміни вирішити зазначене питання відповідно до положень Конституції України та з урахуванням цього Рішення.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, частинами першою, другою статті 152, статтею 153 Конституції України, статтями 51, 61, 65, 69, 70, 73, частиною другою статті 95 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), статтю 14¹, частину шосту статті 258 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

2. Положення Кодексу України про адміністративні правопорушення, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рекомендувати Верховній Раді України привести порядок притягнення осіб до адміністративної відповідальності за порушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху у разі їх фіксації працюючими в автоматичному режимі спеціальними технічними засобами, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобами фото- і кінозйомки, відеозапису у відповідність до цього Рішення.

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ИМЕНЕМ УКРАИНЫ

**РЕШЕНИЕ
КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ**

**по делу об официальном толковании положений
части первой статьи 14¹ Кодекса Украины
об административных правонарушениях по конституционному обращению
гражданина Багинского Артема Александровича
(дело об административной ответственности
в сфере обеспечения безопасности дорожного движения)**

г. Киев
22 декабря 2010 года
№23-рп/2010

Дело №1-34/2010

Конституционный Суд Украины в составе судей:

Головина Анатолия Сергеевича — председательствующего, **Баулина** Юрия Васильевича, **Брынцева** Василия Дмитриевича, **Вдовиченко** Сергея Леонидовича, **Винокурова** Сергея Маркияновича, **Гульгая** Михаила Мирославовича, **Запорожца** Михаила Петровича, **Кампо** Владимира Михайловича, **Колоса** Михаила Ивановича, **Лылака** Дмитрия Дмитриевича, **Маркуш** Марии Андреевны — докладчика, **Овчаренко** Вячеслава Андреевича, **Сергейчука** Олега Анатольевича, **Стецюка** Петра Богдановича, **Стрижака** Андрея Андреевича, **Ткачука** Павла Николаевича, **Шапталы** Натальи Константиновны, **Шишкина** Виктора Ивановича,

рассмотрел в пленарном заседании дело об официальном толковании положений части первой статьи 14¹ Кодекса Украины об административных правонарушениях по конституционному обращению гражданина Багинского Артема Александровича.

Поводом к рассмотрению дела в соответствии со статьями 42, 43 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» стало конституционное обращение гражданина Багинского Артема Александровича.

Основанием к рассмотрению дела согласно статье 94 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является наличие неоднозначного применения судами Украины положений части первой статьи 14¹ Кодекса Украины об административных правонарушениях.

Заслушав судью-докладчика Маркуш М.А. и исследовав материалы дела, Конституционный Суд Украины

у с т а н о в и л:

1. Субъект права на конституционное обращение — гражданин Багинский А.А.— обратился в Конституционный Суд Украины с ходатайством об официальном толковании положений части первой статьи 14¹ Кодекса Украины об административных правонарушениях (далее — Кодекс) в контексте требований к специальным техническим средствам, имею-

шим функции фото- и киносъемки, видеозаписи, или средствам фото- и киносъемки, видеозаписи, данные которых могут использоваться как доказательство вины владельцев (совладельцев) транспортных средств. Багинский А.А. отмечает, что суды общей юрисдикции в одинаковых обстоятельствах неоднозначно применяют положения Кодекса об использовании данных, зафиксированных указанными техническими средствами, как основания для привлечения к административной ответственности владельцев (совладельцев) транспортных средств в части относимости и допустимости доказательств, а это приводит к грубым нарушениям конституционных прав и свобод граждан, предусмотренных статьей 29, частью второй статьи 61, статьей 63 Конституции Украины.

Автор ходатайства также подчеркивает, что положения части первой статьи 14¹ Кодекса презумируют ответственность владельца (совладельца) транспортного средства за содеянное правонарушение. По его мнению, исходя из принципа верховенства права конституционная презумпция невиновности лица распространяется и на обвинение его в совершении административного правонарушения.

2. Свои позиции относительно предмета конституционного обращения изложили Председатель Верховной Рады Украины, Верховный Суд Украины, Министерство внутренних дел Украины, научные работники Киевского национального университета внутренних дел, Национальной юридической академии Украины имени Ярослава Мудрого.

3. Конституционный Суд Украины, рассматривая поднятые в конституционном обращении вопросы, исходит из следующего.

Исключительно законами Украины определяются деяния, являющиеся административными правонарушениями, и ответственность за них (пункт 22 части первой статьи 92 Конституции Украины).

Законом Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины по совершенствованию регулирования отношений в сфере обеспечения безопасности дорожного движения» от 24 сентября 2008 года №586-VI (далее — Закон) Кодекс был дополнен статьей 14¹ «Ответственность владельцев (совладельцев) транспортных средств». Частью первой данной статьи определено, что «к административной ответственности за правонарушение в сфере обеспечения безопасности дорожного движения в случае их фиксации работающими в автоматическом режиме специальными техническими средствами, имеющими функции фото- и киносъемки, видеозаписи, или средствами фото- и киносъемки, видеозаписи привлекаются владельцы (совладельцы) транспортных средств».

С целью установления процедуры применения указанной нормы Кодекс был также дополнен частью шестой статьи 258, согласно которой в случае выявления административного правонарушения в сфере обеспечения безопасности дорожного движения, зафиксированного с помощью работающих в автоматическом режиме специальных технических средств, имеющих функции фото- и киносъемки, видеозаписи, или средств фото- и киносъемки, видеозаписи, протокол об административном правонарушении не составляется, а постановление по делу об административном

правонарушении выносятся без участия лица, которое привлекается к административной ответственности. Копии постановления по делу об административном правонарушении и материалов, зафиксированных с помощью работающих в автоматическом режиме специальных технических средств, имеющих функции фото- и киносъемки, видеозаписи, или средств фото- и киносъемки, видеозаписи, отсылаются лицу, которое привлекается к административной ответственности, в течение трех дней со дня вынесения такого постановления.

Анализ положений статьи 14¹ Кодекса в системной связи с положениями статьи 258 о фиксации нарушений в сфере обеспечения безопасности дорожного движения «работающими в автоматическом режиме специальными техническими средствами, имеющими функции фото- и киносъемки, видеозаписи, или средствами фото- и киносъемки, видеозаписи» дает основания для вывода, что указанные технические приборы и технические средства специально созданы и предназначены именно для фиксации с помощью свойственных им функций записи изображения на электронный носитель или светочувствительную пленку фактических данных (показаний) в сфере обеспечения безопасности дорожного движения и являются достаточными для определения сути правонарушения.

Положения части шестой статьи 258 Кодекса тесно связаны с положениями его статьи 14¹ и влияют на принятие решения по делу, поэтому в соответствии с частью второй статьи 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» должны быть проверены на предмет их соответствия Конституции Украины.

4. Конституционный принцип правового государства предусматривает установление правопорядка, должно гарантировать каждому утверждение и обеспечение прав и свобод человека (статьи 1, 3, часть вторая статьи 19 Основного Закона Украины). Конституция Украины определяет основные права и свободы человека и гражданина и гарантии их соблюдения и защиты, в частности: права и свободы человека и гражданина, закрепленные в Конституции Украины, не являются исчерпывающими; конституционные права и свободы не могут быть упразднены; при принятии новых законов или внесении изменений в действующие законы не допускается сужение содержания и объема существующих прав и свобод (статья 22); граждане имеют равные конституционные права и свободы и равны перед законом (часть первая статьи 24); юридическая ответственность лица имеет индивидуальный характер (часть вторая статьи 61); обвинение не может основываться на доказательствах, полученных незаконным путем, а также на предположениях; все сомнения относительно доказанности вины лица истолковываются в его пользу (часть третья статьи 62); конституционные права и свободы человека и гражданина не могут быть ограничены, кроме случаев, предусмотренных Конституцией Украины (часть первая статьи 64).

4.1. Конституционный Суд Украины на основании указанного пришел к выводу, что административная ответственность в Украине и процедура привлечения к административной ответственности основываются на кон-

ституционных принципах и правовых презумпциях, обусловленных признанием и действием принципа верховенства права в Украине. Конституция Украины имеет высшую юридическую силу, законы и иные нормативно-правовые акты принимаются на основе Конституции Украины и должны соответствовать ей (часть вторая статьи 8 Конституции Украины).

Элементами верховенства права являются принципы равенства и справедливости, правовой определенности, ясности и недвусмысленности правовой нормы, поскольку иное не может обеспечить ее одинаковое применение, не исключает неограниченности трактования в правоприменительной практике и неизбежно приводит к произволу (абзац второй подпункта 5.4 пункта 5 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 22 сентября 2005 года №5-рп/2005). Принцип правовой определенности означает, что «ограничение основных прав человека и гражданина и воплощение этих ограничений на практике допустимо лишь при условии обеспечения предсказуемости применения правовых норм, устанавливаемых такими ограничениями. То есть ограничение любого права должно базироваться на критериях, которые дадут возможность лицу отделять правомерное поведение от противоправного, предусматривать юридические последствия своего поведения» (абзац третий подпункта 3.1 пункта 3 мотивировочной части Решения Конституционного Суда Украины от 29 июня 2010 года №17-рп/2010). Указанные конституционные принципы учитываются Конституционным Судом Украины в процессе проверки на соответствие Конституции Украины положений статьи 14¹, части шестой статьи 258 Кодекса.

4.2. В соответствии с частью второй статьи 61 Конституции Украины юридическая ответственность лица имеет индивидуальный характер. Необходимость индивидуализации административной ответственности предусмотрена частью второй статьи 33 Кодекса, которой определено, что при наложении взыскания учитывается характер содеянного правонарушения, личность нарушителя, степень его вины, имущественное состояние, обстоятельства, смягчающие и обременяющие ответственность. В Кодексе конкретизированы и другие конституционные принципы, в частности принцип равенства граждан перед законом (статья 248).

Кодексом закреплен ряд гарантий обеспечения прав субъектов, которые привлекаются к административной ответственности. В совокупности с приведенными конституционными нормами эти гарантии создают систему процессуальных механизмов защиты указанных лиц. В контексте рассматриваемого вопроса Конституционный Суд Украины учитывает положения статей 9, 33, 248, 268 Кодекса. По содержанию статьи 9 Кодекса именно виновное (умышленное или неосторожное) действие или бездействие субъекта административной ответственности является одним из признаков административного правонарушения (проступка). Статьей 268 Кодекса установлен перечень прав лица, которое привлекается к административной ответственности, в частности: лицо имеет право знакомиться с материалами дела, давать объяснения, предъявлять доказательства, заявлять ходатайство, при рассмотрении дела пользоваться юридической помощью адвоката, другого специалиста в области права; дело об административном правонарушении рассматривается в присутствия лица, которое привлекается к административ-

тивной ответственности; во время отсутствия этого лица дело может быть рассмотрено лишь в случаях, когда есть данные о своевременном его извещении о месте и времени рассмотрения дела и если от него не поступило ходатайство об отложении рассмотрения дела.

Орган (должностное лицо) при рассмотрении дела, в частности, обязан выяснить: было ли совершено административное правонарушение, виновно ли данное лицо в его совершении, подлежит ли оно административной ответственности, а также иные обстоятельства, имеющие значение для правильного решения дела, характер содеянного правонарушения, личность нарушителя, степень его вины, имущественное состояние, обстоятельства, смягчающие и обременяющие ответственность; должен своевременно, всесторонне, полно и объективно выяснить обстоятельства дела, решить его в точном соответствии с законом и т. п. (статьи 245, 280 Кодекса). В соответствии с Кодексом производство по делу об административном правонарушении не может быть начато, а начатое подлежит закрытию из-за отсутствия события и состава административного правонарушения (пункт 1 статьи 247); дело об административном правонарушении рассматривается открыто, кроме случаев, когда это противоречит интересам охраны государственной тайны (часть первая статьи 249); оценка доказательств основывается на всестороннем, полном и объективном исследовании всех обстоятельств дела в их совокупности (статья 252) и т. п. Положения указанных статей определяют систему процессуальных механизмов, которые в совокупности с приведенными конституционными нормами делают невозможным привлечение к административной ответственности лица, не совершавшего правонарушения.

4.3. Конституционный Суд Украины обращает внимание на то, что проверенная на предмет конституционности статья 14¹ Кодекса, содержащаяся в Общей части Кодекса, устанавливает особенности привлечения к административной ответственности именно владельцев (совладельцев) транспортных средств, однако непосредственно не определяет состав правонарушения, а потому не может быть самостоятельным основанием для привлечения к такой ответственности. Виды правонарушений и процедура привлечения к административной ответственности определены в Особой части Кодекса. Положения статьи 14¹ Кодекса могут применяться лишь в системной связи с рядом других статей, предусмотренных Особой частью Кодекса, диспозиции которых в безальтернативной форме определяют субъектом, который привлекается к ответственности за совершение правонарушения в сфере обеспечения безопасности дорожного движения, лицо, виновное в совершении данного правонарушения, в частности водителя транспортного средства. Из-за отсутствия в статьях Особой части Кодекса, определяющих состав административных правонарушений, указания на то, что субъектами данных правонарушений являются владельцы (совладельцы) транспортных средств, эти субъекты могут привлекаться к административной ответственности исключительно при наличии в их действиях состава определенного административного нарушения, иное создает правовую неопределенность в установлении субъекта, который привлекается к ответственности в данной сфере.

Словосочетание «владелец (совладелец) транспортного средства», использованное в статье 14¹ Кодекса, означает, что таким владельцем (совладельцем) может быть как физическое, так и юридическое лицо (статьи 2, 318 Гражданского кодекса Украины). Конституционный Суд Украины, исходя из конституционного принципа индивидуализации юридической ответственности (часть вторая статьи 61 Конституции Украины), правовой доктрины, положений Кодекса (статьи 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 27, 30, 31, 32 Общей части и Особая часть) и своей правовой позиции, по которой «субъектом административной ответственности является только физическое лицо» (абзац второй пункта 4 мотивировочной части Решения от 30 мая 2001 года №7-рп/2001 по делу об ответственности юридических лиц), считает, что субъектом, подлежащим административной ответственности в сфере обеспечения безопасности дорожного движения, является физическое лицо.

Из указанного Конституционный Суд Украины пришел к выводу о несоответствии требованиям части второй статьи 8, статьи 22, частей первой, второй статьи 24, части второй статьи 61, статей 62, 64 Конституции Украины положений статьи 14¹, части шестой статьи 258 Кодекса, что в соответствии с частью второй статьи 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» является основанием для признания их неконституционными.

5. Согласно части второй статьи 70 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины» в случае необходимости Конституционный Суд Украины может определить в своем решении порядок и сроки его исполнения, а также возложить на соответствующие государственные органы обязанности по обеспечению исполнения решения.

Состояние правового регулирования привлечения лиц к административной ответственности, в частности процедуры применения мер воздействия к нарушителям в сфере обеспечения безопасности дорожного движения, Конституционный Суд Украины считает не соответствующим конституционному определению Украины как правового государства, а потому рекомендует Верховной Раде Украины в кратчайшие сроки решить указанный вопрос в соответствии с положениями Конституции Украины и с учетом настоящего Решения.

Учитывая изложенное и руководствуясь статьями 147, 150, частями первой, второй статьи 152, статьей 153 Конституции Украины, статьями 51, 61, 65, 69, 70, 73, частью второй статьи 95 Закона Украины «О Конституционном Суде Украины», Конституционный Суд Украины

р е ш и л:

1. Признать не соответствующими Конституции Украины (неконституционными) статью 14¹, часть шестую статьи 258 Кодекса Украины об административных правонарушениях.

2. Положения Кодекса Украины об административных правонарушениях, признанные неконституционными, утрачивают силу со дня принятия Конституционным Судом Украины настоящего Решения.

3. Рекомендовать Верховной Раде Украины привести порядок привлечения лиц к административной ответственности за нарушения в сфере обеспечения безопасности дорожного движения в случае их фиксации работающими в автоматическом режиме специальными техническими средствами, имеющими функции фото- и киносъемки, видеозаписи, или средствами фото- и киносъемки, видеозаписи в соответствии с настоящим Решением.

4. Решение Конституционного Суда Украины является обязательным к исполнению на территории Украины, окончательным и не может быть обжаловано.

Решение Конституционного Суда Украины подлежит опубликованию в «Віснику Конституційного Суду України» и в иных официальных изданиях Украины.

КОНСТИТУЦИОННЫЙ СУД УКРАИНЫ

• *Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.23-рп/2010 dated December 22, 2010 in the case upon the constitutional appeal of citizen Artem Oleksandrovych Bahinskyi concerning the official interpretation of the provisions of Article 14¹.1 of the Code on Administrative Offences of Ukraine (case on administrative responsibility in sphere of securing traffic safety)*

Subject of the right to constitutional appeal — the citizen Artem Oleksandrovych Bahinskyi — applied to the Constitutional Court for the official interpretation of the provisions of Article 14¹.1 of the Code on Administrative Offences of Ukraine (hereinafter referred to as the Code) in the context of the technical characteristics and specifications for special technical facilities which have functions of audio-, video recording and film scanning or facilities of audio-, video recording and film scanning, which can provide data that could be used as a proof of guilt of owners (or co-owners) of motor vehicles.

Administrative offences and liability for them are determined exclusively by laws of Ukraine (Article 92.1.22 of the Constitution of Ukraine).

The analysis of the provisions of Article 14¹.1 of the Code in the systemic link with the provisions of Article 258 concerning fixation of violations in the sphere of securing traffic safety by «special technical facilities which have functions of audio-, video recording and film scanning or facilities of audio-, video recording and film scanning, working in the automatic mode» gives ground to conclude that abovementioned facilities are created with the express purpose to fix actual data (evidence) in the sphere of securing traffic safety with appropriate for them functions of recording of image to the electronic data carrier or to the light-sensitive film and are sufficient for establishing the essence of the offence.

The constitutional principle of the law-based state envisages the establishment of such legal order that would guarantee the affirmation and ensuring everyone his/her human rights and freedoms (Articles 1, 3, 19.2 of the Basic Law). The

Constitution of Ukraine determines fundamental human and citizen's rights and freedoms and guaranties for their observance and protection, in particular: human and citizen's rights and freedoms affirmed by the Constitution are not exhaustive; the constitutional rights and freedoms shall not be abolished; the content and scope of existing rights and freedoms shall not be diminished in the adoption of new laws or in the amendment of laws that are in force (Article 22); citizens have equal constitutional rights and freedoms and are equal before the law (Article 24.1); the legal liability of a person is of an individual character (Article 61.2); an accusation shall not be based on illegally obtained evidence as well as on assumptions; all doubts in regard to the proof of guilt of a person are interpreted in his or her favour (Article 62.3); constitutional human and citizen's rights and freedoms shall not be restricted, except in cases envisaged by the Constitution of Ukraine (Article 64.1).

On the grounds of above-mentioned the Constitutional Court of Ukraine concluded that the administrative responsibility and the procedure of bringing to administrative responsibility are based on the constitutional principles and legal presumptions that are accounted for recognition and the effect of the rule-of-law principle in Ukraine. The Constitution of Ukraine has the highest legal force. Laws and other normative legal acts are adopted on the basis of the Constitution of Ukraine and shall conform to it (Article 8.2 of the Constitution).

According to Article 61.2 of the Constitution of Ukraine the legal liability of a person is of an individual character. The necessity to provide an individual character to administrative responsibility is envisaged by Article 33.2 of the Code, which stipulates that when imposing punishment the account should be taken of the character of violation, as well as a personality of a violator, degree of his/her guilt, property status, circumstances that alleviate or aggravate his/her guilt. In the Code other constitutional principles are also concretised, in particular, the principle of equality of citizens before law (Article 248 of the Code).

The Code consolidates a set of guaranties for security of the rights of subjects that are brought to responsibility. In complex with the above-mentioned constitutional norms those guaranties form the system of procedural mechanisms of the protection for the mentioned persons. In the context of the examined case the Constitutional Court of Ukraine takes into consideration the provisions of Articles 9, 33, 248, 268 of the Code.

The Constitutional Court of Ukraine draws its attention to the fact that Article 14¹.1 of the Code, that is a part of the Code's General Part, determines features for bringing to administrative responsibility namely of owners (or co-owners) of motor-vehicles, but does not exactly determine the content of offence and thus may not be the independent ground for bringing to such responsibility.

The types of violations and the procedure of bringing to administrative responsibility are envisaged in the Code's Specific Part. The provisions of Article 14¹.1 of the Code may be executed only in the systemic link with other Articles, envisaged by the Specific Part of the Code the dispositions of which clear determine that a subject for bringing to responsibility for violation in sphere of securing traffic safety is a person who is guilty, in particular, the driver. Due to the absence in the Code's Specific Part of the provisions that determine the content of offence of an indication that subject of such violations are the owners (or co-owners) of motor-vehicles, such persons may be brought to administrative

responsibility only in case their actions have some administrative violation. Other matters form legal uncertainty while defining the subject who is brought to responsibility in this sphere.

The word combination «owner (co-owner) of the motor-vehicle» used in Article 14¹.1 of the Code means that both an individual and legal entity may be such owner (co-owner) (Articles 2, 318 of the Civil Code of Ukraine). The Constitutional Court of Ukraine taking into account the constitutional principle of individual legal liability (Article 61.2 of the Constitution of Ukraine), legal doctrine, the provisions of the Code (Articles 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 27, 30, 31, 32 of the General Part and the Specific Part) and its own legal position according to which «the subject of administrative liability may be only an individual» (item 4.2 of the motivation part of the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.7-rp/2001 dated May 30, 2001 in case on responsibility of legal entities) considers that the subject who is subject to administrative responsibility in the sphere of securing traffic safety is an individual.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

1. To recognise as non-conforming with the Constitution of Ukraine (unconstitutional) Articles 14¹.1, 258.6 of the Code on Administrative Offences of Ukraine.

2. The provisions of the Code on Administrative Offences of Ukraine recognised as unconstitutional lose their legal force from the day the Constitutional Court adopts this Decision.

3. To recommend the Verkhovna Rada of Ukraine to put in order the procedure of bringing to administrative responsibility for the violation in the sphere of securing traffic safety in case of their fixation by special technical facilities which have functions of audio-, video recording and film scanning or facilities of audio, video recording and film scanning, working in the automatic mode in conformity with this Decision.

References:

The Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.5-rp/2005 dated September 22, 2005;

The Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.17-rp/2010 dated June 29, 2010;

The Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.7-rp/2001 dated May 30, 2001.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	3
ПРЕДИСЛОВИЕ.....	5
PREFACE.....	7

ВИСНОВКИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

1) від 1 квітня 2010 року №1-в/2010 у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо гарантії недоторканності для окремих посадових осіб) вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа про внесення змін до статей 80, 105, 108 Конституції України).....9

от 1 апреля 2010 года №1-в/2010 по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины (относительно гарантии неприкосновенности для отдельных должностных лиц) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины (дело о внесении изменений в статьи 80, 105, 108 Конституции Украины).....17

Summary to the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No.1-v/2010 dated April 1, 2010 in the case upon the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine for providing opinion on the conformity of the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (concerning guaranteeing immunities to certain officials) with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine (case on introducing amendments to Articles 80, 105 and 108 of the Constitution of Ukraine).....24

2) від 17 червня 2010 року №2-в/2010 у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо строків повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів) вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа про внесення змін до статей 136, 141 Конституції України).....29

от 17 июня 2010 года №2-в/2010 по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины (относительно сроков полномочий Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов) требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины (дело о внесении изменений в статьи 136, 141 Конституции Украины).....35

Summary to the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No.2-v/2010 dated June 17, 2010 in the case upon the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine on providing opinion concerning the conformity of the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (concerning terms of authority of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, local councils and heads of village, settlement, city) with Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine (case on introducing amendments to Articles 136, 141 of the Constitution) 41

3) *від 18 листопада 2010 року №3-в/2010* у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку про відповідність законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа про внесення змін до статей 76, 77, 103, 136, 141 та до розділу XV «Перехідні положення» Конституції України) 44

от 18 ноября 2010 года №3-в/2010 по делу о даче заключения о соответствии законопроекта о внесении изменений в Конституцию Украины относительно проведения очередных выборов народных депутатов Украины, Президента Украины, депутатов Верховной Рады Автономной Республики Крым, местных советов и сельских, поселковых, городских голов требованиям статей 157 и 158 Конституции Украины по обращению Верховной Рады Украины (дело о внесении изменений в статьи 76, 77, 103, 136, 141 и в раздел XV «Переходные положения» Конституции Украины) 53

Summary to the Opinion of the Constitutional Court of Ukraine No.3-v/2010 dated November 18, 2010 in the case upon the appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine on providing opinion concerning the conformity of the draft-law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine on holding regular elections of People's Deputies of Ukraine, the President of Ukraine, deputies of the Verkhovna Rada of the Autonomous Republic of Crimea, local councils and heads of village, settlement, city with Articles 157, 158 of the Constitution of Ukraine (case on introducing amendments to Articles 76, 77, 103, 136, 141 and Chapter XV «Transitional Provisions» of the Constitution of Ukraine) 61

РІШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

1) *від 12 січня 2010 року №1-рп/2010* у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «Міжнародний фінансово-правовий консалтинг» про офіційне тлумачення частини третьої статті 99 Цивільного кодексу України 65

от 12 января 2010 года №1-рп/2010 по делу об официальном толковании части третьей статьи 99 Гражданского кодекса Украины по конституционному обращению общества с ограничен-

ной ответственностью «Международный финансово-правовой консалтинг»	70
<i>Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-рп/2010 dated January 12, 2010</i> in the case upon the constitutional appeal of the limited liability company «International Financial Legal Consulting» concerning official interpretation of Article 99.3 of the Civil Code of Ukraine	74
2) від 12 січня 2010 року №2-рп/2010 у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації військового майна»	77
от 12 января 2010 года №2-рп/2010 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Кабинета Министров Украины «Некоторые вопросы реализации военного имущества» по конституционному представлению Президента Украины	82
<i>Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 2-рп/2010 dated January 12, 2010</i> in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Some Issues of Disposal of Military Property»	86
3) від 27 січня 2010 року №3-рп/2010 у справі за конституційним зверненням громадянина Заїченка Володимира Георгійовича щодо офіційного тлумачення положення пункту 18 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку зі статтею 129 Конституції України (про апеляційне оскарження ухвал суду)	89
от 27 января 2010 года №3-рп/2010 по делу об официальном толковании положения пункта 18 части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины во взаимосвязи со статьей 129 Конституции Украины по конституционному обращению гражданина Заиченко Владимира Георгиевича (об апелляционном обжаловании определений суда)	93
<i>Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 3-рп/2010 dated January 27, 2010</i> in the case upon the constitutional appeal of citizen Volodymyr Heorhiyovych Zaichenko concerning the official interpretation of Article 293.1.18 of the Code on Civil Procedure of Ukraine in conjunction with Article 129 of the Constitution of Ukraine (case on appeals against court rulings)	97
4) від 2 лютого 2010 року №4-рп/2010 у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету	

Міністрів України «Про внесення змін до Положення про загальноосвітній навчальний заклад»	99
<i>от 2 февраля 2010 года №4-рп/2010</i> по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Кабинета Министров Украины «О внесении изменений в Положение об общеобразовательном учебном учреждении» по конституционному представлению 52 народных депутатов Украины	104
<i>Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 4-rp/2010 dated February 2, 2010</i> in the case upon the constitutional petition of 52 People's Deputies of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Introducing Amendments to the Regulation On General Education Establishments»	109
5) <i>від 16 лютого 2010 року №5-рп/2010</i> у справі за конституційним зверненням Акціонерного товариства «Страхова компанія «Аванте» щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 1 Закону України «Про систему оподаткування», статті 15 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств»	112
<i>от 16 февраля 2010 года №5-рп/2010</i> по делу об официальном толковании положений части второй статьи 1 Закона Украины «О системе налогообложения», статьи 15 Закона Украины «О налогообложении прибыли предприятий» по конституционному обращению Акционерного общества «Страховая компания «Аванте»	118
<i>Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 5-rp/2010 dated February 16, 2010</i> in the case upon the constitutional appeal of the Joint Stock Company «The Insurance Company «Avante» concerning official interpretation of Article 1.2 of the Law «On Taxation System», Article 15 of the Law «On Taxation of Enterprise Profit»	124
6) <i>від 17 лютого 2010 року №6-рп/2010</i> у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень постанов Кабінету Міністрів України «Питання Державної міграційної служби України», «Деякі питання організації діяльності Державної міграційної служби», «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України», Розпорядження Кабінету Міністрів України «Питання переведення системи реєстраційного обліку фізичних осіб з паперових на електронні носії»	128
<i>от 17 февраля 2010 года №6-рп/2010</i> по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) отдельных положений постановлений Кабинета Министров Украины «Вопросы Государственной миграционной службы Украины», «Некоторые вопросы организации деятельности Государственной миграционной службы», «О внесении изменений и признании утратив-	

шими силу некоторых актов Кабинета Министров Украины»,
 Распоряжения Кабинета Министров Украины «Вопросы перевода системы регистрационного учета физических лиц с бумажных на электронные носители» по конституционному представлению Президента Украины138

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.6-рп/2010 date February 17, 2010 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of the Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On State Migration Service of Ukraine», «On Organisation of Activities of the State Migration Service», «On Introducing Amendments and Repeal of Acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine» and the Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Transition of the System of Natural Persons Registration from Paper-based to Electronic Storage»148

7) від 11 березня 2010 року №7-рп/2010 у справі за конституційними поданнями Вишого господарського суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 130 Конституції України (справа про фінансове забезпечення діяльності судів)154

от 11 марта 2010 года №7-рп/2010 по делу об официальном толковании положений части первой статьи 130 Конституции Украины по конституционным представлениям Высшего хозяйственного суда Украины (дело о финансовом обеспечении деятельности судов)159

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.7-рп/2010 dated March 11, 2010 in the case upon the constitutional petition of the High Commercial Court of Ukraine concerning official interpretation of Article 130.1 of the Constitution of Ukraine (the case on financial provision of operation of courts)163

8) від 11 березня 2010 року №8-рп/2010 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження», які містяться у статтях 125, 129 Конституції України166

от 11 марта 2010 года №8-рп/2010 по делу об официальном толковании терминов «наивысший судебный орган», «высший судебный орган», «кассационное обжалование», содержащихся в статьях 125, 129 Конституции Украины, по конституционному представлению 46 народных депутатов Украины173

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.8-рп/2010 dated March 11, 2010 in the case upon the constitutional petition of 46 People's Deputies of Ukraine concerning the official interpretation of the notions «the highest judicial body», «superiour

judicial body» and «cassation challenging» contained in Articles 125 and 129 of the Constitution of Ukraine179

9) від 25 березня 2010 року №9-рп/2010 у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про тимчасовий порядок призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад»183

от 25 марта 2010 года №9-рп/2010 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Постановления Верховной Рады Украины «О временном порядке назначения судей на административные должности и освобождения от этих должностей» по конституционному представлению 47 народных депутатов Украины187

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.9-rp/2010 dated March 25, 2010 in the case upon the constitutional petition of 47 People’s Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On temporary appointment and discharge of judges to and from administrative offices»190

10) від 1 квітня 2010 року №10-рп/2010 у справі за конституційним поданням Вищого адміністративного суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 143 Конституції України, пунктів «а», «б», «в», «г» статті 12 Земельного кодексу України, пункту 1 частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України.193

от 1 апреля 2010 года №10-рп/2010 по делу об официальном толковании положений части первой статьи 143 Конституции Украины, пунктов «а», «б», «в», «г» статьи 12 Земельного кодекса Украины, пункта 1 части первой статьи 17 Кодекса административного судопроизводства Украины по конституционному представлению Высшего административного суда Украины198

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.10-rp/2010 dated April 1, 2010 in the case upon the constitutional petition of the High Administrative Court of Ukraine concerning official interpretation of the provisions of Article 143.1 of the Constitution of Ukraine, items «a», «b», «c», «d» of Article 12 of the Land Code of Ukraine, Article 17.1.1 of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine.202

11) від 6 квітня 2010 року №11-рп/2010 у справі за конституційним поданням 68 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень частини шостої статті 83 Конституції України, частини четвертої статті 59 Регламенту Верховної Ради України стосовно можливості окремих народних депутатів України брати безпосередню участь у формуванні коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України205

от 6 апреля 2010 года №11-рп/2010 по делу об официальном толковании положений части шестой статьи 83 Конституции Украины, части четвертой статьи 59 Регламента Верховной Рады Украины о возможности отдельных народных депутатов Украины принимать непосредственное участие в формировании коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины по конституционному представлению 68 народных депутатов Украины 212

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 11-rp/2010 dated April 6, 2010 in the case upon the constitutional petition of the 68 People’s Deputies of Ukraine concerning the official interpretation of Article 83.6 of the Constitution of Ukraine and Article 59.4 of the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine regarding the possibility of individual People’s Deputies of Ukraine to directly participate in the formation of a coalition of deputy factions in the Verkhovna Rada of Ukraine 219

12) від 28 квітня 2010 року №12-рп/2010 у справі за конституційним зверненням громадянина Суботи Артема Анатолійовича щодо офіційного тлумачення положень пункту 2 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України (справа про забезпечення апеляційного оскарження ухвал суду) 223

от 28 апреля 2010 года №12-рп/2010 по делу об официальном толковании положений пункта 2 части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины по конституционному обращению гражданина Суботы Артема Анатольевича (дело об обеспечении апелляционного обжалования постановлений суда) 226

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 12-rp/2010 dated April 28, 2010 upon the constitutional appeal of citizen Artem Anatoliyovych Subota concerning official interpretation of Article 293.1.2 of the Code on Civil Procedure (case on appellate challenging of court rulings) 229

13) від 11 травня 2010 року №13-рп/2010 у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин першої, другої статті 1, пункту 44 статті 2, частини другої статті 4, пункту 45 статті 6, пункту 58 статті 34, статті 34¹, пункту 5, абзацу четвертого пункту 7 частини першої, частини третьої статті 76 Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік», частини п’ятої статті 5 Закону України «Про Національний банк України», Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» та деяких інших законів України» 231

от 11 мая 2010 года №13-рп/2010 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений частей

первой, второй статьи 1, пункта 44 статьи 2, части второй статьи 4, пункта 45 статьи 6, пункта 58 статьи 34, статьи 34¹, пункта 5, абзаца четвертого пункта 7 части первой, части третьей статьи 76 Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2009 год», части пятой статьи 5 Закона Украины «О Национальном банке Украины», Закона Украины «О внесении изменений в Закон Украины «О Государственном бюджете Украины на 2009 год» и некоторые другие законы Украины» по конституционному представлению Президента Украины 237

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 13-рп/2010 dated May 11, 2010 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of Articles 1.1, 1.2, 2.44, 4.2, 6.45, 34.58, 34¹, 76.1.5, 76.1.7.4 and Article 76.3 of the Law «On the 2009 State Budget of Ukraine», Article 5.5 of the Law «On the National Bank of Ukraine», the Law «On Introducing Amendments to the Law of Ukraine «On the 2009 State Budget of Ukraine» and some other laws of Ukraine» 243

14) від 20 травня 2010 року №14-рп/2010 у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої, абзацу третього частини четвертої, частин шостої, сьомої, восьмої статті 12¹ Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», частини сьомої статті 1 Закону України «Про систему оподаткування», абзацу другого пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо впорядкування питань соціального захисту населення, яке проживає на території зони спостереження підприємств з видобування і переробки уранових руд, ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами» 246

от 20 мая 2010 года №14-рп/2010 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений части третьей, абзаца третьего части четвертой, частей шестой, седьмой, восьмой статьи 12¹ Закона Украины «Об использовании ядерной энергии и радиационной безопасности», части седьмой статьи 1 Закона Украины «О системе налогообложения», абзаца второго пункта 3 раздела II «Заключительные положения» Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины по упорядочению вопросов социальной защиты населения, проживающего на территории зоны наблюдения предприятий по добыче и переработке урановых руд, ядерных установок и объектов, предназначенных для обращения с радиоактивными отходами» по конституционному представлению Президента Украины 252

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.14-rp/2010 dated May 20, 2010 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of Articles 12¹.3, 12¹.4.3 and 12¹.6–12¹.8 of the Law «On Use of Nuclear Energy and Radiation Security», Article 1.7 of the Law «On the System of Taxation» and paragraph 3.2 of the Chapter II «Final Provisions» of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to Some Laws of Ukraine regarding the Settlement of the Issues of Social Protection of the Population Residing on the Territory of Monitored Zones of Plants for Mining and Processing Uranium Ores and Territory of Nuclear Installations and Objects Designated for Dealing with Radioactive Waste».....258

15) від 10 червня 2010 року №15-рп/2010 у справі за конституційним зверненням громадянки Власової Ганни Іванівни щодо офіційного тлумачення положення пункту 5 статті 5 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» (справа про безоплатну приватизацію житла)260

от 10 июня 2010 года №15-рп/2010 по делу об официальном толковании положения пункта 5 статьи 5 Закона Украины «О приватизации государственного жилищного фонда» по конституционному обращению гражданки Власовой Анны Ивановны (дело о безвозмездной приватизации жилья).....266

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.15-rp/2010 dated June 10, 2010 in the case upon the constitutional petition of citizen Hanna Ivanivna Vlasova concerning official interpretation of the provision of Article 5.5 of the Law «On Privatisation of State Housing Fund» (case on free of charge privatisation of housing).....272

16) від 10 червня 2010 року №16-рп/2010 у справі за конституційним поданням 58 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пунктів 3, 4, 5, 6 статті 9, пунктів 3, 4, 5 статті 10, підпункту «г» пункту 1 статті 24, пункту 3 статті 26 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», пункту 10 статті 14, статті 33¹ Закону України «Про комітети Верховної Ради України».....276

от 10 июня 2010 года №16-рп/2010 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений пунктов 3, 4, 5, 6 статьи 9, пунктов 3, 4, 5 статьи 10, подпункта «г» пункта 1 статьи 24, пункта 3 статьи 26 Закона Украины «Об организационно-правовых основах борьбы с организованной преступностью», пункта 10 статьи 14, статьи 33¹ Закона Украины «О комитетах Верховной Рады Украины» по конституционному представлению 58 народных депутатов Украины283

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.16-rp/2010 dated June 10, 2010 in the case upon the constitutional

petition of 58 People’s Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Articles 9.3, 9.4, 9.5, 9.6, 10.3, 10.4, 10.5, sub-item «d» of Article 24.1, Article 26.3 of the Law «On Organisational and Legal Principles of Combating Organised Crime», Articles 14.10, 33 ¹ of the Law «On Committees of the Verkhovna Rada of Ukraine»	290
17) від 29 червня 2010 року №17-рп/2010 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію»	293
от 29 июня 2010 года №17-рп/2010 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) абзаца восьмого пункта 5 части первой статьи 11 Закона Украины «О милиции» по конституционному представлению Уполномоченного Верховной Рады Украины по правам человека	299
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 17-рп/2010 dated June 29, 2010 in the case upon the constitutional petition of the Authorised Human Rights Representative of the Verkhovna Rada of Ukraine on conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of paragraph 8 of Article 11.1.5 of the Law of Ukraine «On Militia».	305
18) від 8 липня 2010 року №18-рп/2010 у справі за конституційним зверненням громадянина Слободянюка Івана Івановича щодо офіційного тлумачення положення пункту 12 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв’язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України.	309
от 8 июля 2010 года №18-рп/2010 по делу об официальном толковании положения пункта 12 части первой статьи 293 Гражданского процессуального кодекса Украины во взаимосвязи с положениями пунктов 2, 8 части третьей статьи 129 Конституции Украины по конституционному обращению гражданина Слободянюка Ивана Ивановича.	313
Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 18-рп/2010 dated July 8, 2010 in the case upon the constitutional appeal of citizen Ivan I. Slobodianiuk concerning the official interpretation of Article 293.1.12 of the Code on Civil Procedure of Ukraine in conjunction with Articles 129.3.2 and 129.3.8 of the Constitution of Ukraine.	316
19) від 9 вересня 2010 року №19-рп/2010 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов’язаних із соціальними виплатами»	318

от 9 сентября 2010 года №19-рп/2010 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно подведомственности дел, связанных с социальными выплатами» по конституционному представлению Верховного Суда Украины325

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.19-rp/2010 dated September 9, 2010 in the case upon the constitutional petition of the Supreme Court of Ukraine on conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine Concerning Jurisdiction of Cases on Social Benefits» 332

20) від 30 вересня 2010 року №20-рп/2010 у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року №2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України) 336

от 30 сентября 2010 года №20-рп/2010 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) Закона Украины «О внесении изменений в Конституцию Украины» от 8 декабря 2004 года №2222-IV по конституционному представлению 252 народных депутатов Украины (дело о соблюдении процедуры внесения изменений в Конституцию Украины) 347

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.20-rp/2010 dated September 30, 2010 in the case upon the constitutional petition of 252 People’s Deputies of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments to the Constitution of Ukraine» №2222-IV dated December 8, 2004 (case on observance of the procedure of introducing amendments the Constitution of Ukraine) 358

21) від 6 жовтня 2010 року №21-рп/2010 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень законів України «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» (справа про корупційні правопорушення та введення в дію антикорупційних законів) 362

от 6 октября 2010 года №21-рп/2010 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений законов Украины «О принципах предупреждения и противодействия коррупции», «Об ответственности юридических лиц за совершение коррупционных правонарушений», «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно ответственности за коррупционные правонарушения» по кон-

ституційному представленню Верховного Суда України (дело о коррупционных правонарушениях и введении в действие антикоррупционных законов).....374

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.21-рп/2010 dated October 6, 2010 in the case upon the constitutional petition of the Supreme Court of Ukraine concerning the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of laws of Ukraine «On Basic Principles of Prevention and Counteracting Corruption», «On Liability of Legal Entities for Corruption-Related Offences», «On Introducing Amendments to some Legislative Acts of Ukraine concerning Liability for Corruption Offences» (case on corruption offences and enactment of the anti-corruption legislation). 386

22) від 30 листопада 2010 року №22-рп/2010 у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 14, 24, 64, пунктів 7–13 розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про Державний бюджет України на 2010 рік»..... 391

от 30 ноября 2010 года №22-рп/2010 по делу о соответствии Конституции Украины (конституционности) положений статей 14, 24, 64, пунктов 7–13 раздела VII «Заключительные положения» Закона Украины «О Государственном бюджете Украины на 2010 год» по конституционному представлению 54 народных депутатов Украины 397

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.22-рп/2010 dated November 30, 2010 in the case upon the constitutional petition of 54 People’s Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Articles 14, 24, 64, items 7–13 of Chapter VII «Final Provisions» of the Law of Ukraine «On the 2010 State Budget of Ukraine»..... 403

23) від 22 грудня 2010 року №23-рп/2010 у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху) 405

от 22 декабря 2010 года №23-рп/2010 по делу об официальном толковании положений части первой статьи 14¹ Кодекса Украины об административных правонарушениях по конституционному обращению гражданина Багинского Артема Александровича (дело об административной ответственности в сфере обеспечения безопасности дорожного движения) 411

Summary to the Decision of the Constitutional Court of Ukraine No.23-рп/2010 dated December 22, 2010 in the case upon the constitutional appeal of citizen Artem Oleksandrovych Bahinskyi concerning the official interpretation of the provisions of Article 14¹.1 of the Code on Administrative Offences of Ukraine (case on administrative responsibility in sphere of securing traffic safety)..... 417

Документальне наукове видання

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
ВИСНОВКИ**

2010

Книга 10

Технічний редактор *М.С. Чабан*
Комп'ютерна верстка *І.В. Шмушкова*
Коректори *О.А. Дітель, Г.М. Руденко*
Художнє оформлення обкладинки *Є.Ю. Музиченка*

Підписано до друку 22.03.2011. Формат 60×90 ¹/₁₆.
Папір офс. Гарнітура “NewtonCTT”. Ум. др. арк. 27,0. Обл.-вид. арк. 28,8.
Наклад 600 прим. Зам. 117.

Видавництво «ЛОГОС»
Свідоцтво ДК № 201 від 27.09.2000 р.
01030, Київ-30, вул. Богдана Хмельницького, 10, тел. 235-60-03